TC

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK EDEBİYATINDA KONUSUNU TÜRK TARİHİNDEN ALAN ROMANLAR (2003)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Duygu ORUÇ

(Y1212.250009)

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili ve Edebiyatı Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kâzım YETİŞ

Haziran 2015

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Tezli Yüksek Lisans Programı **Y1212.250009** numaralı öğrencisi **Duygu ORUÇ**'un **"TÜRK EDEBİYATINDA KONUSUNU TÜRK TARİHİNDEN ALAN ROMANLAR (2003)"** adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 26.05.2015 tarih ve 2015/11 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı	**İmzası**
Tez Savunma Tarihi :15/06/2015	
1)Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kazım YETİŞ	.....
2) Jüri Üyesi : Prof. Dr. Necat BİRİNCİ	.....
3) Jüri Üyesi : Prof. Dr. Belkıs GÜRSOY	.....

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Türk Edebiyatında Konusunu Türk Tarihinden Alan Romanlar (2003) adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (15.06.2015)

Duygu Oruç

ÖNSÖZ

Geçmiş, insanların hep merak duyduğu ve gün geçtikçe daha da çok ilgilenmeye başladıkları bir zaman dilimidir. Geçmişe yönelişin sebebi, yalnızca ilgi ve merak mıdır yoksa şimdiden kaçış mıdır bilinmez, ancak bizde 1871 yılından itibaren örneklerini görmeye başladığımız tarihî romanın, bugün oldukça yaygın bir tür haline geldiği aşikârdır. Bu yaygınlığa rağmen, tarihî romana dair çalışmaların yetersizliği, araştırmacıları bu konuda çalışmaya yöneltmiştir. Türk edebiyatında, konusunu Türk tarihinden alan tarihî romanlara dair ilk çalışma, Hülya Eraydın Argunşah'ın hazırladığı doktora tezidir. (Argunşah 1990)

Bu çalışma, başlangıcından 1990 yılına kadar, konusunu Türk tarihinden alan tarihî romanları kapsar. Bu konuyla ilgili diğer bir çalışma ise, yapılan ilk çalışmadan çok daha ayrıntılı olan, Zeki Taştan'ın, 1871-1950 yılları arasında neşredilen ve konusunu Türk tarihinden alan tarihî romanları, incelediği doktora tezidir. (Taştan 2000)

Tarihî roman çalışmaları, belli araştırmacılar tarafından, doktora tezi çalışmaları olarak başlangıcından 2002 yılına kadar sürdürülmüştür. Biz de 2003 yılında neşredilen tarihî romanları inceleyerek, yüksek lisans tezimizle bu çalışmayı devam ettirdik.

Bu çalışma, muhterem hocam Prof. Dr. Kâzım Yetiş'in teşvik ve yönlendirmeleri sayesinde tamamlanmıştır. Çalışmalarım esnasında, manevî desteğini, bilgi birikimini benden esirgemeyen, yol gösterip, yoluma ışık tutan ve her türlü probleme sabırla tahammül eden muhterem hocama müteşekkirim. Bu vesile ile değerli hocama ve bugünlere gelmemi sağlayan aileme teşekkürü borç bilirim.

Haziran 2015 **Duygu ORUÇ**

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ…….. **iii**
İÇİNDEKİLER……. **iv**
KISALTMALAR…….. **vii**
ÖZET.....……... **viii**
ABSTRACT……**ix**
1. GİRİŞ……..**1**
2. ZAMAN…….. **4**
2.1. İşledikleri Devirlere Göre Romanlar…… **9**
2.1.1. Osmanlılar Devri……... **9**
3. MEKÂN……..**64**
3.1 Romanlarda Mekânın Ele Alınışı……...**67**
3.1.1 Tabiî Coğrafya…… **110**
3.1.1.1. Dağlık…… **110**
3.1.1.2. Akarsular……**113**
3.1.1.3. Ovalık…… **115**
3.1.1.4. Adalar…… **116**
3.1.2. Yerleşilen, barınmak veya bir ihtiyaç için yapılan mekânlar…… **118**
3.1.2.1. Açık mekânlar……**118**
3.1.2.1.1. Kaleler……..**118**
3.1.2.1.2. Meydanlar…… **120**
3.1.2.1.3. Bahçeler (gezinti yerleri)…… **120**
3.1.2.1.4. Köprüler……...**123**
3.1.2.1.5.Su kemerleri……..**124**
3.1.2.2. Kapalı mekânlar……..**124**
3.1.2.2.1. Meskenler…… **124**
3.1.2.2.1.1. Saraylar……**124**
3.1.2.2.1.1.1.İstanbul sarayları……**124**
3.1.2.2.1.1.2. Taşra sarayları……**128**
3.1.2.2.2. Köşkler (kasır) yalılar……..**130**
3.1.2.2.3. Konak ve evler……**133**
3.1.3. Dinî mekânlar, külliyeler..... **136**
3.1.3.1. Camiler……... **136**
3.1.3.2. Mektepler……**138**
3.1.3.2.1. Enderun……**138**
3.1.2.2. Rüştiye…… **138**
3.1.2.3. Sıbyan mektebi……... **139**
3.1.3.3. Tekkeler (mevlevîhaneler)……..**139**
3.1.3.4. Türbeler……...**139**
3.1.3.5. Hastaneler…….. **139**
3.1.3.6. Hamamlar…….. **140**
3.1.3.7. Çeşmeler…… **141**
3.1.3.8. Kiliseler-manastırlar…….. **142**
3.1.4. Konaklama, dinlenme-eğlence mekânları…… **143**
3.1.4.1. Hanlar…… **143**
3.1.4.2. Kahvehaneler……..**143**
3.1.4.3. Meyhaneler…… **143**

3.1.5. Müteferrik mekânlar…….. **144**
3.1.5.1. Kuleler……... **144**
3.1.5.2. Hapishaneler……... **144**
3.2. İncelediğimiz Romanlardaki Mekânın Coğrafî Dağılımı…….. 145
3.2.1. Osmanlılar Devri……... **145**
4. KAHRAMANLAR…… 148
4.1. Tarihî Olmayan, Yaratma Şahsiyetler……. 151
4.2.Tarihî/Yaşamış Şahsiyetler……178
4.3. Cinsiyetlerine Göre Kahramanlar…… 235
4.4. Eğitim ve Öğretim Durumuna Göre Kahramanlar…… 251
4.5. Mesleklerine Göre Kahramanlar……..260
4.5.1. Yönetici……..**260**
4.5.1.1. Padişah, imparator, sultan, han, kral…….. **260**
4.5.1.2. Sadrazam, vezir, paşa……. **265**
4.5.1.3. Vali, beylerbeyi, sancak beyi, kale komutanı, ayan, belediye başkanı (eyalet-taşra yöneticileri)……. **266**
4.5.2. Kadı, imam, din görevlisi…….. **268**
4.5.3. Asker, polis……**269**
4.5.4. Öğretmen……... **274**
4.5.5. Hekim, hemşire……..**274**
4.5.6. Büyücü……...**275**
4.5.7. Elçi……**275**
4.5.8. Nâzır…….. **276**
4.5.9. Tercümanlar (mütercim)……**276**
4.5.10. Musikişinaslar (sazende, hanendeler)……. **276**
4.5.11. Şair…….. **276**
4.5.12. Nakkaş, hattat……. **278**
4.5.13. Denizci…… **278**
4.5.14. Ulak……. **279**
4.5.15. Rehber……. **279**
4.5.16. Padişah yakınları-saray hizmetlileri…… **279**
4.5.16.1. Musahip…… **279**
4.5.16.2. Aşçı……...**279**
4.5.16.3. Kâhya……**280**
4.5.16.4. Casus……**280**
4.5.16.5. Zağarcıbaşı……**280**
4.5.16.6. Dadı kalfa……..**280**
4.5.16.7. Cariye……**281**
4.5.17. Müteferrik meslekler……... **281**
4.6. Sosyal Durum ve Konumlarına Göre Kahramanlar……...282
4.6.1. Lider kadro (padişah, kral, hükümdar, imparator)……**283**
4.6.2. Merkezî bürokratlar (sadrazam-vezir-nazır)……..**286**
4.6.3. Eyalet (taşra) yöneticileri (vali, kale komutanları voyvoda, kale beyi, âyanlar, belediye
başkanı)……...**286**
4.6.4. Münevverler: şair, hoca, din adamları, sanatkârlar……**287**
4.6.5. Askerî kadro…….. **289**
4.6.6. Lider kadro veya üst düzey yöneticilerin ailelerini ve çevresini teşkil edenler (kadınefendiler, valide sultanlar, gözdeler, cariyeler, prensesler, sultanlar, şehzadeler, imparator çocukları)……... **293**

4.6.7. Çeşitli konumda olan şahıslar……293
4.7. Milliyetlerine Göre Kahramanlar……296
5. BAKIŞ AÇISI……305
6. SONUÇ……... 318
KAYNAKLAR……... 326
ÖZGEÇMİŞ……... 330

KISALTMALAR

Age	:Adı Geçen Eser
Dr	:Doktor
Prof	:Profesör
S	:Sayfa
Ss	:Sayfa sayısı
TDK	:Türk Dil Kurumu
Yay	:Yayınları
Vb	:Ve başkası, ve başkaları; ve benzeri; ve benzerleri; ve bunun gibi.
Vd	:Ve devamı; ve diğerleri
Yrd Doç	:Yardımcı Doçent
Yy	:Yüzyıl

TÜRK EDEBİYATINDA KONUSUNU TÜRK TARİHİNDEN ALAN ROMANLAR (2003)

ÖZET

Bu çalışmada 2003 yılında neşredilen ve konusunu Türk tarihinden alan tarihî romanları inceledik. Bu dönemde neşredilen on bir tarihî romanı, zaman, mekân, şahıslar ve bakış açısı unsurlarını göz önünde bulundurarak tahlil ettik. Zaman bölümünde; kozmik zaman, kronolojik zaman, sosyal zaman unsurlarını ortaya koyduk. Mekân bölümünde, mekânları belli özelliklere göre sınıflandırdık. Şahıslar bölümünde kahramanları, tarihî/yaşamış şahsiyetler, tarihî olmayan, yaratma şahsiyetler, cinsiyetlerine, eğitim durumlarına, mesleklerine, sosyal durumlarına ve milliyetlerine göre kahramanlar şeklinde sınıflandırdık. Bakış açısı bölümünde ise, romanlarda kullanılan anlatım yöntemlerini kısaca anlatarak, yazarların görüşlerini ortaya koyduk.

Anahtar Kelimeler: *Roman, Tarihi roman, Türk tarihi.*

THE NOVELS ABOUT TURKİSH HİSTORY İN TURKİSH LİTERATURE (2003)

ABSTRACT

This study analyzed the Turkish historical novels which were written in 2003. While we doing it, we also analyzed their period, places, people and perspectives. On the part of period, we revealed cosmic time, chronologic time and social time. On the part of places, we categorized the places according to their specialties. On the part of characters, we categorized the characters as the historical characters, the characters which were not historical, characters which were created, their genders, their education statues, their jobs, social situations and their nationalities. On the part of perspectives, we tried to explain expression techniques and we tried to find the opinions of authors.

Key Words: *Novel, Historical novel, Turkish history.*

1. GİRİŞ

Tarih ve edebiyatın bir arada olduğu bir tür olan tarihî romanın ilk örneği Walter Scott'un 1814 yılında yayımladığı *Waverley* romanıdır. Bizim edebiyatımıza ise bu türü, 1871 tarihli *Yeniçeriler* romanıyla Ahmet Mithat Efendi kazandırır. Sonrasında büyük bir gelişim gösteren tarihî roman, en çok rağbet gören türler arasında yerini alır. (Taştan 2000)

Tarihî roman ile alakalı bizden önce yapılan çalışmalarda gerekli teorik bilgiler ortaya konmuştur. Burada aynı şeyler üzerinde durmamız, bizi tekrara düşmekten öteye geçirmeyecektir. Bu nedenle, çalışmamızın bu bölümünde, çalışmamızın nasıl meydana geldiğini anlatmakla yetineceğiz.

Yalnız öncelikle 2003 yılına kadar gelen süreçte tarihî romanın seyri ve 2003 yılındaki durumu çok genel hatları ile hatırlatmak istiyoruz. İlk romancılarımızın aynı zamanda tarihî roman da yazdıkları bilinir. Fakat daha sonra II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet döneminde tarihî romanda bir artış olduğunu vurgulayalım. Fakat bu romanlarda genel çerçevede bazen popülerlik ağır basar, bazen de tarih kitaplarından atıfların yapıldığı tarihîlik öne çıkar. Ancak Kemal Tahir'in *Devlet Ana*'sı (1967) ile yeni bir boyut kazanır. Elbette bunda romancılığımızdaki gelişmeyi unutmuş değiliz. Dolayısıyla 1960'lı yıllardan sonra tarihî romancılık önemli bir gelişme içerisine girer. Postmodernizmle beraber tarihî romancılık eski gücünü kaybeder. Çünkü postmodern tarihî romanlar, Türk okuyucusunun yeterince ilgisini çekmez. Bunu kitaplara gösterilen ilgiden çıkarabiliyoruz.

Çalışmamıza başlamadan önce ilk olarak, inceleme konumuz olan 2003 yılında neşredilen bütün romanları tespit ettik. Bu tespit sırasında, 2003 yılında neşredilen bütün bu romanları inceleyerek, bunların arasından konumuzla ilgili romanları

belirledik. Bu romanları, kütüphanelerden, yayınevlerinden, Türkiye Bibliyografyası ve çeşitli internet kaynaklarından yararlanarak listeledik. Yazılan Türk romanlarına dair bibliyografya çalışmaları 1872-2002 yıllarını kapsamaktadır. Elimizde bize rehberlik edecek bir bibliyografya kaynağının olmaması, kütüphanelerin yetersizliği ve özellikle yazarlar ile romanların henüz tanınmamış olması, tespit aşamasında zorluk çekmemize sebep oldu.

2003 yılında neşredilen ve Türk edebiyatında konusunu Türk tarihinden alan romanların incelemesi üzerine olan bu çalışma, Önsöz, Giriş, Zaman, Mekân, Şahıslar, Bakış Açısı, Sonuç ve Bibliyografya'dan oluşur. 'Zaman', 'Mekân', 'Şahıslar' ve 'Bakış Açısı' çalışmamızın ana bölümlerini teşkil eder.

Çalışmamızın ilk bölümünü oluşturan 'Zaman' unsurunda, öncelikle romanları işledikleri devirlere göre tasnif ettik. Böylelikle, hangi dönemin daha çok ya da daha az tercih edildiği, hangi dönemin tercih edilmediği ortaya çıktı. Romanlardaki zamanı, kronolojik zaman, kozmik zaman ve sosyal zaman olarak gruplandırdık. Kronolojik zamanda, vak'a zamanına, geriye dönüş, ileri fırlama, özetleme gibi tekniklerin kullanılıp kullanılmadığına, kullanıldıysa, vak'anın seyrini etkileyip, etkilemediğine dikkat ettik. Kozmik zaman unsurlarını belirlerken, gece, gündüz, ay, güneş, yaz, kış, bahar gibi evrene ait kavramları dikkate aldık. Sosyal zamanda ise, o dönemin yaşamını, sosyal yapısını, gelenek ve göreneklerini, davranış biçimlerini, inançlarını vermesi bakımından, inanç sistemi, töreler, gelenek ve görenekler, eğlence adabı, yarışmalar, oyunlar, şölenler, sünnet, düğün, av, yemek kültürü, giyim kuşam tarzları gibi çeşitli kültür unsurlarını inceledik.

Yalnızca 2003 yılında neşredilen romanları incelediğimiz için çalışmamızın her bölümünde, romanlardaki vak'a zamanını esas aldık.

Tezimizin mekân bölümde öncelikle inceleme konumuz olan romanlardaki mekânı genel çerçevesiyle değerlendirdik. Romanlar aynı senede yayımlanmış oldukları için işledikleri yüzyıla göre sıralayıp, tek tek ele aldık, mekân unsurlarının nasıl kullanıldıklarını tespit ettik. Son olarak da romanlarda yer alan tabiî coğrafya parçalarını ve yerleşilen mekânları ele aldık. Tabiî coğrafya parçası olarak

romanlarda yer alan dağlık, ovalık, akarsu ve adaları; açık ve kapalı olarak iki ana başlık altında incelediğimiz yerleşme mekânlarının birinci kısmında kaleler, meydanlar, bahçeler ve köprüleri; ikinci kısmında da meskenler, dinî mekânlar, eğitim kurumları, konaklama, dinlenme ve eğlence yerleri ile müteferrik mekânları değerlendirdik.

Şahısları incelediğimiz üçüncü bölümde, şahsiyetleri, tarihî/yaşamış şahsiyetler, tarihî olmayan, yaratma şahsiyetler, cinsiyetlerine göre kahramanlar, eğitim durumlarına göre kahramanlar, mesleklerine göre kahramanlar ve sosyal durum ve konumlarına göre kahramanlar olarak sınıflandırdık. Aynı dönemi işleyen romanlardaki, aynı ve farklı kahramanları tespit etmeye çalıştık.

Çalışmamızın bakış açısı bölümünde, öncelikle romanda ve tarihî romanda bakış açısı hakkında kısaca bilgi verdik. Sonra romanlardaki hadiselerin, okura kimin ağzından aktarıldığını tespit ederek, anlatıcının romanın neresinde olduğunu ortaya koyduk. Anlatıcının hâkim mi, gözlemci mi yoksa kahraman mı olduğunu tespit ettik. Aynı zamanda yazarın, eserin içinde olup olmadığını, fikir beyan edip etmediğini ortaya koymaya çalıştık.

Sonuç bölümünde, çalışmamızda yaptıklarımızı, izlediğimiz yolu kısaca anlattık ve vardığımız sonuçları ortaya koyduk. Bibliyografya kısmında ise, incelediğimiz romanları ve yararlandığımız kaynakları gösterdik.

2. ZAMAN

Romanı geleneksel anlatı türlerinden ayıran özelliklerden biri kuşkusuz zamandır. Özellikle tarihî romanda zaman kavramı ön plandadır. Roman veya diğer kurmaca anlatılardaki zaman ile gerçek hayattaki zaman arasında farklılıklar mevcuttur. Gerçek hayattaki zaman kesintisiz bir biçimde devam ederken, kurmaca anlatılardaki zaman tamamen yazarın elindedir. Zamanı dilediğince kesintiye uğratabilir, yalnızca anlatmak istediği bir zaman dilimine yer verebilir, zamanı geriye ya da ileriye götürebilir. Dolayısıyla gerçek hayatta tek bir zaman dilimi yaşanırken, kurmaca anlatılarda, yapılan geçişlerle geçmiş, şimdi ve gelecek zamanı birlikte yaşama imkânı vardır.

Rasim Özdenören, roman örgüsünün daha baştan zamanın üç hâli ile kayıtlandığı hususunda şunları söyler:

"Geçmişte, belirli bir zamanda başlayan entrika, hâle doğru bir gelişme gösterir, genellikle olayların düğüm noktası olarak beliren hâl (şimdiki zaman), entrikanın çözümünü gelecek zamana bırakır. Entrikanın gelişmesi veya roman örgüsünün çok gerekli biçimde ortaya koymadığı durumlarda, zamanın akışına müdahale edilmez. Bu akışa müdahalenin söz konusu olduğu yerlerde bile, bu, zincirleme akışı etkileyecek bir nitelik kazanmaz, romanın tüm örgüsünü etkileyecek çapta bir gelişmeye meydan verilmez, romanın bütünlüğü içinde küçük bir saplama olarak kalır. Zaman; geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman olarak âdeta kesin kategoriler hâlinde belirir. Birinden diğerine geçişin kuralları vardır, yazar, bir zamandan ötekine geçerken genellikle bunu okuyucuya açıklar. Bir başka deyişle, klâsik romanda zaman, zihnimizde dinamik bir süreç olarak belirmez. Geçmişle, şimdiki zamanla ve gelecek zamanla ilgili kategoriler hâlinde ortaya çıkar." (Özdenören, 1997)

Kurmaca anlatılarda, gerçekleşen vak'aları detaylı bir biçimde anlatmak mümkün değildir. Bu imkânsızlık "anlatının ritmi" sayesinde giderilebilir:

"Bir anlatıda zaman aynı biçimde ve tekdüze geçmez. Anlatıcı olayları özetleyebilir, anlatının ritmini ya da hızını yükseltebilir. Yazar anlatısında ritmi gerçekleştirmek için dört değişik anlatısal yol kullanır. Bunlar, duraklama, sahne, özetleme ve eksiltidir.

Duraklama, hiçbir olay öyküleme süresiyle denk değildir. Okur, bazen öykü hiç ilerleme göstermeden sayfalarca okuyabilir. Bu anlatım bir yavaşlamayı gösterir. Duraklama, anlatıda hiçbir olayın olmadığı, olayların akışını kesen anlatıcının yorumlarına ya da betimlemelerine yer veren bir bölümdür.

Sahne, öyküleme zamanı ile kurmaca zamanın çakıştığını gösterir. Kişiler arasındaki söyleşimlerin, kişilerin birbiriyle ilgili düşüncelerinin yer aldığı bölümdür. Sahne, anlatının en ayrıntılı bölümünü oluşturur. Burada, kişilerin sözleri, hareketleri ve olaylar doğrudan, büyük bir açıklıkla anlatılır.

Özetleme, anlatıcı bir olayın, bir konuşmanın tümünü vermek yerine özet yapmakla yetinir. Bu durumda anlatının süresi, öykünün süresinden daha kısadır.

Eksilti, bu tür anlatımda bazı olaylar geçiştirilerek, bir olayın hızlanması söz konusudur. "Ertesi gün", "ertesi hafta", "on yıl sonra" gibi... Zaman atlama da denilir." (Sağlık 2010)

Romanda, zamana uygulanan bu tekniklerin birtakım işlevleri vardır:

Geriye dönüş tekniği, bazı belirsiz olayları, kişi, mekân ve zamana ait bazı hususları aydınlatmak, eksik kalan bir konu hakkında bilgi vermek amacıyla kullanılır. Sık kullanıldığı takdirde zamanın seyrini kesintiye uğratma tehlikesi olsa da yerinde kullanılan geriye dönüşler olayları çekici hale getirir.

İleriye fırlama ve özetleme tekniklerinin daha çok tasarruf işlevleri vardır. Belirttiğimiz gibi kurmaca anlatılarda, vak'aları bütün detaylarıyla kaydetmek mümkün değildir. Bu noktada yazar, vak'a ya da anlatmak istediğinin tamamını vermek yerine, bunları özetleyerek verir ya da bazı olayları geçiştirerek zamanı ileriye götürebilir.

Romanda zamanın çeşitli boyutlarından söz etmek ve bunları metin içi ve metin dışı zamanlar olarak ikiye ayırmak mümkündür:

Metin içi zamanlar, hikâye zamanı ve anlatma zamanıdır. Hikâye zamanı, romandaki vak'anın cereyan ettiği kurmaca bir zaman dilimidir. "Anlatma zamanı ise, îtibarî bir varlık olan anlatıcının onu öğrenmesi ve anlatması için geçen müddettir." (Aktaş, 2005) Bir romandaki vak'a zamanı, gerçek zamandan, kurmaca bir zaman olmasıyla ayrılır.

"Anlatma esasına bağlı bir eserde metindeki fiiller vasıtasıyla ifade edilen zamanın arkasında vak'a veya vak'a zincirinin meydana getirdiği bir zaman dilimi ve yerine göre onların anlatıcı rolünü üstlenmiş fiktif kahraman tarafından idrak edildiği bir an mevcuttur. 1930'larda cereyan eden bir vak'anın anlatıcı tarafından 1945 yılında öğrenildiğini, 1980'de şimdiki zaman kipi kullanılarak anlatıldığını düşünelim. Burada vak'a zamanı 1930'lu yıllardır. Anlatma zamanı ise, 1980 yılına aittir." (Aktaş, 2005)

Metin dışı zamanlar ise, yazma zamanı ve okuma zamanıdır. Yazar, romanını bir süre zarfında yazar ve roman okuyucu ile buluşur. Romanın kaleme alındığı süre yazma zamanı, romanın okurla buluştuğu zaman ise, okuma zamanıdır. Bunlar, takvimle ölçülebilen gerçek zamanlardır.

"Romandaki hikâye, zamanın hangi dilimiyle, fiilîn hangi şekliyle anlatılırsa anlatılsın okuyucu bunu yaşadığı zaman dilimiyle algılar. Romanlar, genellikle konularını bazı farklarla geçmişten alırlar. Çoğunlukla hikâyenin anlatıldığı geçmiş zaman, okuyucu tarafından hikâye etmede kullanılan şimdiki zamana (fictive

present) dönüştürülür; eserin giriş bölümünü oluşturan materyal ise, hâl ile ilişkisi bakımından geçmiş olarak hissedilir.” (Aktaş, 2005)

Yazar, romandaki konunun zamanını, kendi yaşadığı zamandan da seçebilir, yaşadığı dönemden çok gerilere de gidebilir. Ancak, romanın tarihî hüviyete bürünebilmesi için vak’a zamanı ile yazma zamanı arasında fark olması gerekmektedir. Romandaki hikâyenin zamanı, yazma zamanından kaç yıl geriye giderse eser tarihî roman hüviyetine bürünebilir?

Bu sorunun net bir yanıtı olmasa da bazı araştırmacıların bu konuda görüşleri şu şekildedir:

Sadık Kemal Tural, bir romanın tarihî roman olması hususunda şu görüştedir:

“Yazarı tarafından gözlemlenememiş bir devri, tarihî hakikatlere sadık kalarak anlatan romanlara tarihî roman adı verilir.” (Tural, 1982)

“Her roman zamanla tarihî hüviyete bürünebilir. Yazma ve okuma zamanlarına etki eden çeşitli faktörler, yazarın yaşadığı ve okuyucuda hayat bulan romanın kendisine de bizzat tesir eder. Yazarın yaşadığı çağı konu alan ve devrin bir nevi aynası olan roman, aradan yıllar geçince farklı mahiyet kazanır. Yazıldığı çağın okuyucu zümresince çağdaş bir eser olarak algılanan kitaplar, zamanla tarihî mahiyet gösterirler. Meselâ, Sakarya Savaşı sonrasında kaleme alınan ve Millî Mücadele gibi Türk tarihinde önemli bir dönüm noktasını işleyen *Ateşten Gömlek* (1922), yazıldığı dönem okuyucularınca çağdaş bir roman olarak okunduğu hâlde, bugünkü okuyucuya göre bu eser tarihî bir hüviyet kazanmıştır.” (Taştan 2000)

Bir romanın tarihî hüviyete bürünebilmesi için, vak’a ve yazma zamanı arasında fark olması gerekiyorsa ve Sadık Kemal Tural'ın dediği gibi, tarihî roman yazarı tarafından gözlemlenmemiş bir devri anlatan romanlarsa, *Ateşten Gömlek* romanında her ne kadar tarihî bir hadise anlatılsa da, roman tarihî roman hüviyetine bürünemez.

İnceleme konumuz olan devredeki tarihî romanlarda vak'a zamanıyla yazma zamanı arasındaki en yakın fark seksen bir senedir. (*İzmir 13 Eylül 1922*) Dolayısıyla incelediğimiz romanların, vak'a ve yazma zamanları arasındaki farkın oldukça uzun ve yazarları tarafından gözlemlenmemiş devirleri anlatıyor olmaları, bizi yukarıda söz ettiğimiz problemle karşı karşıya getirmedi.

Bir edebî eserde zaman unsurunu yalnızca vak'a zamanı, anlatma zamanı, yazma ve okuma zamanı ile sınırlı tutmak söz konusu değildir. Özellikle zaman unsurunun büyük önem taşıdığı tarihî romanda, kozmik zaman unsurlarını (gece, gündüz, akşam, sabah, yağmur, yaz, kış, sonbahar, ay, güneş vb.), sosyal zaman unsurlarını (düğün, doğum merasimleri, törenler, eğlenceler, kılık kıyafet, eğlenceler, yeme içme kültürü, oyunlar vb.) ve romanın tarihî sosyal zamanını, zamana dâhil etmemek mümkün değildir.

Romanlarda tarihî devrin çizgilerini, tarihî dönemin başlıca özelliklerini işaret eden tarihî sosyal zamana dair hadiseler yer alır.

Romanlarda az ya da çok kullanılan kozmik ya da sosyal zamana işaret eden unsurlar, çoğu defa gelişigüzel ya da yalnızca zamanı işaret etmek için kullanılmanın ötesinde, kahramanın ruh durumunu, yapılan bir işin açıklığını ya da gizliliğini, vb. işaret etmek için bilinçli olarak kullanılırlar. Kimi romanlarda zamanın seyriyle alâkalı alelâde temaslar halinde kullanılan kozmik zaman unsurları, kimi romanlarda çetin hayat şartlarını belirtmede, kimi romanlarda gece vakitleri aşk zamanlarını ya da kişinin hüzünleriyle baş başa kaldığı zamanları, sabahın erken vakitleri saldırıların ya da işlerin başlangıcını işaret etmede bir gösterge olarak kullanılır. Aynı şekilde sosyal zamana ve geçmiş hayata dair dünya görüşü, inanç sistemi, töreler, gelenek ve görenekler, eğlence adabı, yarışmalar, oyunlar, şölenler, sünnet, düğün, av, yemek kültürü, giyim kuşam tarzları gibi maddî ve manevî çeşitli kültür unsurları, o dönemin yaşamını, sosyal yapısını, gelenek ve göreneklerini, davranış biçimlerini, inançlarını vermesi açısından önemlidir.

2.1. İşledikleri Devirlere Göre Romanlar

Zamanı ele alırken, zamanı kronolojik zaman, kozmik zaman ve sosyal zaman olmak üzere üç açıdan değerlendireceğiz. Romanlardaki vak'a zamanını tespit edip, bu zamanın kronolojik bir seyir takip edip etmediğini, eğer zaman kronolojik olarak ilerlemiyorsa romanın nasıl işlendiğini, geriye dönüş, ileriye fırlamalar, özetleme gibi tekniklerin kullanılıp kullanılmadığını belirleyeceğiz. Kozmik zamanı incelerken mevsim, yıl, ay, hafta, gün, gece, gündüz, vs. gibi unsurların nasıl kullanıldığını, kullanılan unsurların ne gibi etkiler yarattığını, ne ifade etmek istediğini ya da neyi belirtmeye çalıştığını tespit edeceğiz. Romanları tarihî sosyal zaman açısından değerlendirirken de işlenen dönemin tarihî, siyasî ve sosyal hususiyetlerini, sosyal yaşamla ilgili unsurları belirlemeye çalışacağız. Sosyal zamanla ilgili olarak, dönemin yaşam şekli ve dünya görüşleri, gelenek ve görenekler, inanç sistemi, alışkanlıklar, töreler, eğlence şekilleri, şenlikler, oyunlar, yarışmalar, giyim kuşam, yemek kültürü gibi kültür unsurlarını ortaya koyacağız. Tüm romanlarımız 2003 yılında neşredildiği için, romanları incelerken, vak'a zamanlarını esas aldık.

İnceleme konumuz olan romanları işledikleri devirlere göre ele aldığımızda, yazarların XV. yüzyıldan başlayarak XX. yüzyıla kadar Osmanlı sahası Türk tarihini tercih ettiklerini, ancak daha çok Millî Mücadele yıllarını konu edindiklerini gözlemleriz.

2.1.1. Osmanlılar Devri

XV. yy.

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar **(**Doymuş, 2003)

Börklüce (Umar, 2003)

XVI. yy.

Pîrî (Duman, 2003)

XVIII. yy.

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde (İrepoğlu, 2003)

XIX. yy.

Rumeli Benimdi (Aygen, 2003)

XX. yy.

Can Yoldaşları (Ertur, 2003)

Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale (Kaplan, 2003)

Kuvay-ı Milliyeci Hatice (Acıpayamlı, 2003)

İsmet Paşa'nın Ağır Toplar, (Ünlü, 2003)

Muhacirler Bitmeyen Göç (Özyürek, 2003)

İzmir 13 Eylül 1922 (Coral, 2003)

XV. Yüzyıl

XV. yüzyıl Türk tarihinde olduğu gibi dünya tarihinde de önemli hâdiselerin yaşandığı bir çağdır. Bu çağda İstanbul'un Türkler tarafından fethiyle birlikte Bizans

İmparatorluğu'nun varlığına son verilmiş ve Osmanlı Devleti imparatorluk yolunda önemli bir mesafe kat etmiştir. Bunun yanı sıra bu döneme damgasına vuran bir başka hadise ise, Ankara Savaşı yenilgisiyle başlayan fetret devridir.

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar romanında Sultan I. Bayezid döneminin sonuna gidilir. Timur ordusu ile Yıldırım Bayezid ordusu arasında gerçekleşen Ankara Savaşı ve Yıldırım Bayezid'in bu savaşta esir düşmesini konu alan romanda vak'a zamanı 1402-1403 yılları arasındadır. 1402 tarihli (s.62) Ankara Savaşı ile başlayan vak'a 8 Mart 1403 tarihinde Yıldırım Bayezid'in ölümü ile nihayetlenir. (s.253)

Ankara Savaşı'nı, Osmanlı İmparatorluğu'nun içine sızan ve Yıldırım Bayezid'in oğlu Mustafa Çelebi'nin de içlerinde bulunduğu Timur'un casusları, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan, toprakları ellerinden alınmış beylerin ve savaş esnasında Timur'un ordusuna geçen Osmanlı askerlerinin ihaneti ile kaybeden Yıldırım Bayezid, Timur'a esir düşer. Timur'un niyeti Yıldırım Bayezid'e zarar vermek ya da onu öldürmek değil, onu kendi himayesine alıp, topraklarına katmak istediği Çin'i birlikte fethetmektir. Çünkü Timur'a göre Yıldırım Bayezid büyük bir hükümdardır:

"Onun büyük bir komutan olduğunu, bugüne kadar örneği görülmemiş bir büyüklükte bir devlet kurduğunu unutma. Bizim, ona değer verişimiz sadece bu özelliklerinden dolayı değil, bizim olmak isteyip de olamadığımız çok şey var onda. Devlet nedir, nasıl yönetilir? Kalıcılık nedir, nasıl ayakta kalınır? Bütün bunları Bayezid'den başka kim gösterebilir bize?" (s.188-189)

Timur'un tüm ısrar ve teklifleri Yıldırım Bayezid tarafından reddedilir. Onun Timur'dan istediği tek şey, onu öldürmesidir:

"Ben ki Osman Bey'in oğlu Orhan Bey'in torunu ve Murad Bey'in oğluyum. Hainlerin ihanetine uğradım ve kazanmak üzere olduğum bir savaşı kaybettim. Ben topraklarıma zorla girip geçici bir zafer kazanmış olan eski koyun çobanının uşağı olmak için değil, devletimi yönetmek için yetiştirildim. Savaşı kazanmış olan sensin.

Bizim için geçerli olan, onurlu bir ölümdür. Kılıçla ya da baltayla öldür beni. Senden, bundan başka ihsan istemiyorum.” (s.39)

Kronolojik ilerleyen romanda yazar, romanın birkaç yerinde kullandığı geriye dönüş tekniğiyle önceden yaşanmış tarihî hadiseler ve Osmanlı İmparatorluğu’nun geçmişi hakkında bilgiler verir.

Osmanlı İmparatorluğu’nun Orhan Bey zamanında yarı sofu denebilecek görüşlerle yönetildiğini, Murad Bey zamanında Bursa ve Edirne Sarayı’nın artık yalnızca takva sahiplerini konuk eden yerler olmaktan çıkıp birer devlet sarayı haline gelmeye başladığını ve Yıldırım Bayezid zamanında yönetimin başkalaştığını gözlemleriz. Yıldırım Bayezid’in ilk girişimi danişmend yetiştiren medreseyi kurmak olur. Kadılık müessesesi ile ilgili büyük değişimler yapmış, Osmanlı Devleti’ni kendine özgü yasaları, yasa koyucuları, uygulayıcıları, sınırları, gümrüğü ve korunması gereken hazinesi olan yeni bir devlet haline getirmiştir. (s.63-64)

Yazarın geriye dönüş tekniğine başvurarak ortaya koyduğu, Timurtaş Paşa’nın Konya’da Karaman Beyi tarafından esir edilmesi üzerine Yıldırım Bayezid’in Konya’yı kuşatması ve Timurtaş Paşa’nın Karaman Beyi'ni öldürmesi hadiseleridir. (s.79)

Yazarın geriye dönerek yukarıda söz ettiğimiz hadiseleri aktarmasının nedeni kişilerin içinde bulundukları durumu, çaresizliği ve kederi vurgulamaktır.

Ankara Savaşı’nda Yıldırım Bayezid ile birlikte esir düşenlerden biri de Timurtaş Paşa’dır. Mazide Timurtaş Paşa’nın esir edilmesi üzerine bir kenti kuşatan Yıldırım Bayezid’in, halde onun hayatını kurtarabilmek adına yapabileceği hiçbir şey yoktur.

Umumiyetle Yıldırım Bayezid’in esaretini anlatan romanın sosyal ve siyasi zamanında karşımıza çıkan diğer hadiseler; Bursa’nın işgali ve yakılışı (s.43-44), Timur'un isteği üzerine, torunu Mehmed Mirza’nın Yıldırım Bayezid’in kızı Melek Hatun ile evlenmesi (s.57-59), Yıldırım Bayezid'in başarısızlıkla sonuçlanan

kaçırılma teşebbüsü (s.162-179), Timur'un İzmir'i ele geçirmesi (s.187-201) ve Timur'un torunu Mehmed Mirza'nın Mahmud Han tarafından öldürülmesidir. (s.242-243) Romanın sonunda verilen 8 Mart 1403 tarihli bir başka hadise ise, Yıldırım Bayezid'in ölümüdür.(s.253)

Romanda birden çok tarihî hadise olsa da yalnızca Ankara Savaşı (s.62) ile Yıldırım Bayezid'in ölüm tarihi (s.253) kaydedilir. Ancak, tarihî gerçeklerden yola çıkarak, Yıldırım Bayezid'in ölümü haricindeki tüm hadiselerin 1402 yılında vuku bulduğunu söyleyebiliriz.

Yazar, zamanın seyrini umumiyetle "birkaç gün sonra" (s.41), "beş günlük koşudan sonra" (s.43), "birkaç gün" (s.162, 243), "bugün" (s.184), "o gün" (s.185), "bir süre sonra" (s.193), "ilk günler" (s.199), "bir hafta sonra" (s.200), "bir gün sonra" (s.208), "iki üç saniye sonra" (s.216) gibi belirsiz ifadelerle gösterir.

Yazar, kozmik zaman unsurlarını, bilhassa hadiselerin mahiyetini aktarabilmek amacıyla bilinçli olarak kullanır. Zorluk, sıkıntı, hüzün, belirsizlik gibi durumları kozmik zaman unsurlarıyla vurgular.

"Toprak, yaz ortasının susuzluğunu, kanla bastıran yaratıklar gibi, gittikçe daha çok kararıyor, karardıkça irili ufaklı vücut parçalarının yığıldığı uğursuz görüntüye dönüşüyor; korkusuz insanların kendilerini alabildiğine güçlü hissettikleri bu alanda insan düşüncesi bir kez daha ölüm meleğinin emrine girmiş." (s.8)

"Akşam karanlığı bilinmezliklerle dolu bir gecenin habercisi olarak ovayı sarmaktadır. (...) Yaz sıcağı onları daha çok etkiliyor." (s.16)

"Gece, bilinmezlerle dolu gizemli dünyanın anahtarıdır; sabah güneşin kimin üstüne doğacağını, anahtarı ellerine geçirenler belirler." (s.20)

"Yıldırım Bayezid, gecenin karanlığında saman yığınlarını andıran çadırların arasından geçirilirken elleri bağlıydı." (s.31)

“Kavurucu yaz sıcağının şafağında başlayan ve akşamın geç saatlerine kadar süren çarpışmayı, çarpışma anında olanları aklına getirip yığılırcasına bıraktı kendini.” (s.34)

“Akşam yağmur yağmaya başladı. Ansızın bastıran sağanak yürüyüşü durdurmadı. Fakat karanlık, bir süre sonra önlerini görmelerini engellediği için atlılar tökezleyen atlarını zapt etmekte zorlanmaya başladılar.” (s.193)

“Akşam karanlığı basarken İzmir, neredeyse hiç kimsenin yaşamadığı ölü bir kente dönmüştü.” (s.201)

“Yağmur damlaları sıklaşırken gözleri kapanan Yıldırım Bayezid, uğultulu seslere açtı gözlerini.” (s.239)

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar’da Yıldırım Bayezid’in kızı Melek Hatun ve Timur’un torunu Mehmed Mirza’nın düğün merasiminin başlangıcı tasvir edilir:

“Kütahya Ovası, o güne kadar görmediği debdebeli gösteriyi yaşamaya başlamıştı; ipek ve altın işlemeli çadırlar, yerlere serili halılar bunun ilk görüntüsüydü. Çadırlar değerli eşyalar ve mücevherlerle süslenmişti. Savaş baltaları, topuzlar, kılıçlar, kalkanlar, değerli taşlarla kaplı koşum takımları, sedef kakmalı ok kutuları, yaylar, altın leğen ve ibrikler, şamdanlar, sorguçlar, altın tepsiler, yatağanlar, miğferler, zırhlar, mücevher çekmeceleri, altın ve kemik kaşıklar, çadırların içine gelişigüzel saçılmıştı. Kadın ve erkek giysileri üst üste yığılıydı. Yığıntıların içinde her ulustan insanın giysisini bulmak mümkündü. Çeşitli kaftanlar, sorguçlu başlıkla, iç entarileri, gömlek ve şalvarlar, Timur ordusunun çok sayıda kenti ve hükümdar sarayını yağmaladığının kanıtları olarak gözler önündeydi.” (s.111)

“Bordo renkli ipek kaftan giymişti Yıldırım Bayezid. Kısa kollu kaftanın içinde uzun kollu sarı renkli gömlek vardı. Başlığı sadeydi. Sol elinin orta parmağında yeşim taşlı iri bir yüzük vardı.(...) Parlak sarı renkli şalvarı, kısa konçlu çizmesinin üzerine taşmıştı.” (s.127)

Düğünde gösterilerin yapıldığı söylenir, ancak bu gösterilerin mahiyeti hakkında açıklama yapılmaz.

Düğün sırasında Yıldırım Bayezid ve Timur'un karşılıklı konuşmaları görülür. Her iki hükümdar da konuşurken birbirlerine karşı saygıyı korurlar ve birbirlerine "siz" diye hitap ederler. Timur'un kendini ve devletini övdüğü kibirli konuşmaları, Yıldırım Bayezid'i ve devletini alçaltıcı mahiyette değildir. Aksine Yıldırım Bayezid'in komutanlığını över ve Osmanlı'nın güçlü bir imparatorluk olduğunu ifade eder. (s.128-150)

Romandan düğün merasimin dışında sosyal zamana dair karşımıza çıkan bir başka unsur Timur'un oynadığı satranç oyunudur. (s.25)

Börklüce romanında Sultan I. Mehmed dönemine gidilir. Bilhassa Börklüce Mustafa ve başlattığı ayaklanmayı konu alan romanda vak'a zamanı 1415-1420 yılları arasındadır. Şeyh Bedreddin müritlerinin 1415 yılında (s.86) aktif hale gelişleriyle başlayan vak'a, 1420 yılında Şeyh Bedreddin'in idam edilmesi ile nihayetlenir. (s.257)

Amaçları Osmanlı hanedanlığını devirmek, Şeyh Bedreddin'i tahta geçirip, kimsenin kimseyi ezmediği, bütün dünya nimetlerinin bölüşüldüğü bir düzen kurmaktır. Şeyh Bedreddin'in müridleri arasında yer alan Börklüce Mustafa, "gönül âleminde, Tanrı katına uçar" (s.25) Bedreddin'i görür ve ondan ayaklanmayı başlatın talimatı alır. Hatta bu ayaklanma başladıktan sonra Sultan çerisiyle üç çatışma olacağını, üçünün de zaferle sonuçlanacağını Bedreddin'in ağzından öğrenir. (s.23) Ardından Bedreddinciler örgütlenme çalışmalarına başlarlar ve halkla birebir konuşmalar yoluyla Müslüman'ı, Hristiyan'ı, Yahudi'yi birleştirecek yeni inancın içeriğini anlatıp propaganda yaparlar. Bunun yanı sıra Saruhan ve Aydın illerinde tapusuz, senetsiz, fermansız bir toprak reformu yaparlar ve arazilerin tümünü topraksız köylüye dağıtırlar. Osmanlı idaresinden memnun olmayan köylüleri ve yoksul dervişleri etrafına toplarlar. (s.49-60)

İlk çatışma Arkhangelos/Kayacık Köyü'de yaşanır. Yakup Bey azapları ile birlikte buraya öşür payı istemek için gelir, ancak köylünün saldırısı ile karşılaşırlar. Kayacık Köyü'nden kaçıp Ayasluğ'a dönerler. Yaşanan bu hadise üzerine Yakup Bey, Osmanlı hizmetinde olan kale dizdarı ve aynı zamanda yeğeni olan İlyas Bey'e Kayacık Köyü'ne sefere çıkması için talimat verir. İlyas Bey de bu talimatı yerine getirerek bütün köyü yakar ve o köyde yer alan bütün canlıları öldürür. (s.58) Hadiseyi öğrenen Şeyh Bedreddin müritleri de bunun karşılığında İlyas Bey'i asarlar, (s.70) Yakup Bey'in de konağını yakarlar, Yakup Bey ile ailesi yanarak can verir. (s.72) Bu hadisenin üzerine Kadı Abdüssamet Efendi, İzmir Sancak Beyi İskender Bey'e bir mektup gönderir ve durumu bildirir. İskender Bey ise, Vezir-i âzam Bayezid Paşa'dan gerekli talimatları alması üzerine harekete geçer. Ancak gerekli bilgilerin toplanması zaman alır ve yaşanan idam ve yangın hadisesinin üzerinden bir yıl geçer. (s.86)

Romanda geriye dönüşlerin haricinde kaydedilen ilk tarih Şeyh Bedreddinciler hakkında bilgilerin toplanmış olduğu 1416 yılıdır. Ancak romanda yer alan: "Az çok belirli bir tablonun ortaya çıkabilmesi ertesi yılın, 1416 yılının başlangıcına sarktı." cümlesi, yangın ve idam hadiselerinin 1415 yılında cereyan ettiğini ortaya koyar. (s.86)

Şeyh Bedreddinciler ilk zaferi Karaburun Yarımadası'nda Stylarios Dağı geçidinde İskender Bey'i ve ordusunu yenerek elde ederler. (s.105)

Haber Edirne'ye ulaşınca I. Mehmed bu ilk yenilginin ardından, Saruhan Beyi olan Timurtaş Paşazâde Ali Bey'i, bütün Saruhan, Aydın kuvvetleriyle Karaburun'a sevk eder. Bu ordu da köylüler tarafından yenilgiye uğratılır. Ali Bey, maiyetiyle beraber Manisa'ya kaçarak hayatını kurtarır.

Romanda kaydedilen ikinci tarih bu hadisenin cereyan ettiği tarih olan 1417 yılıdır.

Bu yenilgiden sonra I. Mehmed, Murat ve vezir-i âzam Bayezid paşayı, 30.000 kişilik ordusuyla Börklüce'nin üzerine gönderir. Ordu ilk olarak "Stylarios Dağ

dizisinin güney yandaki yarımının en yüksek tepesi olan Kocadağ'ın kayalık doğu yamacı uzantılarında" saldırıya uğrar ve Bayezid Paşa Ordusu orada beş bine yakın asker yitirir. (s.191-193) bir sonraki çatışma Ahırlı (Karaburun) Köyü'nde cereyan eder. Bu çatışmada Bayezid Paşa'nın Ordusu 15.000'e düşerken, Bedreddinciler ilk ölülerini orada verir. (s.202-206) Ertesi gün tekrar harekete geçen Osmanlı Ordusu, bu kez zafer elde eden taraf olur ve Börklüce yakalanır. Ayasluğ'daki Roma Çağı su kemerlerinin bulunduğu yere götürülür, kollarından ve ayaklarından çarmıha çivilenerek, bir devenin sırtına bağlanıp, şehirde gezdirilir. Sonra tekrar kemerin bulunduğu yere getirilir ve İlyas Bey'in asıldığı yerde idam edilir. Cesedi, iki gün süre ile orada bırakılır ve sonra kafası kesilerek, Edirne'ye, Sultan Mehmed'e gönderilir. (s.210-223)

Romanda, bu hadisenin cereyan ettiği tarih açıkça belirtilmese de şöyle bir bilgi yer alır:

"Börklüce'nin ve taifesinin külliyen hakkından gelindiği haberi, dört ay sonra, 1419 Şubat'ında, Deliorman'a, Bedreddin'in ordugâhına ulaştı."

Bu da, Börklüce Mustafa'nın 1418 yılının Kasım ayında idam edildiğini gösterir. Ancak, Börklüce Mustafa'nın idam edildiği yıl, tarihte 1419 olarak kayıtlıdır. (Anonim 1992).

Romanda yer alan bir başka hadise ise, Şeyh Bedreddin'in yakalanıp idam edilmesidir. Deliorman'da bulunan Şeyh Bedreddin, Edirne'den kaçıp, Bedreddin'e sığınmış olan Mihaloğlu Mehmet tarafından ihanete uğratılarak yakalanır ve Serez'e, Sultan Mehmed'in yanına getirilir. Padişah, onun aynı zamanda bir din âlimi olduğunu göz önüne alarak, hakkında hüküm vermek üzere vicdan ve şereflilik derdinde olmayacak bir ilim adamı bulur. Bulduğu Molla Haydar isimli ilim adamı da Sultan Mehmed'in istediği gibi, Şeyh Bedreddin'in idam edilmesinde bir sakınca görmez ve Şeyh Bedreddin, Serez Çarşısı'nda idam edilir. (s.244-257)

Bu hadiselerin cereyan ettiği yıl da romanda 1419 (s.230) yılı olarak kayıtlıdır. Ancak Şeyh Bedreddin'in idam edildiği yıl yine tarihte 1420 olarak kayıtlıdır. (Dindar 1992).

Yukarıda zikredilen tarihler dışında "ertesi sabah" (s.35, 51, 58, 103), "aynı gün" (s.51), "birkaç hafta içinde" (s.51), "birkaç gün sonra" (s.57), "aynı sabah" (s.59), "bu gece" (s.66), "ertesi gün" (s.102, 181) gibi ifadelerle zamanın akışı geçiştirilir.

Romanda geriye dönüş tekniğine sık sık başvurulur ve bu durum zamanın seyrini kesintiye uğratır. Geriye dönüşle kahramanlar hakkında malûmat (s.11-18, 81, 91-92, 111-112, 116-117, 139-144, 175-176) ve bazı tarihî hadiseler verilir. Ankara Savaşı (s.11), Yıldırım Bayezid'in oğullarının toprak kavgası (s.11), Saruhanoğlu Hızırşah'ın Sultan Mehmed tarafından öldürülmesi (s.19), Mehmed Çelebi'nin kardeşi Musa Çelebi'yi boğdurtması ve Aydın ve İzmir'i ele geçirmesi (s.53), Yıldırım Bayezid Dönemi'nde kadıların rüşvetçiliği (s.74-75), İran halkları ve Türkmenlerin kendi yörelerindeki ilk toplumculuk akımı (s.148-160) ve Amasya'nın Yıldırım Bayezid'in egemenliğine girişi (s.174) geriye dönüş tekniği ile romanda yer alırlar.

Romanda kozmik zaman unsurları sık sık kullanılır. Ancak bu unsurların hadiselerin seyrinde herhangi bir etkisi yoktur ve yalnızca zamanı belirtirler.

"Vakit, öğleden sonranın ilerlemiş bir saatiydi. Körfez'in, denizden karaya esip özellikle kızgın yaz sıcağında İzmir kentine serinlik canlanması getiren rüzgârı imbat, hafiften kendi belli etmeye başlamıştı ve denizin o dinlendirici, ferahlatıcı, mutluluk verici kendine özgü güzel kokusunu ciğerlere dolduruyordu." (s.6)

"Torlak, sabahın çok erkeninde yola çıktı." (s.35)

"Vakit öğleyi az geçmişti." (s.39)

“İzmir’den yola çıkış, ikindi ezanının okunmasından, demek ki öğle vakti güneş tam tepede iken okunan öğle ezanı ile gün batımında okunan akşam ezanı arasındaki sürenin tam ortasından, az sonra olmuştu; tam gün batımında Çiğli’ye vardı. Çiğli’nin hemen dışında, yol üzerindeki Bektaşî zaviyesinde duraklayıp karnını doyurdu, atın bakımını yaptı ve geceyi orada geçirdi. Ertesi sabah gün doğumunda yine yola çıktı; iki kez dinlenme molası vererek Emirâlem üzerinden Manisa’ya varması, akşam ezanını, gün batımını buldu.” (s.46)

Sabahleyin köprüde buluşuldu ve hemen isyan türküsünü bilenlerin söylemesiyle yürüyüşe geçildi.” (s.51)

“Aynı sabah olanların haberini Torlak Hû Kemal’e iletmek üzere Manisa’ya adam gönderildi.” (s.59)

Yazar, romanın 182, 183, 184 ve 185’inci sayfalarında Bayezid Paşa’nın ordusunun ilerleyişini kaydederken, her paragraftan önce eklediği “Körfez’e yağmur çiseliyordu.” dizesiyle Nâzım Hikmet’in Şeyh Bedreddin Destanı’na telmih yapar.

Romanda sık sık kullanılan sosyal zaman unsurları yalnızca Şeyh Bedreddin öğretisine işaret eder.

“Bedreddin’in kendi kafasında oluşturup şimdi yaymakta olduğu Müslüman’ı, Hristiyan’ı, Yahudi’yi kendine çekmeyi amaçlayan ve buna uygun içerikle sunulan yeni dinsel inancın temelinde de, tıpkı Türkmen Aleviliği’nde ve Kalenderîlik’te, Torlaklık’ta olduğu gibi Batınîlik de vardı, ama bunun ötesinde inancın içeriği kendine özgü idi.” (s.9)

“Börklüce gözlerini açtı, göğsü üzerinde çaprazladığı iki elini indirip, her birini bir dizinin üzerine koydu, kısa bir bekleyişten sonra söz girdi:

Ey erenler, bülbül oldum, uçtum firdevs bağına,

Kırkları yedileri semah dönerken gördüm,

Pîrimi soruşturdum, vardım Hûdâ katına,

Bedreddin'i onunla sohbet ederken gördüm.

Şeyhimin omzuna kondum beni tanıdı,

Sevindi gördü diye iki gözü ışıdı,

Suâl eyledi benden, hâlimizi öğrendi,

Yol gösterdi, tasamı ferahlığa döndürdüm.

Keramet sayesinde olacakları bildi,

Bizlere 'Dem bu demdir, kıyam eyleyin!' dedi.

Üç cengin üçünde de zafer müjdeledi,

Destur alıp ayrıldım, şâdıman oldum öttüm." (s.22)

"Abdal İsa ile Torlak'ın gözleri diken diken olmuştu, şaşkınlık içinde kaldılar. Dede Sultan'ın orada yapıverdiği çok etkileyici bir şamanlık gösterisiydi. Söylediği her bir sözcüğün doğruluğuna kendisinin içtenlik inandığı da besbelliydi. (...) Kaldı ki gerek Abdal İsa, gerek Torlak, Tanrı'nın bazı kulları seçkin kıldığına ve onları kendisinden gelme vâridat ile nasiplendirdiğine inanmaktaydılar; Bedreddin öğretisinin temel taşı bu idi." (s.23)

"Torlak, 'Tam zamanıdır.' diye düşünüp, yanındaki torbadan şarap şişesini çıkardı." (s.29)

“(...) Kendisine aş sunuldu, sade suya mercimek çorbası ile fodla ekmeği; üstlük niyetine de bir avuç kuru üzüm...” (s.39)

“Üzerinde bulunan tüm dervişlerin değişmez giysi ögesi, yünden dokunmuş, uzun, önü açık, bol hırkası; elindeki âsâ denen uzun değnek, onun dervişliğini bağıra bağıra duyurduğundan, girdiği her yerde, en saygın köşeye oturtulurdu. Gerçi dervişlerin başında, renkleriyle simgeleriyle dervişin hangi tarikattan olduğunu gösteren ve taç denen başlık bulunurdu ama Bedreddinci dervişler bu geleneğe uymuyorlar, Doğu’da ve Batı’da özgürlük simgesi olan başı örtülü giyimden uzak durmakla da bu dünyada aslında bir kölelik düzeninin süregittiğini, kendilerini özgür saymadıklarını, özledikleri özgürlüğü kendilerinin getireceğini vurgulamak istiyorlardı. Böyle olunca başının açıklığı, Torlak’ın Bedreddinciliğini apaçık belli etmekteydi.” (s.41)

“Torlak, derviş yoldaşları ile takımlar halinde bir yerden ötekine gidip çeng, çegâne ve kös eşliğinde devrim türküleri okumakla ateşli konuşmalar yapmakla halkı Börklüce’ye katılmak için coşturma çalışmasına hız verdi.” (s.63)

“Üstü başı her zamanki gibiydi: Başı cavlak, yalınayak, ama olağanüstü kayalık taşlık Karaburun Yarımadası’nda yürürken bütün alışkınlığına rağmen, ayağını n yaralanıp berelenmesini önleyemediği için her bir ayağına bir çaput bağlamış idi. Üstünde müritlerinin tümünün de giydiği pamuk ipliği ile dokunmuş ak bezden, göğsü eline kadar açık, yakasız, kolsun derviş entarisi de vardı.” (s.166)

XVI. Yüzyıl

Pîrî romanında, Osmanlı Paşası Yusuf'un kuşatmaya giderken, bir düşün peşine takılıp “Karanlık Deniz”de yaptığı gerçeküstü yolculuk işlenir. Vak’a, Aden Kalesi’ni kuşatmaya giden Yusuf Paşa donanmasının saldırıya uğramasıyla başlar ve Yusuf Paşa’nın idamı ile sona erer.

Yusuf Paşa, çatışmalar esnasında yaralanır ve bilincini kaybetmiş bir şekilde günlerce yatar. Paşa'nın bu ölümcül yarası çatışmada esir edilen Seferis adındaki bir

büyücü tarafından büyü ile iyileştirilir. Yusuf Paşa, Seferis'in büyüyü öğrendiği "karanlıklar denizine", yani Çin'e doğru rotasını çevirir. Bu esnada, bundan sonra onlara rotasını gösterecek olan bir "zeyra kuşu" ortaya çıkar. Çin Denizi'ne doğru giderlerken, bir korsan gemisi ile çarpışırlar. Daha sonra nasıl olduğunu anlayamadıkları bir biçimde, karanlık bir denize geçerek kurtulurlar. Seferis'in peşinden adaları takip eden Yusuf Paşa, böylece asıl görevini unutur. Kubat Paşa, Yusuf Paşa'nın görevini ihmal ettiğini sultana bildirir. Bunun üzerine Sultan, Yusuf Paşa'nın idamına karar verir ve Paşa'nın idamı Kahire'de gerçekleşir.

Gerek haritacılığı önemsemesi ve bu konuda çalışması (s.39, 118) gerekse Basra Beylerbeyi Kubat Paşa ile birlikte savaşa girme düşüncesi (s.72) romanın başkişisi olan Yusuf Paşa'nın Pîrî Reis olduğuna işaret eder. Ancak, "karanlıklar denizi, "zeyra kuşu", "büyü" gibi fantastik ögelerle dolu olan roman, tarihî devreye ancak bir yönüyle işaret eder. O da Yusuf Paşa'nın donanmayı başsız bıraktığı gerekçesiyle Kahire'de idam edilmesidir.

"Yusuf'a bir hal olmuş Aden'de demiş, bunda bir sebep var mıdır ki affola? Kaptan paşa da Sultan'ın gözlerine bakmış, bir zaman sonra, 'Sultanım demiş, donanmayı başsız bırakmanın affı olmasa gerek!' Böylece Kubat Paşa'ya bir ulak gönderilmiş tez elden. (...) Kahire'de kafilesi ile çıkıp gelmiş Basralı Kubat Paşa ile Mehmet Paşalar, Portekizlilerin Aden'deki marifetlerine bensiz bir hal çaresi düşünmekle meşgul imişler. Ulak onlara, 'Sultan'ın fermanını, efendimizin fermanıdır Paşam.' diyerek ulaştırınca, kim bilir, gülmüşler keyifle." (s.113)

"Her şeyi unut. Ölüyorsun. Kubat paşa seni tutup Kahire'ye getirdi. Cellâda doğru yürürken, gagasında harfler taşıyan bir zeyra kuşuna benzettin kendini." (s.128)

Eserde vak'a zamanıyla ilgili kaydedilmiş herhangi bir tarih bulunmamaktadır. Ancak, verilen ve yukarıda söz ettiğimiz bazı ipuçları ve tarihî hadiseler bizi Pîrî Reis'in yaşadığı döneme götürür ve bilhassa Kanunî dönemine vurgu yapılır:

“Güya Aden Kalesi'ni kuşatacaktık, ben de haritamdaki harfleri bezeyecektim. Cephanemin elverdiği ile.” (s.39)

“İstanbul’da akla zarar, telaşlı bir kalabalık varmış. Toplar dökülüyor, kılıçlar kuşanılıyor, Sultan Makedonya’dan başlayıp, dünyanın hepsini kuşatmak istiyormuş. Bu yüzden ana baba günüymüş ortalık.” (s.86)

Pîrî Reis'in 1554 yılında idam edildiği (Bostan 2007) tarihte kayıtlıdır. Dolayısıyla yukarıda zikrettiğimiz idam hadisesinin 1554 yılında vuku bulduğunu söylememiz mümkündür.

Romanda geriye dönüşler oldukça fazladır. Geriye dönüşlerde romanın başkişisi olan Yusuf Paşa'nın bilhassa gençlik yılları (s.16, 17, 24-30, 36, 54-56, 73, 78-80) ve çocukluğuna dair anıları (s.73, 74) aktarılır. Geriye dönüşlerin konuyla herhangi bir bağlantısı ve şahsın aydınlatılmasına bir katkısı yoktur. Sıkça yapılan geriye dönüşler yalnızca zamanın sürekli kesintiye uğramasına ve vak'a seyrinin takibini güçleştirmeye sebep olur.

Romanda kozmik zamana ait unsurlara az rastlanır. Yazar, yalnızca yolunda gitmeyen durumlar, hüzünlü anlar için gece vaktini kullanır.

“Karanlıkta annemin tülbentini anımsadım. Annem uzun kış geceleri bizi evimizin sıcak odalarından birinde toplar, gözlerimizi bağlardı.” (s.73)

“Haberin ulaştığı gün, bir mahşer yerini andırıyormuş İstanbul.” (s. 86)

“(...) gecenin uzadığı bu denizde Allah için bu adalardan birini bile göremedik daha.” (s.108)

“Adaları dedi Seferis, karanlık yüzünden göremiyoruz.” (s.109)

Romanda sosyal zamana dair bir dikkat gözlemlenmemiştir.

XVIII. Yüzyıl

On sekizinci asır, Osmanlı İmparatorluğu'nda gerilemenin yaşandığı bir çağdır. Asra ilk kez toprak kaybetmenin (1699) moral çöküntüsü içinde giren devlet, bu tür yenilgileri yaşamaya devam eder. Varadin bozgunuyla Tımaşvar elden çıkar. (1716) Prut (1711), Gence ve Tebriz'de (1724-1725) bazı başarılar elde edilse de bu zaferler mevcudu korumaktan öteye geçmez. Asrın başlarında Sultan Ahmet (1703-1730) iktidardadır. Onun saltanat yılları bugün daha çok Lâle Devri olarak anılmaktadır. Bu devrede payitahtın dört bir yanında saraylar, köşkler, inşa edilir. Sayfiye yerleri meydana getirilir. Lâlelere büyük bir merak ve alâka uyanır. İstanbul baştan sona cins cins lâlelerle bezenir. (Altınay, 1999)

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanı, Osmanlı İmparatorluğu'nun Lale Devri'ni konu alır. Özellikle, romanda yer alan kişilerin siyasi yönlerinden çok beşerî yönleri üzerinde durulur. Yazarın da belirttiği gibi, romanın temel kahramanları ve ölüm tarihleri gerçek, ancak olayların birbirine bağlanışı kurgulanmıştır.

Romanda birden fazla vak'a vardır. Bu vak'aları baştan sona kadar verilen tarihlerden takip etmek mümkündür. 1687 yılında İstefaniki (Levnî Abdülcelil Çelebi)'nin devşirme vak'asıyla başlayan roman, 1732 yılında ölmesi ile nihayetlenir.

İlk olarak 1 Nisan 1687 yılında yapılan devşirme hadisesi karşımıza çıkar.

"Osmanlı İmparatorluğunun belkemiğini oluşturan devşirme kurumu, yüzyıllardır uygulanan, benzersiz bir yöntemdi. Amaç gelecekteki Osmanlı ordusunun temeli olan yeniçerileri, padişahın hizmetlilerini, devlet adamlarını bulmak ve yetiştirmekti. Gereksinime göre üç beş yılda bir imparatorluğun geniş topraklarında oturan Hristiyan tebaadan seçilen sekiz ile yirmi yaşları arasında, sağlıklı, güçlü erkek çocukları, her bölgede görevli bir devşirme emini tarafından seçiliyor ve Müslüman

olarak devlet hizmetine alınıyordu. Her bölgeden yaklaşık kaç oğlanın devşirileceği önceden belirleniyordu.” (s.13)

İstefaniki (Levnî Abdülcelil Çelebi) de o yıl devşirilen çocuklar arasındadır. Ancak İstefaniki'nin devşirilmesi, IV. Mehmed'in başkadını Rabia Gülnuş Emetullah Sultan’ın gizli bir emridir ve 14 Nisan 1687 yılında İstefaniki'nin devşirildiği haberini alır. Yine aynı yıl, IV. Mehmed tahttan indirilir. IV. Mehmed'in neden tahttan indirildiği hakkında tarihî bir bilgiye yer vermeyen yazar, yalnızca tahttan indirilme hadisesi ve zamanını kaydeder.

Yazar, bu hadiseden sonra uzun uzun Abdülcelil Çelebi’nin nakkaşhaneye çırak olarak gönderilmesinden ve üstün yeteneği sayesinde kısa süre usta bir nakkaş olduğundan, bunun yanı sıra şiirle de alakadar olduğundan söz eder. (s.31-36)

Karşılaştığımız bir başka hadise ise, “sıcak bir temmuz gecesinde İstanbul'u kasıp kavuran, Tüfekhane'de başlayan” (s.43) ve "yirmi yedi saat süren" (s.44) yangındır. Tarihte bu yangının 17 Temmuz 1713 yılında gerçekleştiği kayıtlıdır. (İnal 2013)

8 Temmuz 1721 günü Kocamustafapaşa Çarşısı'nda çıkan yangın romanda yer alan bir diğer vak'adır. Yazar, bu yangında, yeni kurulan Dergâh-ı Alî Tulumba Ocağı'nın, ilk kez tulumba kullanıldığını kaydeder. (s.45) Böylelikle Lâle Devri'nin getirdiği yeniliklerden biri ile karşılaşırız.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, yazar, romanda tarihî hadiselerden ziyade, tarihî şahsiyetlerin beşerî özellikleri üzerinde durur. Romanın büyük bir kısmını Sultan III. Ahmed ile “musahibi” Levnî Abdülcelil Çelebi'nin sohbetleri ile kişilerin ikili ilişkileri oluşturur. Bu sohbetlerde ve ilişkilerde yazar, bize Sultan olan değil, sıradan bir insan olan III. Ahmed'in ve saray insanlarının, insanî yanlarını, zaaflarını, zayıflıklarını, kederlerini, sevinçlerini verir.

Yukarıda belirttiğimiz tarihlerin yanı sıra yazar on sekiz tane daha tarih kaydeder:

Kaydedilen bu tarihler ile 1718 yılında Şerefabad Kasrı'nın yapıldığı (s.47), yine 1718 yılında Avusturya ve Venedik ile Pasarofça Antlaşması'nın imzalandığı (s.70), 15 Nisan 1719'da Kâğıthane şenliklerinin başladığı (s.73), yine aynı yılın nisan ayı ortalarında Çırağan şenliklerinin başladığı (s.89), 1720 yılının nisan sonunda sadrazam İbrahim Paşa'nın Beşiktaş'taki yalısında yapılan bir şenliğin olduğu (s.97), 1720 yılının eylül ayında büyük bir sünnet düğünü olduğu (s.185), 20 Ekim 1721 yılında Avrupa'ya gönderilen elçilerden olan Yirmisekiz Çelebi Mehmed'in Avrupa'dan döndüğü (s.209), 1723 yılında İran'a sefer açma kararı alındığı ve Osmanlı ordusunun üç cephe açtığı (s.235), 1730 yılında İran'ın öncesinde vermiş olduğu bazı bölgeleri antlaşmayla geri aldığı (s.305), Sultan III. Ahmed'in 31 Temmuz 1730'da sefere çıkmak için Üsküdar'a çadır kurduğu (s.306), Patrona Halil İsyan'ı sonucunda 1730 yılının Eylül ayının son gününde Sultan III. Ahmed'in tahttan indirildiği (s.319) ve son olarak da 1732 yılında Levnî, III. Ahmed'in başkadını Emetullah Sultan, Mihrişah Sultan, Fatma Hümaşah Sultan, Şermî Sultan ve Sultan Ahmed'in kızları Fatma ve Ümmügülsüm Sultan'ın öldüğü, III. Ahmed'in de bu ölümlerin ardından dört yıl daha yaşadığı (s.337) hadiseleri verilir.

Kronolojik ilerleyen romanın yalnızca başlangıcında geriye dönüş tekniğine başvurulduğu gözlemlenir. İstefaniki'nin devşirilme haberi ile başlayan romanda, bu haberin hemen akabinde geriye dönülür. Yazar, geriye dönüş tekniğini, geçmişte yaşanmış bir hadiseyi ortaya çıkarmak ve İstefaniki'nin devşirilme hadisesinin nedenini ortaya koymak için uygular ve zaman sekiz yıl geriye gider.

Vak'a 1679 yılının ılık bir eylül sabahında vuku bulur.

"Edirne Sarayı'nın hareminde telaş vardı sekiz yıl önce, 1679 yılının o çok iyi hatırladığı ılık eylül sabahında, tatlı bir telaş. Sultan IV. Mehmed'in son gözdesi Afife Kadın hünkârına bir evlat vermeye hazırlanıyordu. Birazdan doğacak bebek erkek olursa ki falcıların kehaneti buydu, Osmanlı tahtına bir vâris daha gelecekti.(...) (s.17) Falcının gelişinin ertesi günü, 1679 yılının o ılık eylül sabahında Afife Kadın, Edirne Sarayı'nın hareminde sağlıklı bir erkek çocuk dünyaya getirmişti. Gülnuş kendince önlemlerini almıştı bu olasılığa karşı.(...) Gücünün sınırlarını zorlayan bir başkadından başka kimsenin başaramayacağı bir düzen

kurulmuştu aylar önceden. Kalfa kadın, bebeği hemen ebenin elinden alıp, anneye çocuğun ilk nefeste öldüğünü bildirmiştir ve önceden hazırlanmış bir başka bebek cesedi anneye gösterilmiştir. (s.20) Gülnuş, padişahın öldü sandığı bebeğini önceden anlaşılan bir Hristiyan ailenin yanına vermiştir. Ancak iyi bakılacak ve bir gün yine Gülnuş'un belirleyeceği bir tarihte saraya geri alınacaktır. O gün gelmiş ve 1 Nisan 1687 yılında İstefaniki verildiği aileden devşirme yoluyla geri alınmıştır. Gülnuş, o çok sevdiği efendisinin oğlunun, tümüyle ait olduğu yerden uzaklaştırılmasına razı olmamıştır." (s. 22)

Yukarıda zikredilen tarihler dışında zamanın akışı "günün birinde" (s.27), "ertesi gün" (s.41), "dün" (s.51, 81), "yıllar önce" (s.67), "bir gün önce" (s.75), "bir gece" (s.93, 113), "on gün sonra" (s.153), "birkaç gün sonra" (s.157), "günler boyunca" (193) gibi ifadelerle geçiştirildiği gözlemlenir.

Kozmik zaman unsurlarından genellikle gecenin kullanıldığı romanda gece, daha çok eğlence, aşk, gizli işlerin yapıldığı, kimi zaman sohbet kimi zaman da hüzün ve özlem vakitleridir.

"Macunların pişirildiği, ot gecesi diye anılan gecede helvahane ocağı halkına düzenlenen özel eğlencede, incesaz heyetinin müziği ocak halkını coştururken, hayalbaz ve hokkabazlar hüner gösterir ve unutulmaz bir gece yaşanırdı. Padişah ise, kullarına bahşettiği neşeden memnun, taze macunun tadını hareminden seçtiği cilve üstadı tazelerle çıkarırdı." (s.76)

"Akşam yaklaştığında bahçeye tepsilerle cam ve gümüş laledanlar taşınmıştı." (s.89)

"Padişah bir gece önceki şatafatlı Çırağan eğlencesinden kendinden geçercesine zevk almış olmasını haklı çıkarmaya çalışıyordu sanki." (s.92)

"Bir gece önce padişahla konuştukları geldi Levnî'nin aklına.(...)" (s.115)

“İbrahim Paşa'nın Beşiktaş'taki yalısında ender sessiz akşamlardan biriydi. Paşa selamlığa yan kapıdan alınan Yekçeşm Hüseyin'i dinliyordu dikkatle.” (s.145)

“Geceleri karanlıkta yüzünü seçemediğim birtakım adamlar konağın selamlığına gelir, benim haşmetli paşam, sonradan ne kadar sorsam da kadı efendi bir türlü cevaplamaz.” (s.281)

"Yapayalnız kaldığı akşamlarda, hareme karanlık çöküp, kandillerin ışıkları da sönükleştiği zamanlar ve kara gözlü Nurışemşemsler, gül dudaklı Goncanigârlar, ay yüzlü Hüsnimelekler, tombul gerdanlı Binnazlar, sırma saçlı Şayesteler, gamzesi benli Ferhundeler; doğduklarında verilen isimleri çoktan unutmuş olarak küçük yaşta evlerinden kopup, bu muazzam okula gelerek, tek bir adamı mutlu etmek, eğlendirmek, rahatını sağlamak, çocuklarını doğurmak amacıyla eğitilen herkes, bu güzel ve farklı Frenk kızına, kendi isteğiyle, yetişkin olarak aralarına gelen ve bir anda efendilerinin gönlünü çelen bu garip kıza yoldaşlık etmekten kaçındığında, düşünceleri ister istemez vatanına kayıyordu." (s.257)

Yazarın da belirttiği gibi, Lale Devri’nin mimarı sadrazam İbrahim Paşa'dır. (s.319) Romanda bu devrin özelliklerini gösteren birçok hadise canlandırılır ve bu hadiseler ekseriyetle ilkbahar mevsiminde cereyan eder.

Lale Devri siyasî açıdan başarısızlıklarla dolu olsa da sanatta büyük yeniliklerin başlangıcı olur.

Sanatta, şiir dalında peyda olacak değişikliklerin sinyalini Levnî'nin çok yalın bir halk dili kullanarak yazdığı ve Sultan III. Ahmed'e sunduğu manzum destanından alırız. (s.103) Lale Devri şairi olarak anılan Nedim’in de romanda adı geçer, “Padişahın yeniliklerini öven, yaşamdan alınan tatları süslü dizelerine dökerek daha da güzelleştiren şair...” olarak kaydedilir. (s.169)

Mimarî açıdan da yeniliklerin sahibi olan bu devirde 1718 yılında “Şerefabad” diye adlandırılan bir kasır (s.49), bir kütüphane (s.169), Sadabad Kasrı (s.224) ve Topkapı Sarayı’nın dış kapısının önüne çeşme inşa ettirilir. (s.304)

Dönemin ünlü nakkaşlarından olan Levnî, minyatür sanatına yeni bir soluk getirir ve aşk, kadın, şarap gibi yaşanılan zevkleri resmeder. (s. 34, 65, 113)

Batıyı tanımak için yapılan girişim yine bu devirde vuku bulur. Fransa kralıyla iyi ilişkiler kurmak üzere Yirmisekiz Çelebi Mehmed, Fransa'ya elçi olarak gönderilir ve geri döndüğünde Yirmisekiz Çelebi Mehmed'in anlattığı "batı yaşamı" karşısında büyülenen III. Ahmed kendi yaşantısının sınırlarını genişletmeye karar verir. (s.211)

Romanın siyasi ve sosyal zamanındaki en önemli hadiselerinden biri de Patrona Halil İsyanı'dır. Dönemim şaşaalı yaşam tarzını hoş karşılamayanlar, Sultan III. Ahmed'in Doğu'da ayaklanan İran'ın üstüne gitmekte gecikmesini öne sürerek 1730 yılının Eylül ayının son günü isyanı başlatır. İsyancılar Sadrazam İbrahim Paşa'yı ister, ancak onun işkence görmesini istemeyen III. Ahmed, damadının boğdurulması buyruğunu verir ve cesedi isyancılara teslim edilir. III. Ahmed tahttan iner ve yerine Mahmud Han geçer. (s.317-323)

Romanın sosyal zamanında bilhassa eğlenceler, şenlikler ön plandadır. 1719 yılının nisan ayında Kâğıthane'de başlayan eğlence meclisleri (s.73), yine "nisan ayının ortalarında" (s.89) ilki gerçekleştirilen ve sonrasında devamı gelen Çırağan şenlikleri ile döneme damgasını vurur. Romanda yer alan eğlence ve şenliklerin her biri geniş bir şekilde tasvir edilir.

“Sadrazamı, Nisan’ın on beşinci günü küçük bir ziyafet hazırladığını, efendisi lütfedip onurlandırırsa çok mutlu olacağını söylemişti. Ancak, saltanat kayığıyla Haliç'ten geçerek gelen padişah, şenliğin boyutu karşısında şaşırmıştı. İbrahim Paşa her yana çiçekler ektirmiş, padişaha, harem halkına, iç ağalarına, çok sayıdaki devlet adamına ve hizmetkârlara sarayın rahatını aratmayan çadırlar kurdurmuştu, boylu boyunca giden bir kumaştan duvar, harem çadırını diğerlerinden ayırıyordu. Odun

ateşi üzerinde çevrilen kuzuların kokusunun iştahları kabarttığı, mutfak çadırında hazırlanan bol ciğerli, bol fıstıklı üzümlü iç pilav ile kayısı hoşafından sonra bir de irmik helvasının sunulduğu lezzetli kır yemeğinden sonra Ahmed Han'ın şerefine atlı ve yaya cirit oyunları, at koşuları ve pehlivan güreşleri düzenlenmişti." (s.73)

Yine döneme damgasını vuran Çırağan şenliğinin ilki şöyle tasvir edilir:

"Akşam yaklaştığında bahçeye tepsilerle cam ve gümüş laledanlar taşınmıştı, ancak tek bir lalenin sapını ve yaprağını içine alacak kadar ince, uzun boyunlu vazolar, altları dengeyi sağlamak için şişkin. Sayılarının hesabını tutmak neredeyse imkânsızdı, öylesine çoktular. Her birinin içine birer lale konmuştu, en nadidelerinden seçilerek, henüz goncadan açılmış olmalarına dikkat edilerek. Yan yana konacak lalelerin renklerinin uyumlu olmasına bizzat İbrahim Paşa dikkat ediyordu, birçoğunun yerini değiştirtmişti. Böylece parlak ateş renkli lalelerin yanına al rengin giderek açılan tonları, mercan renkleri yerleştirilmişti. (...) Laledanların aralarındaki boşluklar, ahşap raflara ince zincirlerle asılan renkli billur toplarla doldurulmuştu. Bunlar ışığı yansıtacaktı, en alta yerleştirilecek dizi dizi kandillerin ışığını. Bahçenin çardaklarına da renkli kandiller asılmıştı. En değerli konuğun gelme vakti yaklaştığında hava kararmak üzereydi, neyse ki akşamın serinliği samur kürkle astarlanmış kaftanlarla geçiştirilecek gibiydi. (...) Saltanat kayığı yalının iskelesine yanaşır yanaşmaz, Sultan Ahmed, oturmakta olduğu yaldızlanmış nakışlı dirseklerle çevrili, üstü kadifeyle örtülü hünkâr köşkünden doğruldu. (...) Padişah iki yandaki lalelerin arasından yavaş yavaş geçip, kendisini akşamın rutubetinden korumak için hazırlanmış, önü açık küçük çadırdaki minderli, yüksek divana kurulunca, incesaz eşliğindeki fasıl da başladı. Tombak kaplardaki nefis yiyecekler yavaş yavaş tüketildiğinde, gösteri sırası kıvrak köçeklere gelecekti." (s.89-90)

Romanda Lale Devri'nin şaşaasını yansıtan hadiselerden biri de 1720 yılında vuku bulan on beş gün ve on beş gece sürecek olan sünnet düğünüdür. Bu düğün daha önceki düğünlerden farklıdır. İlk kez şehzadelerle birlikte sadrazam İbrahim Paşa'nın oğlu da sünnet edilir. Bu onuru yeniçeri ağasının oğlu ve beş bin yoksul çocuk da paylaşır. (s.184)

Yazarın geniş bir şekilde tasvir ettiği sünnet düğününde, yemekten oyuna, kılık kıyafetten sanata, geleneklerden yeniliklere kadar dönemin sosyal yaşantısını görmek mümkündür.

Hepsi gök rengi olan çadırlardan padişah ve sadrazamın çadırları kurulurken kurbanlar kesilir, her gün seher vakti, ikindi vakti ve padişahın meydana geldiği zaman otuz top ateşlenir, adeta saray tüm düzeniyle düğün yerine taşınır.

"Sultan Ahmed'in sarığına taktığı iri bir lale goncasını andıran elmas sorgucu günü tüm ışıklarını içine toplamış gibiydi. Bir yanında sadrazamı diğer yanında şehzadeleri duruyordu; hepsi de kürk astarlı, gümüş rengi kaftanlar içindeydi, göğüsleri altın çaprastlarla kapanan. (...) Huzura kabul edilenler, iki yandaki saray görevlilerinin arasından, toprak zemine serilen lale motifli halının üzerinde dikkatle yürüyerek padişahın eteğini öptüler." (s.185)

"Başlarında bir örnek kırmızı takkeleri, üstlerinde saraydan verilen en iyi cins kumaştan giysileriyle sürü halinde etrafta dolanan çocuklardan yaşça büyük olanlar, ömürleri boyunca kendilerine bir daha böyle özen gösterilmeyeceğini biliyorlardı." (s.194)

Tüm devlet adamlarına dinlemeye çekildikleri vakit kahve ve tatlı ikram edilir, yeniçeriler için karnına diri güvercin gizlenmiş olan kızarmış koç, koyun, pilav ve zerde hazırlanır, sofralar gümüş siniler, kırmızı ipek peşkirlerle bezenir.

Bir gelenek olan padişaha armağan sunma faslında padişaha, zümrüt ve yakutlarla işli, ortasında elmas olan kuşak, mücevher takılar ve değerli taşlarla bezenmiş Çin porselenleri, parfümler, saatler, ağır sırmalı kumaşlar, tilki, samur, başak, kakum kürkleri, gümüş kaplama tüfekler, mücevher koşumlu cins atlar, nadide kitaplar sunulur.

Kuklalar, cambazlar, rakkaslar gösteri yapmış, tüm esnaflar günler boyunca kendi getirdikleri hokkabazları, oyuncuları, fişekleri ve rakkasları eşliğinde en seçkin

mallarını sergileyerek padişahın önünden geçerler ve geçit sonunda padişaha armağan sunarlar. Matrak, gûyi çevgân oyunları oynanır, at yarışları tertip edilir. (s.183-199)

XIX. Yüzyıl

17. yüzyıl başından itibaren arzu olarak ortaya çıkan Lâle Devri'nde nispeten uygulanan, fakat 1730'da kesintiye uğrayan, Koca Ragıp Paşa'nın sadrazamlığında (1856–1862) sınırlı da olsa tekrar başlayan ıslahat hareketlerine rağmen Osmanlı Devleti Avusturya-Rusya karşısında mağlup olmaktan ve toprak kaybetmekten kurtulamadı. Nihayet 1768 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda aldığı mağlubiyet ve 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'yla kabul edilen ağır şartlar o zamana kadar yapılan ıslahatların işe yaramadığının işareti olarak görüldü. Bunun üzerine III. Selim daha muhtevalı ve daha köklü ıslahat hareketine girişilmesinin zaruretine inandı. Bu maksatla Nizam-ı Cedid adı verilen dönemi (1789–1808) başlattı. Nizam-ı Cedid her ne kadar yeni düzen anlamına geliyorsa da, Osmanlı İmparatorluğu'na köklü yeni bir düzen getirmemiştir. Nizam-i Cedid'in iki özelliği vardır. Birincisi Osmanlı Müesseselerine (maliye, idare, adliye, sosyal, vs) disiplin anlamında çeki-düzen vermektedir. Bunun için de yapılan eski kanunlarda, esasına dokunmadan bazı maddeleri çıkararak yeni maddeler ilave etmekten ibarettir. Bundan maksat devlet otoritesini ve itibarını yeniden kurmaktır. Bu tür davranış, yeniliğin, yeni düzenin değil maziye-geleneğe bağlı kalmanın ifadesinden başka bir şey değildir. İkinci özellik ise, kelimenin tam anlamıyla maziden-gelenekten kopuşun ifadesi olarak Osmanlı, orduda, askerî eğitim ve öğretimde yeni bir düzen öngörüyordu. Ayrıca askerî teknolojide, siyaset ve diplomaside Avrupa usulleri getiriliyordu. Bu çerçevede yeni bir zihniyet ve anlayış devam ettiriliyordu. Ancak yeni ordunun yanında yeniçeri ocağını muhafaza etmekle, ordu içinde yeni-eski diye ikilik yaratılmıştır. Nitekim yapılan yenilikler tepki çekmiş ve 1808'de çıkan bir isyanda durdurulmuştur. Fakat yenileşme zihniyeti ve zarureti devlet adamlarının gündeminden çıkmamış, daha sonraki dönemlerde de devam ettirilmiştir. (Kodaman 2007)

Rumeli Benimdi adlı roman, 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan bir Rumeli âyan ailesini ve Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan hadiseleri konu alır.

Kırk iki bölümden oluşan romanın ilk altı bölümünde İştip âyanlığı, İştip Âyanı Ali Bey ve ailesi anlatılır. Ali Bey medreseyi bitirdikten sonra evlenir, bu evlilikten iki oğlu olur, üçüncü çocuğu doğarken hem karısını hem çocuğunu kaybeder. Büyük oğlu Osman Köprülü Âyanı olur ve Nezaket Hanım ile evlenir. Bu sırada Abdülkadir de tahsilini bitirir ve İştip'e döner. O da Mücevher Hanım ile evlenir. (11-55)

Bu bilgilerden sonra romanın kurgusu başlar.

Rusçuk Âyanı Tirsiniklioğlu İsmail Ağa'nın öldürülmesi ve yerine Alemdar Mustafa Paşa'nın atanması (s.56) ile başlayan hadiseler âyanlığın kaldırılması ile nihayetlenir.

Rusçuk Âyanı Tirsiniklioğlu İsmail Ağa öldürülür ve yerine Alemdar Mustafa Paşa atanır. Bu olayın ardından 1806 yılında Osmanlı ve Rus ordusu arasında bir harp olur ve Alemdar Mustafa Paşa ordunun başında yer alır. Savaştan galip çıkan Alemdar Mustafa Paşa, Silistre valiliğine atanır. (s.56-57) İştip Âyanı Ali Bey'in oğlu Abdülkadir'e Sultan III. Selim tarafından nâzırlık ve ekselanslık payesi verilerek saraya çağırılır. (s.63) Kabakçı Mustafa'nın önderliğinde ayaklanan yeniçeriler, Nizam-ı Cedid askerlerine saldırır, yenilik yanlısı birçok kişiyi öldürür ve Sultan III. Selim'i tahttan indirerek, yerine amcasının oğlu olan 27 yaşındaki IV. Mustafa'yı geçirirler. (s.76-77) Alemdar Mustafa Paşa, Tuna Ordusu ile III. Selim'i tekrar tahta çıkarmak için İstanbul'a gelir. Rumeli askerleri ile Nizam-ı Cedid, yeniçerilerle çatışır, Alemdar Mustafa Paşa, dönemin sadrazamı Çelebi Mustafa Paşa'nın altın mührünü alarak görevine son verir ve Kabakçı Mustafa'nın kellesini kestirir. Bu sırada IV. Mustafa, Osmanlı hanedanından kendisi dışında hayatta kalan iki erkeğin (III. Selim ve II. Mahmut) öldürülmesini emreder. III. Selim öldürülür, ancak II. Mahmut'un annesi Nakşidil Sultan, oğlunu dama saklayarak onun hayatını ve saltanatını kurtarır. Böylelikle Alemdar Mustafa Paşa IV. Mustafa'yı tahtan indirir, saltanatı II. Mahmut devralır. Saltanatını borçlu olduğu Alemdar Mustafa Paşa'yı ise, sadrazamı yapar. (s.83-92) 1808 yılında Rumeli ve Anadolu âyanları ile Sened-i İttifak Antlaşması yapılır. (s.103) Yeniçeriler, softalar ve ulema tarafından, Nizam-ı

Cedid Ordusu'na karşı saldırı yapılır. Bu saldırı Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa'nın trajik ölümüne sebep olur. Yeniçerilerden kurtulamayacağını anlayan Alemdar Mustafa Paşa, kendisini linç etmelerine müsaade etmemek için barut dolu fıçıyı ateşleyerek, silahhaneyi patlatır ve kendisiyle birlikte, altmışa yakın yeniçeri ölür. (s.143) Alemdar Paşa'nın ölümünün hemen ardından, Sultan II. Mahmut, kendisini ortadan kaldırmak isteyen IV. Mustafa'yı da öldürtür. (s.143)

Yukarıda belirttiğimiz gibi, romanın ilk altı bölümünde İştip Âyanı Ali Bey ve ailesi tanıtılır. Ancak, zamana dair kaydedilen hiçbir bilgi yoktur. Zamanın akışı "yıllar geçmiş" (s.15), "bir gün" (s.15, 18, 21, 23, 26, 31), "ertesi gün" (s.16, 25, 32), "günler geçtikçe" (s.20), "günler günleri kovaladı" (s.22), "o gün" (s.22), "o gece" (s.23, 32), "bir sabah" (s.25), "bir zaman sonra" (s.30) gibi ifadelerle verilir.

Romanın altıncı bölümü Rusçuk Âyanı Tirsiniklioğlu İsmail Ağa'nın öldürülmesi ve yerine Alemdar Mustafa Paşa'nın atanması ile başlar.

Romanda bu hadise ile ilgili kaydedilmiş bir tarih bulunmamakla birlikte, bu hadiseden hemen sonra Osmanlı ve Rus ordusu arasında 1806 yılında bir harbin gerçekleştiği kaydedilir. Dolayısıyla Tirsiniklioğlu İsmail Ağa'nın öldürülüp, yerine Alemdar Mustafa Paşa'nın Rusçuk'a âyan olarak atanması hadisesinin 1806 yılında vuku bulduğu tarihte kayıtlıdır.

1806'da Tirsiniklioğlu İsmail Ağa bir suikasta kurban gitti. Alemdar Mustafa Ağa, efendisine yapılan suikast haberini alınca Rusçuk'a gidip asayişi sağladı. Rusçuk halkından aldığı destek ile İstanbul'a temsilciler gönderildi ve Alemdar Mustafa, Rusçuk'a ayan olarak atandı. (Uzunçarşılı, 2010)

1806 yılında vuku bulan Osmanlı ve Rus ordusu arasında gerçekleşen ve Alemdar Mustafa Paşa'nın önderliğindeki harpten galip çıkılır. Bu galibiyet üzerine Alemdar Mustafa Paşa Silistre valiliğine atanır.

Yazar, her ne kadar savaşın başladığı tarihi kaydetmişse de ne zaman nihayetlendiği hakkında bir tarih vermez. Alemdar Mustafa Paşa'nın Silistre valiliğine atanması hadisenin hemen ardından İştip Âyanı Ali Bey'in oğlu Abdülkadir Bey'e nâzırlık ve ekselanslık payesi verilir ve saraya çağrılır. Bu hadise de "bir süre sonra" gibi belirsiz bir ifade ile kaydedildiği için ne zaman cereyan ettiğini tespit etmemiz mümkün değildir.

Kabakçı Mustafa İsyanı ve bu isyanın ardından gerçekleşen hadiseleri kaydeden yazar, yine isyanın ve isyandan sonra yaşanılan hadiselerin ne zaman cereyan ettiği ile ilgili bir tarih kaydetmez. Ancak, bu isyanın ve isyanın ardından gerçekleşen IV. Mustafa'nın tahta geçirilişi, Alemdar Mustafa Paşa'nın Tuna Ordusu ile III. Selim'i tekrar tahta çıkarmak için İstanbul'a gelmesi, yeniçerilerle yaşanılan çatışmalar, III. Selim'in öldürülmesi ve II. Mahmut'un tahta geçmesi ve Alemdar Mustafa Paşa'nın sadrazam olması gibi hadiselerin 1808 yılında gerçekleştiği tarihte kayıtlıdır. (Ünal 2008).

Bilindiği gibi yenilik hareketleri III. Selim'in hükümdarlığı sırasında yoğunluk kazanır ve II. Mahmut döneminde de bu artarak devam eder. Sultan III. Selim'e karşı yapılan saldırıların ve tahttan indirilmesinin sebebi, onun yenilikçi bir padişah oluşudur. Bilhassa Nizam-ı Cedid Ordusu'nun kurulması yeniliklere kapalı olan ulema, softa ve yeniçerilerin gerginliğini daha da artırır.

Romanda yer alan bir başka vak'a, yeniçeriler, softalar ve ulema tarafından, yine Nizam-ı Cedid Ordusu'na karşı yapılan saldırıdır. Bu saldırı Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa'nın trajik ölümüne sebep olur. Yeniçerilerden kurtulamayacağını anlayan Alemdar Mustafa Paşa, kendisini linç etmelerine müsaade etmemek için barut dolu fıçıyı ateşleyerek, silahhaneyi patlatır ve kendisiyle birlikte, altmışa yakın yeniçeri ölür. (s.143)

Yazar, bu vak'anın zamanını da kaydetmez. Bu vak'anın 1808 yılında vuku bulduğu kayıtlıdır. (Ünal 2008).

Alemdar Mustafa Paşa'nın ölümünün ardından, Sultan II. Mahmut'un, kendisini ortadan kaldırmak isteyen IV. Mustafa'yı öldürtme hadisesinin de 1808 yılında vuku bulduğunu biliyoruz. (Ünal 2008).

Romanın devamında ise, Bektaşî katliamı (s.153), Köprülü ve İştip âyanlarının idam edilmesi (s.156, 161), Abdülkadir Bey'in zehirlenerek öldürülmesi (s.168) ve âyanlığın kaldırılması (s. 195) hadiseleri ile karşılaşırız. Ancak, hadiselerin "bir süre sonra" (s.153), "ertesi sabah" (s.155), "bir akşam" (s.158), "neredeyse bir yıl geçmişti" (s.168) gibi zaman atlamaları ve kozmik unsurlarla kaydedilmesi ve devir hakkında belirgin bir ipucunun verilmemesi, vak'a zamanını tespit etmemizi imkânsızlaştırmaktadır.

Kronolojik gelişen romanda zamanın seyri, "yıllar geçmiş" (s.15), "bir gün" (s.15, 18, 21, 23, 26, 31, 39, 40, 53, 74, 76, 98, 103, 107, 132, 149), "ertesi gün" (s.16, 25, 32, 67, 80, 105, 160, 170), "günler geçtikçe" (s.20, 134), "günler günleri kovaladı" (s.22), "o gün" (s.22, 34), "o gece" (s.23, 32, 37), "bir sabah" (s.25), "bir zaman sonra" (s.30), "üç beş ay sonra" (s.45), "ertesi sabah" (s.49, 102, 155) "bir süre sonra" (s.54, 63, 67, 153), "gideli hayli olmuştu" (s.70), "üç beş gün sonra" (s.79), "bir gece" (s.72, 79, 92, 105), "bir hafta sonra" (s.127), "üç gün sonra" (s.153), "aylar ayları kovalıyor" (s.188) gibi belirsiz tanımlamalarla verilir.

Romanda, yalnızca dört tarih zikredilir. Bunlardan biri, 1806 yılında vuku bulan Osmanlı ve Rus Savaşı'dır. Bunun yanı sıra ileriye fırlama tekniğine başvurularak kaydedilen üç tarih daha vardır. Ancak, hâli veren tek bir tarih olduğu için, zamanın seyrini tarihî hâdiselerden takip etmek zorunda kalırız.

Yazar, yer yer geriye dönüş ve ileriye fırlama tekniğine başvurur. Yazarın, her iki tekniğe de kişiler hakkında bilgi vermek amacıyla başvurduğunu gözlemleriz.

Geriye dönüşlerle zamanın ne kadar geriye gittiğini tespit edemesek de İştip Âyanı Ali Bey ve Abdülkadir Bey'in uzun seneler Fransızca ve Rumca dersleri aldıklarını, Osman Bey'in ayrıca resim dersi aldığını (s.30), Abdülkadir Bey'in eşi ve ailesinin

elli sene veya daha fazla bir zaman evvel Müslüman olduklarını (s. 43) öğreniriz. Bu geriye dönüşle zamanın ne kadar geriye gittiği kaydedilmemişse de, romanın bu bölümlerinde zamana dair hiçbir iz olmadığı için herhangi bir tarih söylememiz mümkün değildir.

İleri fırlama tekniğine başvurularak, 1823 yılında II. Mahmut ve Bezmiâlem Sultan'ın oğlu Abdülmecit'in doğduğu, 1836 yılında II. Mahmut'un ölüp, yerine oğlu Abdülmecit'in geçtiği ve 30 Haziran 1853'te Bezmiâlem Valide Sultan'ın öldüğü belirtilir. (s.117)

Romanda hadiselerin cereyan ettiği zaman umumiyetle kozmik unsurlar ile verilir. Zamanın seyri âdeta kozmik unsurlarla takip edilir. Bu bakımdan kozmik zaman unsurlarının romandaki en büyük işlevi, hadiselerin hangi mevsimlerde ve vakitlerde vuku bulduğunu göstermektir.

"Yaz yaklaşıyor, Kurtiç şimdilik işinden memnun görünüyordu. Ta ki onu zindana götürenlerden iki yeniçeri kahveye gelene kadar..." (s.80)

(...) "Bebek doğduğunda mevsim sonbahardı."(s.120)

"O sabah Paşa, Yerebatan Sarayı'ndan çıkmış, arabasına binip Bâb-ı Âlî'nin yolunu tutmuştu." (s.142)

"Oysa bir bahar daha gelmişti, her taraftan yeşermiş tabiat uyanıyordu." (s.146)

"Sonbahar gelmiş, her yer sarının değişik tonlarına bürünmüştü." (s.148)

"Sonra bir akşam ezanında evine dönerken, taş köprüden çıktığında onu tuzağa düşürdüler." (s.158)

Bunun yanı sıra akşam, kimi zaman eğlencelerin yapıldığı (s.48, 105), yemeklerin verildiği vakitler (s.68, 69), sabahtan gün kararana kadar geçen vakitler de umumiyetle çalışma vakitleri olarak karşımıza çıkar.

Romanda, Rumeli'de ve Osmanlı sarayında yaşayanların gelenek ve göreneklerine, dinî inançlarına, belli başlı merasim ve kutlamalarına, kılık kıyafetlerine dair izler buluruz.

"Nigâr Hanım'ın gelinliği Hint kumaşındandı. Rumeli'de gelinliği kız tarafı yapardı, gelenek böyleydi." (s.34)

"Bir müddet sonra gelin ve damat ayrı ayrı odalara alındı ve nikâh kıyıldı. Nikâhta geline bin altın değer biçildi, vekâleten amcası nikâha evet dedi. Gelin ile damadın sağlık ve mutluluk içinde yaşamaları için dualar edildi, şerbetler içildi. (...) Ali Bey, geline hediye olarak menekşe biçiminde elmas bir iğne getirmiş, Osman ise, bir altın kemerle gelmişti." (s.35)

Köprülü Âyanı Osman Ağa'nın düğününde ise, karısına âyanlığı simgeleyen beşibiryerde altın kemer takması da bir gelenektir. (s.38)

Düğün ve eğlencelerde fasıl yapılması, "hora" tepilmesi ve ziyafet verilmesi (s.48), doğumlarda şenlik yapılıp, ziyafet verilmesi ve fakirlere odun ve erzak dağıtılması (s.55) karşımıza çıkan diğer unsurlardır.

Sarayda verilen bir iftar yemeğini ve sonrasını ise yazar şöyle tasvir eder:

"Yemekler yerde yeniyordu, koskoca bir gümüş sinini etrafında toplanılmıştı. Gümüş sininin üzeri iftariyelerle doluydu, hurma başköşedeydi. Önce sofraya düğün çorbası, sonra da yemekler geldi, her biri diğerinden lezzetliydi. Yemeğin sonunda tatlılar, buzdan kâseler içinde hoşaflar, kaymaklı güllaç ve tel kadayıfı geldi, afiyetle yendi. Yemek bitince şeyhülislam sofra duasını okudu. Padişah ayağa kalktı, "afiyet olsun" deyip çıktı. Bu sırada saray oğlanları içeri girdi ve bir bir saf durdular. Her birinin

ellerinde gümüş leğen ve ibrikler vardı. İbriğin içindeki suya pek az gülsuyu damlatılmıştı. Devlet ricali, teker teker, akan suyla ellerini yıkayıp oğlanların kollarına asılmış, kenarları altın sırma işli peşkirlere ellerini kuruladılar. Sonra büyük tepsiler için kahveler geldi. Beyler, paşalar kahve içerken biraz sohbet ettiler, sonra da yan salona geçip teravih kılmak için beklediler. Atlastan namaz seccadelerinin secde edilen kısımları altın işlemeliydi. Hep birlikte saf tuttular, saray imamı teravihi kıldırdı. Padişah, teravih namazını daima başka oda da ve yalnız kılardı." (s.68)

Alemdar Mustafa Paşa'nın eşi Nigâr Hanım'ın II. Mahmut'un annesi Nakşidil Valide Sultan'ı sarayda ziyaret edişi ve ziyaret öncesindeki hazırlığı şöyle tasvir edilir:

"Nigâr Hanım ilk önce ne giyeceğini düşünüp bir türlü karar verememiş, sonunda taftayla karışık mor kadife bir elbisede karar kılmıştı. Rusçuk âyanlığının simgesi olan altın beşibiryerde kemeri beline dolamış, göğsüne titreyen bir dal iğne takmıştı. Parmaklarında da iki elmas yüzük vardı. Mor taşlı, etrafı iki sıra elmas olmak yüzük kıyafetine pek uymuştu. Uzun kadife üstlüğünün yakasına kürk dolanmıştı." (s.90)

"Onu önce büyük bir salona aldılar, odadaki kırmızı peykelerden birine oturdu. Cariyeler bir bir ellerindeki tepsilerle içeri girip buz gibi şerbetler ikram ettiler. Haznedar kalfa içeriği girip Nigâr Hanım'ın eteğini öptü, 'Sefa geldiniz sultanım.' dedi, 'İnşallah afiyettesinizdir?' diye hatır sordu. Bu arada Nigâr Hanım'ın telaşı ve heyecanı biraz geçmişti. Az sonra haber geldi, huzura çıkacaktı. Sultan'ın salonuna doğru ilerledi. Yaldızlı kapılar açıldı, içerideki salon gözüktü. Valide Nakşidil Sultan geniş bir sedirde oturmuş, çubuğunu içiyordu. Paşa'nın hanımı Sultan ile göz göze geldi, o kadar heyecanlıydı ki, bir adım daha atamadı, durdu, bekledi. Onun şaşkınlığını gören Nakşidil Sultan gülümsedi, ayağa kalktı. Bu şaşırtıcı bir durumdu, zira sultanlar kimseye ayağa kalkmazlardı; onlar saraylı, geri kalanlar ise tebaaydı. Ne var ki kapıda bekleyen bu ufak tefek kadın, gücünü Osmanlı'dan ve Rumeli âyanlarından alan Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa'nın karısıydı. Nigâr Hanım şaşkınlığı geçince ilerledi, Sultan'ın ayağını öptü. Doğrulduğunda Sultan ona karşısında yer gösterdi ve hatırını sordu, konuşmaları böyle başladı. Önce havadan sudan, sonra Paşa'dan, çocuklardan ve musikîden söz edildi. Bu sırada içeriye halayıklar girdiler. Ellerindeki altın tepsilerde, canım çin porselenleri içinde kokulu

çaylar gelmişti. (...) Nakşidil Sultan'ın güzelliğine Nigâr Hanım da hayran oldu. Ne kadar güzel bir teni, upuzun bir boyu, harika elleri vardı. Gülkurusu pembe, işlemeli atlas bir elbise giymiş, yakut karışık elmas takılar takmıştı. Hele boynundaki yakut gerdanlık görülmeye değerdi. Uzun parmaklı ellerini göz kamaştırıcı yüzükler süslüyordu. O günlerde saray kadınları yalnızca elmas, Anadolulular altın, Rumelililer ise, altın ve elması birlikte takardı. Bunca mücevherine rağmen Sultan, Nigâr Hanım'ın belindeki kemeri sormadan edememiş, o da: 'Âyanlığı simgeler, takmak gelenektir sultanım.' demişti. Bu kemer Rusçuk âyanlığını temsil ediyordu. Kocası her ne kadar Sadrazam da olsa, yine de bir Rumeli âyanıydı." (s.91-92)

XX. Yüzyıl

XX. yüzyılı işleyen romanları vak'a zamanına göre şöyle sıralamak mümkündür: *Can Yoldaşları, Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale, Kuvay-ı Milliyeci Hatice, İsmet Paşa'nın Ağır Topları, İzmir 13 Eylül 1922.*

Can Yoldaşları, Osmanlı Ordusu'nda Teğmen olan Avni Bey ve eşi Servet Hanım'ın 1908 yılında gerçekleşen evliliklerinden başlayarak, Avni Bey'in 1922 yılında vuku bulan ölümüne dek süren on beş yıllık bir süreci kapsar. Ancak hikâyenin asıl odağı 1910 yılındaki üç haftalık zaman dilimidir. Yazar, 1910 yılının yılbaşı gecesinden başlayarak, 20 Ocak 1910 yılına kadar yaşanmış bütün hadiseleri gün be gün kaydeder. 1910 yılının Şubat ayının ilk günlerinde yaşanan hadiseleri özet biçiminde verir. On yıllık bir zaman atlamasıyla 1920 yılına giderek bir başka hadise kaydeder ve yine zamanı ileri alarak 1922 yılına gider.

Romanda hadiseler, eserin başından sonuna kadar gösterilen tarihlerle; "31 Aralık 1909" (s.5) yılında başlayarak, "Ekim 1922" (s.238) yılında nihayetlenir.

Roman, 31 Aralık 1909 yılında, eli silah tutan tüm erkeklerin Kuzey Kosava'daki cepheye seferber edilmesi emrinin alınmasıyla başlar.

Yazar, yeni yıl gecesinden başlayarak 20 Ocak 1910 yılına kadar yaşanan hadiseleri gün be gün kaydeder:

Yeni yıl gecesi 1910 tarihi ile verilen ilk vak'a, Sırp Milliyetçi Ordusu'nun küçük bir Türk köyüne saldırarak, köydeki tüm Türk erkekleri öldürmesi, genç kız ve kadınlara tecavüz etmesidir. (s.29)

1 Ocak 1910 yılında Priştina'ya asker ve ikmal konvoyunu götürmek için yola çıkan Teğmen Avni, 3 Ocak 1910 tarihinde Priştina'daki Osmanlı güçlerine katılır. 4 Ocak tarihinde Sırp Milliyetçi Ordusu tarafından, Osmanlı birliklerinin ve ağır silahlarının yerini belirlemek ve karşı saldırı hakkında bilgi elde etmek amacıyla bir kişi görevlendirilir. Osmanlı inzibat çavuşu üniforması giydirilerek gönderilen bu kişi, yaşadığı bir olay üzerine Sırp Milliyetçi Ordusu'na katılan Yeniovalı Burhan'dır.

Burhan, 5 Ocak tarihinde yiyecek almak için bir Osmanlı piyade hizmet birimine gider ve orada babasıyla karşılaşır. İkisi de birbirlerine kendi orduları hakkında malumat verir. 7 Ocak'ta Teğmen Avni'nin eşi Servet Hanım'ın beklenilen doğumu gerçekleşir. 8 Ocak'ta Burhan, onu tanımayan Sırp Milliyetçileri tarafından tutuklanır, ancak bir gün sonra Teğmen Mihailoviç tarafından içeriden çıkarılır. 10 Ocak'ta Yeniova'da kalan insanlar Üsküp'e gitmek için yola çıkar. Aynı tarihte Burhan, Osmanlı'nın savunma hazırlıkları hakkında bir rapor sunar, ancak doğru bilgiler vermez. Mehmetali de oğlu ile karşılaşmalarını ve aralarında geçen konuşmaları Teğmen Avni'ye bildirir. (s.32-102)

14 Ocak'a kadar Yeniova'dan Üsküp'e giden kafilenin yolda başlarına gelenler anlatılır:

Kafile Sırpların saldırılarına maruz kalır ve iki erkek, iki kadın ve üç çocuk olmak üzere yedi kişi ölür. (s.105-108)

14 Ocak'ta Sırp Milliyetçileri bir Türk köyüne saldırır, 15 Ocak'ta Sırp Milliyetçileri ve Osmanlı arasında muharebe olur ve Sırp Ordusu’nun bir süvari birliği imha edilir,

Osmanlı Ordusu ise epey kayıp verir. Osmanlı Ordusu, Makedonya'ya doğru geri çekilirken, Sırp Ordusu da Güney Sırbistan'a çekilmeleri doğrultusunda emir alır. Bu sırada kafile yine bir Sırp saldırısına uğrar, büyük kayıplar verir, ancak sonunda Üsküp'e varır. (s.105-164) 17 Ocak'ta Yeniova'da üç Sırp askeri ile yaşanan çatışmada Teğmen Avni yaralanır, Burhan'ın babası Mehmet Ali ölür ve 19 Ocak'ta Burhan ve Teğmen Avni Üsküp'e gider. 20 Ocak'ta Burhan'ın kimliği ortaya çıkar ve idam cezasına çaptırılır. Ancak Teğmen Avni ve Teğmen Nihat'ın yaptığı bir planla Burhan ölümden kurtulur. (s.190-220)

1910 yılının Şubat ayının ilk günlerinde Teğmen Avni ve Servet Hanım, İzmit'e yerleşirler. (233-237)

Kronolojik ilerleyen romanda geriye dönüş ve ileri fırlama tekniğine oldukça az yer verilir. Geriye dönüşlere kahramanların hayatları hakkında bilgi vermek, ileriye fırlamalara ise, tarihî hadiseleri kaydetmek için başvurulduğunu gözlemleriz.

31 Aralık 1909 yılında, eli silah tutan tüm erkeklerin Kuzey Kosava'daki cepheye seferber edilmesi emrinin alınmasıyla başlayan romanda, bu hadisenin hemen ardından iki yıl önce cereyan ettiği belirtilen Teğmen Avni ve Servet Hanım'ın evliliği hakkında bilgi vermek amacıyla geriye dönülür ve böylelikle zaman 1907 yılına döner. (s.14)

Yeniova'da yaşadığı bir olay üzerine “1909 yılında” (s.29) Sırbistan Milliyetçi Ordusu'na katılan Burhan'ın bu orduya katılmasına sebep olan olayı aydınlatmak için de geriye dönüş tekniğine başvurulur. Burhan'ın yaşadığı bu olay şöyle kaydedilir:

“Sırbistan Milliyetçi Ordusu'na yazıldığı günü anımsadı bir an. Görevli subaya Karadağlı bir Slav Müslümanı olduğunu ve Türklerden nefret ettiğini söylemişti, ama asıl nedeninin birkaç yıl önce memleketi Yeniova'da yaşadığı bir vahşet olayından kaynaklandığını anlatmamıştı. O zaman Güney Sırbistan'daki bir çarpışmadan kaçan birkaç Osmanlı firarisi, çocukluk arkadaşı Katya'nın da içlerinde bulunduğu bazı Sırp ve Hırvat kadınlarına tecavüz edip öldürmüşlerdi.” (s.18)

1910 yılının Şubat ayının ilk günlerinde Teğmen Avni ve Servet Hanım'ın İzmit'e yerleşmesinin ardından on yıllık bir zaman atlamasıyla 1920 yılının Temmuz ayına gidilir ve Yunan Ordusunun İzmit'i işgal etme hadisesi kaydedilir. Bunun üzerine Servet Hanım ve Teğmen Avni İstanbul'a yerleşirler. Yine iki yıllık bir zaman atlamasıyla 1922 yılının Ekim ayında cereyan eden iki hadise ile karşılaşırız. Birincisi, Başkomutan Mustafa Kemal'in liderliğindeki Türk Ordusu'nun, Kurtuluş Savaşı'nın galibi olarak İstanbul'a girmesi, ikincisi de bu olayın üzerinden iki hafta geçtikten sonra Avni Bey'in yakalandığı verem hastalığına yenik düşerek ölmesidir. (s.239-240)

Romanda yapılan geriye dönüşler zamanın seyrini kesintiye uğratmaz. Ancak, Teğmen Avni ve eşi Servet Hanım'ın 1910 yılında İzmit'e yerleşmesinin ardından on yıl ileriye giden romanda, 1910 ile 1920 yılları arasında boşluk mevcuttur.

Romanın tarihî sosyal zamanında karşımıza çıkan en önemli hadiseler, Osmanlı ve Sırp Ordularının çarpışmaları, Sırpların Türklere yönelik katliamları sonucunda Türklerin yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalmaları ve Türk Ordusu'nun İstanbul'a girmesi, yani İstanbul'un kurtuluşudur.

Romanda vak'aların umumiyetle kış mevsiminde cereyan ettiği kaydedilen tarihlerden anlaşılır. Ancak, hava koşullarına dair unsurlar romanda yalnızca dört yerde karşımıza çıkar:

"Soğuğa aldırmadan derin bir nefes aldı. Çevresine bakındı, kendi kendine mırıldandı: Bu gece yine çok kar yağacak." (s.17)

"Soğuktan her tarafı uyuşmuştu. Üşüyordu.(...)" (s.72)

"Üsküp'e giden kafilenin ikinci günü soğuk, ama güneşli bir sabahla başladı." (s.88)

"Bir saat kadar sonra şiddetli fırtına ve yoğun kar yağışı kafilenin ilerlemesini engelledi." (s. 101)

Akşam eğlencelerin yapıldığı (s.17, 93), kimi zaman hüzün (s.17), kimi zaman huzursuzluğun yaşandığı (s.87), kimi zaman da dinlenme (s.103, 126, 129), sabahın erken saatleri ise, genellikle işlerin yapıldığı ve saldırıların başladığı (s.18, 25, 32, 34, 96, 105, 115, 136, 161, 173) vakitlerdir.

Romanda sosyal zaman unsurlarına oldukça az yer verildiği gözlemlenir. Giysilerle ilgili olarak karşımıza Osmanlı üniforması (s.25), kaput (s.48) ve postal s.87) çıkar. Ancak, Osmanlı üniformasının nasıl olduğu tasvir edilmez. Dinî unsurlardan ise, İslam'ın şartlarından biri olan namaz ile karşılaşırız. (s.18, 87). Yiyeceklerle ilgili olarak da Arnavut ciğeri, pilav (s. 34) ve arpa çorbası (s. 47) karşımıza çıkar.

Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale, romanı Çanakkale Savaşı'nı konu alır. Yirmi bölümden oluşan romanda hadiseler, eserin başından sonuna kadar gösterilen tarihlerle: "3 Kasım 1914" yılında (s.13) başlayarak, "10 Ağustos 1915" (s.120) yılında nihayetlenir. Yazar, zamanın seyriyle ilgili beş tarih zikreder ve Çanakkale Zaferi'ne giden yolda yaşanan hadiseleri bu tarihlerle birlikte kaydeder.

Roman, 3 Kasım 1914 tarihinde Seddülbahir Köyü'nün İtilaf Ordusu tarafından topa tutulması hadisesi ile başlar. Bu saldırı sonucunda şehit olan beş komutan ve seksen bir er, Çanakkale Savaşı'nın ilk şehitleri olarak tarihe isimlerini yazdırırlar. (s.15) 1915 yılının 7 Mart'ı 8 Mart'a bağlayan gecesi Nusret Gemisi tarafından Boğaz'a mayın döşenir. 18 Mart 1915 yılında saat 11.00 sularında İngiliz Birleşik Filosu Boğaz'a girer. İngiliz savaş gemisi Queen Elizabeth'in fırlattığı top mermilerinden biri Çanakkale'deki Çimenlik Kalesi'ne isabet eder. Tabya ve bataryalarımız ateş açılan noktaları bir bir vurur. Bu direnme karşısında şaşkına dönen güçlü İngiliz donanmasının başında bulunan General Ian Hamilton, açılarak ilerleme emri verir. Nusret Gemisi'nin döşediği mayınlardan biri Bouvet gemisine çarpar ve böylelikle savaşın seyri tersine döner. Rumeli Mecidiye Tabyasına yapılan saldırı sonucunda 270 kilodan fazla mermiyi tek başına topa süren Seyit Onbaşı dışındaki tüm erler şehit olur. Dardanos Bataryası'nda ise, Sökeli Hasan'ın bacağı kopar. (s.23-44) 25 Nisan 1915 yılında başlayan Kara Savaşları (s.51), 10 Ağustos 1915 yılında İtilaf Ordusu'nun çekilmeye başlamasıyla nihayetlenir. (s.120)

Kronolojik seyreden romanda geriye dönüş tekniğine başvurulmamıştır.

Yukarıda zikredilen 3 Kasım 1914 tarihinde cereyan eden Seddülbahir Köyü saldırısı ile 1915 yılının 7 Mart'ı 8 Mart'a bağlayan gecesinde Nusret Gemisi tarafından Boğaz'a mayın döşenmesi hadisesi arasındaki beş aylık zaman diliminde geçen hadiseler hakkında romanda hiçbir bilgi yoktur. Beş aylık bir zaman atlamasıyla kaydedilen bu tarihin akabinde yine on günlük bir zaman atlamasıyla 18 Mart 1915 tarihinde yaşanan Çanakkale Deniz Zaferi hadisesi karşımıza çıkar.

Yaklaşık iki yüz elli üç bin ordumuzun ve iki yüz yetmiş bin İtilaf Ordusu kaybı olmak üzere yaklaşık yarım milyon gencin can verdiği (s.65) Çanakkale Deniz ve Kara Savaşları, aralıksız dokuz, belli aralıklarla on dört ay sürmüştür. (s.120)

Toplamda on dört aylık bir vak'a zamanı olmasına rağmen kaydedilen hâdiseler sadece birkaç günlük sürenin kullanıldığını gösterir. Geri kalan süredeki hâdiseler zaman atlamaları ile tamamlanır. Bu bakımdan zamanın seyrinde boşluklar öne çıkar.

Romanda yer alan kozmik zaman unsurları umumiyetle sabah vakitleridir. Savaş genellikle sabahın erken saatlerinde başlar. (s.13, 25, 57) Kış mevsimi ve gece vakitleri ise, bilinçli olarak askerlerin içinde bulunduğu zor koşulları hissettirebilmek için kullanılır. Bunların yanı sıra İslam inancında kutsal sayılan cuma gününün de Türk askerlerinin bilhassa iman gücüyle kazandıkları bu zaferin mahiyetini hissettirmek için bilinçli olarak kullanıldığını gözlemleriz.

"O gece yağmur kesilmesine rağmen batarya nemden geçilmiyor, askerimiz ve savaş malzemeleri buhur buhur bir hâl alıyordu. 67 er ve erbaş bu duvarların üzerine geçirilen kalasların üzerine dışarıdaki ağaçlara bağlı atların ve kadanaların eğerlerini asıyor, boş kalan kısımlara sıralanan tahtaların üzerine iki katlı ranza oluşturuyor, battaniyelere bürünüp uyuyorlardı. Bu uykuysa eğer!" (s.59)

"O bayram sabahı Cuma gününe denk gelmişti. Bayram namazında dile getirilen dualar Çanakkale cephelerinde yankılanıyor, o gece gördüğü rüyayı gözyaşları

arasında Cuma namazındaki vaazda anlatan şair İkbal'in destek dualarıyla arşa yükseliyordu.” (s.111)

Yiyeceklerle ile ilgili olarak romanda tespit ettiğimiz, kültürden ziyade Türklerin savaş ortamında bile yardımlaşma ve dayanışmaya verdikleri önemdir:

“Taze suları biten İtilaf askerleri, telaffuzunu kolayca öğrendikleri "su" kelimesini ağızlarını göstererek dillendirip hızla siperlere yatıyor, dolu matarasını fırlatan Mehmetçiğe tavşan hızıyla doğrulup konserve ve sigara ile ikramda bulunuyor ve aynı süratle tekrar siperine uzanıveriyordu. Ancak bir müddet önce bu takası yapan askerler az sonra birbirlerini öldürüyorlardı. (...) Savaşa ara verildiğinde eşya değişimleri onun aslî vazifesi olmuştu. Siperlerin arası sarp ve biraz dikse hemen sahneye bizim askerlerimizin “Coni” dediği John çıkıyor, öteden aldığı suyu ve sigarayı beriye; beriden aldığı konserve ve bisküvileri öteye yetiştiriyordu.” (s. 100)

Romanda yer alan sosyal zamana ait bir başka unsur ise, bayram ve bayram namazıdır. Bayram namazları Müslümanların birlik ve beraberliğinin göstergesidir. Yazar, sosyal zamana ait bu unsuru, iman gücü, birlik ve beraberlik ile kazanılan Çanakkale Zaferi'nin mahiyetini hissettirmek için bilinçli olarak kullanır:

“O bayram sabahı Cuma gününe denk gelmişti. Bayram namazında dile getirilen dualar Çanakkale cephelerinde yankılanıyor, o gece gördüğü rüyayı gözyaşları arasında Cuma namazındaki vaazda anlatan şair İkbal'in destek dualarıyla arşa yükseliyordu.” (s.111)

Toroslarda Türk Fransız çatışmalarını konu alan *Kuva-yı Milliyeci Hatice* romanında, 1918 yılında Fransız taburunun Pozantı ilçesine girerek ordugâh kurmasıyla başlayan hadiseler, 20 Ekim 1921'de Ankara Anlaşması'nın imzalanması ile nihayetlenir.

Kuva-yı Milliyeci Hatice'de zamanın seyrini eserin başından sonuna kadar kaydedilen tarihlerden takip etmek mümkündür.

Mondros Anlaşması'ndaki bazı maddeleri öne sürerek, Anadolu'ya giren İtilaf Devletleri, birçok bölge ve yerleşim yerini işgal ederler. Çukurova da bu yayılma hareketinden nasibini alır. Toros tünellerini, Mondros'un 10. maddesi çerçevesinde işgal ederek, buralarda ordugâh ve karargâhlar kurarlar. Zaman içinde hem demiryolu hem karayolu üzerinden, iki koldan başlatılıp, sık sık tekrarlanan düşman saldırısı, her seferinde, bu birlikler Toros Dağları'na bile ulaşamadan, Millî Güçler tarafından geriye püskürtülür. Millî Güçler'in yörede süratle örgütlenmelerinden sonra, gerek demiryolu gerekse karayolu üzerindeki düşman karargâhları, birer birer ele geçirilir. Daha sonra Pozantı'daki Fransız ordugâhını abluka altına alan kuvvetlerimiz, Gökbez, Belemedik ve Çıpbeli'ni ele geçirerek Fransızlara büyük kayıplar verdirirler. Durumu giderek güçleşen Yarbay Mensil (Menil), bir gece yarısı taburuyla Tarsus'a doğru ani bir geri dönüş hareketi başlatır. Anayoldan ayrılarak, taburuyla birlikte ıssız bir yoldan Tarsus istikametine doğru ilerlemeye başlayan Mensil, karşılaştıkları bir köylü kadından, para karşılığı yiyecek ve bilgi ister. Hatice isimli bu kadın, bunları türlü bahanelerle oyaladıktan sonra bir fırsatını bularak Millî Güçler'i durumdan haberdar eder. Bunun üzerine kırk dört kişiden oluşan milisler, Fransızların peşine düşerek onları takibe başlarlar. Düşman Karboğazı diye adlandırılan geçide ulaşınca, milisler tarafından kıstırılarak, pusuya düşürülür. Yarım gün kadar süren çatışmalar sonucunda, iki yüz askerini yitiren Fransız yarbay, çok sayıda yaralıyla Millî Güçler'e teslim olmak zorunda kalır.

Kronolojik ilerleyen romanda on bir kez tarih verilir. (s.50, 59, 80, 92, 95, 100, 132, 154, 154, 158) Kaydedilen bu tarihler vak'anın seyriyle ilgilidir. Bu tarihlerin dışında zamanın akışı "ertesi gün" (s. 88, 41), "ertesi sabah" (s.7, 97), "o gün" (s.88, 98), "aynı gün" (s.100), "her gün" (s. 103) gibi belirsiz ifadelerle geçiştirilir ve geri dönüş ya da ileri fırlama gibi teknik unsurlara rastlanmaz.

Çukurova'da Fransızlar ve Kuvâ-yı Milliye güçleri arasındaki çatışmalar ve Kuvâ-yı Milliye güçleri ile Sadrazam Damat Ferit Paşa hükümeti arasındaki mücadeleler (s.74) söz konusu devrenin önemli tarihî sosyal hâdiseleri olarak romanda yer alırlar.

Millî Mücadele Dönemi'ne bakıldığı zaman Kuvâ-yı Milliyeciler, yalnız İtilaf Devletleri ile değil, Damat Ferit Paşa Hükümetleri ve Millî Mücadele'ye muhalif

basın ile de mücadele etmişlerdir. Nitekim gerek Sultan Vahdettin gerekse de Damat Ferit Paşa Hükümetleri Anadolu'da düşmanla mücadele eden Kuvâ-yı Milliye'nin önüne geçebilmek için azamî derecede gayret sarf etmişlerdir. Kuvâ-yı Milliye Hareketi'ni, İttihatçılık, Bolşeviklik, asilik, dinsizlik vb. şekillerde suçlayarak halkın bu harekete katılmasının önüne geçmek ve bu suretle halk desteğinden mahrum olacak Kuvâ-yı Milliye Hareketi'ni kolayca tenkil edebilmek istemişlerdir. Fakat Kuvâ-yı Milliye aleyhinde yapılan bu propagandalar Anadolu'da kısmî kargaşaya sebebiyet verdiyse de nihaî olarak amacına ulaşamamıştır. (Akandere 2008)

Romanda kozmik zaman unsurları sık sık karşımıza çıkar. Bunlar umumiyetle yalnızca zamanı işaret ederler. Ancak, kozmik zaman unsurlarının bilinçli olarak kullanılması da söz konusudur. İncelediğimiz diğer romanlarda olduğu gibi, sabahın erken vakitleri *Kuvâ-yı Milliyeci Hatice* romanında da saldırıların başladığı vakitlerdir. Mevsim unsuru ise, bilhassa yaşanılan zorlukların mahiyetini hissettirmek amacıyla kullanılır:

"Nitekim 31 Mart sabahı henüz gün ışımamıştı ki Milisler, Çamalan karakoluna saldırıya geçti." (s. 50)

"6 Nisan sabahı, kısa bir muharebe sonucunda Hacıkırı kurtarılmış oldu." (s.95)

"Pozantı'dan Tekir'e doğru yağmur altında ve bayır yukarı zorlu bir yürüyüş yapmışlardı." (s.165)

"Hava zifir gibiydi, yağmur da bir türlü kesilmiyordu. Islak zeminde kaymamaları için hepsi de hayvanların dizginlerini iyice salıverip, onları kendi hallerine bırakmışlardı." (s.199)

Romandan sosyal zamana dair oldukça az unsur ile karşılaşırız. Onların da dönemin sosyal zamanını yansıtmaktan ziyade gelişigüzel kullanıldığını gözlemleriz:

“Kız avucuna aldığı bir tutam suyu önündeki yufkaya, yağmur çiselemesi gibi serpiyor, sonra onları bohça gibi katlayarak üst üste diziyordu.” (s.173)

“Adam da onunla birlikte süt taşımaya koyulmuştu.” (s.178)

“Emine şalvarın ceplerini tutarak evlerine doğru yürümeye başlayınca, Hatice bu defa da kızına:

-Sen de şunun arkasından yetişip onunla git. (...)” (s.174)

İsmet Paşa'nın Ağır Topları romanında vak'a zamanını yazarın kaydettiği tarihlerden ortaya koymak mümkündür. 1921 yılının Temmuz ayı başlarında (s.8) başlayan hadiseler, 1941 yılının yazında (s.293) nihayetlenir. Ancak romandaki esas vak'alar 1921-1922 yılları arasında cereyan eden Kütahya-Eskişehir Muharebeleri, Sakarya Meydan Muharebesi ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'dir. Romanda hadiseler, bunları bizzat yaşayan asteğmen Asım'ın hadiseleri kaydettiği defterinden aktarılır. Romanın sonunda verilen 1941 senesi ise, bu defterin okunma tarihidir.

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri ile başlayan romanda, yazar muharebede yaşananları 10 Temmuz 1921'den başlayarak, 24 Temmuz 1921 tarihine dek gün be gün kaydeder. Türk Ordusu ile Yunan Birlikleri arasında yaşanan muharebede, Türk Ordusu yenilgiye uğrar ve Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmek zorunda kalır. (s.7-12)

Yazar, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri'nde olduğu gibi Sakarya Muharebesi'ni de bir tarihçi titizliği ile 23 Ağustos 1921 yılından başlayarak, 13 Eylül 1921'e kadar gün be gün kaydeder. 23 Ağustos, saat 21.30 itibariyle Mangal Dağı'nın düşman birliklerinin eline geçmesiyle başlayan muharebe, 13 Eylül sabah saatlerinde, Yunan birliklerinin silahlarını bırakarak teslim olması ile neticelenir. (s.206-222)

Romanda karşımıza çıkan bir başka hadise, Başkomutanlık Meydan Muharebesi'dir. Yazar, beş gün süren bu savaşı yine belli tarihler kaydederek, detaylı bir biçimde aktarır.

26 Ağustos sabahı Mustafa Kemal Paşa, Batı Cephesi komutanına saldırı emrini verir. 26-27 Ağustos günlerinde, düşman mevzileri düşürülür, yenilen düşman ordusunun büyük kuvvetleri 30 Ağustos'a değin Aslıhanlar Dumlupınar yöresinde kuşatılır, 30 Ağustos'ta yapılan savaş sonunda düşmanın ana kuvvetleri yok edilir, tutsak alınır ve İzmir'in kurtuluşu için yola çıkılır. (s.272-282)

İzmir'in kurtuluşu ile ilgili yalnızca 5 Eylül tarihinde kaydedilen "Asker Salihli'ye giriyor." (s.282) ve romanın sonunda verilen "Sabah İzmir'e girilecek." (s.295) bilgisi vardır. İzmir'in kurtuluşu 9 Eylül olarak biliniyorsa, İzmir'in kurtuluşu hadisesi ile ilgili romana son düşürülen tarihin 8 Eylül 1922 olduğunu söyleyebiliriz.

Romanda gerek kişiler hakkında bilgi vermek, gerekse geçmişte yaşanılan tarihi hadiseleri aktarmak amacıyla sık sık geriye dönüşler yapılır. Karşılıklı konuşmalar halinde aktarılan geriye dönüşlerle zaman, 1914 yılına kadar geriler. (s.40, 45, 47, 48, 59, 63,71, 79, 83, 109, 121, 130, 154) Yukarıda da belirttiğimiz gibi hadiseler, 1921-1922 yılları arasında cereyan eder. Bu sürenin gelişimi sıkça tekrarlanan geriye dönüşlerle kesintiye uğrar ve vak'a seyrinin takibini güçleştirir.

8 Eylül'den sonra yazar, ileri fırlama tekniğiyle zamanı 1941 yılına götürür. Romanda hadiseler, bunları bizzat yaşayan asteğmen Asım'ın hadiseleri kaydettiği defterinden alınır. Romanın sonunda verilen 1941 senesi ise, bu defterin okunma tarihidir.

İki yıllık bir zaman dilimini kapsayan romanda, verilen hadiselerin hepsi toplamda kırk sekiz günlük bir zaman diliminde gerçekleşir. Geriye kalan zaman dilimi "o günlerde" (s.48), "o hafta" (s.58), "sonraki hafta" (s.58), "bir sonraki hafta" (s.58), "o gün" (s.73), "bir cuma günü" (s.88), "günlerdir" (s.94), "o saat" (s.141), "iki ay kadar önce" (s.145, 198), "evvel gün" (s.148) gibi belirsiz ifadelerle geçiştirilir.

Yazar, zamanın seyrini âdeta kozmik zaman unsurlarıyla takip eder. Her iki sayfada bir kozmik bir unsura rastladığımız roman, şu cümleyle başlar:

"Gökyüzünün güneşle, yıldızlarla; yeryüzünün dağlarla, denizlerle donandığı çağlarda, cansızı canlı kılan o sıcak dokunuşun, ilk kez buralara, Anadolu'nun bu bitek topraklarına indiği söylenir. İlk tohum buralarda bir yerde ana karnına düşmüş, bu mavi, menevişli kıyılarda açmış ilk çiçek. İlk tohum, ilk çiçek, ilk nisan..." (s.8)

Romanda yaz mevsiminde vuku bulan vak'alar olmasına rağmen, bu mevsimin koşullarının vak'alara yansıtılmadığını gözlemleriz. Kış mevsimi, bilhassa yağmurlu ve rüzgârlı soğuk havalar, romanda sık sık karşımıza çıkar. (s.37, 41, 52, 64, 68, 90, 106, 134, 206, 246, 253) Ancak, romanda yer alan kozmik zaman unsurlarının hadiselerin seyrini aktarabilmek amacıyla bilinçli olarak kullanılmadığı, hâdiselerin mahiyetiyle kozmik zaman unsurları arasında bir münasebet bulunmadığı aşikârdır. Zamanın seyri ise, âdeta gündüz ve gece vakitleri ile takip edilir.

Söz konusu dönemde yaşayanların kalpak (s.43, 68), potur (s.68) giymeleri romanın sosyal zamanında karşımıza çıkan başlıca unsurlardır.

"Ak örtülü, ak peçeli, özenle hazırlanmış, her şeyi yerli yerinde bir masaya geçtiler oturdular. Garson nasıl istedilerse öyle, dilim dilim kızarmış ekmekle, peynirle, zeytin ezmesiyle, lakerdayla, rakıyla donattı masayı." (s.44)

"Geldiğinin haftasında İstanbul'da bıraktığı eşyalarından bir bölümünü İzmir'e getirtmişti baytar binbaşı. Tıka basa bir sandık dolusu giysi... Ceketler, gocuklar, poturlar, kazaklar, kalpaklar, kasketler; yılların birikintisi..." (s.70)

Muhacirler (Bitmeyen Göç), romanında yirminci yüzyılın ilk çeyreğine gidilir. Roman 1923-1925 yılları arasında gerçekleşen Türk-Yunan nüfus mübadelesini ve mübadillerin, bilhassa yazarın ailesinin göçten sonraki yaşantısını konu alır. Ancak, romanda vak'a, Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilgisiyle sonuçlanan 1912 tarihli

Balkan Savaşları ile başlayıp (s.54), 1934 tarihinde son mübadillerin Havza'ya gelmesiyle nihayetlenir. (s.176)

Değişik halkların uyum içinde yaşadığı topraklarda, Balkan Savaşı'ndan sonra milliyetçi görüşler güçlenir, kardeşçe yaşayan halklar arasında önyargılar, düşmanlıklar oluşmaya başlar. Yunan Ordusu'nun Anadolu'daki yenilgisi sonucunda Türkiye'den gelen Rumlar, bu düşmanlıkları daha da tehlikeli boyutlara getirir. (s.20-24) Bilhassa 1922 yılında Yunan Ordusu'nun, Türk Ordusu tarafından Anadolu'da yenilgiye uğratılmasından sonra Yunanistan sınırları içinde yaşayan Türk-Müslüman halkının yaşadığı zorluklar daha ciddi boyutlara çıkar. Yunan Ordusu'nun bu yenilgisinden sonra Anadolu'da yaşayan Rumlar, Yunanistan sınırları içindeki kentlere ve kasabalara göçerler. 30 Ocak 1923 yılında Mübadele Anlaşması imzalanır ve 1 Mayıs 1923 tarihinde mübadele gerçekleşmeye başlar. (s.85)

Romanda, kaydedilen tarihlerden ilki mübadil kafilesinin Havza'ya geldiği 5 Aralık 1923 (s.132), ikincisi ise, son kafilenin geldiği 1934 (s.176) tarihidir.

Bu iki tarih arasında kalan on bir yıllık zaman dilimi "ertesi gün" (s.134, 160), "bir süre sonra" (s.135), "birkaç gün" (s.139, 146), "bir gün" (s.161), "o günden sonra" (s.162), "birkaç yıl sonra" (s.164, 166), "ertesi yıl" (s.164), "iki yıl sonra" (s.165) gibi belirsiz ifadelerle aktarılır. Bu ifadelerin sıkça kullanılması ve bilhassa aynı sayfalarda yer alan "birkaç yıl sonra", "ertesi yıl" (s.164) ifadeleri ile yapılan ileri fırlamalar, romanda hadiselerin cereyan ettiği tarihleri tespit etmemizi imkânsız kılmaktadır.

Kronolojik seyreden romanda yalnızca kişiler ve yaşadıkları yer hakkında bilgi vermek amacıyla (s.12-14, 25-27) geriye dönüş tekniğine başvurulduğunu gözlemleriz.

Romanın tarihî sosyal zamanında Türk-Yunan Mübadelesi öne çıkar. Bunun yanı sıra mübadeleye zemin hazırlayan Balkan Savaşları ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ne kısaca değinilir.

Romanda kozmik zaman unsurlarına sık sık başvurulur. Genellikle bağ bahçe işleri ile uğraşan halk için bahar ve yaz mevsimleri işlerle uğraşılan vakitler olarak kayedilir:

"Çoban Muharrem yine küçük bir sürü oluşturmuş, onlarla beraber günlerini kırda geçirmeye başlamıştı. Bütün bahar ve yaz çalışmakla geçtiği için başka şeylerle ilgilenecek zaman bulamıyordu." (s.35)

"Haziran ayının ortasına gelinmiş, orak zamanı başlamıştır." (s.134)

"Yaz boyunca sebzeleri sulamak, gübrelemek, fasülye sırıklarını dikip sardırmakla uğraşırdı." (s.188)

Romanda müşkül koşullar umumiyetle kış mevsiminde ve akşam saatlerinde cereyân eder:

"Turan daha fazla duramadı evde. Fırlayıp çıktı dışarı. Sonbaharın kışa döndüğü yağmurlu bir kasım günüydü." (s.48)

"Bu bölgeyi bilmiyorlar, sadece açlıktan ve soğuktan kurtulmaya çalışıyorlar. Buz gibi havadan koruyacak bir kuru altı, midelerine girecek bir kaşık sıcak çorba istiyorlar. Karnı tok, sırtı pek olmayan asker nasıl savaşır? Doğru dürüst silah, cephane yok, düşman aman vermiyor. Ne yapsın asker, sonuçta insan. İnsanlıktan çıkmamak için kaçıyor. Soğuk, açlık, ölüm, kan; cephede yalnız bunlar var." (s.56)

"Kozana'ya vardıklarında hava çoktan kararmıştı. Turan hiç durmadan yola devam edip köye varmak istiyordu. Gece vakti yolculuk etmek, hele bildiği yollar olunca dert değildi. Yine de içinde büyüyen bir tedirginlik onu engelledi. Savaşın neden olduğu değişiklikleri tahmin etmek güçtü. İnsanların nasıl davranacağı, ortalığın ne halde bulunduğu belli değildi. Eskiden güvenli olan, korkusuzca gidip geldikleri yollar şimdi tekin olmayabilirdi. Haydutlar, eşkıyalar, merhametsiz Yunan

jandarmalarla karşılaşmak vardı işin içinde. Bu yüzden gecelemeye karar verdi." (s.70)

"Bazı aileler ekim işini tamamlayamadan kasım ayının ikinci haftası ilk kar düşer Tavşandağı eteklerine. Kocaman kara bulutlar kaplar göğü. Ertesi gün de kar yüklü bulutlar köyün üzerini kapatır. Muhacirler, memlekette Balkanlar'ın zorlu kışına alışkındır. Kıştan korkmazlar da bu yıl hazırlıksız yakalanmak düşündürmektedir onları. Yaz geçip gitmiş, zahire hazırlanamamış, ambarlar doldurulamamış, pekmezler kaynatılamamıştır." (s.160)

Romanın bir yerinde ise, akşam, aşkın yaşandığı vakit olarak karşımıza çıkar:

"O geceyi sonraki yıllarda hayatının en mutlu zamanı olarak anımsayacaktı. Karısına bir yılın özlemi ile sarılıp öpüp kokladığı her bir yanını. Sonra oğullarını da ortalarına alıp, uzun zamandır ilk kez olarak güzel şeyler yaşamış olmanın verdiği mutluluk duygusu ile uyuyakaldılar." (s76)

Romanda, dinî inanca, gelenek ve göreneklere, düğün merasimine, kıyafet ve yemek kültürüne dair sosyal zaman unsurlarına oldukça yer verilir. İlk olarak karşımıza Hıdırellez gününde yapılan bir cem töreni ve Hıdırellez zamanındaki gelenekler çıkar:

"Cem töreninde nefesler söylenir, dem içilir, lokma yenirdi. Köylerde dargınlar barıştırılır, kötü davranışı olanlar kınanır ve dışlanırdı." (s.21 - 22)

"Hıdırellez yakınlaştığında kuş yumurtası toplamak gerekirdi. Ne kadar çok kuş yumurtası toplanırsa, kızlara yakınlaşmak o kadar kolaylaşırdı. Hıdırellez'de köyde dernek kurulur, köyün gençleri kızlı erkekli eğlenirdi. Salıncaklar hazırlanır, sırayla sallanırdı herkes. Evlerden taşınan yiyecekler ortaya serilen örtülerin üzerine konulur, birlikte yenilirdi. Sonra sıra yumurta atışına gelirdi. Köyün bütün delikanlıları köyden topladıkları kuş yumurtalarını ceplerine doldurur, kızların yanlarına yaklaşırlardı. Kim hangi kızı beğeniyorsa, gönlü varsa ona yumurta atarak

bu isteğini belli ederdi. Kızlar yumurtlardan korunmak için kaçışır, cilve yapar güler eğlenirdi. Yumurtalardan korunamayan kız, kendisini vuran delikanlı ile konuşmayı kabul ederdi. Birbirlerini beğenmişlerse, arada bir görüşüp konuşmalarına kimse bir şey demezdi.” (s.31)

Yazar, muhacirlerin kıyafet ve yemek kültürleri ile ilgili olarak da şunları kaydeder:

“Yağmurdan korunmak için anasının yün başörtüsünü omuzlarına atmış, bacaklarında her zamanki bandik, beyaz, işlemeli yazması, sakince çeşmeye geliyordu.” (s.49)

“Soğuk kış sabahları tarhana çorbası ve pekmez olmadan geçmez. Muhacirlerin tarhanası farklıdır. Kaliteli buğday ununa yumurta ve yoğurt katılarak oluşturulan hamur birazcık nemini alınca iri kalburlardan geçirilerek ufalanır. Bulgur tanesi büyüklüğündeki hamur daha sonra güneşte kurutularak bez torbalara doldurulur. Tarhana çorbası yapılacağı zaman bir tas tarhana kaynar suda haşlanarak pişirilir ve üzerine süt eklenir. Özellikle soğuk kış günlerinde sıcak tarhana çorbası, yoksul muhacir sofralarında, kuru soğan ya da pırasa eşliğinde gerçek bir ziyafettir. Kalabalık aileler geniş yer sofrasının çevresine sıralanır. Evin büyüğünün çorba kâsesine kaşığını daldırması sabırla beklenir. Hemen ardından ağızlara gidip gelen tahta kaşıkların çıkardığı sesler başlar ve kısa sürede kâsenin içindeki çorbanın bittiği görülür. Tarhana çorbası pişirildikten sonra genellikle geniş, yayvan bir kaba aktarılır soğuması için. İçine de mutlaka bayat ekmekler doğranır.” (s.160)

Romanda her ne kadar bir düğün merasimine ya da Hıdırellez dışında başka bir Bektaşî inancına dayanan kutsal bir güne yer verilmese de muhacirlerin düğünlerinin ya da dinî törenlerinin nasıl gerçekleştiği, neler yapıldığı geniş bir şekilde tasvir edilir:

“Muhacirlerin düğünleri üç gün sürer ve genellikle cuma günleri öğleden sonra başlayıp, pazar günü gelin alma töreni ile sona erer. Cuma günü öğleden sonra davul zurna çalmaya başlar. Erkek evinin bahçesine kurulan masalarda ya da mevsim kış

ise, evlerin büyük odalarına kurulan büyük yer sofralarında uzaktan gelenlere yemek ikram edilir. Müzik eşliğinde yemek yenilir. Akşam, erkek tarafı kız evine sini götürür. Sinide köy işi büyük tepsilerde hazırlanmış börek ve bir kuzu bulunur. Bu, kız evinde bulunan konuklara ikram edilir. Davetin özel bir anlamı vardır. Düğünlerde ve bayramlarda yakın akraba olanlar ya da dışarıdan gelenler davete katılır. Davetlerde düğün çorbası ile başlayıp keşkek ile biten zengin yemek çeşitleri sunulur sofradakilere. Evde hazırlanmış baklava, börek ve kapamalar en iştahsızın bile reddedemeyeceği kadar lezzetlidir. Düğünlerde yemek işlerini idare edecek aşçı önce belirlenir ve mutfağı düzenler. Köyde bu işleri hakkıyla yerine getirecek fazla kadın yoktur. En iyi aşçıların erkekler arasından çıkması durumu muhacir köylerinde geçerli değildir. Düğünlerde her zaman kadın aşçılar görevlendirilir. Düğünlerin ikinci günü dışarıdan yatılı gelen konuklara kahvaltı sunulur. Sazlar eşliğinde oyunlar oynanıp halaylar çekilir. Bu, akşam yapılacak kına törenine hazırlıktır. Damat tarafı hazırladığı kına tepsisini çalgılar eşliğinde, kalabalık bir grup halinde kız evine götürür. Geline ve yakınlarına kına yakılırken, her iki tarafın erkekleri ve kadınları ayrı ayrı oyunlar oynayıp halaylar çekerler. Kız evinin ikramı olan içkiler de oyunlar sırasında ayaküstü içilir. Daha sonra kız tarafının hatırlı konukları ve yakınları erkek tarafına davet edilir. İçki ve yemekte sınır yoktur. Herkes dilediği kadar yiyip içer. Gençlerin çoğu kına gecesinin sonunda sarhoş olur. Coşkulu halaylar ve kıvrak oyunlarla gece şenlenir, memleket türküleri, deyişler, nefesler okunur. Düğünün üçüncü gününde gelin alma töreninden önce yarışmalar yapılır. Gençler dere boyundaki iki kilometrelik yolda koşuda yarışırlar. Birinci gelene horoz, ikinciye peşkir, üçüncüye mendil hediye edilir. Sonuncu gelene ise, anlamlı bir hediye olarak bir baş soğan verilir. Bunun ardından büyükler arasında atış yarışmasına geçilir. Otuz kırk metre uzağa dikilen bir kiremite ateş eder yarışmacılar. (...) En son noktada kiremiti vuran birinci gelir, bir kuzuyu ödül olarak alır. Düğün sahibinin ekonomik durumuna göre güreş yarışması da düzenlenir. Bu yarışmanın ödülleri daha da büyüktür. Ancak, muhacir köylerinde bir danayı hediye edebilecek kadar zengin olan çok az aile bulunmaktadır o yıllarda. Bir dönem her bayramda güreş yarışmaları düzenlenirdi. Hacıdede ve Şeyhkoyun köyleri hem yakın hem de aynı köyden gelme oldukları için bu iki köyün gençleri her bayramın birinci günü Şeyhkoyun'da; ikinci günü Hacıdede'de karşılaşırlardı. Çocuklar ve gençler arasında ödülü akide şekeri ya da kuş yumurtası olan güreşler yapılırken, gençler ve

büyüklerin güreşlerinde en azından bir kuzu ödül olarak konulurdu ortaya. Çoğunlukla ortada bir ödül olmasa da gençler beden eğitimi ve spor alışkanlığı olsun diye büyüklerin gözetiminde güreşirlerdi. Kışın yarım metre yüksekliğindeki donmuş kar üzerinde bile bayram güreşleri yapılırdı. Güreşleri yönetenler ise, genellikle askerliğini onbaşı ya da çavuş olarak yapmış kişilerden seçilirdi. Onların otoritesi olağanüstüydü gençler üzerinde. Güreşlere hazırlanırken askerî eğitim verirlerdi gençlere. Çavuş, elinde bir sopa, denileni yapmayana indiriyor. Büyüklere saygı sonsuz, hele de askerde rütbe almışsa." (s.168-172)

İzmir 13 Eylül 1922, birden çok tarihî hadisenin art arda sıralandığı bir romandır. Gördüğü rüyalarla hayatı kâbusa dönen roman kahramanı, kız arkadaşının önerisi ile hipnoz terapisine başlar. Hipnoz terapisi esnasında bilinçaltındakilerin ortaya çıkmasıyla romanın tarihî boyutu şekillenir.

İzmir 13 Eylül 1922, iki zamanlı bir romandır. Romanın hali, 2002 yılı iken, mazisi 1821 yılına dayanır ve halde gerçekleşen hipnoz seanslarında Işık Kansoy'un bilinçaltının yüzeye çıkmasıyla birlikte maziye yolculuk başlar.

Bilinçaltının etkisi ve yönlendirmesi ile yaşayan bir kahraman çizen yazar, romanda esas olarak tarihî hadiselerden ziyade, tarihî hadiselerin ve büyük ideallerin insan yaşamı üzerindeki etkilerini söz konusu eder. Romanın tarihî boyutu, 1821 Yunan İsyanı ile başlayarak, 13 Eylül 1922 İzmir yangınına kadar uzanan geniş bir zaman diliminde cereyan eder.

Adı geçen roman on dokuz bölümden oluşur. Romanın sekiz bölümü geçmiş, on bir bölümü aktüel zamanda geçer. Buna rağmen romanın aktüel zamanında dikkate değer tek hadise, roman kahramanının hayatını kâbusa çeviren rüyalarıdır. Bu rüyalar, romanın tarihî boyutunun alt yapısıdır.

Romanın ilk üç bölümü aktüel zamanda geçer. Ancak, bu bölümlerde sadece kahramanlar tanıtılır. (s.13-37) Yazar, bu tanıtımı kahramanları karşılıklı konuşturarak yapar. Romanın aktüel zamanında geçen diğer bölümlerde ise, gündelik

işler (s.54, 131), arkadaş ziyaretleri (s.54, 159, 205), gezintiler (s.64, 79, 99, 205) söz konusu edilir.

Romanda her hipnoz seansında yeni bir tarihî hadise ile karşılaşırız. 2002 yılında gerçekleşen hipnoz terapilerinin birincisinde romanın kahramanı Işık Kansoy bizi, 1821 yılına götürür ve Yunan İsyanı hadisesini aktarır.

Bilindiği gibi Yunanlılar, Osmanlı egemenliğine karşı 1821 yılında isyan başlatırlar ve 1829 yılında Yunanistan bağımsızlığını kazanır. Yalnız romanda, isyanın sadece iki yılına değinilir.

Birincisi, hadisenin yeni başladığı ve Yunan galibiyetinin yaşandığı 1821 yılı, ikincisi ise, Türklerin galip oldukları 1822 yılıdır. Söz konusu hadiseler şöyle aktarılır:

"1821 hareketi başarıya ulaşmış, Helen ulusu yabancı güçlerin yardımıyla bağımsızlığına kavuşma yolunda büyük yol almıştı." (s.57)

"En sonunda Türk askerleri Anavatosluların direnişini kırdı. Yarın kenarında horon tepmeye hazırmış gibi ellerini bitişik olarak havaya kaldırmış bekleyen gruba yaklaşırken babam arkasını dönerek son kez bana baktı. Sonra bir anda hepsi yok oldu. O an içim kutlu bir sevinçle sarmalandı. Kutsal kitaplar saçmalıklarla dolu değildi. Babamın söyledikleri de öyle... İşte en zor durumda kaldıklarında ilahilerle sürekli 'Kurtarıcı İsa'ya yalvarmışlar ve Türkler onlara dokunmadan, Tanrı'nın melekleri kanatlarının arasında hepsini yukarıya, gökyüzüne taşımıştı. Başımı kaldırmış bakıyor, ama bulutların arasında veya ardında hiçbir şey göremiyordum. Onları yitirmiştim. Sonra bir anda her şeyi anladım. Onları tabii ki alışık olduğum biçimlerde göremezdim. Artık bulut olmuşlardı herhalde!" (s.62-63)

Romanda, Yunan İsyanı hadisesine geniş bir biçimde yer verilmez ve yukarıda da söz ettiğimiz gibi hadise nihayetlenmeden kesilir.

Romanda yer alan bir başka tarihi hadise ise, 1877-78 Osmanlı- Rus Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı'nın Ruslarla Ayastefanos Antlaşması'nı imzalamasıdır. Osmanlı-Rus savaşı hakkında romanda yer alan tek kayıt, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu savaştan yenilgi ile çıkması ve bunun sonucunda Ayastefanos Antlaşması'nın imzalanmasıdır. Bunun akabinde Abdülhamid'in, Osmanlı ordusunu arkadan vuran ve giderek artan bir şiddet temposunda doğu illerinde bağımsız bir devlet kurmak isteyen Ermenilere karşı bir kıyım başlattığı söylenir. (s.83)

Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından yabancı misyonerlerin de desteklemesi sonucunda Ermenilerin bağımsız bir devlet kurmak için birtakım eylemlerde bulundukları, isyanlar çıkardıkları ve II. Abdülhamid döneminde Ermeni silahlı çeteler için Hamidiye alaylarının kurulduğu bilinen tarihî bir gerçektir. (Kodaman 2010)

Romanda yer alan bir başka hadise ise, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Amerika'da petrolün ortaya çıkmaya başlamasıdır. Yazar, petrolün doğuşunu, yayılmasını, petrolün yol açtığı ilişkileri, 1874 yılında bir Ermeni girişimcinin buhar gücüyle çalışan "rig"i (deliciyi) bölgeye getirmesiyle, Azerbaycan petrollerinin akıl almaz boyutlarda dünya sahnesine çıkmasını ve 1890'lı yıllarda zirveye ulaşmasını detaylı bir biçimde kaydeder. (s. 84-98)

Yazar Bakü'nün durumunu ve petrol gücünü şu cümle ile ifade eder:

“Kısacası, 1890'larda Bakü, dünyanın yeni Sodom ve Gomorrası olmuştu.” (s.92)

Işık Kansoy'un hipnoz terapisi esnasında ortaya çıkan bir başka tarihî hadise ise, 23 Temmuz 1908 yılında ilan edilen II. Meşrutiyet'tir.

“23 Temmuz 1908'de, üzerindeki baskılardan iyice bunalan II. Abdülhamid, askerî bir cunta hareketi düzenleyen ve kendilerine Jön Türk adını veren bir grup devrimciye boyun eğdi ve anayasayı kabul etti.” (s.127)

Yazar, geriye dönüş tekniğine yalnızca bir yerde başvurur.

Romanın temel meselesi olan Yunan ülküsü "Megali İdea", ikinci hipnoz seansıyla birlikte ortaya çıkar. Roman kahramanı Işık Kansoy ise, bilinçaltında yaşadığı dünyasında bu ülküye hayatını adamış bir kişilik olarak karşımıza çıkar. Yazar, bu noktada "Megali İdea" ülküsünün doğuş sebebini aktarmak için geriye dönüş tekniğine başvurur ve zamanı üç yüz altmış sekiz yıl geriye götürerek, 1453 yılında İstanbul'un fethiyle birlikte Bizans İmparatorluğu'na son verildiğini ve bu ülkünün de bunun üzerine doğduğunu kaydeder. Ancak, yazar İstanbul'un fethedilmesini bir vak'adan ziyade, bir ülkünün doğuş sebebi olarak aktarır. Dolayısıyla bu hadisenin mahiyeti hakkında hiçbir bilgi kaydetmez.

“Megali İdea” ülküsünün doğuşu romanda şu cümlelerle aktarılır:

“1453'te Türklerin yalnızca Konstantinopolis'i aldığını, Ortodoks inancını ve Rum ulusunun ruhunu asla fethedemediğini, bu ateşin tarihin derin körüğüyle sürekli diri tutulduğunu, zamanı gelince kutsal haçın yeniden hilale egemen olacağını, ailemize ve tüm köy halkına yineler durur.” (s. 56)

Romanın tarihî sosyal zamanında yer alan diğer hadiseler; TBMM'nin açılışı (23 Nisan 1920), Yunanlıların Anadolu'yu işgale başlaması, (22 Haziran 1920), Sevr Antlaşması'nın imzalanması (s.151) İzmir'in kurtuluşu (9 Eylül 1922) (s.187) ve 13 Eylül 1922 İzmir yangınıdır.

Fransız kaynakları 13 Eylül 1922 İzmir yangınının sorumlularını her ne kadar Ermeniler olarak gösterse de (Gökdemir 2007) bu soru henüz kesin yanıtını bulamamış, gerisinde İzmir'i Türklerin dahi yakmış olabileceği iddialarını bırakmıştır.

Ancak, yazar, bütün iddiaların aksine İzmir yangınının Rumlar ya da Yunanlılar ve hatta Ermeniler tarafından çıkarılmadığını, yangının çatışmalar sırasında Ermeni mahallesinde çıktığını ve savaşın, çatışmaların ve o gün aniden çıkan rüzgârın yangının çıkış nedenlerinden olabileceğini kaydeder. (s. 196-197)

Roman, her ne kadar 1821 ile 1922 yılları arasında cereyan eden hadiseleri kapsasa da, bu yüz bir yıllık geniş zaman dilimi içinde yaşanan hadiselerin toplamda dokuz yıl içinde cereyan ettiği kaydedilen tarihlerden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla romanın bütününe bakıldığı zaman doksan iki yıllık büyük bir boşluk göze çarpar.

Romanda kozmik zaman unsurlarının oldukça az ve gelişigüzel kullanıldığını ve bu unsurların olaylarla ya da kahramanın iç dünyasıyla bir bağlantısının söz konusu olmağını gözlemleriz. Yalnızca zamanı belirtmeye yönelik olan bu ifadeler şunlardır:

“Geceleri erken yatma âdeti yoktu.” (s.13)

“Evvelki akşam yine ter içinde uyanmıştı.” (s.17)

“Uyandığında öğlen olmuştu.” (s.17)

“Gecenin karanlık ufkuna dek yayılmış kumsal boyunca şimdi yalnızca dalgaların küçük gelgitlerinin hafif şıpırtıları ile atların yumuşak kumların üzerinde çıkardıkları ayak sesleri duyuluyordu.” (s.64)

“Alev, o gece söylemişti Işık'a, bir olanak çıkarsa İzmir'i görmek istediğini.” (s.99)

“Ilık bir gün, perşembe... Gün ışımış, henüz sabah serinliği sürüyor.” (s.137)

“Akşam yedi sıralarında İngilizlerin Iron Duke zırhlısından ayrılan bir motor gizlice Kordon'da bana komşu olan evin önüne yanaştı.” (s.187)

“Bu eylül akşamında, yangının ateşinde boğulan Grek şafağının üzerine çöken sonsuz gece gibi...” (s.198)

“Sabahın ilk ışıklarıyla uyandığında Işık'ı yanı başında bulamamıştı.” (s.217)

Romanda sosyal zamana dair karşımıza yalnızca Hristiyanların Paskalya ve Kutsal Pazartesi töreni çıkar:

“Paskalya mevsimini yaşıyorduk. Babam günün âdetlerine uygun bir ilahi söylemeye başladı. Diğerleri de hemen ona katıldılar. En son Triodia’yı (Ortodoks ilahisi) söyledikten sonra babam herkesin önünden geçip kinonya (Komünyon töreninde veya bir kimsenin öleceği belli olduğunda, papaz tarafından verilen bir nevi hamur işi.) dağıttı.” (s.62)

“Kilisenin girişinde tören kafilesi görünüyor. En önde altın işlemeli ayin elbiselerini kuşanmış ve elinde buhurdanlar taşıyan Hrisostomos. Onun hemen ardından sıra halinde gelen, siyah giysili, silindirik başlıklı papazlar... En önlerinde Arşevek ve oun önünde dört kişinin taşıdığı taze güllerle çerçevelenmiş kutsal tasvir Anastasis. Yani, İsa Efendimizin mezarından çıkışını temsil eden ilahi ikona...” (s.125)

“Kutsal Cumartesi için yapılan törenin kilise içinde yapılan bölümü tamamlanıyor. Sonra hep beraber bahçede ve kenar yollarda bekleşen kalabalıkla birlikte aynı ritüeli tamamlamak için geniş bahçeye çıkıyoruz. Papazlar, oradaki bir yükseltinin üzerine çıkıyorlar. Hrisostomos, elinde fetih öncesi Ayasofya'daki son patriğe ait olduğu iddia edilen 500 yıllık altın kaplı İncil'i açıp okumaya başlıyor. Halk o denli heyecanlı ki Hrisostomos kutsal dualarını okurken bile tabanca tüfek seslerinin ardı arkası kesilmiyor. (...) Herkesin elinde yanan mumlar. Rengârenk ışık tonozlarıyla aydınlatılmış çan kulesine tırmanmış insanların kara görüntüleri dikkatimi çekiyor. Dev çanlar sürekli çalıyor; havaya sıkılan tabanca ve tüfek sesleri çanların gökyüzüne asılan tınlamasına karışıyor.(...) Kilisenin girişinde tören kafilesi görünüyor. En başta altın işlemeli ayin giysilerini kuşanmış ve elinden buhurdanlar taşıyan Hrisostomos. Onun hemen ardından sıra halinde gelen siyah giysili, silindirik başlıklı papazlar. En önlerinde Arşevek ve önünde dört kişinin taşıdığı taze güllerle çerçevelenmiş kutsal tasvir Anastasis. Yani, İsa Efendimizin mezarından çıkışını temsil eden ilahî ikona...” (s. 125)

2003 yılında neşredilen tarihî romanlarımızda yalnızca Osmanlı Devri’nin tercih edildiğini görürüz. Bu devir içinde de en çok XX. yüzyıla rağbet vardır.

2003 yılında neşredilen on bir tarihî romandan ikisi (*Zafer Vaat Etmeyen Topraklar, Börklüce)* IV. yüzyılı, biri (*Pîrî*), XVI. yüzyılı, biri (Gölgemi *Bıraktım Lale Bahçelerinde*) XVIII. yüzyılı, biri **(***Rumeli Benimdi*) XIX. yüzyılı, altısı da (*Can Yoldaşları, Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale, Kuvay-ı Milliyeci Hatice, İsmet Paşa'nın Ağır Topları, Muhacirler Bitmeyen Göç, İzmir 13 Eylül 1922)* XX. yüzyılda cereyan hadiseleri konu alır.

Romanlardaki vak'a zamanı değişik şekillerde işlenir. Kimi romanlarda vak'aları başlangıcından sonuna kadar verilen tarihlerden takip etmek mümkünken, (*Can Yoldaşları, Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale, Kuva-yı Milliyeci Hatice*) kimi romanlarda (Pîrî, *Rumeli Benimdi*) tarihe başvurmadan vak'a zamanını tespit etmek mümkün değildir.

Romanların hemen hepsinde rastladığımız geriye dönüş tekniğine umumiyetle kişiler ve geçmişte yaşanan tarihî hadiseler hakkında bilgi vermek amacıyla başvurulur. Ancak bazı romanlarımızda (*Börklüce, Pîrî, İsmet Paşa'nın Ağır Topları)* sıkça yapılan bu geriye dönüşler zamanın akışını kesintiye uğratır.

Tarihî romanlarda sıkça kullanılan geri dönüş tekniğinin yanında, hemen hemen birçok yazarımız vak'a arasında ara sözler, ara hikâyeler, epizotlar, bilgiler aktararak da zamanın akışını kesintiye uğratırlar.

Kozmik zaman unsurları kimi romanda yalnızca zamanın seyrini belirtmek için kullanılırken (*Börklüce, Rumeli Benimdi, Can Yoldaşları, Kuva-yı Milliyeci Hatice, İsmet Paşa'nın Ağır Topları, İzmir 13 Eylül 1922*) kimi romanda da hadiselerin mahiyetini aktarabilmek amacıyla bilinçli olarak kullanır. (*Zafer Vaat Etmeyen Topraklar, Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde, Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale)*

3. MEKÂN

Romanın temel yapısını oluşturan unsurlardan biri de mekândır. Mekân, vaka zincirinde ifade edilen hâdiselerin sahnesi durumundadır. (Aktaş, 1991) Aynı zamanda vak'adan dışarı fırlayan duygu, inanç ve ahlâki kanaat akımlarının da yönlendiricisidir. Yer, karakterlere hem gerçeklik duygusu vererek onlara hayat kazandırır hem de onların hareket alanını belirginleştirir. Böylece mekân, kişi başta olmak üzere, romanın bütün unsurlarıyla bütünleşir. (Demiryürek, 2010)

Şerif Aktaş, bir romandaki vak'a kısımlarından bazısının anlatma bazısının da gösterme yoluyla dikkatlere sunulduğunu belirtir. Mekâna ait hususiyetlerin veya şahıs kadrosunu teşkil eden fertlerin dış görünüşlerini ifadeye ihtiyaç duyulduğu zaman da umumiyetle tasvire başvurulduğunu söyleyerek, bunların ilişkilerini şöyle açıklar:

"Aynı metin halkasında ve hatta aynı mana birliği içinde anlatma, gösterme ve tasvire ait satırlar bir arada bulunabilir. Bir metinde resimle tespit edilebilecek her şey, tasvir vasıtasıyla dikkatlere sunulur. Onlar arasındaki münasebetler ya anlatma veya gösterme yoluyla nakledilir. Anlatmada, anlatıcı bu münasebetleri nakleder, göstermede ise onlar arasındaki münasebetler, dile ait unsurlar kullanılarak, temsil yoluyla ifade edilir." (Aktaş, 1991)

Klasik ve modern romanda mekân algısı ve işlevi birbirinden çok farklıdır. Klasik romanda yalnızca bir yeri işaret etmek için veya başka deyişle bir çevreye ihtiyaç duyulduğu için kullanılan mekân unsuru, modern romanda farklı bir noktaya gelmiştir. Örneğin, klasik romanda, bir oda yalnızca hadisenin cereyan ettiği mekânı işaret ederken, modern romanda bu oda, hadiselerin seyrine ışık tuttuğu gibi, roman kişisinin ruh halini de okura sunabilmektedir.

Rasim Özdenören bu hususta şunları kaydeder:

“Klâsik romanda, mekânın ve eşyanın görünüşü de statik bir durumdadır. Mekânla ve eşyayla insan, içli dışlı değildir. Eşya ve mekân, insanın dışında, ondan ayrı bir yerde durur. İnsanın, zamanla olduğu kadar, mekân ve eşyayla da bir hesaplaşması vardır, klâsik roman bu noktayı boş bırakır. Klâsik romanda, eşya olsun, mekân olsun, sadece insanın yaşama ortamını belirleyen bir çevre olarak ortaya konur, hatta denebilir ki, insanın fizik olarak bir mekânda bulunması söz konusu olmasa klâsik roman mekâna ve eşyaya gerek de duymaz. Yazar, kişinin dış çevre şartlarını tasvir etmekle yetinip ötesine karışmaz. Kişiyle eşya ve mekân arasındaki zihnî ilişki, klâsik romancıyı pek ilgilendirmez.” (Özdenören, 1997)

Modern romanda mekânın tek işlevi hadisenin cereyan ettiği yeri işaret etmek değildir. Kahramanlar ve mekân arasında güçlü bir münasebet vardır. Prof. Dr. Kâzım Yetiş bir takdim yazısında, bu hususta şunları ifade eder:

“Edebi türler içinde kendi imkânları dolayısıyla mekâna en fazla yer veren romandır. Şehir monografileri ile şehrengizler tabiatıyla bu çerçeveden ayrıdır. Hele mekânın kaynaşması, kişinin şahsiyeti ile mekânın birbirini etkilemesi en fazla romanda görülür.” (Çoruk, 1995) Görüldüğü gibi, mekânın işlevi yalnızca hadiselerin cereyan ettiği yeri işaret etmek değildir. Bunlardan ziyade mekânın işlevlerini kısaca şöyle sıralayabiliriz:

Mekânın romanlarda "yansıtma" işlevi vardır. Mekân unsuru bazı romanlarda "yansıtıcı" olarak kullanılır. Roman kahramanı, çevreye bakar ve çevreyi değerlendirirken, aynı zamanda kendi psikolojik durumunu da ortaya koyar. (Tekin, 2001)

Mekânlar, kişilerin mutluluk, mutsuzluk, huzur, huzursuzluk nedenleri de olabilirler. “Bu evde çok sıkılıyorum” diyen bir roman kişisinin bulunduğu evin tasviri, okura da kasvet verebilir. Mekânın bu şekildeki işlevi ise, kişilerin mutluluk, mutsuzluk, huzur, huzursuzluk nedenleri olmasıdır. (Kıran&Kıran 2000)

Mehmet Tekin'e göre, romancı mekân unsurunu, "olayın cereyan ettiği çevreyi tanıtmak", "roman kahramanlarını çizmek", "toplumu yansıtmak", "atmosfer yaratmak" ve "en önemlisi de anlatılanlara gerçeklik kazandırmak" gibi amaçlarla kullanılır. (Tekin, 2001)

Tarihî romanlarda da mekân yukarıda zikredilen işlevlere sahip olsa da, söz konusu mekânlar alelâde bir yer adı olarak zikredilemez. Roman her ne kadar kurmaca bir tür olsa da, tarihî romanlarda, bilhassa zaman ve mekân açısından gerçeğe bağlı kalmak esastır.

Bu tespitlerden sonra ilk olarak, inceleme konumuz olan romanlardaki mekânı genel çerçevesiyle değerlendireceğiz. Sonra romanları tek tek ele alıp, mekân unsurlarının nasıl kullanıldıklarını tespit etmeye çalışacağız. Son olarak da romanlarda yer alan tabiî coğrafya parçalarını ve yerleşilen mekânları ele alacağız. Tabiî coğrafya parçası olarak romanlarda yer alan dağlık, ovalık, akarsu ve adaları; açık ve kapalı olarak iki ana başlık altında incelediğimiz yerleşme mekânlarının birinci kısmında kaleler, meydanlar, bahçeler ve köprüleri; ikinci kısmında da meskenler, dinî mekânlar, eğitim kurumları, konaklama, dinlenme ve eğlence yerleri ile müteferrik mekânları değerlendireceğiz.

İncelediğimiz romanlar içerisindeki hadiseler Asya ve Avrupa kıt'alarında cereyan etmiştir.

İncelediğimiz ilk roman olan *Zafer Vaat Etmeyen Topraklar*'da hadiseler Ankara, Bursa, Kütahya, Akşehir ve İzmir'de, *Börklüce* isimli romanda hadiseler Karaburun Yarımadası, İzmir/Menemen, Ayasluğ (Selçuk), Balıkova Koyu, Deliorman ve Edirne'de cereyan eder. *Pîri*'de mekân umumiyetle denizdir. Denizde başlayan romanda vak'anın hangi ülke ya da şehirde cereyan ettiği belli olmasa da roman Kahire'de nihayetlenir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Lale Devri'ni konu alan *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde,* hadiseler Selanik'te başlar, Edirne ve İstanbul'a yayılır. *Rumeli Benim'*di romanında hadiseler, Rumeli topraklarında, bugünün Makedonya Cumhuriyeti'nde yer alan İştip, Köprülü, Rusçuk ile Silistre ve İstanbul'da cereyan eder. *Can Yoldaşları* isimli romanda mekân Balkanlar'da yer alan Kosova'dan

başlayıp, Priştina, Mitroviça, Üsküp, İzmit ve İstanbul'a kadar genişler. *Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale'*de hadiseler Çanakkale'de cereyan eder. *İsmet Paşa'nın Ağır Topları'*nda hadiseler, Yenişehir İnegöl, Orhaneli, Gediz, Afyon, Sincanlı, Bozüyük, Tavşanlı, Pazarcık, Bilecik, Emet Altıntaş, Kütahya, Eskişehir, Dumlupınar ve İzmir'de cereyan eder. 1923 - 1925 yılları arasında gerçekleşen Türk-Yunan nüfus mübadelesini ve mübadillerin, bilhassa yazarın ailesinin göçten sonraki yaşantısını konu alan *Muhacirler (Bitmeyen Göç)* romanında hadiseler, umumiyetle Makedonya'nın kent ve köylerinde cereyan eder. Ancak, göçle birlikte mekân İzmir, Manisa, İstanbul, Samsun ve Yozgat'a taşınır. *İzmir 13 Eylül 1922*, birden çok tarihî hadisenin art arta sıralandığı ve on dokuz bölümden oluşan iki zamanlı bir romandır. Adı geçen romanda her bölümde farklı bir mekânla karşılaşmamızın yanı sıra aynı bölümde mekânın birden fazla yere taşındığını da gözlerleriz. Romanın hali umumiyetle İstanbul'da geçer. Mazi ise, Ege adaları, Balkanlar ve Kafkasya, Azerbaycan ve Anadolu'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyayı kapsar.

3.1. Romanlarda Mekânın Ele Alınışı

Bu bölümde, romanları tek tek ele alıp, vak'a zamanının kronolojisine göre mekân unsurlarını inceleyeceğiz.

XV. Yüzyıl

Timur ordusu ile Yıldırım Bayezid ordusu arasında gerçekleşen Ankara Savaşı ve Yıldırım Bayezid'in bu savaşta esir düşmesini konu alan *Zafer Vaat Etmeyen Topraklar* isimli romanda hadiseler Ankara'da cereyan eder.

Romanda karşımıza çıkan ilk mekân çarpışmanın yaşandığı Stella Tepesi'dir. (s.9) Savaş bu tepede cereyan ederken, Timur adı verilmeyen bir başka tepeden (s.19) savaşın gelişmelerini izler. Yıldırım Bayezid esir edildikten sonra mekân hafif eğimli bir düzlüğün en üst noktasına kurulmuş olan Timur'un çadırına, (s.23) sonrasında Timur'un asıl karargâhlarını kurdukları güneybatıdaki tepelerin eteklerine taşınır. (s.25)

Timur karargâhının bulunduğu ovadan sonra mekân Osmanlıların başkenti olan Bursa'ya geçer. (s.43) Bursa, romanda şu şekilde tasvir edilir:

"Bursa, Timur ordusunun o güne dek karşılaştığı belki de en mütevazı başkentti. Kent, ağaçlarla iç içe geçmiş iki katlı, kırmızı kiremitli evlerin süslediği bahçelerle çevrili bağ evleri topluluğunu andırıyordu. Asıl görkemi merkeze yaklaşıldıkça açığa çıkıyordu. Camileri, medreseleri, görkemli çeşmeleri, temiz ve geniş yollarıyla ruhlarında fırtınalar kopan Osmanlı hanedanının savaşma isteğini nereden aldıkları sorusunu sorduruyordu askerlere. Bu kentte yaşayan insanlar savaşçılığı değil de, sonsuza dek barış içinde yaşamayı seçebilirmiş görüntüsü ağır basıyordu." (s.44)"

Bursa'da karşımıza çıkan ilk mekân saraydır. Sarayın geniş tasvirinden sonra mekân kentin merkezindeki meydana taşınır. (s.53) Bu meydanda kentin ilim adamları, tüccarları, mimarları ve şairlerine konuşma yapan Mehmed Mirza, kaçırılan Osmanlı hazinesini geri getirmelerini emrederek alandan uzaklaşır (s.53-54) ve Yıldırım Bayezid'in eşleri ve kızının saklandığı iki katlı, bahçeli eve gelir. (s.55)

Romanın bu bölümünden sonra Yıldırım Bayezid ve Timur'a geri dönülür. Ancak, mekân değişir. Yazar, bu olaylar yaşanırken Timur'un ordusunun iki kez yer değiştirdiğini, en son konakladıkları yerden hareket ederek güneye doğru gittiklerini, bir gün moladan sonra batıya döndüklerini, Kütahya çevresinde, hatta kentin hemen dışında konakladıklarını kaydeder. (s. 67)

Timur, İzmir'i kuşatma kararı alır. Timur ve ordusu İzmir'e giderken, Yıldırım Bayezid ise, ordunun arkasından gelenlerle birlikte Akşehir'e gönderilecektir. (s.192) Hep birlikte yola çıkarlar. Ansızın yağmur başlar ve Yıldırım Bayezid arabalı çadıra götürülür. (s. 193) Sulusepken kar yağışının sıklaştığı bir akşamüstü Afyon'a varırlar ve bir gün burada konaklarlar. (s. 194) Timur ordusu İzmir'e gitmek için, kentin dışındaki yol ayrımından sapar ve batıya doğru ilerler. Yıldırım Bayezid'i götürecekler ise, kuzeydoğu yönünde ilerler. (s.195) Yolculuk esnasında Timur'un askerleri ve Mahmud Han'ın birliğindekiler arasında bir çarpışma yaşanır. (s. 197)

Bu çarpışma hadisesinin hemen ardından yazar, mekânı İzmir'e, Timur'un karargâhını kurduğu tepeye taşır. Roman, bir süre kuşatma esnasında cereyan eden hadiselerle ilerler.

Limanın kuzeyini saran tepelerin üstündeki kayalar yerlerinden sökülür, yuvarlanarak denize doğru getirilir ve bir bir denize yuvarlandırılır. Limanın kuzeyindeki birçok gemi, kayaların oluşturduğu dalgaların etkisiyle alabora olur. Tehlikeyi fark eden gemiler, yardım bayraklarını açarak limanı terk ederler. O an da kimsenin giremeyeceği ileri sürülen kale duvarları yıkılmaya başlar. İzmirlilerin feryatlarına dayanamayan bazı gemiler geri döner. Bu sırada Timur'un emri ile kesilen kafalar mancınıklara konup gemilere doğru atılır. Büyük zorluklarla limana giren gemiler, denizin yüzünü kaplayan binlerce insan başını arkada bırakarak kaçar gibi uzaklaşırlar. İlk saldırıda sağ kalmayı başaran İzmirliler kaçmaya çalışırken, Timur'un askerleri ikinci kez kente saldırırlar. Akşam karanlığı basarken İzmir, neredeyse kimsenin yaşamadığı ölü bir kente dönüşür. (s. 199-201)

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar on beş bölümden oluşan bir romandır. Bu bölümler her ne kadar romanın tamamı göz önüne alındığında bir bütünlük oluştursa da, her bölümde farklı hadiselerin kaydedilmesi, kaydedilen hadiselerin bir netice ile bitmemesi ve yazarın dikkatinden kaçırdığı bazı hususlar, romanda zaman ve mekâna dair eksikliklere yol açar. Örneğin, yukarıda söz ettiğimiz gibi, Timur ordusu ile Yıldırım Bayezid'i Akşehir'e götürecek olan birlik Afyon'dan ayrılırlar. Timur ordusu batı yönüne giderken, Yıldırım Bayezid'i Akşehir'e götürecek olanlar kuzeydoğu yönünde ilerler. Yolculuk esnasında bir çarpışma yaşanır ve bu hadise neticelenmeden, yeni bir hadise vuku bulur ve dolayısıyla mekân değişerek İzmir'e taşınır. İzmir'de cereyan eden hadiseler aktarılır ve hemen akabinde mekân yine yer değiştirir ve sahneye Yıldırım Bayezid çıkar. Ancak bu kez yolda değil, hangi şehirde olduğu, oraya ne zaman, nasıl geldiği belirtilmeyen bir evde karşımıza çıkar.

Karşımıza çıkan bir başka mekân ise, hamamdır. Mahmud Han'ın isteği üzerine Yıldırım Bayezid ve ona hizmet etmesi için görevlendirilen Ahmed Kâhya hamama getirilirler.(s.210) Sonrasında soğuk bir odada gözlerini açarlar. (s.217)

Diğer bölümde mekân tekrar İzmir'e, Efes Harabelerine taşınır. Bu bölümde, cereyan eden herhangi bir hadise olmadığını, yalnızca Timur'un torunu Mehmed Mirza ile Yıldırım Bayezid'in kızı Melek Hatun'un konuşmalarına yer verildiği gözlemleriz. (s.227-234)

Bir sonraki bölümde mekân yine Yıldırım Bayezid'in olduğu yere taşınır. (s.235) Mehmed Mirza, Bayezid'i ve Ahmed Kâhya'nın cesedini bulur. Bayezid'i sıcak bir odaya aldırır ve birliği ile Mahmud Han'ın birkaç sokak ötedeki karargâh olarak kullandığı eve giderler. (s.239-240) Mahmud Han ile çatışan Mehmed Mirza, Mahmud Han tarafından ucu zehire batırılmış hançer ile hançerlenir, birliğindeki askerler ise, Mahmud Han'ın askerleri tarafından öldürülür. (s.241-243)Bu sırada Timur, İzmir'den ayrılır ve hatta Akşehir'e yarım günlük uzaklıktadır. (s.244)

Yukarıda söz ettiğimiz sorunlardan mekâna dair olanı romanın ancak bu bölümünde aydınlanır. Yani, Yıldırım Bayezid'in nerede olduğunu romanın bu kısmında anlayabiliriz.

Yıldırım Bayezid ve Mehmed Mirza'nın öldüğü şehir olan Akşehir, romanda karşımıza çıkan son mekândır. (s.244) Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olan Bursa'nın ise, romanın sonunda tekrar adı geçer. O da Yıldırım Bayezid'in cenazesinin kendi başkentine gönderilecek olmasından dolayıdır. (s.256)

Börklüce Mustafa ve başlattığı Şeyh Bedreddin İsyanı'nı konu alan *Börklüce* isimli romanda hadiseler Karaburun Yarımadası, İzmir/Menemen, Ayasluğ (Selçuk), Balıkova Koyu, Deliorman ve Edirne'de cereyan eder.

Romanda karşımıza çıkan ilk mekân, Kayacık Köyü'dür. Yakup Bey azapları ile birlikte buraya öşür payı istemek için gelir, ancak köylünün saldırısı ile karşılaşırlar. Kayacık Köyü'nden kaçıp Ayasluğ'a dönerler. Yaşanan bu hadise üzerine Yakup Bey, Osmanlı hizmetinde olan kale dizdarı ve aynı zamanda yeğeni olan İlyas Bey'e Kayacık Köyü'ne sefere çıkması için talimat verir. İlyas Bey'in sefere çıkmasıyla mekân tekrar Kayacık Köyü'ne taşınır. (s.58)

Karşımıza çıkan bir diğer mekân Şeyh Bedreddincilerin ilk zaferlerini kazandıkları Karaburun Yarımadası'nda bulunan Stylarios Dağı geçididir. (s.105)

Bir sonraki mekân ise yeni bir çarpışmanın yaşandığı Balıkova'da bulunan "Stylarios Dağ dizisinin güney yandaki yarımının en yüksek tepesi olan Kocadağ'ın kayalık doğu yamacı uzantılarıdır. (s.191)

Balıkova'dan sonra mekân Bedreddinciler ve Osmanlı Ordusu'nun yeniden çarpıştığı mekân olan Ahırlı Köyü'ne taşınır. (s.202-206) Ertesi gün tekrar harekete geçen Osmanlı Ordusu, bu kez zafer elde eden taraf olur ve Börklüce yakalanır. Ayasluğ'daki Roma Çağı su kemerlerinin bulunduğu yere götürülür, kollarından ve ayaklarından çarmıha çivilenerek, bir devenin sırtına bağlanıp, şehirde gezdirilir. Sonra tekrar kemerin bulunduğu yere getirilir ve İlyas Bey'in asıldığı yerde idam edilir. Cesedi, iki gün süre ile orada bırakılır ve sonra kafası kesilerek, Edirne'ye, Sultan Mehmed'e gönderilir. (s.210-223)

Romanda yer alan bir başka hadise ise, Şeyh Bedreddin'in yakalanıp idam edilmesidir. Bu hadise ile birlikte mekân ilk olarak Şeyh Bedreddin'in bulunduğu Deliorman'a, yakalanmasının ardından ise, Sultan Mehmed'in bulunduğu Serez'e taşınır. Padişah, onun aynı zamanda bir din âlimi olduğunu göz önüne alarak, hakkında hüküm vermek üzere vicdan ve şereflilik derdinde olmayacak bir ilim adamı bulur. Bulduğu Molla Haydar isimli ilim adamı da Sultan Mehmed'in istediği gibi, Şeyh Bedreddin'in idam edilmesinde bir sakınca görmez ve Şeyh Bedreddin, Serez Çarşısı'nda idam edilir. (s.244-257)

XVI. Yüzyıl

Pîrî romanında, Osmanlı paşası Yusuf'un kuşatmaya giderken, bir düşün peşine takılıp "Karanlık Deniz"de yaptığı gerçeküstü yolculuk işlenir. Vak'a, Aden Kalesi'ni kuşatmaya giden Yusuf Paşa donanmasının saldırıya uğramasıyla başlar ve Yusuf Paşa'nın idamı ile sona erer.

Pîri'de mekân umumiyetle denizdir. Denizde başlayan romanda vak'anın hangi ülke ya da şehirde cereyan ettiği belli olmasa da roman Kahire'de (s.128) nihayetlenir.

Fantastik ögelerle dolu olan romanda Çin Denizi (s.43) ve Karanlıklar Denizi'nden (s.69) söz edilir. Romanda Çin Denizi'nden rota çevrilen bir yön olarak bahsedilir, ancak bunun dışında kaydedilen hiçbir bilgi yoktur.

"Çin Denizi'nin açıklarında bir çizgi vardır dedi, önü aydınlık, arkası karanlıktır. Ama kılavuzsuz girilmez. Meğerki çıkılmaz bir daha.

Kendimi kaybetmiş, Seferis demişim:

-Beni hemen oraya götür!

Seferis'in gözleri ışıldadı.

-Emir efendimindir! dedi.

Rotamızı Çin Denizi'ne çevirdik böylece." (s. 42-43)

Aynı şekilde Karanlıklar Denizi de fantastik ögelerden biridir. Romanda bu denizden şöyle bahsedilir:

-Kurtulduk! diye bağırdı Seferis.

-Nasıl? dedim ben.

Bunu deyince de seslerin birden kesildiğini ve kıvılcımların da kaybolduğunu anladım. Çevremiz karanlığa kesmişti.

-Oğlak! dedi Seferis, oğlak bizi Karanlıklar Denizi'ne, onları öbür tarafa attı. Şansa bak!" (s.69)

Geçmişe yolculuk yapan Yusuf'un, bir zamanlar sevgilisi ile vakit geçirdiği asma bahçesi romanda yer alan bir başka mekândır. (s.78) Bunun geriye dönüş tekniğine başvurularak kaydedildiğini gözlemleriz.

"O vakit sevgilimle uçsuz bucaksız bir asma bahçesinin içinde bulunuyorduk." (s. 78)

Romanda yer alan diğer mekânlar ise, Çıplak Kadınlar Adası (s. 75) ve Mahlûkat-ı Gariban Adası'dır. (s. 95) Yukarıda da söz ettiğimiz gibi, romanda birden çok fantastik öge yer alır. Adı geçen adalar da romanda yer alan fantastik ögelerdendir. Buralardan ise, şöyle bahsedilir:

"Çıplak Kadınlar Adası'nın önünden geçiyorduk. Seferis bize, bu adanın bulunduğu yöne bakmamamız gerektiğini söylemişti. Zira öyle azap verici bir adaymış ki bu, zulmünü güzellik dediğimiz örtüyle kolluyormuş ve gerçekten insan acı çektiğini değil de keyif aldığını zannediyormuş bu adanın muhteşem görüntüsü karşısında. Bu yüzden oraya bakmamamız gerekiyormuş. Hem bakanların pek çoğu sılaya dönmemiş bir daha. Biz de tabii gözlerimizi çevirip, denizin karanlık enginine bakmıştık." (s.75)

"-Galiba dedim, yeni bir adaya yaklaşıyoruz. Nedir bu?

-Bu dedi Mahlukat-ı Gariban Adası'dır. Dünyadan sürgün cümle mahlûkat bunda yaşar. Dili kesilmiş insanlar da vardır içlerinde.

-Peki, dedim ben. Hazırlık yapalım o zaman, görelim adayı.

-Paşam! diye atıldı Seferis, koku sizi yanıltmasın, epey vaktimiz var." (s.95)

Pîrî romanında birden çok mekân ile karşılaşsak da bu mekânlar içerisinde yalnızca Aden Kalesi (s.39, 113) ve Yusuf Paşa'nın idam edildiği yer olan Kahire (s.113, 128) tarihî bir öneme sahiptir. Romanda yer alan mekânların içerisinde, tarihî gerçeklerle ancak söz ettiğimiz Aden ve Kahire'nin örtüştüğünü gözlemleriz. Ancak, romanda Aden gidilmiş bir yer olarak değil, sadece sözü geçen bir yer olarak karşımıza çıkar:

"-Güya Aden Kalesi'ni kuşatacaktık, ben de haritamdaki harfleri bezeyecektim, cephanemin elverdiği ile..." (s.39)

"Kahire'de kafilesi ile çıkıp gelmiş Basralı Kubat Paşa ile Mehmet Paşalar, Portekizlilerin Aden'deki marifetlerine bensiz bir hal çaresi düşünmekle meşgul imişler." (s.113)

Romanda yer alan son mekân ise, Yusuf Paşa'nın idam edildiği yer olan Kahire'dir.

"Her şeyi unut, ölüyorsun. Kubat Paşa seni tutup Kahire'ye getirdi. Cellâda doğru yürürken gagasında harfler taşıyan bir zeyra kuşuna benzettin kendini. Gövdenin altında derin bir boşluk hissettin. Bir devasa harita gördün. Ey iskele, diye mırıldandın sonra, sılamda bekleyenlerin varı, unut beni. Her şeyi unut." (s.128)

XVIII. Yüzyıl

Osmanlı İmparatorluğu'nun Lale Devri'ni konu alan *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* isimli ve adı geçen tüm mekânların tarihî gerçeklere uygun olduğu roman, Selanik sancağında, kente yakın köylerden birinde cereyan eden bir devşirilme hadisesi ile başlar. (s.12) Bu kentten sonra mekân önce Edirne, sonra İstanbul'a taşınır.

Adı geçen roman doksan sekiz bölümden oluşur ve hemen her bölümde mekân değişir. Ancak, bu değişiklik ekseriyetle sarayın bölümleri arasındadır.

Romanın ikinci bölümünde mekân, tasvirine yer verilmeyen Edirne Sarayı'dır. Üçüncü bölümde mekân, İstanbul'a, devşirilen çocuklara temel eğitim verilen Saray-ı Âmire'nin Enderun Mektebi'ne taşınır. (s.25) Yeni bölümle birlikte mekân yeniden Edirne Sarayı'na döner. Yukarıda belirttiğimiz gibi bu kez sarayın farklı bölümleri ile karşılaşırız.

Karşımıza çıkan bir başka mekân İstanbul'un Üsküdar semtidir. Yazar, bu bölümde Gülnuş Valide Sultan'ın öldüğünü ve Üsküdar'da kendi adına yapılan caminin yanındaki türbesine defnedildiğini kaydeder. (s.37)

Bir sonraki bölümde mekân Selanik'tir. (s.40) Levnî Abdülcelil Çelebi Selanik'e, devşirilmeden önce yaşadığı topraklara, geçmişini aramaya gelir. Abdülcelil'in Selanik'e geldiği bu zamanda, Saray'ın düzeninde de değişiklikler olur ve damadı Nevşehirli İbrahim Paşa'nın yönlendirmesi ile Sultan Ahmed, sıkça kaldığı Edirne Sarayı'nı tümüyle terk edip, İstanbul'da yaşamaya başlar. Levnî ise, Selanik'te şehreminin evinde konuk olur. (s.40) Selanik'te ailesine ve geçmişine dair bir iz bulamayan Levnî Abdülcelil Çelebi, kısa bir süre sonra, geçmişin hüznü ile Dersaadet'e dönmek üzere yola çıkar. (s.41) Dönüş yolunda bindiği tekne fırtınaya tutulur, neredeyse batacakken güçlükle kurtarılır. Levnî ise, bunu ilahî bir uyarı olarak alır ve alın yazısına razı olur. (s.42)

Levnî, yolculuğunu şiire döker. Bu şiir bize, yolculuk esnasında görülen mekânları da verir. Şiir şöyledir:

Dâdı Hak erişti gözümüz açtık

Bozcakale Adası'nı da seçtik

Direksiz serensiz uğradık geçtik

Kuru tekne ile Boğazhisar'ı

Üçüncü geldik Tekfur Dağı'na

Beş günde geldik Ereğli otağını

Niyazlar edeyim her konağına

Varamam deyü kılardım zârı

Selametle Kumkapu'ya ulaştık

Sabah oldu Sarayburnu'n dolaştık

Bağçekapusu'na hele yanaştık

Kimsenin çıkmaya yok iktidarı

Levnî bu fâniden kesti ümidi

Yürekte kalmadı yağlar eridi

Selamet gelürüz deyü kim derdi

Tekrar ihya etti Cenap-ı Bâri. (s.42)

Romanın sekizince bölümünde büyük İstanbul yangını hadisesi cereyan eder. Mekân ise, Haliç kıyılarından başlayıp, İstanbul'un birden çok semtine yayılır. (s.43) Yangın ve yanan semtler romanda şöyle tasvir edilir:

"Alevler Haliç kıyısında, Tüfekhane'de bir evin tutuşmasıyla başlamıştı. Hemen büyüyen yangın Unkapanı Camii'ni yuttuktan sonra bu kağıdan kentin içine dalarak iki koldan genişlemişti. Sağ koldan yayılan alevler Azebler Camii'ni ve hamamını

yıkmış, Zeyrek'e yönelmiş ve eski sadrazam Numan Paşa'nın karısı Ayşe Sultan'ın sarayına, oradan da Atpazarı'na sıçramış, önü alınamayacak bir yola girmişti. Fatih Camii'nin duvarıyla Saraçhane'ye ulaşmış, burası kurtarıldığından arkadan yol bularak Amcazadehüseyinpaşa Türbesi önünden yokuş aşağı Horhor'a ve Etmeydanı Kapısı'na varmış, buradan yukarı yönelip Mollagüranî'den Altımermer'e, oradan da Çına Camii'ne gelmişti. Sol kolda ise, Unkapanı ve kale dışından çok, sur içinde duvar dibinden ilerleyerek dört bir yana alevden kollarını salıyor, dar sokaklarla birbirine yaslanmış evler de her şeyi çabuklaştırıyordu. (...) Kızıl alevler geceyi gündüze çevirirkenyangın Ayazma Kapısı'nı geçmiş, Kantarcılar çevresinde Hocaalipaşaoğlu Hanı ile anayolun üstündeki Yeni Han'a kadar ilerlemiş, oradan yokuş yukarı çıkarak Ağa Kapısı'nın duvarından Süleymani'ye imaretinin arkasından dolanmış, eski reisülküttap Kızılbaş Bekir Efendi'nin konağını ve Vefa Camii'ni tutuşturmuştu. Yalayıp yok edeceği yerler bitmemişti daha. Vefa'dan sonra Vezneciler'de Kalender Camii'ne yaklaşmış, bu arada Şehzade Camii'ni, yeniçerilerin tüm eski odalarını, Acemi Oğlanlar Kışlası'nı, Çukur Çeşme ile Müftü Hamamı ve eski sadrazam Kara İbrahim Paşa'nın konağını yutmuş, Laleli Çeşme'den yokuş aşağı yol bulup, Kızılmusluk'tan ve Cellât Çeşmesi'nden geçerek Langa bostanlarına bakan mahallelere ve Kumkapı'daki Sırp Asduazadzin Ermeni Kilisesi'ne atlamış, ayrıca Soğukçeşme'den tekrar yokuş yukarı tırmanmış ve Çınardibi'nde son bulmuştu." (s.43-45)

Büyük yangından sonra, aynı bölümde yine bir yangın hadisesine yer verilir. Bu kez mekân, Küçükmustafapaşa Çarşısı'na taşınır. (s.45)

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanı, Osmanlı İmparatorluğu'nun Lale Devri'ni konu alsa da bilhassa, başta Sultan Ahmed olmak üzere romanda yer alan kişilerin, insana dair yönleri üzerinde durulur. Bu insanî yönler ise, padişah ile musahibi Levnî'nin sohbetleri sırasında ortaya çıkar.

Bir sonraki bölümde Sultan Ahmed ve musahibi Levnî'nin sohbetleriyle karşılaşırız. (s.55-60) Ancak bu bölümde herhangi bir mekân bilgisinin kaydedilmediğini gözlemleriz.

Romanın bundan sonraki bölümlerinde karşımıza çıkan mekânlar, Kâğıthane, Beşiktaş'ta bulunan Çırağan Sarayı, Üsküdar'ın Salacak semtindeki Şerefabad Kasrı, Eyüp'teki Valide Sultan Sarayı, Sarayı Âmire, Prinko Adası, Aynalıkavak Kasrı, Anadoluhisarı yakınındaki Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı, İncili Köşk, Galata'da bulunan Yorgakis'in meyhanesi, Sofa Köşkü ve sarayın bölümleridir. Ancak, mekân bölümümüzün ikinci kısmında adı geçen mekânlara detaylı bir biçimde yer vereceğimiz için burada yalnızca isimlerini zikretmekle yetindik.

XIX. Yüzyıl

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan bir Rumeli âyan ailesini ve Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan hadiseleri konu alan *Rumeli Benimdi* adlı romanda mekân umumiyetle Osmanlı'nın Rumeli topraklarında, bugünün Makedonya Cumhuriyeti'nde yer alan İştip ve Köprülü ile İstanbul'dur.

Roman, İştip ve İştip'te bulunan mekânların geniş tasviri ile başlar ve yazar, şunları kaydeder:

"Yağmurdan sonra toprak kokusu etrafa yayılır. İnsanlar bu mis gibi kokuyu, temiz havayı içlerine çekerler. Başlarını kaldırdıklarında gördükleri tepeler, bir sis bulutu içinde kaybolmuştur, yerlerse ıslaktır. Taşların arasındaki yeşil otlar, kaldırım taşlarıyla sarmaş dolaş gibidir. Yeşille gri iç içedir. Yol boyu kestane ağaçları geniş gölgeler oluşturur. Kırmızı damlı evler, genellikle iki veya üç katlıdır. Arnavutkaldırımlı yollar, mahalleleri birbirlerine bağlar, ama bu tahta köprüye gelene kadardır. Köprü, İştip'i ikiye ayıran Hotina deresi üzerindedir. (...) Az ileride Yahudi Mahallesi gözükür. Yahudiler, cemaat olarak mir arada yaşarlar. Evleri havranın etrafına toplanmış gibidir. Hotina deresi üzerindeki tahta köprü bu mahalleye yakındır. (...) Sırpların ve Hırvatların evleri Muhiddin Baba Camii'ne yakındır. Bu cami, kilise görünümünde olduğu için, bir süre Müslüman ve Hristiyanlar arasında paylaşılamamışsa da, sonradan cami olarak tescil edilmiştir. (...) Bulgar Mahallesi ise, İştip'in batısındaki Bektaşî dergâhının önüne düşer. Dergâhın camisi tek minarelidir. Müslümanlar, önemli günlerde, cuma ve teravih namazlarında bu camide bir araya gelirler. Cami küçük, ama şirin, ahşap bir yapıdır.

İçi yeşil keçelerle döşenmiş, tavanı ve hutbe merdiveninin tırabzanı ceviz oyma işçiliğinin mükemmel bir örneğidir. Kırmızı, yeşil, mavi pencere camları dışarıdan bakılınca içeriyi pek göstermez. Caminin bahçesinde tek bir çeşme vardır, bu yüzden abdest almak isteyenler önceden sıraya girerler. (...) Bedesten, sıbyan mektebinin karşısına düşer, kasap ve manav dükkânları bedestenin içindedir. İştip'in en büyük yapıları olan âyan konakları iki tanedir. En güzeli ve büyüğü, Bulgar Kilisesi'nin karşısında olandır. Kuleler ve zindan, şehrin uzağında kalır. Çiftlikler ise, şehrin dört bir yanını kuşatır. Her birinin arazisinde, genişliğine göre bir veya daha fazla köy bulunur. Bu çiftlikler ise, İştip âyanlığının can damarıdır." (s.11-13)

Kırk bölümden oluşan romanda mekân, ilk ki bölümde umumiyetle âyan konağıdır. İştip'teki âyan konağı ile ilgili herhangi bir tasvire rastlamasak da, İştip Âyanı Ali Bey'in Hotina deresi üzerine yaptırdığı yeni konağın bahçesinin küçük bir tasvirine rastlarız.

"Bahçeye şebboylar, zambaklar, hercaimenekşeler ve yediveren güller diktirdi. Sâkine, pembe rengi severdi. Ali Bey, pembe gül fidanları da diktirdi. (...) Ali Bey, yeni konağın bahçesinde oturmayı çok seviyordu. Sâkine için diktirdiği yediveren güller her daim açıyordu. Evi de hanımelleri sarmıştı, açtıklarında mis gibi kokuyorlardı. Yine bir gün yorgun argın eve geldiğinde, arka bahçeye çıktı ve büyük kestane ağacının altına gitti. Ağacın altına bir kerevet attırıp şilteler koydurmuştu. Buraya oturduğunda ağacın gölgesi onu hem güneşten koruyor hem de serin oluyordu." (s.24)

Köprülü âyanlığının Ali Bey'in oğlu Osman'a verilmesiyle mekân Köprülü'ye taşınır. Köprülü ise, şöyle tasvir edilir:

"Köprülü Âyanlığı güzel topraklara bakıyordu. Hele Vardar, ne kadar temiz, ne kadar görkemliydi. Nehir kıyısı her yerden daha yeşildi. Salkımsöğütler dallarını eğmiş kıyıyı süslüyor, telli kavaklar da söğütlerle boy ölçüşüyorlardı. Köprülü halkı Vardar Nehri'ni çok severdi. Çoğu zaman kıyısında uzun yürüyüşler yapar, bazen de yere şilte atıp otururdu. Delikanlılar toplanıp nehir boyunda volta atarken, genç kızlara bıyık bükerdi. Evlerin bahçelerinin ön tarafında çiçek, arka tarafında meyve ağaçları

olurdu. Kendi meyvesini yetiştiren evlerde bahçeye soğan, sarımsak da ekilir, maydanoz ile dereotu, illa ki mutfağa yakın, el altında bir yerde olurdu. Fesleğen saksıları mutfak pencerelerini süslerdi. Evlerin hepsi yamaç üzerinde olup, Vardar Nehri'ne nâzırdı. Âyan konağı da kısa sürede tamamlandı ve Osman Ağa, bu beyaz boyalı koca binaya taşındı. Eşyaları Selanik'ten gelmiş, onları Abdülkadir, ağabeyi için bizzat seçmişti." (s.29)

Romanın dördüncü bölümünde karşılaştığımız mekân Rusçuk'tur. (s.33) Rusçuk da yine âyan konağı ile karşılaşırız. Rusçuk Âyanı İsmail Ağa'nın kızı Nigâr Hanım ile Rusçuk Âyan yardımcısı olan Alemdar Mustafa Paşa'nın düğün merasiminin gerçekleştiği Âyan konağının tasvirine ya da konak hakkında herhangi bir mekân bilgisine yer verildiği gözlemlenmez.

Rusçuk'tan sonra mekân yine Köprülü âyan konağına taşınır. (s.37) Konak, bu kez Osman Ağa'nın düğününe ev sahipliği yapacaktır. Yalnızca konağın fenerlerle süslendiğini, bayraklar asıldığını ve düğünün bahçede cereyan ettiğini kaydeden yazar, sonrasında mekânı Rudnik çiftliğine taşır. Bu çiftliğin doğasıyla ilgili, yazar şunları kaydeder:

"Bu çiftlikte yalnızca üzüm bağları değil, içinde yeşilin en güzelini saklayan kocaman bir orman da vardı. Orman boydan boya altı saatte kat edilirdi." (s.37)

Romanda altıncı bölüme kadar mekânın İştip'te, bilhassa İştip âyan konağında sabit kaldığını gözlemleriz.

Alemdar Mustafa Paşa'nın Silistre'ye vali olarak atanmasıyla birlikte mekân Silistre'ye taşınır. Silistre'ye dair herhangi bir hususla karşılaşmazken, Tuna Nehri'ne bakan vali konağı şöyle tasvir edilir:

"Tavanları tezyinatlı, aşı boyalı konağın yüksek pencereleri genişti. Tahta merdivenleri gıcırdıyor, inen çıkan böyle duyuluyordu. Salondaki büyük demir

avizenin üzeri yağ kandilleriyle bezenmişti. Kandiller hem aydınlatıyor hem de avizeyi süslüyorlardı." (s.58)

Yedinci bölümde, İştip Âyanı Ali Bey'in oğlu Abdülkadir Bey'e ekselanslık ve nâzırlık payesi verildiğini görürüz ve bununla birlikte mekânın İstanbul'a, saraya taşındığını gözlemleriz. (s.64)

Romanın bu bölümünde karşımıza çıkan mekânlar, sarayın bazı bölümleridir. Sarayda karşılaştığımız ilk bölüm misafirhane ve Abdülkadir Bey'e ayrılan odadır. Buranın tasviri romanda şu şekilde yer alır:

"Saray görkemli görünüyordu. Onu taş bir avludan geçirip misafirhanelerdeki, kendisine tahsis edilen bölüme götürdüler. Koridorlar kırmızı keçelerle kaplıydı ve üzerinde yolluk halılar vardı. Oturacağı daireye geldiklerinde, süslü kapılardan içeriye girdiler. Odalar geniş ve aydınlıktı. Oturma odasında çepçevre sedirler ve üzerlerinde süslü yastıklar vardı. Yerde devâsa bir İran halısı seriliydi. Duvarlar yüksek ve altın yaldızla tezyin edilmiş, geniş pencereler süslü perdelerle donatılmıştı. Ortada koskoca bir yatak ve yorganlar için yüklük bulunuyordu." (s.65)

Sarayın diğer bir bölümü ise, Has Oda'dır. (s.67) Has Oda'ya dair de, yazar şunları kaydeder:

"Sonsuz gibi görünen koridorlar aşmışlar, Padişah'ın haremde bulunduğu zamanlarda maiyetini ağırladığı Has Oda'ya ulaşmışlardı nihayet." (s.67)

Kabakçı Mustafa Paşa isyanı neticesinde III. Selim tahttan indirilir ve mekân sarayın bir başka bölümü olan kafese taşınır. (s.77) Ancak, buraya dair herhangi bir açıklama ya da tasvir ile karşılaşmayız.

Bir sonraki bölümde, Alemdar Mustafa Paşa'nın III Selim'i kurtarmak için İstanbul'a gelmesi ile birlikte mekân önce Bâb-ı Âli'de bulunan sadrazamın odasına (s.83), sonra saraya taşınır. Bâb-ı Âli'ye dair herhangi bir mekân bilgisine rastlamasak da,

sarayda Bâb-üs Saade denilen bir iç kapının olduğu bilgisi karşımıza çıkar. (s.84) Sonra mekân, hemen öncelikle III. Selim'in öldürülüp atıldığı avluya, sonra II. Mahmut'un, annesi Nakşidil Sultan tarafından saklandığı dama taşınır. (s.85) Alemdar Mustafa Paşa, II. Mahmut'u buradan alır ve tahta çıkarır.

Yazar, tüm bu hadiseleri özetleme tekniği ile verir ve dolayısıyla yukarıda zikredilen mekânlar alelâde bir yer ismi olarak kalır.

Yukarıda söz ettiğimiz hadiseden sonra Alemdar Mustafa Paşa, sadrazamlığa getirilir. Kendine mesken olarak Yerebatan Sarayı'nı seçer ve mekân saraydan Yerebatan Sarayı'na taşınır. Yazar, buranın tasvirini şöyle yapar:

"Saray, Bizans'tan kalma muhteşem bir yapıydı. Altındaki büyük sarnıçta, su yüksekliği ne hikmetse hiç değişmez, hep aynı seviyede kalırdı. Üzerinde kayıkla gezilir, ucu bucağı yokmuş gibi gözükürdü. Üzerindeki yapı da harikaydı. İçerisi, III. Selim'in kaldığı Aynalıkavak Kasrı gibi, Hint kumaşından sedir ve perdelerle, sedef kakmalı eşyalarla döşenmişti. Altın yaldızlı aynalar, salonları hem süslüyor hem de daha geniş gösteriyordu. Yemek odasındaki büyük pencerenin karşısındaki duvara mermer bir çeşme konmuş, iki yanına da porselen tabaklar asılmıştı. Onların altındaki havluluklara ise, Nİgâr Hanım'ın güzel, sıma işli havluları asılmıştı." (s.88)

Karşılaştığımız bir başka mekân, tüm âyanların bir araya geldiği Kâğıthane'deki Çağlayan Köşkü'nün merasim salonudur. (s.102) Burada da mekân ile ilgili herhangi bir malumata rastlamayız ve hemen yeni bir mekâna geçildiğini gözlemleriz. Bu mekân ise, Topkapı Sarayı'dır. (s.102) Topkapı Sarayı'nda yalnızca yemek daveti verilen iç salonun tasviri ile karşılaşırız:

"Akşam ezanından sonra beyler sarayın iç salonunda toplandılar. Huzura alındıklarında, yemek odasının tam ortasındaki gümüş sini üzerinde sofra hazırlanmış, altın kakmalı sininin etrafına atlas şilteler atılmıştı." (s.103)

Karşılaştığımız bir başka mekân ise, Abdülkadir Bey ile ağabeyi Osman'ın tebdil-i kıyafet gittiği meyhanedir. (s.105) Meyhane ile ilgili de herhangi bir tasvire rastlamasak da, isminin Aleko olduğu romanda kayıtlıdır.

Bir sonraki bölümde mekân yine İştip'e, âyan konağına taşınır. Bu kez konağın geniş bir tasviri ile karşılaşırız:

"Âyan konağı aslında hiç de sıkıcı bir yer değildi, geniş pencereleri ve onları dışarıdaki gözlerden saklayan kafesleri vardı. Dışarıdan girildiğinde güzel bir bahçe herkesin içini açardı. Sokak kapısına kadar çakıllı bir yoldan yürünür, kapıdan girilince taşlıktaki küçük havuz görünürdü. Havuzun iki tarafındaki az basamaklı merdiven, sahanlığa çıkardı. Bu sahanlıktaki odalar arka bahçeye bakar, orta salon aileyi, sağlı sollu yan odalar, gelen kadın ve erkek misafirleri ağırlardı. Büyük mutfak yan bahçeye bakar, duvarlarındaki tabaklıklarda bakır sahanlar dururdu. Ocakta kaynayan büyük çaydanlık, isteyenler için her daim hazır olurdu. Yatak odaları üst kattaydı; Ali Bey'in dairesi ayrıydı. Mücevher Hanım, çocuklarıyla arkaya, bahçeye bakan odalarda yatardı." (s.112-113)

Romanda, müstakil bir bölüm halinde Bezmiâlem Valide Sultan ile ilgili malumatlar yer alır. Bu malumatlar arasında Bezmiâlem Valide Sultan'ın inşa ettiği kurum ve kuruluşlar da yer alır. Bunlar, romanda şöyle yer alır:

"Bezmiâlem, boş duracak kadınlardan değildi. Devlet idaresini oğlu Sultan Abdülmecit'e bırakıp, kendisi hayır işlerine yönelip vakıflarını kurdu. Hazineden yüklü bir miktar, gelir olarak ona verilince, dört yüz sayfalık bir vakıfnameyle Bezmiâlem Vakfı'nı kurdu. Bu kuruluş ona daha on dört vakıf getirdi. Evvela Gurabayi Müslimin Hastanesi'ni açtı. Bunun bir eşi de Mekke'de Müslimin Hastanesi olarak hizmete girdi. Arkasından mekteplere yöneldi. Dar-ül Maarif Mektebi'ni, Bezmiâlem Valide Sultan Mektebi'ni ve aynı mektebin ikincisini kurdu. Sıra camilere gelmişti. Dolmabahçe Camisi'yle Gureba Hastanesi'nin camisini onun vakfı yaptırdı. En sevdiği vakıf işi ise, Galata Köprüsü oldu. İstanbul çeşmeleri de ondan nasibini aldılar; çok sevdiği bu şehir için on iki çeşme yaptırdı ki Beşiktaş'taki Valide

Sultan Çeşmesi en meşhurlarındandı. Medine'de iki, Kerbelâ'da bir sebil de yaptıklarına katılınca, halkından pek çok hayır duası almıştı." (s.116-117)

Yazarın kaydettiği yeni bir hadise ile mekân yine Bâb-ı Ali'ye taşınır. (s.141) Yeniçeriler, ulema ve softalar Bâb-ı Ali'de toplanır. Alemdar Paşa, önceden belirlediği bir yolla silahhaneye doğru koşar, ancak yeniçeriler Alemdar'ı görürler ve arkasından koşup yetişirler. Yapılacak hiçbir şeyin kalmadığını anlayan Alemdar Paşa, barut dolu fıçıya ateş eder ve silahhane havaya uçar. Paşa ile birlikte altmışa yakın yeniçeri de ölür. (s.142-143) Patlama sonrasında silahhane ile ilgili şunlar kaydedilir:

"Binaya yaklaştığında feci bir manzarayla karşılaştı. Silahhane bir viraneye dönmüş, üzerinde dumanlar tütüyor, bir kısmı tutuşmuş yanıyordu." (s.143)

Yazar, Alemdar Paşa'nın ölüm hadisesini yukarıdaki gibi kaydetse de, tezimizin zaman bölümünde de belirttiğimiz gibi bu vak'anın cereyan ettiği sırada İstanbul'da olan ve İstanbul'da cereyan eden hadiseleri günlüğüne kaydeden Aleksander Grigoreviç Krasnokuts'un günlüğünde, vak'anın silahhanede cereyan ettiğine dair kaydedilmiş bir bilgi yer almaz. Krasnokuts, bu vak'ayı şöyle kaydeder:

"Mustafa Paşa ölümün kaçınılmaz olduğu bu son dakikalarda bütün gücünü ve maneviyatını toplayarak "Ey asiler! Hayatımın son dakikaları sizin de son dakikalarınız olacak. İntikam almadan ölmeyeceğim. Elveda İstanbul" diye haykırmış, salonun orta yerine barut döktürmüş ve ateşlemiştir. Birkaç gün sonra cansız yatan bedeninin bulunacağı bodruma inmiştir" (Ünal 2008)

Karşımıza çıkan bir sonraki mekân ise, Alemdar Paşa'nın cenaze merasiminin yapıldığı Sultan Ahmet Camii'dir. Buradan sonra mekân kabristana taşınır, ancak kabristana dair herhangi bir malumat verilmez. (s.145)

XX. Yüzyıl

Osmanlı ile Sırp Milliyetçi Ordusu arasındaki mücadeleyi konu alan *Can Yoldaşları* isimli romanda karşımıza çıkan ilk mekân Kosava'nın Yeniova kasabasıdır.

Albay Hüsnü, eli silah tutan bütün erkeklerin Kuzey Kosova'daki cepheye seferber edilmesi hususunda bir emir alır. Teğmen Avni ise, yaşları on dört ile altmış arasında olan erkekleri toplamak ve onları cepheye götürmekle görevlidir. (s.8-9)

Karşımıza çıkan diğer mekân, Sırp Milliyetçi Ordusu'nun bulunduğu Mitroviça yakınlarındaki, Kosova'yı Sırbistan'dan ayıran Sitnika ırmağının kıyılarıdır ve Sırbistan Milliyetçi Ordusu'nun kışlası burada yer alır. (s.16)

Yazar, geriye dönerek, birkaç gün önce cereyan eden bir olayı kaydeder ve mekânı Yeni Pazar kasabası yakınlarına taşır. (s.17) Sırp Milliyetçi Ordusu, Yeni Pazar kasabasına yaklaşırken, karşılarına çıkan bir Türk Köyü'ne saldırır, köydeki Türk erkeklerinin hepsini öldürür, genç kız ve kadınlara tecavüz ederler. Bu hadisenin hemen akabinde yazar tekrar geriye dönerek zamanı, Sırbistan Milliyetçi Ordusu'nda bulunan ve aslen Kosovalı olan Burhan'ın Sırbistan Milliyetçi Ordusu'na yazıldığı güne, mekânı ise, Yeniova'ya taşır.

Geriye dönüşlerden sonra mekân bu kez Yeniova'ya taşınır. Teğmen Avni, yukarıda söz ettiğimiz görevin hazırlıklarını tamamlar. Asker ve ikmal konvoyunu Priştina'ta götürmek üzere yola çıkarlar. (s.20) Yolculuğun başlangıcında Yeniova şöyle tasvir edilir:

"Priştina yoluna girmek için yamacın kıvrımını dönmeden önce dizginleri çekerek birden durdu ve atını geriye döndürdü. Yemyeşil gür çam ağaçlarıyla kaplı yüksek tepeler arasında bulunan Yeniova'ya son bir kez daha bakmak, bu yükseklikten ve uzaklıktan görünen doğal güzelliğini seyretmek istiyordu. Kasaba, yeşilin farklı tonlarının mükemmel uyumu ve damları bembeyaz karlarla kaplı küçük ve şirin evleriyle olağanüstü bir görünüm sergiliyordu." (s.21)

İki günlük bir yolculuktan sonra Teğmen Avni'nin birliği Priştina'nın hemen dışındaki Osmanlı savunma güçlerine katılır. (s.21)

Bu iki günün nasıl geçtiğinin ya da yolculuk esnasında nelerin yaşandığının, nerelerden geçtiklerinin, nerelerde konakladıklarının kaydedilmediğini gözlemleriz.

Osmanlı savunma güçlerinin bulunduğu kampı, yazar şöyle kaydeder ve mekânın burada koşulların zorluğunu göstermek gibi bir işlevi söz konusudur.

"Çadırdan dışarı çıktığında soğuk havayı iliklerinde hisseden Mehmet Ali, kaşkolünü yüzüne sardı. Yüzlerce çadırın arasında yürürken, binlerce askerin bulunduğu kampın bu denli ıssız olmasını garip buldu. Geçici olarak kurulan çadırlarda, soğuk kış rüzgârlarına dayanmaya çalışan, günlerce süren yolculuktan bitkin düşmüş askerler dinlenmeye çalışıyor, bazıları da çadır aralarında hayaletler gibi dolaşıyorlardı." (s.22)

Osmanlı kampından sonra mekân Sırp Milliyetçilerinin bulunduğu Mitroviça kampına, Komutan Karayeviç'in odasına taşınır.

Komutan Karayeviç, burada yaşadığı olay üzerine Sırp Milliyetçi Ordusu'na katılan aslen Yeniovalı olan Burhan'ı Osmanlı birliklerinin ve ağır silahlarının yerini belirlemek ve karşı saldırı hakkında bilgi elde etmek amacıyla görevlendirir. (s.24)

Burhan Osmanlı inzibat çavuşu üniforması giyerek yola çıkar. Öğlene doğru, ormanlık bir bölgenin içinden geçerek, Priştina'ya yakın Osmanlı cephesi civarlarındaki bir köye varır. Burada, Sırpların güvendiği bir ihbarcı ve işbirlikçi olan köy muhtarı İsmet ile (s.25) kahvehanede buluşur. (s.26) Kahvehaneden çıktıktan sonra Priştina'ya doğru yürümeye başlarlar. (s.28) gece bir ahırın içinde konaklarlar. (s.32) Sabahın ilk ışıklarıyla tekrar yola koyulurlar. Yiyecek almak için bir Osmanlı piyade hizmet birimine giderler ve Burhan orada babasıyla karşılaşır. (s.34) Oradan ayrıldıklarında daha güvenli, ancak daha uzun yolu tercih ederek, ana yolun çevresinden dolaşmak için güneydeki tarlalara doğru yönelirler ve yolda

karşılaştıkları Türkler ile onların yaşadığı köye gelirler. (s.41-42) Buradan ayrıldıklarında mekân İsmet'in köyüne taşınır ve o gece İsmet'in evinde geçirilir. (s.43-45)

Yazarın yeni yıl gecesinden başlayarak 20 Ocak 1910 yılına kadar yaşanan hadiseleri gün be gün ve başlıklar halinde kaydettiği romanda, "Doğum-7 Ocak" başlığı altındaki Teğmen Avni'nin eşinin doğum yapması hadisesi ile mekân tekrar Yeniova'ya, Teğmen Avni'nin evine taşınır. (s. 48) Hemen ardından tekrar Burhan'ın kaldığı İsmet'in evine döner. (s.51)

İsmet ve Burhan evden ayrılırlar, Burhan'ın kendi birliğinden olan kişilerle buluşacağı ormana doğru yola koyulurlar ve bir tepeyi aşarak buluşma yerine varırlar. (s.53)

Yukarıda söz ettiğimiz gibi, hadiseleri başlıklar altında kaydeden yazar, Burhan ve İsmet'in evden ayrılıp buluşma yerine ulaşana dek başından geçenleri aktardıktan sonra yeni bir başlık altında "Can Yoldaşlarının Düğünü" Teğmen Avni ile Servet Hanım'ın düğünü kaydeder. Bunu, geriye dönüş tekniğine başvurarak yapar. (s.54)

Tezimizin zaman bölümünde de belirttiğimiz gibi, romanda yer alan bazı geriye dönüşler, zamanın seyrini kesintiye uğratır. Bu geriye dönüşler mekânın takibini de sekteye uğratır. Örneğin, mekân bir ormanken ve hadise henüz netliğe kavuşmamışken, mekân bir anda Yeniova'ya taşınır, hadise ise, yerini yeni bir hadiseye bırakır.

Geriye dönüş tekniğine başvurularak aktarılan düğün hadisesinden sonra mekân yine Yeniova'da kalır, ancak zaman artık geçmiş değildir. Yazar, romanın bu kısmında Servet Hanım ve bebeği hakkında bilgiler verir. (s.54-59)

Romanda karşılaştığımız diğer bir mekân Yeniova Birliği'nin bulunduğu, Karakuş Ovası'nın kuzeydoğusunda yer alan Kosova savaş alanıdır. (s. 60) Burası ile ilgili şunlar kaydedilir:

"Avni atından inip Mehmet Ali'yi yanına çağırdı, tarihî savaş alanını gösterdi. "İşte burası, Osmanlı Ordusunun Sırpları yendiği yer." Atının dizginlerini peşi sıra gelmekte olan onbaşıya vererek, Mehmet Ali'ye kendisini izlemesini söyledi. Savaş alanında yere gömülü mezar taşlarının arasında yürüdüler. Avni, eskiden meydan savaşlarında askerlerin şehit düştükleri yerde gömüldüklerini anlatırken Mehmet Ali merakını yenemeyerek sordu, "Teğmenim nereye gidiyoruz?" Avni, elini kaldırarak savaş alanının ortasındaki gösterişli bir anıt mezarı işaret etti. "Burası Sultan Murad'ın, Sırp Kralı'nın elçisi tarafından öldürüldüğü yer. Sultan'ın kalbi dâhil tüm iç organları burada gömülü. Bedeni ise, İmparatorluğun daha önceki başkenti olan Bursa'ya götürülüp babasının yanına defnedildi." (s. 60-61**)**

Diğer bir mekân Burhan'ın bulunduğu Mitroviça'nın dış mahallelerine taşınır. (s.69) Buluşma yerine Burhan'ın karşılamaya kimsenin gelmeyişi onu zor duruma düşürür. Mitroviça'ya kendi imkânlarıyla ulaşmaya çalışan Burhan, Mitroviça'nın dış mahallelerinden birinde Sırp askerleri tarafından tutuklanır. Onlardan olduklarını anlatsa da Sırp askerlerine inandırıcı gelmez. Mitroviça'daki Milis karargâhına götürülür. (s.69) Silahlarını ona doğrultmuş askerlerin gözetiminde bir odaya götürülür. Değişik subaylar tarafından saatlerce sorguya çekilir. Hepsine aynı açıklamayı yapsa da kimseyi inandıramaz. Hapishaneye götürülür. (s.70-72) Sonrasında mekân koğuşun camının karşısında bulunan ve süngü talimi yapılan avluya taşınır. Burası acemi askerlerin talim yeri, aynı zamanda tutsakların öldürüldüğü yerdir. Tutsakların öldürülüşü şu şekilde kaydedilir:

"Burhan avluda neler olup bittiğini görmek için pencere parmaklıklarına iyice yaklaştı. Sırp askerleri önlerine kattıkları yedisi sivil, diğerleri Osmanlı asker üniformalı, on iki tutukluyu sahanın ortasına getirdiklerini gördü. İki Sırp askeri uzun boylu, ince yapılı genç bir Osmanlı askerini kalın direklerden birinin önüne getirip, sırtını direğe dayadıktan sonra kollarını ve bacaklarını arkadan sıkıca bağladı. Öteki askerler de aynı şekilde diğer tutsakları teker teker direklere bağladılar. Burhan avluda gereğinden çok fazla Sırp askerinin olduğunu fark edip, saydı. Bir infaz müfrezesi için kırk sekiz asker çok fazlaydı. Nedenini anlaması için fazla beklemesi gerekmedi. Komutanın verdiği emirle, askerler dörder kişilik on iki sıra halinde dizildiler. Bir diğer emirle, direklerden yaklaşık on metre mesafede, hizaya girerek

süngü taktılar. Nihayet beklenen emir geldi. Komutan elini kaldırarak son emri de verdi: hücum! En ön sıradaki süngüleri takılı on iki acemi er, direkleri bağlı on iki mahkûma doğru koşmaya başladı. Burhan, gözleri bağlanma gereği bile duyulmadan direklere bağlanmış olan tutsakların yüzlerindeki korku ve dehşeti gördüğünde midesinin kasıldığını hissetti. Askerler süngülerini var güçleriyle karşılarındaki tutsakların karınlarına soktular, iç organlarına en fazla zararı verebilmek için tüfeklerini çevirip büktüler. Tutsakların yürek paralayan çığlıkları arasında, süngülerin, çekip çıkartarak direklerin arkasına geçip, gerideki askerlere yer açtılar. Böylece ikinci sıradaki askerlere sıra gelmişti. Bu defa onlar da aynı şekilde koşarak, zavallı adamların parçalanmış, kanayan bedenlerine aynı işkenceyi gözlerini kırpmadan tekrarladılar. (s.73-74)

Burhan'ın komutanı tarafından hapishaneden çıkarılması ile nihayetlenen hadiseden sonra mekân yeniden Yeniova'ya taşınır. Burada yaşayanlar Üsküp'e tahliye olacaklardır. Hazırlıklar tamamlanır ve tahliye için kafile yola çıkar. (s.81)

Bir sonraki bölümde mekân Mitroviça'nın kuzeybatısında yer alan Çingene kampına taşınır. Burası Sırp askerlerinin eğlendikleri yerdir. (s.91)

Roman bir süre Üsküp'e giden kafilenin yolculuk esnasında başlarına gelenlerle ilerler. Ancak, sık sık konakladıkları kaydedilse de, herhangi bir mekân bilgisi verilmez.

Sonrasında mekân Priştina'da olan Osmanlı Komuta Merkezi'ne taşınır. Oğlu Burhan ile yaptığı Sırp ve Osmanlı savunma hatları ile ilgili bilgi alışverişi yapan Mehmet Ali hücreye atılır. (s.113) Osmanlı Ordusu birlikleri bulundukları mevkiden yavaş yavaş Kosova'nın güneydoğusunda bulunan Kumanova kenti ve civarına çekilirler. (s.118) Bu sırada da Sırp Milliyetçi Ordusu askerleri Kosova'daki bazı Türk köylerine saldırırlar. Bu köylerden biri de İsmet'in köyüdür. (119-126)

Saldırılardan sonra mekân tekrar Üsküp'e giden kafilenin bulunduğu yere taşınır. Bu kez kafilenin bulunduğu yer hakkında malumat verilir ve Tetova kasabasının

yakınlarında bulunun küçük bir vadide kamp kurulduğu kaydedilir. (s.126) Sırp askerlerinin kampın kurulu olduğu yere yakın oldukları ve saldırı düzenleyecekleri haberinin gelmesi ile Servet Hanım ve onu koruması için görevlendirilen Cemal kafileden ayrılıp kendi imkânlarıyla Üsküp'e gitmek için yola koyulurlar. (s.137)

Karşımıza çıkan diğer bir mekân Tepe Dağları'dır. (s.138) Burada, Tepe Dağları'nın güney geçidinde bir muharebe cereyan eder ve Teğmen Avni'nin birliğini galibiyeti ile nihayetlenir. (s.138-145)

Bu hadiseden sonra mekân kafileden ayrılmış olan Servet Hanım ve Cemal'in bulunduğu yere taşınır. Servet Hanım ve Cemal bir ormandan geçerek ilerler ve bir tepenin doruğuna gelirler. Üsküp'e uzanan yayla artık önlerindedir ve Üsküp'e yaklaşık bir saatlik bir yol kalmıştır. (s.151) Cemal, daha hızlı ulaşsın diye Servet Hanım'ı katıra bindirir ve Servet Hanım güneydoğu yönüne doğru karlı ovada ilerlemeye başlar. (s.151) Cemal de bir süre bulunduğu yerde bekledikten sonra ormandan çıkıp yaylaya doğru ilerler. (s.155) Servet Hanım ise Üsküp'e varır ve dolayısıyla mekân Üsküp'e, Bölge Komutanlığı'nın bulunduğu yere taşınır. (s.160) Bu sırada Servet Hanım ve Cemal'in ayrılmış olduğu kafile de Üsküp'e varır. Ancak, söylenildiği gibi Sırp saldırısına maruz kalınır ve çok sayıda kayıp verirler. Sağ kalanlar ise, kentin kuzeybatısında bir kampa yerleştirilir. (s.161)

Sonra mekân Sırp Milliyetçilerinin Puduyeva kasabasında bulunan Komuta Merkezi'ne taşınır. Burhan burada savaşın sona ermesi için Kral Karacorceviç'ten emir geldiği ve Sırpların Güney Sırbistan'a çekilmesi gerektiği haberini alır. (s. 168) Bu haberi komutanına iletmek üzere Kosova Gölovası'na doğru yola çıkar. (s. 168) Burhan'ın komutanı Teğmen Mihailoviç, uzun süredir Priştina ve Graçanitza'yı işgal etme niyetindedir. Bu nedenle bu emre itaat etmez. Teğmen Mihailoviç, işgal için Graçanitza'ya giderken, Burhan' da Priştina'nın merkezine gönderir. (s.173)

Sonra mekân Priştina'ya Mehmet Ali'nin tutuklu bulunduğu hapishaneye taşınır. (s.177) Priştina şehrinde kimse kalmaz ve hatta hapishanede görevli olan askerler bile şehri terk eder. Mehmet Ali, bulunduğu hücrede ölümü beklerken Teğmen Avni ve beraberindeki asker onu kurtarmaya gelir. Bulunduğu hücreden onu çıkarırlar,

ancak bu sırada Sırp askerleri de hapishaneye gelirler. Burhan da bu askerlerin içindedir, babası ile Teğmen Avni ve teğmenin yanındaki askeri kurtarmak için bir plan kurar ve beraberinde gelen Sırp askerlerini tuzağa düşürerek, onları hücreye koyarlar. Burhan, onları ertesi gün buluşmak üzere sözleştikten sonra Yeniova'ya doğru uğurlar. (s.176-186)

Teğmen Avni, Mehmet Ali ve asker Yeniova'ya ulaşmasıyla mekân tekrar değişir. (s.190) Ertesi gün Burhan'da yanlarına ulaşır. Roman bir süre Yeniova'da ilerler. (s.190-198)

Burhan ve Teğmen Avni, Üsküp'e gitmek için yola çıkarlar. (s.198) Yazar, yalnızca hava karardığında bir mola verdiklerini ve sorunsuz, olaysız bir yolculuktan sonra Üsküp'e vardıklarını (s.199) kaydeder.

Üsküp'te karşımıza çıkan ilk mekân askerî hastanedir. (s.200) Teğmen Avni Yeniova'dan yaralı olarak gelmiştir. Hastaneden sonra mekân kahvehaneye taşınır. (s. 202) Teğmen Avni'nin de olduğu kahvehaneye giren Burhan, tanınarak tutuklanır ve Osmanlı Askerî Komuta Merkezi'ne götürülür. (s.203) Burhan yargılanır ve ölüm cezasına çarptırılır. Ancak Teğmen Avni tüm yaşananları Teğmen Nihat'a anlatır. İki teğmenin hazırladığı planla Burhan infazdan kurtulur. (s. 202-214)

Bir süre sonra Teğmen Avni ve Servet Hanım Üsküp'ten ayrılmaya karar verirler ve İzmit'e gitmek için yola çıkarlar. Yolculuk sırasında ilk vardıkları yer Selanik'tir. (s. 228) Selanik'te bir gün dinlendikten sonra İstanbul'a doğru bir tren yolculuğuna başlarlar ve iki gün sonra İstanbul'da olurlar. (s. 229)

İstanbul'da karşımıza çıkan ilk mekân Sirkeci tren garıdır. Buradan sonra mekân Karaköy'e, oradan Haydarpaşa garına geçer. Kısa bir tren yolculuğu sonunda ise, mekân İzmit'e taşınır. (s. 229)

İzmit'e yerleşmelerinden on yıl sonra İzmit Yunan Ordusu tarafından işgal edilir. (s.233) Buradan ayrılıp, İstanbul'a yerleşmeye karar verirler. İstanbul'a gitmek için

ilk olarak geldikleri mekân İzmit limanıdır. (s. 236) Buradan vapura binerler ve İstanbul'a varırlar. (s.238)

İstanbul romanda karşımıza çıkan son mekândır. Yazar, İstanbul ile ilgili herhangi bir detay kaydetmez.

Bir eserde mekân unsurunun, olayların cereyan ettiği çevreyi tanıtmak, atmosfer yaratmak, kahraman hakkında malumat vermek gibi işlevleri söz konusudur. *Can Yoldaşları* romanında mekânın ancak çevreyi tanıtma işlevinden söz edebiliriz. Bunun yanı sıra yukarıda da söz ettiğimiz gibi, romanda yer alan bazı geriye dönüşlerin zamanın seyrini kesintiye uğrattığı gibi, mekânın takibini de sekteye uğrattığını söyleyebiliriz.

Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale isimli romanda tarihî gerçeklere uygun olarak mekân Çanakkale'dir. İtilaf ordusunun top atışlarıyla başlayan romanda karşımıza çıkan ilk mekân Seddülbahir Köyü'nde yer alan Seddülbahir Kalesi'dir. (s.14) ilk şehitlerin verildiği Seddülbahir Kalesi'nden sonra mekân, Çanakkale Boğazı (s.24-30) ve Çimenlik Kalesi'ne (s.31) taşınır. İtilaf ordusu savaş gemilerinin Çanakkale Boğazı'na girmesi ve saldırıya geçmesiyle başlayan Çanakkale Deniz Savaşı hadisesinde ilk mekân Çanakkale Boğazı'dır. Queen Elizabeth gemisinin fırlattığı top mermisiyle mekân Çimenlik Kalesi'ne taşınır. (s.31)

Queen Elizabeth'in fırlattığı top mermisinin Çimenlik Kalesi'ne isabet etmesinden sonra Türk ordusu karşı saldırıya geçer ve bununla birlikte mekân Kilitbahir Kalesi'ne yakın bir nokta olan Rumeli Mecidiye Tabyası'na taşınır.(s.34) Koca Seyit'in, ancak dört kişinin kaldırabileceği mermiyi tek başına kaldırıp topa sürmesi ve Ocean gemisini hedef alan atışıyla mekân tekrar Çanakkale Boğazı'na geçer. (s.37)

Boğaz'dan sonra karşımıza mekân olarak Dardanos çıkar. (s.44) Buradaki çarpışmaları kaydeden yazar, mekânı Hastahanebayırı'nda yer alan hastaneye taşır.

(s.45) Yaralılar ile ilgili bilgiler kaydettikten sonra mekân Aziziye Tabyası (s.58) ve İtilaf ordusunun aldatma çıkarması yaptığı Ertuğrul koyuna taşınır. (s.60)

Bir başka mekân olarak Kara Harekâtı'nın başladığı Anzak Koyu'nu görürüz. Anzak Koyu, Arıburnu yarlarında yer alan koylardan biridir. (s.64) Romanın bu bölümünde mekân sık sık değişir. Sancaklardaki mücadeleleri kaydeden yazar mekânı Gelibolu'dan Biga'ya (s. 66), Conkbayırı'ndan (s.67) Kanlısırt'a taşır. (s.68)

Karşımıza çıkan diğer bir mekân, neredeyse tamamı şehit olan 57. Alay'ın bulunduğu sırttır. (s.78) Yazar, 57. Alay'ın nerede bulunduğunu kaydetmemişse de, Bigalı Köyü'nde yer aldığı ve 57. Alay'ın ANZAC askerleri ile Conkbayırı tepelerinde savaştığı bilinen bir tarihî gerçektir.

Diğer bir mekân ise, Arıburnu yarlarında yer alan bir tepedir. Yazar, bu tepeyi "Mehmet Çavuş Tepesi" (s. 79) olarak kaydetse de gerçekte tepenin ismi Cesaret Tepe'dir ve bu tepede Mehmet Çavuş'un anıtı vardır.

Cesaret Tepe'den sonra yazar mekânı, Alçıtepe civarında yer alan açık sahra hastanesi Sargıyeri'ne taşır. Burada savaş ahlâkına sığmayan bir olay cereyan eder. Yakınlardaki bir koya yaklaşan bir İngiliz zırhlı gemisi bu bölgeyi bombardımana tutar. Bunun üzerine bir de tayyarelerden biri çok uçlu çiviler atar ve birçok asker şehit olur. Yanı sıra Sargıyeri'nde tedavi gören birçok İtilaf ordusu askeri de bu saldırı sonucunda hayatını kaybeder. (s.84-88)

Sargıyeri'nden sonra mekân başka bir askerî hastane olan ve Hastahanebayırı'nde yer alan hastaneye geçer. (s.93) Sargıyeri ve Conkbayırı'ndan gelen hastalarla dolu olan hastanede bu kez mutlu bir an yaşanır ve gazi olan 71 no'lu geminin kan pıhtısı temizleme eri Sökeli Hasan ile hemşire Bella Raşhel'in, yine gazi olan Yahya Çavuş tarafından hastane odasında nikâhları kıyılır. (97-98)

Romanda karşımıza çıkan son mekân ise, Arıburnu yarları, Gelibolu Tepeleri'dir. (s.106)

İsmet Paşa'nın Ağır Topları'nda hadiseler, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri kaydedilirken, Yenişehir İnegöl, Orhaneli, Gediz, Afyon, Sincanlı, Bozüyük, Tavşanlı, Pazarcık, Bilecik, Emet Altıntaş, Kütahya, Eskişehir, Dumlupınar ve İzmir'de cereyan eder.

İşgalci ordu, öncelikle Yenişehir İnegöl, Orhaneli'ni ele geçirir. Gediz, Afyon, Sincanlı, Pazarcık, Bilecik, Emet Altıntaş düşer ve Türk birlikleri ağır kayıplar vererek Porsuk Çayı'nın gerisine çekilir. Bunun ardından yapılan Türk karşı saldırıları sonuç vermez, Yunan Ordusu Kütahya'ya girer ve Hükümet Konağı'nın gönderine Yunan bayrağı çekilir. (s.8)

19 Temmuz'da Batı Cephesi Komutanlığı, Eskişehir'in boşaltılması emrini verir. (s.9)

Eskişehir'den sonra mekân İzmir'e taşınır. (s.41) Romanda, İzmir'in neredeyse tüm ilçelerinin isimleri zikredilir ve İzmir'e dair şunlar kaydedilir:

Çarşıları, lokantaları, meyhaneleri, çalgılı gazinoları, semt semt değişik yapıları, değişik insanlarıyla, gündüz başka, gece başka akışıp devinen bir şehir... Yarısı Türk, öbür yarısı Rum, Yahudi, Ermeni, yabancı uyruklu, iki yüz altmış bin kişi yaşıyordu şehirde. Yabancı uyrukluların sayısı elli binin üstündeydi. Körfez'i, Karşıyaka'sı, Konak Alanı, Kemeraltı Çarşısı, Saat Kulesi, Sarıkışla'sı, Kokaryalı'sı, Punta'sı, Kordonboyu, Frenk Mahallesi, İkiçeşmeliği, Maşatlığı, demiryolu istasyonları, tramvayı, iskeleleri, vapurlarıyla; görkemi, ışıltıyı, coşkuyu, varsıllığı olduğu denli sıradanlığı, karanlığı, çelişkileri, yoksulluğu, düşmanlığı da birbirine katmış, yeni bir dönemin eşiğine gelmişti İzmir. Körfez'de, düşman donanmalarının gemileri demirlenmişti. Yerli Rumların yoğunlukta olduğu Punta'daki, Kordon'daki yapılara; Kadifekale'den aşağıya, iğri büğrü sokaklarda derme çatma evlere bile, arada bir Yunan bayraklarının asıldığı görülüyordu." (s.48-49)

İzmir'den sonra birden çok şehrin ismi zikredilir. Romanda hadiselerin art arda sıralanması hem romanın akışını bozar hem de mekânın takibini güçleştirir.

Müfrezenin Dumlupınar'da olduğunu (s.154) kaydeden yazar, bir anda mekânı Konya Çumra'ya (s.155), Çumra'dan Horozluhan'a (s.157), Horozluhan'dan da Konya Ovası'na (s.157) taşır. Konya Ovası ve Konya'ya dair romanda şunlara yer verilir:

"Gölleri, çöküntüleri, çanakları, yükseltileri, ucu bucağı görünmeyen düzlükleriyle bir büyük coğrafyadır Konya Ovası... Ağırdır, oturaklıdır ova; bir ucu Sultan Dağları'na, öbür ucu Toroslara, ta sıradağların eteklerine varır yükselir." (s.157)

"Ovanın büyüklüğüne yaraşır bir konumdaydı şehir: Camiler, mescitler, medreseler, kümbetler, evler, konaklar, işlikleri hanlar, hamamlar... Her semtinde yüzyılların birikintisi; durmuşluğun, oturmuşluğun, kendine özgü olmanın kurumu yaşanırdı." (s.157)

Yazar, Konya Ovası'nın ardından çarpışmalarından yaşandığı birkaç ilçenin daha adını zikreder (Bozkır, Karaman, Beyşehir, Çığıl, Ilgın, Boyalı Seydişehir) (s.158) ve hemen ardından mekânı Gediz'e (s.158) sonra da Eskişehir'e bağlı Mihalıççık'a taşır. (s.179)

Mihalıççık'tan sonra Sakarya Irmağı'nın iki yanı (s.181) olarak zikredilen mekânda iki ordunun kıyasıya bir çarpışma halinde olduğu kaydedilir. (s.181) Sonrasında ise mekân Mangal Dağı'na taşınır. (s.206)

Romanın, muharebeyi anlatan bu bölümünde mekân sırasıyla; Yıldıztepe, Türbetepe (s.210), Polatlı-Haymana (s.213-215), Çal Dağı (s.218), Beylikköprü (s.221), Duatepe-Karatepe (s.221), Mülk-Koçaş-Mercan dolayları (s.221), Mülk-Günyüzü-İmranlı (s.221) ve tekrar Mangal Dağı'na taşınır. (s.221)

Romanda karşımıza çıkan bir sonraki mekân Başkomutanlık Karargâhının taşındığı Kocatepe'dir. (s.268) Romanda, karargâhın Şuhut'tan Kocatepe'ye taşındığı bilgisi yer alır.

Sonraki mekân Akşar'dır. Akşar'ın hemen ardından mekân, çarpışmaların en yoğun yaşandığı yer olarak addedilen Çalköy-Allıören arasına. (s.275), sonra da çepeçevre kuşatılmış Yunan tümenlerinin, tümüyle savaş dışı bırakılmasının amaçlandığı yer olan Aslıhanlar'a taşınır. Yunan birlikleri Aslıhan-Dumlupınar yöresinde kuşatılırlar. (s.278)

Yazar, süvari tümenleri ile Altıncı Kolordu'nun tümenlerinin Kızıltaş Deresi-Murat Çayı kuzeyinden; Birinci Kolordu ile İkinci Kolordu tümenlerinin Banaz-Uşak yönünden uzaklaşamaya çalışan düşman birliklerinin üstüne yürüdüklerini (s.278) kaydettikten sonra mekânı sırasıyla; Uşak, Eşme, Seyitgazi ve Çanakkale'nin Yenice kasabasına (s.280) taşır. Buralar ile ilgili kısa bilgiler verir: Uşak ve Eşme alevler içindedir. Bu sırada süvari gruplarından biri Seyitgazi'ye girerken, bir diğeri Çanakkale'nin Yenice kasabasına girer. Bu hadiselerin hemen ardından, Alaşehir, Salihli, Kasaba ve daha ötelerde Manisa'nın yanmakta olduğu haberlerinin geldiğini kaydeder. (s.280)

Romanda hadiseler, bunları bizzat yaşayan asteğmen Asım'ın hadiseleri kaydettiği defterinden aktarılır. Buna göre romanda, hadiseler ve mekânlar şu şekilde yer alır:

"Bir başka gün: 'Uşak batısında üç yüz subay, on bin er tutsak alındı. Tutsakların arasında General Trikupis ile arkadaşları da var.' diyor defterine yazdıklarında Asım." (s.281)

"Kuzeyde, İnönü'de şiddetli çarpışmalar..." (s.281)

"Henüz ele geçirilmemiş olan düşman birliklerinin bir bölümü Kula yönüne doğru çekiliyor." (s.281)

"Akşam saatleri... Kula kurtarıldı." (s.281)

"Emet, Tavşanlı'da kurtarıldı." (s.281)

“Güney, Bayramiç, Selendi, Burhaniye... Kuzeydeki bu kasabaların da düşmandan geriye alındığı söyleniyor. Sındırgı uzak değil... Akıncı müfrezeleri Sındırgı’ya girmişler.” (s.281)

“4 Eylül: Ordu İzmir’e yaklaşıyor.” (s.282)

“74’üncü Alay’dan bir taburun Denizli’ye girdiğini öğrendik.” (s.282)

“Gece, Nazilli’nin kurtarıldığı haberi geldi.” (s.282)

“5 Eylül: Yanımızdan dolaşıp giden alay gücünde bir yürüyüş kolu var, önümüz Salihli.” (s.283)

“Asker Salihli’ye giriyor.” (s.283)

“Müfrezelerin Bigadiş’e girdiklerini; kuzeyde Susurluk, Bilecik, Bozöyük,; güneyde, Demirci, Simav, Ödemiş, Kuyucak kasabalarının kurtarıldığını öğrendik.” (s.283)

Romanda karşımıza çıkan son mekân ise İzmir’dir. (s.292)

“Karaltı karaltı Kadifekale ufukta, gözle görülebilen uzaklıktadır. Halkapınar köprüsü, Bornova, Körfez... Kıyıda bir kucak dolusu İzmir! (...) ‘Sabah İzmir’e girilecek!’” (s.292)

1923-1925 yılları arasında gerçekleşen Türk-Yunan nüfus mübadelesini ve mübadillerin, bilhassa yazarın ailesinin göçten sonraki yaşantısını konu alan *Muhacirler (Bitmeyen Göç)* romanındaki mekânlar umumiyetle Makedonya'nın kentleri ve köyleridir. Karşımıza çıkan ilk kent ise, İnebosu'dur.

Romanın başlangıcında İnebosu'nun geniş bir tanıtımı yapılır:

"Şimdiki kuşakların çoğunun adını hiç duymadığı, bazılarının ise, Karadeniz kıyılarındaki İnebolu ile karıştırdıkları İnebosu, Yunanistan'ın kuzeybatısında, şimdi adı Ptölemiya olan, o zamanki Kayalar ilçesinin bir köyü. Kayalar önceden Manastır'a bağlı imiş. Balkan Savaşı'nda Manastır Sırpların eline geçince Kayalar bu defa Selanik'e bağlanıyor. İnebosu'nun şimdiki adı Akrini. Dedemin anlata anlata bitiremediği, hep özlemini çekip dönmek istediği memleketi buralar. Makedonya'nın kentleri, köyleri..." (s.12)

"Muhaciler arasında İnebosu'dan çok Kayalar biliniyor. (s.14)

"İnebosu yüz seksen haneli bir köy. Nüfusun tamamı Müslüman Türk..." (s.17)

"Köyün hemen yukarısından başlayan orman, İnebosu'dan başka daha birkaç köyün yakacak ve kereste gereksinimini karşılayacak kadar büyük ve gürdü. Yakınlardaki Topçular, Çobanlı ve Haydarlı köylüleri de bu ormandan yararlanırdı. Köylerdeki elerin büyük bir bölümü ağaçtandı. Türklerde çadır kültürü egemen olduğu için mimarlık ve el sanatları pek gelişkin değildi. İlk evler kerpiçten, basit kulübeler şeklinde yapılmış, daha sonra çevredeki Rumlar ve Bulgarlardan az çok yapı ustalığı öğrenilmiş." (s.19)

İnebosu tanıtılırken, İnebosu'ya yakın yerleşim yerleri hakkında bilgiler de verilir. Adı geçen bu mekânlar, Rum yerleşimi Sarıgöl yakınlarındaki Kumana, Cuma'dır. (s.20)

İnebosu ve civar köyler tanıtıldıktan sonra roman, seyrine başlar ve ilk mekân İnebosu'dur. (s.25)

Roman kahramanlarından Turan, Manastır'daki rüştiyede eğitim görür ve sık sık İnebosu'a gider. Ancak romanda Manastır ile ilgili yalnızca İnebosu'dan epey uzakta olduğu bilgisi kaydedilir. (s. 29) Uzaklığı dışından Manastır'a dair başka bilgilerin kaydedilmediği ve romanın bir süre yalnızca İnebosu'da geçtiği gözlemlenir.

Romanda tarihî hadiselerin başlamasıyla birlikte mekân değişir. Osmanlı'nın seferberlik ilan etmesiyle birlikte askere çağırılan Turan ilk olarak Kozana'ya askerlik şubesine gider (s. 54) ve oradan Manastır'daki kışlaya sevk edilir. (s. 55)

Vak'alar ve cereyan ettiği yerler ise şu şekilde kaydedilir:

"Osmanlı ordusunun durumu hiç iyi değildi. Silah, donanım ve erzak bakımından sıkıntılar çekiliyordu. Trablusgarp'da İtalyanlar ile savaş yeni bitmiş, ordu toparlanamadan, savaş planlarını hazırlamadan, en önemlisi silah, cephane ve erzak gibi hayatî lojistik desteği tamamlayamadan savaşa girmek zorunda kalmıştı. Nitekim Bulgarlar birkaç hafta içinde ilerleyerek Çatalca'ya dayandılar. Güney'de de Yunan birlikleri Selanik'i zorluyordu. Yunan ordusu Selanik'i ele geçirir. Selanik'ten kaçanlar kuzeye, kuzeydoğuya göç etmeye başlarlar kitleler halinde. Yunan ordusu Kayalar'a doğru ilerlerken, Sırplar da yoğun topçu ateşiyle Kumanova'yı savunan birlikleri çekilmeye zorlayarak, burayı ele geçirirler. (s.55)

Turan'ın dâhil olduğu birlik, daha acemi eğitimini tamamlamadan, silah kullanmadan Osmanlı kuvvetlerine katılırlar. Ancak, eğitimsiz, askerî disiplinden habersiz, acemi askerler panik halinde dağılıp kaçarlar. Turan'ın birliğinden bir grup asker de kaçıp bir köye sığınır. Burası bilmedikleri bir bölge ve Hristiyan nüfusun çoğunlukta olduğu bir köydür. (s. 56)

Bir süre sonra bu köyden ayrılırlar ve köyün dışındaki ağaçlık tepeye tırmanıp günün ağarmasını beklerler. (s.59) Gün ağarınca, yol boyuncan dağdan Kozana'ya doğru ilerlemeye karar verirler. Yolda bir grup Sırp askeri tarafından esir alınır ve bir köye götürülüp, eski bir evin odasına hapsedilirler. (s.60-61) On gün sonra buradan çıkarılır ve daha ileride yer alan, Yunan ordusunun karargâhının kuruldu olduğu kasabaya getirilirler. Yunan ordusunun karargâh olarak kullanıldığı bahçesinde kendileri gibi esir alınmış yüze yakın asker vardır. (s.62) Bir sonraki sayfada bulundukları yerin Karafere (Feriye) olduğu ve buradan Selanik'e götürülecekleri bilgisi yer alır. (s.63)

Esirler evvela Feriye tren istasyonundan hareketle Selanik'e, askerî kışlanın hapishanesi gönderilir. (s.65) Bir süre sonra serbest bırakılır ve Yunan askerlerinin muhafızlığı altında "Selanik'in Arnavut kaldırımlı caddelerinden geçip" Selanik istasyonuna varırlar. (s. 66) Trene biner ve Karafere istasyonunda inerler. (s. 68) Geceyi Karafere'de bulunan bir handa (s.68) geçirirler ve sabah yola çıktıklarında akşama kadar yürürler. Bu kez Kozan'da bir handa gecelerler. (s.70) Buradan ayrıldıktan sonra herkes kendi yoluna gider. Turan bir süre daha yürüdükten sonra kendi köyü olan İnebosu'ya ulaşır. (s.74)

1922 yılında Yunan ordusunun, Türk ordusu tarafından Anadolu'da yenilgiye uğratılmasından sonra Yunanistan sınırları içinde yaşayan Türk- yenilgisinden sonra Müslüman halkının yaşadığı zorluklar daha ciddi boyutlara taşınır. Yunan ordusunun bu Anadolu'da yaşayan Rumlar, Yunanistan sınırları içindeki kentlere ve kasabalara göçerler. 30 Ocak 1923 yılında mübadele anlaşması imzalanır ve 1 Mayıs 1923 tarihinde mübadele gerçekleşmeye başlar. (s.79-85)

Yukarıda zikredilen hadiseye kadar mekân hep İnebosu'dur. Mübadele anlaşmasının imzalanmasıyla birlikte göç başlar.

Muhacirlerden kimi arabayla, kimi at sırtında kimi yürüyerek Karafere'ye giderler. (s.97) Trenlerin belli aralıklar geçmesi ve az sayıda tren olması nedeniyle Selanik yolculuğu için burada beklemeleri gerekir. Mübadiller istasyonun çevresine çadırlarını kurarlar. (s. 97)

"İstasyonun çevresinde çadırlardan ve kulübelerden küçük bir kent oluşmuştu neredeyse." (s.97)

Karafere istasyonundan sonra mekân direkt Selanik'e geçer. Yolculuğa ne zaman başlandığı, hangi koşullarda gerçekleştiği hakkında bir bilgiye yer verilmediğini gözlemleriz. Muhacirlerin Selanik'te bulundukları yer şu şekilde kaydedilir:

"Selanik'te, limana yakın, "kırmızı topraklı" bir tepenin eteklerinde kurulan çadırlarda vapur sıralarını bekliyordu mübadele edilecekler. Buraya "bit tumbası" adını verdi köylüler. Günlerdir buradaydılar ve koşullar hiç de iyi değildi. Ancak köpeklerin rahat edebileceği koşulları alaya alan bir benzetmeydi bu." (s.98)

Muhacirlerden bir kısmı ilk vapurlarla İzmir'e giderler ve İzmir ve Manisa'da Rumların terk ettiği köylere yerleştirilirler. (s.103) Turan ve ailesi ise, Samsun'a gitmek üzere bir vapura binerler. (s.106) Vapur, ilk molasını Çanakkale Boğazı'nda (s.108), ikinci molasını İstanbul Boğazı'nı çıkmadan Anadolu Kavağı'nda verir. (s.109) Anadolu Kavağı, romanda şu şekilde tasvir edilir:

"Anadolu Kavağı o zamanlar şirin bir köy. Boğaz'ın genişlemeden önce oluşturduğu koyda kurulmuş cennet gibi bir yer. Ormanlar arasındaki daracık yollardan deniz kıyısına ulaşıldığında çöldeki vaha gibi karşınıza çıkıyor Kavak. Denizden ulaşmak daha kolay... Tepedeki tarihî kale sadece Kavak'a değil, bütün Boğaz'a göz kulak oluyor muhteşem görünüşüyle. Fundalıkları, ormanı ve bahçeleri ile inanılmaz güzellikte bir yer Anadolu Kavağı." (s.109)

Anadolu Kavağı'ndan sonra karşımıza çıkan diğer mekân Samsun'dur. (s.111) Samsun'a dair ise, yazar şunları kaydeder:

"Samsun'un güzel görüntüsü, mavi deniz ile yeşil dağlar arasındaki bu güzel kent, yeni bir yaşam umudu ile göçen insanları doyurmaya yetmiyordu. Balkanlar'dan gelen bu ilk göçmenler, kötü koşullarda, küçücük kulübelerde açlık ve hastalıklarla savaşırlarken pek çok zayiat verirler. Onlar birkaç yıl içinde çevre köylere yerleştirilerek üretici konuma gelince bu defa da Rus işgalinden kaçan Trabzonluların akınına uğrar Samsun. Birbirini izleyen savaşlar ve her savaş sonrasında yaşanan göçler sonunda Samsun çok renkli, ama bir o kadar da yoksul bir kent görüntüsüne büründü. Toprakla buluşan çalışkan Balkan soydaşlar kısa sürede tarımsal üretimi artırarak Samsun'u olası bir açlık tehlikesinden kurtarırlar. İşte İnebosulların karaya ayak bastıkları Samsun, savaşın yıkıntılarını onarmaya çabalayan, göçmen kitlelerinin yerleşip kendilerine yeni bir hayat kurma mücadelesi verdikleri, yokluklalar ve sefaletle boğuşan bir kentti. Bizimkilerin büyükşehir diye

görmek istedikleri, görenlerin de anlata anlata bitiremedikleri Selanik ile kıyaslandığında Samsun büyük bir şehir sayılmazdı. Kentin merkezinde meşhur Mıntıka Palas Oteli vardı. Atatürk Samsun'a geldiğinde burada kalmıştı. Şimdi ise, gelen mübadillerden hasta olanların tedavi edileceği bir dispansere dönüştürülmüştü otel." (s.115-116)

Romanda karşımıza çıkan diğer mekân, Havza'dır. Romanda Havza'nın tasviri şu şekilde yapılır:

"Yeşil Havza" çevresindeki perit koruluklarından ve evlerin önündeki kavak ağaçlarının, özellikle yaz aylarında oluşturduğu güzel bahar görüntüsünden ötürü almış bu adı. Tepeler arasında sıkışmış bir vadide kurulmuş Havza. Ters akan çayı kasabanın doğusundan, denize ters olarak güneye akar. Amasya yakınlarında Yeşilırmak ile birleşir. Ter akan, tepeler arasında bir boğaz oluşturur. Havza'nın içinden geçen dere ise, kasabayı ikiye böler." (s.121)

İlk mübadiller Havza'ya geldiklerinde henüz hangi köye yerleştirilecekleri belli olmadığı için birkaç ay Taş Mektep denilen okulun binasında kalırlar, sonra tütüncülük yapmalarına uygun araziye sahip olan Tahna ve Kocaoğlu köylerine iskân edilirler. (s.132) Bir kısım mübadil ise, Şeyhkoyun ve Hacıdede köylerine yerleştirilir. (s.141)

İnebosulular dan sonra Selanik'in kasaba ve köylerinden daha yüzlerce kişi Havza'da Rumlardan geriye kalan köylere yerleştirilir. Selanik'in Kılkış kasabasından gelenler doğrudan Havza'da iskân edilirken Kayalarlıların bir bölümü önce Yozgat'ın Akmadeni ilçesine gönderilir. Orada barınamayınca önce Amasya'ya, sonra da Havza'nın Çayırözü köyüne kadar sürer göçleri. (s.143)

Diğer mübadillerin de yerleştirilmesi ile birlikte mekân Divriği'ne taşınır. (s.146)

Divriği hakkında bilgiler verildikten sonra, mekân tekrar Havza'nın Şeyhkoyun kasabasına gider. Buraya yerleşenler arasında Turan ve ailesi de vardır. (s.156) Yazar, Turan'ın yaşadığı yer hakkında şunları kaydeder:

"İki çocuğu ile memleketten gelen Turan, Kocaneneliler sülalesinin diğer aileleri ile birlikte köyün orta kısmında, Rumlardan kalma bir eve yerleşir. Dört kişilik aileye verilen bu odacığa ev bile denemez. Kerpiçten yapılmış bir oda ile ona bitişik mutfak olarak kullanılan bir girişten ibarettir ev. Tuvalet dışarıda, ahıra bitişiktir. Evin kenarında otla ve çalı çırpı ile kapatılmış bir boşlukta yıkanılmaktadır." (s.157)

Roman uzun bir süre Şeyhkoyun'da ilerler. Sonra mekân, bir kısım mübadilin yerleştirildiği Elaziz'e taşınır. (s.176) Burada yaşan mübadillerin yaşantıları kaydedildikten sonra mekân tekrar Şeyhkoyun köyüne taşınır. (s.223-229)

Romanda karşımıza çıkan diğer mekân, Turan ve ailesinin yeni yerleşim yeri olan İstanbul'dur. (s.229) Aile, İstanbul'da Mecidiköy semtine yerleşirler. (s.231)

Romanda yer alan son mekân ise, yine Havza'dır. İstanbul'da vefat eden Turan'ın vasiyeti Havza'ya gömülmektir. Onun bu vasiyeti üzerine ailesi Turan'ı, ikinci memleketi gibi bildiği Havza'nın Şeyhkoyun köyündeki mezarlığa defnedeler. (s.236)

Muhacirler (Bitmeyen Göç) romanı tarihî hadiseler ve bu hadiselerin toplum üzerindeki etkilerinden ziyade, bu hadiseleri bizzat yaşamış tek bir ailenin yaşadıkları odakları bir romandır. Yukarıda söz ettiğimiz hadiseler ve mübadillerin yerleştirildiği yerler tarihî gerçeklerle örtüşmektedir. Ancak, romanda mekânın çevreyi tanıtmak dışında hiçbir işlevi olmadığını da rahatlıkla söyleyebiliriz.

İzmir 13 Eylül 1922, birden çok tarihî hadisenin art arta sıralandığı ve on dokuz bölümden oluşan iki zamanlı bir romandır. Adı geçen romanda her bölümde farklı bir mekânla karşılaşmamızın yanı sıra aynı bölümde mekânın birden fazla yere taşındığını da gözlerleriz. Romanın hali umumiyetle İstanbul'da geçer. Mazi ise, Ege

adaları, Balkanlar ve Kafkasya, Azerbaycan ve Anadolu'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyayı kapsar.

Roman kahramanı Işık Kansoy hakkında verilen bilgilerle başlayan romanda karşımıza çıkan ilk mekân kahramanın evidir. (s.17) bu mekâna dair herhangi bir tasvir ve malumat gözlemlemeyiz.

Gördüğü bir rüya sonucunda uyanıp, evden çıkan Işık Kansoy, motorsikletine biner ve Gümüşdere plajına gider. Böylelikle mekân Karadeniz sahilindeki Gümüşdere plajına taşınır. (s.17)

Bu mekân hakkında herhangi bir tasvire rastlamayız ve mekânın hemen tekrar eve taşındığını gözlemleriz.

"Motorsikletine atladığı gibi Karadeniz sahilindeki Gümüşdere plajına gitti. (...) Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte, artık bitkin düştüğünü hissettiğinde eve dönüp yattı." (s.17)

Romanın bir sonraki sayfasında Işık Kansoy'un evinin Yeniköy'de olduğunu öğreniriz.

"Yeniköy'deki evinin Boğaz'a bakan balkonuna çıktı." (s.18)

Romanın ikinci bölümde Işık Kansoy ve sevgilisi Alev'in aralarında geçen konuşmalar yer alır. Bu bölümde kaydedilmiş herhangi bir mekân bilgisi yoktur.

Üçüncü bölümde mekân yine Işık Kansoy'un evidir. (s.32) Ancak, Alev ile Işık Kansoy'un bu mekân içinde gerçekleşen konuşmalarında, bir gün önce Işık Kansoy'un gittiği yerler ile karşılaşırız. Bu mekânları yazar şöyle kaydeder:

"Dün Gökçeada'ya gittim. Şenol'da uskumru yedim. Karaköy'e çıkıp, Yorgo'nun dibek kahvesinden içtim. Sonra da adanın çevresine biraz pervane çevirdikten sonra döndüm İstanbul'a." (s.33-34)

Romanda karşılaştığımız diğer bir mekân, Işık Kansoy'a hipnoz terapisi yapan psikologun muayenehanesidir. (s.55) Bu mekâna dair kaydedilmiş herhangi bir bilgi yoktur. Ancak, yukarıda da belirttiğimiz gibi, söz konusu roman iki zamanlıdır ve hipnoz terapileri halde yapılırken, Işık Kansoy'un bilinçaltının yüzeye çıkmasıyla birlikte maziye yolculuk başlar. Romanın tarihî hüviyete kavuşması da böylelikle gerçekleşir.

Romanın mazisinde karşımıza çıkan ilk hadise olan Yunan İsyanı ile mekân Sakız Adası'nın bir köyü olan Anavatos'a taşınır.

Işık Kansoy, bilinçaltında, Megali İdea ülküsünü benimseyen ve bu ülkü uğruna mücadele eden ve adı Asomatos olan bir Yunan olarak karşımıza çıkar. 1821 yılında cereyan eden Yunan İsyanı'nın Sakız Adası'ndaki gizli lideri babasıdır ve Sakız'ın, Türklere karşı örgütlenmesiyle görevlidir. (s.57) 1821 yılında başlayan Yunan İsyanı'nın Sisam Adası'nda başladığına dair bilgiye bir sonraki sayfada rastlarız. (s.58)

Romanda, adı geçen iki ada ve Sakız Adası'nın köylerinden biri olan Anavatos'a dair herhangi bir mekân bilgisi kaydedildiği gözlemlenmez. Aşağıda vereceğimiz örneklerden anlaşılacağı gibi umumiyetle sadece hadiselerin cereyan ettiği yerlerin isimleri olarak karşımıza çıkan mekânların herhangi bir işlevinden söz etmek mümkün değildir.

"Babam, 1821'deki Yunan özgürlük savaşının adadaki gizli liderlerindendi. Türklere karşı Sakız'ın örgütlenmesiyle görevliydi." (s.57)

"Anakaradaki eylemlerden sonra sıranın adamıza da geleceği biliniyordu. Sakız, 1821'deki isyana katılmamıştı. (...) Sisam'da başlatılan isyanın lideri Logotetis, adamlarıyla adaya çıkmış ve burada da isyanı körüklemeye başlamış." (s.58)

Yedinci bölümde zamanın tekrar hale taşınması ile birlikte mekân da Gümüşdere plajına taşınır. Bu mekânın tasviri şöyle yapılır:

"Dolunayın aydınlattığı Gümüşdere plajında kimsecikler yoktu. Deniz sakindi. Ara sıra Karadeniz'den esen hafif bir rüzgârla kabaran dalgacıklar ötelerde kırılıyor, kumsala varana kadar eğimlerini yitirerek düzenli aralıklarla küçük gelgitler yaratıyorlardı. Plajın sonunda kuzeye doğru sert bir meyille kıvrılan Kilyos'un ölgün ışıkları dev bir sunakta titreşen kandiller gibi görünüyordu." (s.64)

Bir sonraki bölümde Osmanlı-Rus Savaşı'nın cereyan ettiğini ve yenilgiden sonra Abdülhamid'in Ermenilere karşı büyük bir kıyım başlattığı bilgisi ile karşılaşırız. (s.83) Bu savaşın nerede cereyan ettiği hakkında herhangi bir mekân bilgisi ile karşılaşmasak da Savaşın Osmanlı Devleti'nin batı sınırındaki Tuna (Balkan) Cephesi ve doğu sınırındaki Kafkas Cephesi'nde cereyan ettiği, (Wikipedia 2005) Kafkasya Cephesi'nin savaş sırasında Doğu Anadolu içlerine kadar genişlediği ve Trabzon, Bitlis, Muş ve Van şehirlerine kadar yayıldığı (Wikipedia 2006) tarihî bir gerçektir.

Romanda yer alan bir başka hadise ise, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında petrolün ortaya çıkmaya başlamasıdır. Yazar, petrolün doğuşunu, yayılmasını, petrolün yol açtığı ilişkileri, 1874 yılında bir Ermeni girişimcinin buhar gücüyle çalışan "rig"i (deliciyi) bölgeye getirmesiyle, Azerbaycan petrollerinin akıl almaz boyutlarda dünya sahnesine çıkmasını ve 1890'lı yıllarda zirveye ulaşmasını detaylı bir biçimde kaydeder. (s. 84-98) Dolayısıyla mekân Azerbaycan topraklarına taşınır. Yazarın mekâna dair kaydettikleri şunlardır:

“Hazar Denizi kıyıları... Bakü... Petrol kıyıları... Eksantrik yapıları ile muhteşem villalar... Duvarları altın ya da fildişi kaplı olanları, floş royal veya kare as biçiminde olanları...” (s.84)

"Kısacası, 1890'larda Bakü, dünyanın yeni Sodom ve Gomorrası olmuştu." (s.92)

Bir sonraki bölümde tekrar hale dönen romanda bu kez mekân İzmir'dir. Alev ve Işık Kansoy İzmir'e giderler ve Konak Meydanı'ndan başlayan gezintileri Kültürpark'ta nihayetlenir.

Işık ve Alev'in İzmir gezintileri romanda şu şekilde yer alır:

“Işık, Alev'in elinden tutarak ona meydanın son seksen yılda geçirdi değişimleri anlattı. İki tarafı sıra halinde dükkânlarla uzayıp giden dar çarşının sonuna kadar yürüdüler. Sonra İkiçeşmelik Caddesi'ne çıktılar. Agora'ya sapıp kentin Roma Dönemi'ndeki çarşısının kalıntılarını gezdiler. Antik sütunların altında biraz soluklandıktan sonra Namazgâhın bir asırdır neredeyse hiç bozulmamış gibi duran eski dar sokaklarına daldılar. Oradan Mezarlıkbaşı'na, Dönertaş'a, Tilkilik'e girdiler ve en nihayet Basmane'ye çıktıklarında Alev yorgunluktan isyan etmeye başladı. Işık ona az daha sabretmesini, İstasyon binasının az ötesinde gördükleri anıtsal kapıdan fuar alanına girdiklerinde mola verebileceklerini söyledi.” (s.101)

Sonraki bölümlerde TBMM'nin açılışı ve Yunanlıların Anadolu'yu işgal hadiseleri ile karşılaşırız. Bu hadiselerle mekân önce Ankara'ya taşınır. Ancak, romanda yer alan birçok mekânda olmadığı gibi, burada da mekâna dair tasvir ya bilgiler yer almaz. Mekânın tek işlevi, vak'a mahalini işaret etmektir.

“Mustafa Kemal, 1920'nin nisan ayında, Angora'da bir meclis kurarak, Türk halkının gerçek temsilcisinin kendisi olduğu ve İstanbul Hükümeti'nin alacağı kararların Türk ulusunu bağlamayacağını tüm dünyaya ilan etti.” (s.151)

“22 Haziran 1922'de en nihayet gerekli hazırlıklar tamamlandı ve Yunan kıtaları, Müttefik dostlarımızı da oldubittiye getirerek Anadolu'nun işgalini başlattı. Saldırıya altı tümen katılıyordu. Bu güçler kuzey-güney aksında yayılarak hızlı bir taarruza geçtiler. Türk direniş güçleri fazla bir varlık gösteremeden çekiliyorlardı. İki hafta içinde iki yıldır arzuladığımız netice ulaşmıştık. Kuzeyde Karacabey-Balıkesir hattı düştü. Türkler köprüleri atarak geri çekiliyorlardı. Ancak, Yunan taarruzuna direnmeleri mümkün olamıyordu. Kuzeye doğru ilerleme Marmara kıyısındaki Bandırma'nın işgaliyle doğuya yöneldi ve birkaç gün sonra Bursa da alındı. Artık tarihsel hedefimiz olan Poli'ye neredeyse bir taş atımlık mesafedeydik. Doğu ve güney hattında da aynı sonuçları görmek hepimizin gözlerini yaşartıyordu. Önce Alaşehir, ardından Uşak düştü. Güneydeki birliklerimiz ise, Nazilli'yi ele geçirmiş, Makri'ye (Fethiye) doğru at koparıyordu. (...) Önce Trakya Harekâtı başlatıldı. Bu bölgede Türk milliyetçileri, liderleri Cafer Tayyar'ın kumandasında pek dağınık haldeydiler. Temmuz sonlarında Smyrna Tümeni ile Bandırma'daki 3. Piyade Alayı'nı Doğu Trakya'ya kaydırdık. Düzenli Yunan ordusunun aniden bastırmasıyla Türkler dağıldı, liderleri esir alındı. Edirne'ye girdik ve Meriç'in iki yakasının birleşmesiyle kuzeydeki halka kapanmış oldu. Aslında Epir'le ilgili sorunlarımız sürüyordu, ama bana göre zincir tamamlanmış sayılırdı. Bu mutlu olay Atina ve İzmir'de coşkuyla kutlandı. Şimdi artık Anadolu Harekâtını tamamlamak zorundaydık. Ancak tam o aralar iki yıldır tüm tarafların beklediği o olay gerçekleşti. Em nihayetinde, Paris yakınlarında küçük bir kasaba olan Sevres'de barış antlaşması imzalandı. Buna göre, Osmanlı İmparatorluğu tamamen tasfiye ediliyor, Türklere yalnızca Anadolu'nun ortalarında küçük bir arazi parçası bırakılıyordu.” (s.151-152)

Bir sonraki bölümde de mekân İzmir'de kalır. Önce İzmir'in kurtuluş hadisesi, sonra büyük İzmir yangını hadisesi kaydedilir.

Türk ordusunun İzmir'e girişi romanda şöyle yer alır:

“Türk ordusu, 9 Eylül sabahından itibaren düzenli küçük gruplar halinde kente girmeye başladı. (...) Kordonboyu'nun arnavutkaldırımı yollarında Türk süvarileri atlarının nallarından kıvılcımlar çıkartarak, Konak Alanı'na doğru ilerliyorlar. Kentin Türk halkın büyük bir coşkuyla yollara dökülmüş, askerlerine dokunmak, yüzlerini,

bu yorgun savaşçıların tozlu çizmelerine sürebilmek için yarış halinde... Her yerde kırmızı beyaz ay yıldızlı bayraklar dalgalanıyor... Kente giriş yolunda Artemis hamamlarından hemen sonra Tuzakoğlu'nun un fabrikasından açılan ateşle dört Türk askeri can vermiş olmasına, Pasaport'u biraz geçtikten sonra da öncü Türk Birliği'nin komutanı Yüzbaşı Şerafeddin'in, Ermeni olduğu sanılan bir komitacı tarafından atılan bir el bombası ile hafif yaralanmasına rağmen, Türk askeri herkesin korktuğu biçimde karşılık vermiyor... Son derece düzenli bir yürüyüşle Vilayet Konağı'na ulaşıyorlar. Birlik komutanı Yüzbaşı Şerafeddin, binaya girerek yönetimi teslim alıyor. Ardından da Yunan bayrağı gönderden indirilerek, yerine büyük bir coşkuyla Türk bayrağı çekiliyor." (s.188)

Yangın ile ilgili de şunlar kaydedilir:

"Öğleden sonra, saat iki civarlarında, Ermeni mahallesi civarlarında ilk ateşi gördüm. Sanırım Amerikan Kız Koleji ile Surp Stepanos Kilisesi'nin oralarda bir yerdi. Doğudan esen rüzgârın şiddetini artırmasıyla alevler hızla büyüdü. Terası çıkıp, kentin doğu ve güneydoğu bölümüne bakmaya başladığım andan itibaren rüzgâr hızını artırdıkça aklımdan hep "felâketi hazırlayan uğursuz rüzgâr" diye bir tema geçiyordu. Bunu nereden anımsadığımı bir türlü çıkartamamıştım. Alevlerin Ermeni mahallesinden, kentin deniz tarafındaki yerleşimlerine doğru hızla yayılmaya başlamasını seyrederken, birden beynimde şimşek gibi çakıverdi. "Auxilium deus ipse negavit!" (Tanrı bile bize yardım etmeyi reddetti!) (...) Yangın o denli hızla genişliyordu ki, kıs sürede yuttuğu alanları çıplak gözle izlemek insanın içinde büyük bir dehşet duygusu yaratıyordu. Ermeni mahallesinin birçok yerinde birbirinden bağımsız olarak başlayan alev topçukları rüzgâr şiddetini artırdıkça birbiri içine girerek tek bir devasa kütle haline geldi. İki saat geçmeden yangın Ermeni mahallesinin tamamını yutmuş gibiydi. (...) Rüzgâr sanki usta bir terzinin elinden ısmarlama biçilmiş gibi Türk mahallelerinden uzak durarak cehennemin soluğunu bu kez denize yakın olan Rum ve Frenk mahallelerine doğru üflemeye başladı. Gözle görünür bir hızla önüne gelen her şeyin üzerinden bir çığ gibi katlanarak yuvarlanıyordu. Kulakları yırtan çatırdamalarla birlikte yangının kokusu da ta Kordonboyu'na dek ulaşmıştı." (s.196)

3.1.1. Tabiî Coğrafya

3.1.1.1. Dağlık

İncelediğimiz romanlarda dağlık bölgenin; dağ, tepe, yayla, vadi gibi parçalarını, romanların kronolojik neşirlerine göre aktarmaya çalışacağız.

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar romanında hadiseler umumiyetle dağlık arazide cereyan eder. Ankara Savaşı ve Yıldırım Bayezid'in esir edilişini konu alan romanda karşımıza çıkan ilk mekân çarpışmanın yapıldığı yer olan Stella Tepesi'dir. (s. 9) Savaş bu tepede cereyan ederken, Timur adı verilmeyen başka bir tepeden (s.19) savaşın gelişmelerini seyreder. Timur'un galibiyetinin ardından mekân, asıl karargâhlarının kurulduğu güneybatıdaki tepelerin eteklerine taşınır.

"Timur'un ordusu, Çubuk Çayı'nın ikiye ayırdığı ovadan akşamüzeri ayrılmış, sevinç gösterileri içinde geçen kısa bir yürüyüşten sonra asıl karargâhlarını kurdukları güneybatıdaki tepelerin eteklerine gelmişti. Bulundukları yerden Ankara'ya açılan geçitteki elma ağaçlarıyla, asmaların iç içe geçtiği bahçeler seçilebiliyordu." (s.25)

Adı geçen romanda karşımıza çıkan diğer bir dağlık mekân, Timur'un İzmir'de karargâhını kurduğu tepedir.

"Timur, karargâhını kurduğu tepeden ordusunun denizin maviliğine gittikçe daha çok yaklaşarak ilerleyişini seyrediyordu." (s.197)

Börklüce romanında çatışmalar umumiyetle dağlık alanda cereyan eder. Romanda karşımıza çıkan ilk dağlık mekân Şeyh Bedreddincilerin ilk zaferlerini kazandıkları Karaburun Yarımadası'nda bulunan Stylarios Dağı geçididir. (s.105)

Bir sonraki mekân ise yeni bir çarpışmanın yaşandığı Balıkova'da bulunan "Stylarios Dağ dizisinin güney yandaki yarımının en yüksek tepesi olan Kocadağ'ın kayalık doğu yamacı uzantılarıdır. (s.191)

Can Yoldaşları romanında hadiselerin başladığı Yeniova, tepelerin arasında yer alan bir kasabadır. Yazar, Yeniova'nın tasvirini şöyle yapar:

"Priştina yoluna girmek için yamacın kıvrımını dönmeden önce dizginleri çekerek birden durdu ve atını geriye döndürdü. Yemyeşil gür çam ağaçlarıyla kaplı yüksek tepeler arasında bulunan Yeniova'ya son bir kez daha bakmak, bu yükseklikten ve uzaklıktan görünen doğal güzelliğini seyretmek istiyordu. Kasaba, yeşilin farklı tonlarının mükemmel uyumu ve damları bembeyaz karlarla kaplı küçük ve şirin evleriyle olağanüstü bir görünüm sergiliyordu." (s.21)

Romanda yer alan hadiselerden biri de Yeniova'da yaşayanların Üsküp'e göç etmeleridir. Üsküp'e gitmek için yola çıkan kafile zaman zaman dinlemek üzere bazı yerlere kamp kurarlar. Bu yerlerden biri Tetova kasabasının yakınlarında bulunun küçük bir vadidir. (s.126) Ancak, yazar bu vadinin Tetova kasabası yakınlarında bulunmasından başka bir bilgiye yer vermez.

Karşımıza çıkan diğer bir mekân Tepe Dağları'dır. (s.138) Burada, Tepe Dağları'nın güney geçidinde bir muharebe cereyan eder ve Teğmen Avni'nin birliğinin galibiyeti ile nihayetlenir. (s.138-145)

Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale, konusunu Çanakkale Savaşı'ndan alan bir romandır. Dolayısıyla hadiseler doğal olarak ekseriyetle dağlık arazilerde cereyan eder.

Romanda dağlık arazide yer alan mekânlardan ilki Dardanos Batayası'nın bulunduğu Dardanos'tur. (s.40) Günümüzde Çanakkale iline bağlı Kepez beldesi sınırları içinde kalan Dardanos, Çanakkale'nin yaklaşık 10 km. güneyinde, Çanakkale Boğazı kıyısındaki alçak bir tepe üzerinde bulunmaktadır. (Körpe 2010)

Bir başka mekân olarak Kara Harekâtının başladığı Anzak Koyu'nu görürüz. Anzak Koyu, Arıburnu yarlarında yer alan koylardan biridir. (s.64) Romanın bu bölümünde

mekân sık sık değişir. Sancaklardaki mücadeleleri kaydeden yazar mekânı Gelibolu'dan Biga'ya (s.66), Conkbayırı'ndan (s.67) Kanlısırt'a taşır. (s.68)

Bu dağlık mekânlar romanda şu şekilde yer alır:

"Çanakbayırı'na, Chonk, Chank, Conk gibi garip bir isim vermekteydiler. Verdikleri isimler savaş akışının şahitleriydi: Conkbayırı, Korku Deresi, Kanlısırt... (...) İlerlemeye çalışan öncü gruplar girdikleri vadilerden bir daha çıkamadılar. Arıburnu yarlarının hemen yanı başı doğal mezarlar halini aldı. Gerçekten buraya Korku Deresi demeye hakları vardı. Yamaçlara sonradan tırmanan ANZAC askerleri diğer bir sırta vardıklarında korkunç gerçekle karşılaştılar. Bir hayvan kesildiğinde bile akan kanı hayal etmek istemeyen ANZAC orduları yağan hafif yağmurların altında arkadaşlarının vücutlarından yayılan kanlarla kıpkırmızı kesilen bu tepeye korkunç bir isim verdiler: Kanlısırt..." (s.67-68)

Karşımıza çıkan diğer bir mekân, neredeyse tamamı şehit olan 57. Alay'ın bulunduğu sırttır. (s.78) Yazar, 57. Alay'ın nerede bulunduğunu kaydetmemişse de, Bigalı Köyü'nde yer aldığı ve 57. Alay'ın ANZAC askerleri ile Conkbayırı tepelerinde savaştığı bilinen bir tarihî gerçektir.

Diğer bir mekân ise, Arıburnu yarlarında yer alan bir tepedir. Yazar, bu tepeyi "Mehmet Çavuş Tepesi" (s. 79) olarak kaydetse de gerçekte tepenin ismi Cesaret Tepe'dir ve bu tepede Mehmet Çavuş'un anıtı vardır.

Romanda yer alan son dağlık mekân ise, savaşın nihayetlendiği Gelibolu tepeleridir. (s.106)

İsmet Paşa'nın Ağır Topları romanı, konusunu Kütahya-Eskişehir Muharebeleri, Sakarya Meydan Muharebesi ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nden alır. Muharebeleri konu edinmesine rağmen, romanda karşımıza çıkan dağlık mekânların sayısı azdır. Bunlar; Yıldıztepe, Türbetepe (s.210) Çal Dağı (s.218), Duatepe-Kartaltepe (s.221) ve Mangal Dağı'ndan ibarettir. (s.221)

Muhacirler Bitmeyen Göç romanında yalnızca iki yerde dağlık mekânlar ile karşılaşırız. Osmanlı'nın seferberlik ilan etmesiyle askere çağırılan kişilerden bazıları daha acemi eğitimini tamamlamadan, silah kullanmadan Osmanlı kuvvetlerine katılırlar. Ancak, eğitimsiz, askerî disiplinden habersiz, acemi askerler panik halinde dağılıp kaçarlar. (s.56) Söz ettiğimiz dağlık mekânlardan biri, acemi askerlerin kaçışları sırasında dinlendikleri bir tepedir.

"Bir süre sonra bu köyden ayrılırlar ve köyün dışındaki ağaçlık tepeye tırmanıp günün ağarmasını beklerler." (s.59)

Diğer mekân ise, tepelerin arasında bir vadide kurulmuş olan Havza kentidir.

"Yeşil Havza" çevresindeki perit koruluklarından ve evlerin önündeki kavak ağaçlarının, özellikle yaz aylarında oluşturduğu güzel bahar görüntüsünden ötürü almış bu adı. Tepeler arasında sıkışmış bir vadide kurulmuş Havza. Tersakan çayı kasabanın doğusundan, denize ters olarak güneye akar. Amasya yakınlarında Yeşilırmak ile birleşir. Ter akan, tepeler arasında bir boğaz oluşturur. Havza'nın içinden geçen dere ise, kasabayı ikiye böler." (s.121)

3.1.1.2. Akarsular

Yeraltı ve yeryüzünden akan bütün suları kapsayan akarsular, incelediğimiz romanlarımızda nehir, ırmak, dere ve çay olarak karşımıza çıkarlar.

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar'da Çubuk Çayı, ovayı ikiye ayıran bir akarsu olarak anılır.

"Timur'un ordusu, Çubuk Çayı'nın ikiye ayırdığı ovadan akşamüzeri ayrılmış, sevinç gösterileri içinde geçen kısa bir yürüyüşten sonra asıl karargâhlarını kurdukları güneybatıdaki tepelerin eteklerine gelmişti." (s.25)

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında Kâğıthane Deresi ile karşılaşırız. Yazar, Kâğıthane deresini tasvir ederken, burasının "Dersaadet'in en gözde mesire yeri olarak bir dönemin şaşaasının en parlak sahnesi, en yakın tanığı olacağını" vurgular ve Kâğıthane deresini çeşitli unsurlarla süsler:

"Hava taze çiçek ve çimen kokuyordu, hatta çimenin o yaşam dolu kokusu, bir gün önceki yağmurun sevinciyle, lalelerin belli belirsiz kokusu şöyle dursun, sümbüllerin genzi yakan kokusunu bile bastırıyordu neredeyse Kâğıthane Deresi, bu yemyeşil örtüyü gümüş bir bıçak gibi keserek, coşkuyla çağlıyordu." (s.73)

Türk ve Sırp Milliyetçi Ordusu arasında cereyan eden hadiseleri konu alan *Can Yoldaşları* romanında, Kosova'yı Sırbistan'dan ayıran Sitnika Irmağı kıyıları Sırbistan Milliyetçi Ordusu'nun kışlasının bulunduğu yerdir. (s.16)

Rumeli Benimdi romanı İştip'in geniş bir tasviri ile başlar ve bu tasvir ile birlikte Hotina Deresi'nin İştip'i ikiye ayırdığını öğreniriz.

"Köprü, İştip'i ikiye ayıran Hotina deresi üzerindedir." (s.11)

Köprülü'nün tasvirinde ise, Vardar Nehri ile ilgili yazar şunları kaydeder:

"Köprülü Âyanlığı güzel topraklara bakıyordu. Hele Vardar, ne kadar temiz, ne kadar görkemliydi. Nehir kıyısı her yerden daha yeşildi. Salkımsöğütler dallarını eğmiş kıyıyı süslüyor, telli kavaklar da söğütlerle boy ölçüşüyorlardı. Köprülü halkı Vardar Nehri'ni çok severdi. Çoğu zaman kıyısında uzun yürüyüşler yapar, bazen de yere şilte atıp otururdu. Delikanlılar toplanıp nehir boyunda volta atarken, genç kızlara bıyık bükerdi." (s.29)

Aynı romanda, Silistre'ye vali olarak atanan Alemdar Mustafa Paşa'nın oturduğu konağın Tuna Nehri'ne baktığı kaydedilir. (s.58)

*İsmet Paşa'nın Ağır Topları'*nda Porsuk Çayı ve Sakarya Irmağı karşımıza çıkar. Romanda, Porsuk Çayı'nın gerisi, Afyon, Sincanlı, Pazarcık, Bilecik, Emet, Altıntaş'ın düşmesi üzerine, Türk birliklerinin ağır kayıplar vererek çekildikleri yer, (s.8) Sakarya Irmağı'nın iki yanı ise, iki ordunun kıyasıya bir çarpışma halinde olduğu yer olarak kaydedilir. (s.181)

*Muhacirler Bitmeyen Göç'*te Havza'nın tasviri sırasında Tersakan Çayı, Havza'nın içinden geçen dere olarak anılır:

"Yeşil Havza çevresindeki pelit koruluklarından ve evlerin önündeki kavak ağaçlarının, özellikle yaz aylarında oluşturduğu güzel bahar görüntüsünden ötürü almış bu adı. Tepeler arasında sıkışmış bir vadide kurulmuş Havza. Tersakan çayı kasabanın doğusundan, denize ters olarak güneye akar. Amasya yakınlarında Yeşilırmak ile birleşir. Ters akan, tepeler arasında bir boğaz oluşturur. Havza'nın içinden geçen dere ise, kasabayı ikiye böler." (s.121)

3.1.1.3. Ovalık

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar romanında Timur savaşın seyrini Çubuk Çayı'nın ikiye ayırdığı bir ovanın en üst noktasına kurulmuş olan çadırdan seyreder.

"Timur'un ordusu, Çubuk Çayı'nın ikiye ayırdığı ovadan akşamüzeri ayrılmış, sevinç gösterileri içinde geçen kısa bir yürüyüşten sonra asıl karargâhlarını kurdukları güneybatıdaki tepelerin eteklerine gelmişti." (s.25)

Timur'un torunu Mehmed Mirzaşehri kuşatmak ve Yıldırım Bayezid'in kızı Melek Hatun ile evlenmek üzere Bursa'ya gönderilir. Evlilik merasimi Bursa Ovası'nda cereyan eder. (s.58)

Romanda karşımıza çıkan diğer bir ova, Mehmed Mirza ile Melek Hatun'un düğün merasiminin yapıldığı ve aynı zamanda Timur'un karargâhının kurulu olduğu Kütahya Ovası'dır. (s.111)

*Can Yoldaşları'*nda Yeniova Birliği'nin bulunduğu Karakuş Ovası'nın kuzeydoğusunda yer alan Kosova savaş alanı ile karşılaşırız. (s.60) Burası ile ilgili şunlar kaydedilir:

"Avni atından inip Mehmet Ali'yi yanına çağırdı, tarihî savaş alanını gösterdi. "İşte burası, Osmanlı Ordusunun Sırpları yendiği yer." Atının dizginlerini peşi sıra gelmekte olan onbaşıya vererek, Mehmet Ali'ye kendisini izlemesini söyledi. Savaş alanında yere gömülü mezar taşlarının arasında yürüdüler. Avni, eskiden meydan savaşlarında askerlerin şehit düştükleri yerde gömüldüklerini anlatırken Mehmet Ali merakını yenemeyerek sordu, "Teğmenim nereye gidiyoruz?" Avni, elini kaldırarak savaş alanının ortasındaki gösterişli bir anıt mezarı işaret etti. "Burası Sultan Murad'ın, Sırp Kralı'nın elçisi tarafından öldürüldüğü yer. Sultan'ın kalbi dâhil tüm iç organları burada gömülü. Bedeni ise, İmparatorluğun daha önceki başkenti olan Bursa'ya götürülüp babasının yanına defnedildi." (s. 60-61)

*İsmet Paşa'nın Ağır Topları'*nda Konya Ovası ile karşılaşırız. Konya Ovası romanda şöyle yer alır:

"Gölleri, çöküntüleri, çanakları, yükseltileri, ucu bucağı görünmeyen düzlükleriyle bir büyük coğrafyadır Konya Ovası... Ağırdır, oturaklıdır ova; bir ucu Sultan Dağları'na, öbür ucu Toroslara, ta sıradağların eteklerine varır yükselir." (s.157)

3.1.1.4. Adalar

Ada kavramı edebiyatta, bazen örnek bir toplumun toprağı, bazen tehlikelerle ve gizemlerle dolu tekinsiz yerler, bazen de büyük serüvenlerin, sıkıntıların, iç çatışmaların yaşandığı ıssız ve uzak diyarlardır. (Göktürk, 1997)

İncelediğimiz romanlar içinde yalnızca *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* ve *Pîrî* romanlarında adaya yer verilir. *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında ada, hem tehlike ve gizemlerle dolu tekinsiz bir yer, hem de entrika ve sorunlardan uzakta huzurlu bir yer olarak karşımıza çıkar. *Pîrî'de* ise, adayı fantastik ögeler arasında

görürüz. *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* yazar, şimdinin Büyükada'sı olan Prinko Adası'nı şöyle tasvir eder:

"Prinko Adası baharın tüm şatafatını yaşatıyordu kendinde. Çamlar ile servilerin koyu yeşili önünde, erik çiçeklerinin göz alıcı beyazlığı, şeftali çiçeklerinin koyudan açığa dönen pembesiyle karışıyor; yeni yeni patlamaya hazırlanan erguvanlar ise, sıralarını coşku içinde, kendilerini güç tutarak bekliyorlardı. Mor salkımlarsa sıradaydı bahçelerin çardaklarını süslemek ya da servilere sarılıp tırmanmak için. Yollardaki tozun rengi bile yeniden ve sevinçle uyanan doğa gibi, sanki yüzünü yaza doğru çevirmişti. (...)

Sahildeki birkaç salaş meyhanede baharın yenilenme telaşına ayak uydurmaya çalışıyordu. Marmara'nın İstanbul'a bakan yanındaki adaların en büyüğü olduğundan "Büyükada" diye anılanı, hem koca imparatorluğun başkentinin yanı başında bulunmanın hem de kentteki karmaşadan, entrikalardan uzak durabilmenin tadını çıkarıyordu kendince. Yaşam büyük kentin sunduğu zevklerden yoksundu gerçi, ama güzellik ve huzurla yetinmek, buradaki yaşantıyı deniz kadar derin ve su kadar berrak kılan ada sakinlerine özgü bir ruh yetisiydi.(...) Burası yüzyıllar öncesinin hüzünlü sürgün yeri değildi artık, ama Bizans tarihinin karanlıklarında bir yerlerden zaman zaman öne fırlayan rolü hep korkutucu olmuştu ve bu rolün ağırlığıyla yorulmuştu güzelim ada. (s.125-126)

Prinko Adası'nda Bizans zamanından kalma bir hazine vardır. Hazinenin varlığından haberdar olan Fransız Elçiliği'nin kâtibi Jacques, İstanbul'a gelir. (s.129-130) Ona hazinenin bulunması ile ilgili yardımcı olacak kişi Eski Boğdan voyvodosu Dimitri Kantemiroğlu'dur. Ancak Osmanlı'ya ihanet etmesi üzerine Rusya'ya kaçan Kantemiroğlu, bilhassa içindeki İstanbul özlemiyle ve yakalandığı takdirde idam edileceğini bile bile, Jacques tarafından gizlice İstanbul'a getirilir. (s132-135) Jacques ve Kantemiroğlu, hazineyi bulmak üzere Büyükada'ya giderler. Hazine Büyükada'daki Kadınlar Manastırı'ndadır. (s.147)

Pîrî birden çok fantastik ögenin yer aldığı bir romandır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, romanda fantastik ögeler arasında yer alan Çıplak Kadınlar ve Mahlûkat-Gariban adalarının tasviri şöyle yapılır:

Çıplak Kadınlar Adası'nın önünden geçiyorduk. Seferis bize, bu adanın bulunduğu yöne bakmamamız gerektiğini söylemişti. Zira öyle azap verici bir adaymış ki bu, zulmünü güzellik dediğimiz örtüyle kolluyormuş ve gerçekten insan acı çektiğini değil de keyif aldığını zannediyormuş bu adanın muhteşem görüntüsü karşısında. Bu yüzden oraya bakmamamız gerekiyormuş. Hem bakanların pek çoğu sılaya dönmemiş bir daha. Biz de tabii gözlerimizi çevirip, denizin karanlık enginine bakmıştık." (s.75)

"-Galiba dedim, yeni bir adaya yaklaşıyoruz. Nedir bu?”

“-Bu dedi Mahlûkat-ı Gariban Adası'dır. Dünyadan sürgün cümle mahlûkat bunda yaşar. Dili kesilmiş insanlar da vardır içlerinde.”

3.1.2. Yerleşilen, Barınmak veya Bir İhtiyaç İçin Yapılan Mekânlar

3.1.2.1. Açık Mekânlar:

3.1.2.1.1. Kaleler

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar'da yer alan hadiselerden biri İzmir'in Timur tarafından fethedilmesidir. Timur'un İzmir'i Liman Kalesi'ni fethederek aldığı tarihte kayıtlıdır. (Ayönü 2009)

Romanda ise, bu hadiseye şöyle yer verilir:

Limanın kuzeyini saran tepelerin üstündeki kayalar yerlerinden sökülür, yuvarlanarak denize doğru getirilir ve bir bir denize yuvarlandırılır. Limanın

kuzeyindeki birçok gemi, kayaların oluşturduğu dalgaların etkisiyle alabora olur. Tehlikeyi fark eden gemiler, yardım bayraklarını açarak limanı terk ederler. O an da kimsenin giremeyeceği ileri sürülen kale duvarları yıkılmaya başlar. İzmirlilerin feryatlarına dayanamayan bazı gemiler geri döner. Bu sırada Timur'un emri ile kesilen kafalar mancınıklara konup gemilere doğru atılır. Büyük zorluklarla limana giren gemiler, denizin yüzünü kaplayan binlerce insan başını arkada bırakarak kaçar gibi uzaklaşırlar. İlk saldırıda sağ kalmayı başaran İzmirliler kaçmaya çalışırken, Timur'un askerleri ikinci kez kente saldırırlar. Akşam karanlığı basarken İzmir, neredeyse kimsenin yaşamadığı ölü bir kente dönüşür. (s. 199-201)

Pîrî romanında vak'a Aden Kalesi'ni kuşatmaya giden Yusuf Paşa'nın donanmasının saldırıya uğramasıyla başlar. Fantastik ögelerle dolu olan romanda yalnızca Aden Kalesi (s.39, 113) ve Yusuf Paşa'nın idam edildiği yer olan Kahire (s.113, 128) tarihî bir öneme sahiptir. Romanda yer alan mekânların içerisinde, tarihî gerçeklerle ancak söz ettiğimiz Aden ve Kahire'nin örtüştüğünü gözlemleriz. Ancak, romanda Aden gidilmiş bir yer olarak değil, sadece sözü geçen bir yer olarak karşımıza çıkar:

"-Güya Aden Kalesi'ni kuşatacaktık, ben de haritamdaki harfleri bezeyecektim, cephanemin elverdiği ile..." (s. 39)

"Kahire'de kafilesi ile çıkıp gelmiş Basralı Kubat Paşa ile Mehmet Paşalar. Portekizlilerin Aden'deki marifetlerine bensiz bir hal çaresi düşünmekle meşgul imişler." (s.113)

İtilaf ordusunun top atışlarıyla başlayan *Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale* romanında karşımıza çıkan ilk mekân Seddülbahir Köyü'nde yer alan Seddülbahir Kalesi'dir. (s.14) İlk şehitlerin verildiği Seddülbahir Kalesi'nden sonra mekân, Çimenlik Kalesi'ne (s.31) geçer. Queen Elizabeth'in fırlattığı top mermisinin Çimenlik Kalesi'ne isabet etmesinden sonra, Türk ordusu karşı saldırıya geçer ve bununla birlikte mekân Kilitbahir Kalesi'ne yakın bir nokta olan Rumeli Mecidiye Tabyası'na taşınır. (s.34)

3.1.2.1.2. Meydanlar

İncelediğimiz romanlar içerisinde meydana ilk olarak *Zafer Vaat Etmeyen Topraklar*'da Melek Hatun ve Mehmed Mirza'nın Kütahya Ovası'nda cereyan eden düğün merasimleri sırasında rastlarız. Kütahya Ovası'na bir tören alanı kurulur. Burada yarış düzenlenir. (s.96-97)

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında sünnet düğününün yapıldığı Okmeydanı ile karşılaşırız. Burada çeşitli eğlenceler düzenlendiğine ve cirit yarışının yapıldığına şahit oluruz. (s.185)

3.1.2.1.3. Bahçeler (Gezinti Yerleri)

Romanlarımız içerisinde ilk olarak *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde'*de Şerefabad Kasrı'nın bahçesi ile karşılaşırız. Şerefabad Kasrı'nın yeni yapıldığı zamanlardır ve sadrazam, padişahını burada ağırlar.

"Üsküdar'ın Salacak semti iyice şenlendi 1718 yılında. Sadrazamın yaptırdığı lebi derya kasrın ihtişamı herkesin gözünü kamaştırmıştı. Arkasını geniş bir servi korusuna yaslanmış olan bina, bahçesindeki küçük köşkler, fıskiyeli havuzlar ve rengârenk çiçek tarhlarıyla küçük bir saraydı sanki. "Doğancılar" denen yere yaptırılan maksim, hem kasrın ve muazzam bahçesinin hem de Üsküdar'ın su gereksinimini karşılamak içindi. (...) Şerefabad diye adlandırılmıştı kasır. Aslında her hazırlık, her adım Sultan Ahmed'i memnun etmek içindi. İbrahim Paşa burayı yaptırırken, velinimetini nasıl ağırlayacağını tasarlamıştı hep." (s.49)

"Ahmed Han onurlandırmıştı damadının özenerek yaptırdığı kasrı. Saltanat kayığı ile kasrın iskelesine yanaşan padişah önce, pek süslü kasrın pek süslü başodasında bir süre dinlendikten sonra kıyıdaki ahşap bahçe köşkünde oturmuştu. Elini uzatsa tutacakmış gibi görünen Kız Kulesi'ni, Sarayburnu'ndaki kendi yuvasını, limanı ve kentin diğer yakasındaki Galata'yı seyrederken, sunulan yiyeceklerin tadına bakarken damadının yer seçimindeki ince zevkini övmüştü." (s.50)

Diğer bir bölümde mekân, devrin eğlence merkezi olan Kâğıthane'ye taşınır. (s.73) Yazar, Kâğıthane deresini tasvir ederken, burasının "Dersaadet'in en gözde mesire yeri olarak bir dönemin şaşaasının en parlak sahnesi, en yakın tanığı olacağını" vurgular ve Kâğıthane deresini çeşitli unsurlarla süsler:

"Hava taze çiçek ve çimen kokuyordu, hatta çimenin o yaşam dolu kokusu, bir gün önceki yağmurun sevinciyle, lalelerin belli belirsiz kokusu şöyle dursun, sümbüllerin genzi yakan kokusunu bile bastırıyordu neredeyse Kâğıthane Deresi, bu yemyeşil örtüyü gümüş bir bıçak gibi keserek, coşkuyla çağlıyordu." (s.73)

Romanda yer alan bahçelerden biri de İbrahim Paşa'nın, Beşiktaş semtimde yer alan Çırağan Sarayı'nın bahçesidir. (s.89) Burada, döneme damgasını vuracak ve sonraları "Çırağan şenlikleri" diye anılacak eğlencelerin ilki gerçekleşir. (s.89-91)

Sarayın bahçesi romanda şöyle tasvir edilir:

"Sadrazam İbrahim Paşa'nın Beşiktaş'taki sahilsarayının bahçesinde heyecanlı bir koşuşturma sürüp gidiyordu günlerdir. Karşılıklı renkli boyanmış ahşap galeriler kurulmuştu, bir minyatür anfitiyatro gibi, birbirinin önünü kapatmayan dar raflardan oluşuyordu galeriler. (...)Akşam yaklaştığında bahçeye tepsilerle cam ve gümüş laledanlar taşınmıştı, ancak tek bir lalenin sapını ve yaprağını içine alacak kadar ince, uzun boyunlu vazolar, altları dengeyi sağlamak için şişkin. Sayılarının hesabını tutmak neredeyse imkânsızdı, öylesine çoktular. Her birinin içine birer lale konmuştu, en nadidelerinden seçilerek, henüz goncadan açılmış olmalarına dikkat edilerek. Yan yana konacak lalelerin renklerinin uyumlu olmasına bizzat İbrahim Paşa dikkat ediyordu, birçoğunun yerini değiştirtmişti. Böylece parlak ateş renkli lalelerin yanına al rengin giderek açılan tonları, mercan renkleri yerleştirilmişti. (...) Laledanların aralarındaki boşluklar, ahşap raflara ince zincirlerle asılan renkli billur toplarla doldurulmuştu. Bunlar ışığı yansıtacaktı, en alta yerleştirilecek dizi dizi kandillerin ışığını. Bahçenin çardaklarına da renkli kandiller asılmıştı." (s.89-90)

Çırağan bahçesinden sonra mekân, Tersane Bahçesi'ndeki Aynalıkavak Kasrı'na taşınır. (s.153)

"İki hafta sonra da Sultan Ahmed, taze yazın tadını çıkarmak üzere Tersane Bahçesi'ndeki Aynalıkavak Kasrı'na göç etti, yanına en sevdiği kadınları da almıştı." (s.153)

Yazar, Aynalıkavak Kasrı ile ilgili şunları kaydeder:

"Eskiden Tersane Kasrı olarak adlandırılan yapının, Venediklilerin armağan ettiği muazzam büyülükteki aynalarla süslendikten sonra, aynaların kavak kadar uzun endamlarının dillere düştü ve önce "Aynaları Kavak Sarayı" diye, sonra giderek kısaca "Aynalıkavak Sarayı" diye anılageldiği söylenirdi. Kimisi de bu adın, yakındaki Ok Atanlar Tekkesi'ndeki okçuların ayna denen hedeflerinden geldiğini söylüyordu. (...)

Padişah, Haliç'in mavi sularının üzerine doğru uzanan kubbeli divanhanede yaşamın tadını çıkarabilirdi artık. Yakındaki Okmeydanı'na da sık sık uğrayıp ok atabilir, gösterdiği hüneri okun düştüğü en uzak mesafeye nişan taşları dikerek belleklere kazıyabilirdi ya da akşamları muazzam bahçeden durgun sulara yansıyan billur kandillerin ve dibinden aydınlatılan lalelerin renginde giysilere bürünüp usta ellerin çaldığı utların, kanunların, usta nefeslerin üflediği neylerin sesiyle mest olabilirdi." (s.155)

Romanda yer alan diğer bir bahçe ise, Topkapı Sarayı'nın bahçesidir. Bu bahçede cirit karşılaşması izleriz. (s.173)

Adı geçen bir başka bahçe ise, İbrahim Paşa'nın Avusturya elçisini konuk ettiği Anadoluhisarı yakınındaki Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı'nın bahçesidir. Ancak, romanda bu bahçenin tasvirine yer verilmez.

Rumeli Benimdi romanında Hotine Deresi üzerine inşa ettirilen âyan konağı bahçesinin şöyle bir tasvirine rastlarız:

"Bahçeye şebboylar, zambaklar, hercaimenekşeler ve yediveren güller diktirdi. Sâkine, pembe rengi severdi. Ali Bey, pembe gül fidanları da diktirdi. (...) Ali Bey, yeni konağın bahçesinde oturmayı çok seviyordu. Sâkine için diktirdiği yediveren güller her daim açıyordu. Evi de hanımelleri sarmıştı, açtıklarında mis gibi kokuyorlardı. Yine bir gün yorgun argın eve geldiğinde, arka bahçeye çıktı ve büyük kestane ağacının altına gitti. Ağacın altına bir kerevet attırıp şilteler koydurmuştu. Buraya oturduğunda ağacın gölgesi onu hem güneşten koruyor hem de serin oluyordu." (s.24)

Köprülü'de yer alan evlerin bahçelerine de kısaca değinilir:

"Evlerin bahçelerinin ön tarafında çiçek, arka tarafında meyve ağaçları olurdu. Kendi meyvesini yetiştiren evlerde bahçeye soğan, sarımsak da ekilir, maydanoz ile dereotu, illa ki mutfağa yakın, el altında bir yerde olurdu. Fesleğen saksıları mutfak pencerelerini süslerdi." (s.29)

3.1.2.1.4. Köprüler

İncelediğimiz romanlar içerisinde yalnızca *Rumeli Benimdi* romanında bir köprüden söz edilir. İştip'i ikiye ayıran Hotina Deresi üzerinde bulunan bu köprünün, ulaşım aracı kullanılmasının yanı sıra çocukların oyun alanı olduğu belirtilir.

"Köprü, İştip'i ikiye ayıran Hotina deresi üzerindedir. Hotina'nın suyu azdır ve sakin akar. Çocuklar köprü üzerinde koşuşturup oynamayı çok severler." (s.11)

3.1.2.1.5. Su Kemerleri

İncelediğimiz romanlar içerisinde yalnızca *Börklüce* romanında karşımıza çıkan ve Ayasluğ'da bulunan Roma Çağı su kemeri, Börklüce tarafından İlyas Bey'in, (s.70) Bayezid Paşa tarafından da Börklüce'nin (s.222) asıldığı yerdir.

3.1.2.2. Kapalı Mekânlar

Kapalı mekânlar; meskenler, dinî mekânlar, eğitim kurumları, konaklama ve eğlence yerleri ve müteferrik mekânlardan meydana gelir.

3.1.2.2.1. Meskenler

Tarihî romanlarımızda meskenler başlığı altında saray, köşk, kasır, yalı, konak, ev gibi mekânlar üzerinde durulacaktır.

3.1.2.2.1.1. Saraylar

3.1.2.2.1.1.1. İstanbul Sarayları

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında Topkapı Sarayı önemli bir yer işgal eder. Bu romanda, sarayın birçok bölümünün tasvirine rastladığımız bu romanda ilk olarak Ahmed Han'ın en sevdiği yer olarak adlandırılan İftariye Kameriyesi ile karşılaşırız.

"Küçük kameriye, sarayın ve Konstantiniye'nin pek çok yerine tepeden bakan, üstü örtülü bir küçük balkondu aslında, şehirden saraya doğru bakanların gönlünü çelen bir mücevher gibiydi. Oluklu bakırdan dört sütun üzerinde yükselen kubbesi ve bunu taçlandıran yüksek âlemiyle sanki yalnızca yaldızlanmış gibi değil de, gerçekten tümüyle altındanmış gibi mağrur duruyordu." (s.99)

Romanın bir başka bölümünde mekân, Saray-ı Âmire'nin Enderun'unda "yalnızca padişaha en yakınların girebildiği" üçüncü avluya taşınır. Buraya bir kütüphane inşa edilmiştir. (s.169)

"Mimarbaşı kütüphaneyi bir tonoz üzerine yapmış, topraktan yükseltmişti. Böylece içindeki o paha biçilemez hazineler; elyazması, resimli kitaplar rutubet almayacak, layıkıyla korunacaktı. Bina hem eski devirlerin o iddiasız görünen ihtişamını hem de o günün tasasızlığını, sevincini toplamıştı kendinde. Hemen önüne, merdivenlerin ortasına yerleştirilen mermer çeşmenin yürek biçimli yaldızlı musluğuyla iki yana zarifçe eğilen lale kabartmaları davetkârdı. Binanın tümü de öyle insanı ezmiyor, korkutmuyordu. Merdivenlerin iki başındaki birer sütunla taşınan kemerlerin altından geçip kütüphaneye giren, kendini bir taçkapıdan geçip, kutsal bir mekâna girmiş gibi hissediyordu." (s.169)

"Nakışlı, yaldızlı kubbe, buradaki zengin dünyanın yansımasıydı sanki. Dizi dizi vazolardaki rengârenk boyalı çiçekler hiç solmayacak gibiydiler., en çok da laleler. Sofayı üç yanından çevreleyen eyvanların üst bölümlerinde yer alan pencereler yüksek tutulmuştu, gün ışığının rahatça süzülmesini sağlamak, okuyanların işini kolaylaştırmak için. Yerdeki altıgen taşların sarımsı renginden somadaki sütunların damarlarına, duvarları süsleyen mavi beyaz çinilerin birbirini sakince tamamlayarak tekrarlayan motiflerinden, gömme kitap dolaplarının gümüş kafesleri ile sedeflerin alçakgönüllü parlaklığına bir telaşsızlık, bir huzur yayılıyordu." (s.170)

Haremde yer alan padişahın özel dairesi şöyle tasvir edilir:

"Haremde padişahın özel dairesinde, o müthiş, şaşaalı, coşkun, şaşırtıcı, sürprizle, neşeli, yaşam sevinci fışkıran, mutluluğu paylaşmaya çağıran, akıl karıştırıcı, kışkırtıcı, benzersiz, çekici renkleriyle baş döndüren, davetkâr, tek kelime ile "zat-ı şahane"nin ruh rengini yansıtan, bu sıfatların hepsiyle dolu olan harikulade yerde, capcanlı yemiş ve çiçek tasvirlerinin insanın içini açtığı küçük odadaydılar. Yemiş odası mı demeli buraya ya da çiçek odası mı, yoksa saadetler odası mı, karar vermek kolay değildi. (...) Sultan Ahmed, atalarınınkinden farklı bir oda yaptırmak istemişti, gençliğinin Edirne'sini çağrıştıran, çinilerle değil, ahşap Edinekâri bezemeli, insanı

ezmeyen, sıcaklık duygusu veren küçük bir mekân. Kendisi gibi sanata pek düşkün atası Sultan III. Murad'ın yaptırdığı muhteşem çinili, büyük ocaklı ve selsebilli daireden geçilerek giriliyordu buraya ve birden dünya değişiyordu sanki. Her yanın gönül açıcı çiçek ve meyve resimleriyle doldurulmasını buyurmuştu Ahmed Han. (...) Emetullah, ahşap kaplı duvarlardaki altın varaklı kemer tasvirleri altında dizi dizi resimlenmiş meyveleri her defasında aynı hayranlıkla seyrediyordu uzun uzun. En çok da dokunsan neredeyse üzerlerindeki buğudan elin nemlenecek gibi duran mor üzümler, o içinde durdukları kaptan, mavi beyaz çini porselenlerinin en nadidesinden taşmaya çabalayan, ama elinden çıktıkları ustanın buna izin vermemiş olduğu iri salkımlar ilgisini çekiyordu. Özenle çizilmiş vazolardaki laleler ile güllerse güzelliklerinden emin, hatta mağrurdular meyvelerin yanında. Yalnızca güzellikleriydi onların var oluş nedenleri, karın doyurmak değil. Duvarlara gömülü küçük çekmeceler, o yoğun bezemenin içinde kendilerini gizlemişlerdi sanki." (s.214-215)

Romanın diğer bölümlerinde yine Topkapı Sarayı'nın değişik bölümler ile karşılaşırız. Bunlar sırasıyla, hamam (s.251, 263-264), hastane (s.283) ve Şimşirlik Kasrı (s.331) ve Şehzadegân Dairesi'dir. (s.332) Adı geçen mekânların tasvirine rastlamayız. Ancak, Ahmed Han'ın Şimşirlik Kasrı'nda öldüğü kaydedilmiş bilgiler arasındandır. (s.338) Hamam ve hastaneyi ise, müstakil bölümler halinde inceleyeceğimizden dolayı burada üzerinde durmaya gerek görmüyoruz.

Rumeli Benimdi romanında da Topkapı Sarayı önemli bir yer işgal eder. Yine bu romanda da sarayın değişik bölümleri ile karşılaşırız. Bunlardan biri misafirhane, diğeri ise, Abdülkadir Bey'e ayrılan odadır. Bu iki yerin tasviri şu şekilde yapılır:

İlk bölüm misafirhane ve Abdülkadir Bey'e ayrılan odadır. Buranın tasviri romanda şu şekilde yer alır:

"Saray görkemli görünüyordu. Onu taş bir avludan geçirip misafirhanelerdeki, kendisine tahsis edilen bölüme götürdüler. Koridorlar kırmızı keçelerle kaplıydı ve üzerinde yolluk halılar vardı. Oturacağı daireye geldiklerinde, süslü kapılardan içeriye girdiler. Odalar geniş ve aydınlıktı. Oturma odasında çepçevre sedirler ve

üzerlerinde süslü yastıklar vardı. Yerde devâsa bir İran halısı seriliydi. Duvarlar yüksek ve altın yaldızla tezyin edilmiş, geniş pencereler süslü perdelerle donatılmıştı. Ortada koskoca bir yatak ve yorganlar için yüklük bulunuyordu." (s.65)

Sarayın diğer bir bölümü ise, Has Oda'dır. (s.67) Has Oda'ya dair de, yazar şunları kaydeder:

"Sonsuz gibi görünen koridorlar aşmışlar, Padişah'ın haremde bulunduğu zamanlarda maiyetini ağırladığı Has Oda'ya ulaşmışlardı nihayet." (s.67)

Kabakçı Mustafa Paşa isyanı neticesinde III. Selim tahttan indirilir ve mekân sarayın bir başka bölümü olan kafese taşınır. (s.77) Ancak, buraya dair herhangi bir açıklama ya da tasvir ile karşılaşmayız.

Aynı romanda bir de Çırağan Sarayı, Valide Sultan Sarayı (s.69) ve Yerebatan Sarayı'na rastlarız. Valide Sultan Sarayı'nın yalnızca adı zikredilir. Çırağan Sarayı ve Yerebatan Sarayı ise, şöyle tasvir edilir:

"Sadrazam İbrahim Paşa'nın Beşiktaş'taki sahilsarayının bahçesinde heyecanlı bir koşuşturma sürüp gidiyordu günlerdir. Karşılıklı renkli boyanmış ahşap galeriler kurulmuştu, bir minyatür anfitiyatro gibi, birbirinin önünü kapatmayan dar raflardan oluşuyordu galeriler. (...)Akşam yaklaştığında bahçeye tepsilerle cam ve gümüş laledanlar taşınmıştı, ancak tek bir lalenin sapını ve yaprağını içine alacak kadar ince, uzun boyunlu vazolar, altları dengeyi sağlamak için şişkin. Sayılarının hesabını tutmak neredeyse imkânsızdı, öylesine çoktular. Her birinin içine birer lale konmuştu, en nadidelerinden seçilerek, henüz goncadan açılmış olmalarına dikkat edilerek. Yan yana konacak lalelerin renklerinin uyumlu olmasına bizzat İbrahim Paşa dikkat ediyordu, birçoğunun yerini değiştirtmişti. Böylece parlak ateş renkli lalelerin yanına al rengin giderek açılan tonları, mercan renkleri yerleştirilmişti. (...) Laledanların aralarındaki boşluklar, ahşap raflara ince zincirlerle asılan renkli billur toplarla doldurulmuştu. Bunlar ışığı yansıtacaktı, en alta yerleştirilecek dizi dizi kandillerin ışığını. Bahçenin çardaklarına da renkli kandiller asılmıştı." (s.89-90)

"Saray, Bizans'tan kalma muhteşem bir yapıydı. Altındaki büyük sarnıçta, su yüksekliği ne hikmetse hiç değişmez, hep aynı seviyede kalırdı. Üzerinde kayıkla gezilir, ucu bucağı yokmuş gibi gözükürdü. Üzerindeki yapı da harikaydı. İçerisi, III. Selim'in kaldığı Aynalıkavak Kasrı gibi, Hint kumaşından sedir ve perdelerle, sedef kakmalı eşyalarla döşenmişti. Altın yaldızlı aynalar, salonları hem süslüyor hem de daha geniş gösteriyordu. Yemek odasındaki büyük pencerenin karşısındaki duvara mermer bir çeşme konmuş, iki yanına da porselen tabaklar asılmıştı. Onların altındaki havluluklara ise, Nigâr Hanım'ın güzel, sıma işli havluları asılmıştı." (s.88)

3.1.2.2.1.1.2. Taşra Sarayları

İncelediğimiz romanlarda taşra sarayları içerisinde yalnızca Edirne Sarayı ve Bursa Sarayı zikredilir.

Bursa Sarayı'na *Zafer Vaat Etmeyen Topraklar'*da, Edirne Sarayı'na da *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında rastlarız.

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar'da romanın küçük bir bölümünde Bursa Sarayı'nın şu tasviri ile karşılaşırız:

"Hiç direnmeyle karşılaşılmadan girilen kentte saray, binlerce kilometre uzaktan gelen atlılar için ilginçliği olmayan binalar yığınından ibaretti. İç içe geçmiş bahçeli evler, cins atlarla dolu ahırlar, av köpekleriyle av kuşlarının bakıldığı yerler, elleri önlerinde kenetli, başları eğik bekleşen seyisler, hizmetçiler ve köleler... Dışarıdan bakıldığında İslamiyet'e aykırı günahların yaşandığı yere benzemiyordu burası. Müsriflik için söylenecek söz bulabilmenin olanaksızlığını kavramaya başlayan Mehmed Mirza, atıyla iç avluya dek geldi. Rehberin, Osmanlı'nın taht salonu burası diyerek kapısından hızla içeriye daldığı tek katlı büyükçe binaya doğru yürüdü. Atının üstünde içeri daldı.

-Nerede bu tahtın sahipleri?

Atından inmişti. Bir ayağı tahtın üstündeydi. Kılıcıyla arkadaki kumaş perdeleri çekiştirdi. Arka duvar, kılıçlar, kalkanlar, davul, tuğ ve miğferlerle donatılmıştı. Tahtın hemen sağında kırmızı renkli büyük bir sancak duruyordu. Sancağın arkasındaki sedef kakmalı rahlenin üstünde, ortasından açık bir Kur'an-ı Kerim vardı. Kur'an-ı Kerim'in sayfa kenarlarındaki altın yaldızlar yandaki pencereden gelen ışıkla parlıyordu. Tahtın sol tarafında yine kılıçlar, simli, altın işlemeli kaftanlar ve kanlı bir gömlek vardı. Kılıçlardan çoğu ince ve uzundu. Kılıçların arasında değerli taşlarla süslü hançerler serpiştirilmişti. Duvarın dibindeki üç basamaklı yükseklikte üç post seriliydi. Postların serili olduğu yerin arkasında siyah, beyaz, kırmızı ve yeşil renklerden oluşan ikinci bir sancak vardı. Bu sancak tahtın biraz daha gerisindeydi. Salonun tavanı yüksekti; kenarlardan başlayıp ortaya doğru daralan yuvarlak ahşap kaplaması, taht salonunun tavanının çadır tavanına benzetilmek istendiğini gösteriyordu. Çadır görüntüsünü salonun dört köşesini yuvarlatan içerlek direkler tamamlıyordu. Mehmet Mirza taht salonuna açılan on iki tane kapı saydı. Mehmed Mirza'nın burada olmasına şaşırdığı şey, üç basamaklı yükseklikteki haçlar ve ikonlardı. Bunlar, Osmanlıların, Hristiyanlık ile Müslümanlığı birleştirerek yeni bir din ortaya çıkarmak istemelerinin kanıtı gibi geldi Mehmed Mirza'ya. Soldaki kapıların birinden içeriye dalarken, "Harem nerede?" diye sordu. Yalınkılıçtı. Uzun bir koridoru hızlı adımlarla geçti, üstü kapalı ikinci bir salona ulaştı. Yerleri mermer kaplı, duvarları alçı sıvalı bir salondu burası. Karşılama salonunu andırıyordu. Ağaçsız bir iç bahçe ve yan yana sıralanmış odalara geçiliyordu buradan." (s.49)

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanının kısa bir bölümü Edirne Sarayı'nda geçer. Edirne Sarayı'nın iki bölümü karşımıza çıkar. Bunlardan biri harem, diğeri ise, nakkaşhanedir.

"Edirne Sarayı'nın hareminde telaş vardı sekiz yıl önce, 1679 yılın o çok iyi hatırladığı ılık eylül sabahında, tatlı bir telaş... Sultan IV. Mehmed'in son gözdesi Afife Kadın, hünkârına bir evlat vermeye hazırlanıyordu." (s.17)

"Edirne Sarayı'nın nakkaşhanesine çırak olarak gönderildiğinde dünyalar bağışlanmışçasına sevinmişti." (s.31)

3.1.2.2.2. Köşkler (Kasır) Yalılar

İncelediğimiz romanlarımız içerisinde yalnızca *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında birden çok kasırla karşılaşırız. Bunlardan ilki Şerefabad Kasrı'dır. Kasrın tasviri romanda şu şekildedir:

"Üsküdar'ın Salacak semti iyice şenlendi 1718 yılında. Sadrazamın yaptırdığı lebi derya kasrın ihtişamı herkesin gözünü kamaştırmıştı. Arkasını geniş bir servi korusuna yaslanmış olan bina, bahçesindeki küçük köşkler, fıskiyeli havuzlar ve rengârenk çiçek tarhlarıyla küçük bir saraydı sanki. "Doğancılar" denen yere yaptırılan maksim, hem kasrın ve muazzam bahçesinin hem de Üsküdar'ın su gereksinimini karşılamak içindi. (...) Şerefabad diye adlandırılmıştı kasır. Aslında her hazırlık, her adım Sultan Ahmed'i memnun etmek içindi. İbrahim Paşa burayı yaptırırken, velinimetini nasıl ağırlayacağını tasarlamıştı hep." (s.49)

"Ahmed Han onurlandırmıştı damadının özenerek yaptırdığı kasrı. Saltanat kayığı ile kasrın iskelesine yanaşan padişah önce, pek süslü kasrın pek süslü başodasında bir süre dinlendikten sonra kıyıdaki ahşap bahçe köşkünde oturmuştu. Elini uzatsa tutacakmış gibi görünen Kız Kulesi'ni, Sarayburnu'ndaki kendi yuvasını, limanı ve kentin diğer yakasındaki Galata'yı seyrederken, sunulan yiyeceklerin tadına bakarken damadının yer seçimindeki ince zevkini övmüştü." (s.50)

Aynalıkavak Kasrı da romanda yer alan kasırlardan biridir. Yazar, Aynalıkavak Kasrı ile ilgili şunları kaydeder:

"Eskiden Tersane Kasrı olarak adlandırılan yapının, Venediklilerin armağan ettiği muazzam büyülükteki aynalarla süslendikten sonra, aynaların kavak kadar uzun endamlarının dillere düştü ve önce "Aynaları Kavak Sarayı" diye, sonra giderek kısaca "Aynalıkavak Sarayı" diye anılageldiği söylenirdi. Kimisi de bu adın, yakındaki Ok Atanlar Tekkesi'ndeki okçuların ayna denen hedeflerinden geldiğini söylüyordu. (...)

Padişah, Haliç'in mavi sularının üzerine doğru uzanan kubbeli divanhanede yaşamın tadını çıkarabilirdi artık. Yakındaki Okmeydanı'na da sık sık uğrayıp ok atabilir, gösterdiği hüneri okun düştüğü en uzak mesafeye nişan taşları dikerek belleklere kazıyabilirdi ya da akşamları muazzam bahçeden durgun sulara yansıyan billur kandillerin ve dibinden aydınlatılan lalelerin renginde giysilere bürünüp usta ellerin çaldığı utların, kanunların, usta nefeslerin üflediği neylerin sesiyle mest olabilirdi." (s.155)

Romanda adı geçen kasırlardan biri olan Sadabad Kasrı ise, tarihçi Raşid tarafından şöyle kaydedilir:

"Padişaha mahsus nehrin iki yakasında, Kasr-ı Hümayun'dan biraz uzakta, sadrazamın ve şeyhülislamın ve kaptanpaşa ile kethüda beyin ve sair devlet erkânının çadırları kuruldu. Hepsi samur erkân kürkleri ve kâtibî sarıklarıyla nehir kenarındaki büyük çadırlara geldiler, sonra hep birlikte çıkıp padişahın yeni yaptırdığı kasrı, muhteşem Kasr-ı Hümayun'u seyrettiler. Sonunda Ahmed Han Hazretleri de büyük bir alayla karadan Sadabad'ı şereflendirdi." (s.224)

Aynalıkavak Kasrı'ndan sonra İbrahim Paşa'nın Avusturya elçisini konuk ettiği Anadoluhisarı yakınındaki Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı ile karşılaşırız.

"Renkli çakıl taşlarıyla döşeli, iki yanında cüce ağaçlı mermer saksılar dizili yoldan geçerek bahçede soluklandılar. Bahçenin gerisinde uzanan geniş saçaklı yüksek yapılara yalnızca kaçamak bir göz atabildi konuk, içlerinden birinin yalının harem dairesi olduğunu ve meraklı gözlere bakmasının yakışık almayacağını biliyordu. Sonunda törensel, ağır hareketlerle, çevrelerini saran debdebenin farkında değilmişçesine, kıyıdaki divanhaneye girdiler. (...) Yalının divanhanesi üç yandan pencerelerle çevriliydi. Altın nakışlı kubbenin tam altındaki mermer havuzun fıskiyesinden yükselip, zerrelerle dağılan sular, günün son ışıklarını yakalayarak hiç bitmeyen bir gökkuşağına dönüştürüyordu." (s.179-180)

Romanda yer alan mekânlardan biri de İncili Köşk'tür. (s.237) Yazar, köşkün "İncili" adını nereden aldığını şöyle kaydeder:

"Sarayın Marmara Denizi'ne bakan sahilinde, XVI. yüzyıldan kalma İncili Köşk, adını divanhanesindeki eşsiz tahttan sarkan, incilerle bezeli askıdan alıyordu. Upuzun püskülleri inciden, iri yakutları, zümrütleri güneşin ışığını yakalayıp tutan, göz alıcı mücevher askılar, saltanatın gücünü vurgulayan birer simge gibi hep kullanılagelmişlerdi tahtların, odaların tavanında, ama hiçbiri bir binaya adını verecek kadar ünlenmemişti, İncili Köşk'ün, incili askısından başka." (s.237-238)

Levnî ile Ahmed Han'ın sohbetlerine şahit olduğumuz Sofa Köşkü ile ilgili şunlar kaydedilir:

"Levnî bu defa Sofa Köşkü'ne çağırılmıştı. Evinden çabucak saraya yürüyecek, oradan sarayın geniş avlularını geçerek, içoğlanlarının eşliğinde padişahın huzuruna kabul edilecekti. (...) Saray-ı Âmire'nin ikinci avlusundaki ağaçlı yoldan yürürken sağ tarafındaki mutfakların kocaman bacalarına baktı, hepsinden dumanlar tütüyordu, kim bilir saray aşçıları bugün neler hazırlamaktaydı âlemin efendisi için ve onun rahatını, güvenliğini sağlayan onca insan için? (...)

Sofa Köşkü, sarayın Boğaziçi'ne bakan yönünde, duvardaki bakışlarının çiçekli motifleriyle, divanhanesini çepeçevre kuşatan enli sedirlerinin kırmızı kadife minderleri ve sim işlemeli yastıklarıyla gönül açan bir mekândı. Yüksek tavanın ortasından sarkan muhteşem askının ucunda sallanan zümrütleriyle yakutları, sanki ışığı kendilerine çekerek sonra dört bir yana dağıtırdı, renklendirilmiş olarak. Ama şimdi dağıtacak ışık yoktu, önünde uzanan Boğaz manzarasını çerçeveleyen serpme çiçekli ipek perdeler de tamamen yanlara çekilmiş olmasına rağmen içerisi yarı karanlıktı." (s.291-292)

3.1.2.2.3. Konak ve Evler

İncelediğimiz romanlar içerisinde mekânın konak olduğu iki romanımız vardır: *Börklüce* ve *Rumeli Benimdi...*

Börklüce romanında yalnızca Yakup Bey'in Bedreddinciler tarafından yakılan konağından söz edilir. Konağa dair romanda şunlar yer alır:

"Arkasında büyük bir bahçesi bulunan bu konak, kendisinin yapısal özellikleri yönünden, Batı Anadolu'daki diğer güçlü, varsıl beylerin konaklarından farksızdı. Duvarları kerpiçten yapılma olan alt katında yalnız ağır, samanlık, odunluk, ambar mekânları bulunurdu ve o mekânlara açılan kapı, arkada bahçeye bakan yandaydı. Bey ailesiyle hizmetkârların yaşama mekânı üst kattaydı. Zenginlik gösterisi niyetiyle kerpiçten ya da taştan değil, tümüyle ahşaptan yapılmış bu üst kat, cumbalarla, şahnişinlerle alt katın hizasından dışarıya çıkıp taşardı. Alt kattaki büyük sokak kapısından, iki iç duvar arasında yapılmış bir merdivenle bu üst kata çıkılırdı. Alt katta hiçbir pencere yoktu ama oradaki mekânların, özellikle ahırın hava alabilmesi için duvarda dikine, ince uzun, mazgal aralığı gibi açıklıklar bırakılmıştı ve bunları örten, kepenk ya da kanat türünden herhangi bir düzen yoktu." (s.68)

Âyan ailesinin hayatını konu alan Rumeli Benimdi romanında İştip, Köprülü ve Rusçuk âyanlarının oturduğu konakların her ne kadar geniş tasvirleri olmasa da, romanda konaklara dair bazı bilgiler yer alır. İştip Âyanı Ali Bey'in Hotina deresi üzerine yaptırdığı yeni konak şöyle anlatılır:

"Bahçeye şebboylar, zambaklar, hercaimenekşeler ve yediveren güller diktirdi. Sâkine, pembe rengi severdi. Ali Bey, pembe gül fidanları da diktirdi. (...) Ali Bey, yeni konağın bahçesinde oturmayı çok seviyordu. Sâkine için diktirdiği yediveren güller her daim açıyordu. Evi de hanımelleri sarmıştı, açtıklarında mis gibi kokuyorlardı. Yine bir gün yorgun argın eve geldiğinde, arka bahçeye çıktı ve büyük kestane ağacının altına gitti. Ağacın altına bir kerevet attırıp şilteler koydurmuştu.

Buraya oturduğunda ağacın gölgesi onu hem güneşten koruyor hem de serin oluyordu." (s.24)

"Âyan konağı aslında hiç de sıkıcı bir yer değildi, geniş pencereleri ve onları dışarıdaki gözlerden saklayan kafesleri vardı. Dışarıdan girildiğinde güzel bir bahçe herkesin içini açardı. Sokak kapısına kadar çakıllı bir yoldan yürünür, kapıdan girilince taşlıktaki küçük havuz görünürdü. Havuzun iki tarafındaki az basamaklı merdiven, sahanlığa çıkardı. Bu sahanlıktaki odalar arka bahçeye bakar, orta salon aileyi, sağlı sollu yan odalar, gelen kadın ve erkek misafirleri ağırlardı. Büyük mutfak yan bahçeye bakar, duvarlarındaki tabaklıklarda bakır sahanlar dururdu. Ocakta kaynayan büyük çaydanlık, isteyenler için her daim hazır olurdu. Yatak odaları üst kattaydı; Ali Bey'in dairesi ayrıydı. Mücevher Hanım, çocuklarıyla arkaya, bahçeye bakan odalarda yatardı." (s.112-113)

Köprülü konağının yalnızca Vardar Nehri'ne nazır ve beyaz boyalı, büyük bir bina (s.29) olduğu kaydedilirken, Rusçuk âyan konağının ise, yalnızca bahçesinde yapılan bir düğünden söz edilir. (s.33)

Bunun dışında bir de Alemdar Paşa'nın Silistre'de oturduğu konağın küçük bir tasvirine rastlarız.

"Tavanları tezyinatlı, aşı boyalı konağın yüksek pencereleri genişti. Tahta merdivenleri gıcırdıyor, inen çıkan böyle duyuluyordu. Salondaki büyük demir avizenin üzeri yağ kandilleriyle bezenmişti. Kandiller hem aydınlatıyor hem de avizeyi süslüyorlardı." (s.58)

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar romanında Yıldırım Bayezid'in tutulduğu ahşap tavanlı bir evden söz edilir (s.203) Bu eve dair bildiğimiz tek şey Akşehir'de olduğudur. Yine aynı romanda Yıldırım Bayezid'in ailesinin yenilgiyi öğrenir öğrenmez, sarayı terk ederek saklanmak için geldikleri, Osmanlı beylerinin en yakın sırdaş ve dostlarının evlerinden bahsedilir. (s.44) Bu ev ise, Bursa'da yer alır.

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında yer alan mekânlar arasında Levnî Çelebi'nin evi vardır. Yazar, evin Soğukçeşme sokağında olduğunu kaydeder. (s.223) Soğukçeşme sokağının da Sultanahmet semtinde, Topkapı Sarayı ile Ayasofya Müzesi arasında olduğu bilinmektedir. Bu evin üst katında Levnî'nin çalışma odası yer almaktadır.

"Taşkın bir hevesle doluyordu Levnî resim yaparken. Evinin üst kattaki en aydınlık odasını çalışmalarına ayırmıştı, tıpkı yıllardır Pera'da yaşayan Vanmour Usta'nın atölyesi gibi..." (s.63)

Can Yoldaşları'nda ise, romanın giriş kısmında Teğmen Avni'nin evinden ve kasabada bulunan evlerden kısaca şöyle bahsedilir:

"Teğmen Avni Yeniova kasabasının meydanına bakan evinde ağır ağır pencereye doğru yürüdü." (s.5)

"Kasaba, yeşilin farklı tonlarının mükemmel uyumu ve damları bembeyaz karlarla kaplı küçük ve şirin evleriyle olağanüstü bir görünüm sergiliyordu." (s.21)

Muhacirler (Bitmeyen Göç) romanında İnebosu'daki evlerin kerpiçten, basit kulübeler şeklinde yapıldığı, daha sonra çevredeki Rumlar ve Bulgarlardan az çok yapı ustalığı öğrenildiğini (s.19) öğreniriz. Aynı zamanda göçten sonra Havza'nın Şeyhkoyun kasabasına yerleşenler arasında yer alan Turan ve ailesinin yaşadığı yere dair şunları gözlemleriz:

"İki çocuğu ile memleketten gelen Turan, Kocaneneliler sülalesinin diğer aileleri ile birlikte köyün orta kısmında, Rumlardan kalma bir eve yerleşir. Dört kişilik aileye verilen bu odacığa ev bile denemez. Kerpiçten yapılmış bir oda ile ona bitişik mutfak olarak kullanılan bir girişten ibarettir ev. Tuvalet dışarıda, ahıra bitişiktir. Evin kenarında otla ve çalı çırpı ile kapatılmış bir boşlukta yıkanılmaktadır." (s.157)

İzmir 13 Eylül 1922 romanında yer alan mekânlardan biri roman kahramanı Işık Kansoy'un evidir. Romanda bu mekâna dair kaydedilen tek bilgi Yeniköy'de ve Boğaz manzaralı oluşudur.

"Yeniköy'deki evinin Boğaz'a bakan balkonuna çıktı." (s.18)

3.1.3. Dinî Mekânlar, Külliyeler

Tarihî romanlarımızda dinî mekânlar olarak cami ve (bunlara bağlı olarak külliye), kilise ve manastırların yer işgal ettiğini görüyoruz.

3.1.3.1. Camiler

İncelediğimiz romanlar içerisinde camiler yalnızca iki romanımızda yer alır. Ancak bunların da yalnızca adları zikredilir.

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında birçok caminin adı zikredilir. Ancak hiçbirinin tasvirine rastlanmaz. Romanda ilk olarak büyük İstanbul yangınından hasar almış camilerin isimleri zikredilir:

"Alevler Haliç kıyısında, Tüfekhane'de bir evin tutuşmasıyla başlamıştı. Hemen büyüyen yangın Unkapanı Camii'ni yuttuktan sonra bu kağıdan kentin içine dalarak iki koldan genişlemişti. Sağ koldan yayılan alevler Azebler Camii'ni ve hamamını yıkmış, Zeyrek'e yönelmiş ve eski sadrazam Numan Paşa'nın karısı Ayşe Sultan'ın sarayına, oradan da Atpazarı'na sıçramış, önü alınamayacak bir yola girmişti. Fatih Camii'nin duvarıyla Saraçhane'ye ulaşmış, burası kurtarıldığından arkadan yol bularak Amcazadehüseyinpaşa Türbesi önünden yokuş aşağı Horhor'a ve Etmeydanı Kapısı'na varmış, buradan yukarı yönelip Mollagüranî'den Altımermer'e, oradan da Çına Camii'ne gelmişti. Sol kolda ise, Unkapanı ve kale dışından çok, sur içinde duvar dibinden ilerleyerek dört bir yana alevden kollarını salıyor, dar sokaklarla birbirine yaslanmış evler de her şeyi çabuklaştırıyordu. (...) Kızıl alevler geceyi gündüze çevirirken yangın Ayazma Kapısı'nı geçmiş, Kantarcılar çevresinde

Hocaalipaşaoğlu Hanı ile anayolun üstündeki Yeni Han'a kadar ilerlemiş, oradan yokuş yukarı çıkarak Ağa Kapısı'nın duvarından Süleymaniye imaretinin arkasından dolanmış, eski reisülküttap Kızılbaş Bekir Efendi'nin konağını ve Vefa Camii'ni tutuşturmuştu. Yalayıp yok edeceği yerler bitmemişti daha. Vefa'dan sonra Vezneciler'de Kalender Camii'ne yaklaşmış, bu arada Şehzade Camii'ni, yeniçerilerin tüm eski odalarını, Acemi Oğlanlar Kışlası'nı, Çukur Çeşme ile Müftü Hamamı ve eski sadrazam Kara İbrahim Paşa'nın konağını yutmuş, Laleli Çeşme'den yokuş aşağı yol bulup, Kızılmusluk'tan ve Cellât Çeşmesi'nden geçerek Langa bostanlarına bakan mahallelere ve Kumkapı'daki Sırp Asduazadzin Ermeni Kilisesi'ne atlamış, ayrıca Soğukçeşme'den tekrar yokuş yukarı tırmanmış ve Çınardibi'nde son bulmuştu." (s.43-45)

Yine aynı romanda bir deprem hadisesinin ardından zarar görmüş camilerin isimleri zikredilir. Bunlar arasında Fatih Camii, Bayezid Camii'nin ve Edirnekapı Mihrimah Camii de yer alır. Deprem bu camilerin kubbelerini çatlatmış ve pek çok caminin minarelerini yıkmıştır. (s.153)

Rumeli Benimdi isimli romanımızda ilk olarak İştip'te yer alan Muhiddin Baba Camii ve Dergâh Camii ile karşılaşırız. Bu camilerle ile ilgili yazar, şunları kaydeder:

"Muhiddin Baba Camii kilise görünümünde olduğu için, bir süre Müslüman ve Hristiyanlar arasında paylaşılamamışsa da, sonradan cami olarak tescil edilmiştir. (...) Bulgar Mahallesi ise, İştip'in batısındaki Bektaşî dergâhının önüne düşer. Dergâhın camisi tek minarelidir. Müslümanlar, önemli günlerde, cuma ve teravih namazlarında bu camide bir araya gelirler. Cami küçük, ama şirin, ahşap bir yapıdır. İçi yeşil keçelerle döşenmiş, tavanı ve hutbe merdiveninin tırabzanı ceviz oyma işçiliğinin mükemmel bir örneğidir. Kırmızı, yeşil, mavi pencere camları dışarıdan bakılınca içeriyi pek göstermez. Caminin bahçesinde tek bir çeşme vardır, bu yüzden abdest almak isteyenler önceden sıraya girerler." (s.11)

Romanda, müstakil bir bölüm halinde Bezmiâlem Valide Sultan ile ilgili malumatlar yer alır. Bu malumatlar arasında Bezmiâlem Valide Sultan'ın inşa ettiği kurum ve kuruluşlar da yer alır. Bunların arasında camiler de vardır.

"Sıra camilere gelmişti. Dolmabahçe Camisi'yle Gureba Hastanesi'nin camisini onun vakfı yaptırdı." (s.117)

Adı geçen romanda son olarak Alemdar Paşa'nın cenaze merasiminin yapıldığı Sultan Ahmet Camii zikredilir. (s.148)

3.1.3.2. Mektepler

3.1.3.2.1. Enderun

Osmanlı Devletinde XV. yüzyıl ortalarından itibaren medrese dışında en köklü ikinci eğitim kurumu Enderun idi. Hristiyan ailelerden devşirilen değişik yaşlardaki çocuklar önce Müslüman Türk ailelerinin yanında Türkçeyi, İslâmî esasları ve adabı öğrendikten sonra acemi oğlanlar saray ve kışlalarında bedenî ve ruhî kabiliyetlerini geliştirecek dersler ve talimler görürlerdi. Buradaki belirli süredeki eğitimden sonra 'çıkma ' adıyla ayrılarak çeşitli askerî birlikler içerisine dağıtılırlar, üstün kabiliyetli olanlar ise daha yüksek seviyede eğitilmek üzere Enderun'a alınırlardı. (Öztuna, 2004)

İncelediğimiz romanlar içerisinde Enderun'a yalnızca *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında rastlarız.

Roman, Selanik sancağında, kente yakın köylerden birinde cereyan eden bir devşirilme hadisesi ile başlar. Devşirilen çocuklar temel eğitimi Saray-ı Âmire'nin Enderun Mektebi'nde alırlar. (s.25)

3.1.2.2. Rüştiye

Muhacirler (Bitmeyen Göç), romanında, Turan'ın Manastır'daki rüştiyede eğitim gördüğünden söz edilir. (s.29)

3.1.2.3. Sıbyan Mektebi

Sıbyan mektebinin, *Rumeli Benimdi* romanında yalnızca İştip'in tanıtımı sırasında adı zikredilir.

"Bedesten, sıbyan mektebinin karşısına düşer." (s.12)

Bunların yanı sıra yine *Rumeli Benimdi* romanında Valide Sultan'ın inşa ettirdiği kurum ve kuruluşlar arasında mektepler de yer alır. Bunlar; Dar-ül Maarif Mektebi ve Bezmiâlem Valide Sultan Mektebi'dir. (s.117)

3.1.3.3. Tekkeler (Mevlevîhaneler)

Romanlarımız içerisinde yalnızca Rumeli Benimdi'de Bektaşî Dergâhı'na rastlarız. Sıbyan mektebinde olduğu gibi bu dergâhın da yalnızca adı zikredilir ve camisi hakkında bilgiler verilir.

3.1.3.4. Türbeler

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında Gülnuş Valide Sultan'ın kendi adına yapılan caminin yanındaki türbesi (s.37) ve Amcazadehüseyinpaşa Türbesi (s.43) zikredilir.

3.1.3.5. Hastaneler

İncelediğimiz romanlar içerisinde ilk olarak *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde'*de, Topkapı Sarayı hareminin içerisinde bulunan hastane ile karşılaşırız. Bu hastane ile ilgili romanda yalnızca şunlar yer alır:

"Haremin içindeki hastanede kendine ayrılan, duvarları nakışlı küçük odada birden geçmişine döndü. (...)" (s.283)

Can Yoldaşları'nda Üsküp'te bulunan askerî hastaneden söz edilir. Yeniova'dan yaralı olarak gelen Teğmen Avni'nin tedavisi bu hastanede yapılır. (s.200)

Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale romanında da iki hastane karşımıza çıkar. Biri Alçıtepe civarında yer alan açık sahra hastanesi Sargıyeri, diğeri ise, Hastahanebayırı'nde yer alan askerî hastanedir.

Sargıyeri'nde savaş ahlâkına sığmayan bir olay cereyan eder. Yakınlardaki bir koya yaklaşan bir İngiliz zırhlı gemisi bu bölgeyi bombardımana tutar. Bunun üzerine bir de tayyarelerden biri çok uçlu çiviler atar ve birçok asker şehit olur. Yanı sıra Sargıyeri'nde tedavi gören birçok İtilaf ordusu askeri de bu saldırı sonucunda hayatını kaybeder. (s.84-88)

Hastanebayırı'nda yer alan askerî hastane ise, Sargıyeri ve Conkbayırı'ndan gelen hastalarla doludur. (s.93)

3.1.3.6. Hamamlar

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar'da Mahmud Han'ın isteği üzerine Yıldırım Bayezid ve ona hizmet etmesi için görevlendirilen Ahmed Kâhya Akşehir'de bir hamama getirilirler. (s.210)

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında da hamam mekân olarak kullanılır. Ancak bu romanda Topkapı Sarayı'nda bulunan iki farklı hamam ile karşılaşırız. Bu hamamlara yönelik yazar şunları kaydeder:

"Valide Sultan ile kadın efendilerine ait olan küçük hamam, haremin kadınlara ayrılan bölümünün de sonuydu. Valide Hamamı denen bu yerde, padişahın kadınlarının birbirlerinin vücutlarının en küçük kusurunu araştırırcasına süzen bakışlarıydı aslında alışamadığı, kimin teni daha beyaz, kimin beli daha ince, kimin saçı daha uzun... Ama padişaha ait büyük hamamda işler değişiyordu, buradaki yarış başkaydı, kendini bir tek kişiye, padişaha beğendirme yarışı..." (s.264)

Bunların yanı sıra bir de büyük İstanbul yangınında hasar görmüş hamamların isimleri zikredilir. Bunlar, Müftü Hamamı ve Azebler hamamıdır.

3.1.3.7. Çeşmeler

İncelemediğimiz romanlar içerisinde ilk olarak *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında yer alan Ahmed Han'ın Topkapı Sarayı'nın dış kapısının önüne kendi adına yaptırdığı gösterişli meydan çeşmesidir. (s.304)

Topkapı Sarayı'nın üçüncü avlusuna inşa ettirilen kütüphanenin önüne yapılan mermer çeşmeden de bahsedilir. Bu çeşme romana şöyle kaydedilir:

"Hemen önüne, merdivenlerin ortasına yerleştirilen mermer çeşmenin yürek biçimli yaldızlı musluğuyla iki yana zarifçe eğilen lale kabartmaları davetkârdı." (s.169)

Bunlardan başka yine büyük İstanbul yangınında zarar görmüş çeşmelerin adı da geçer. Bunlar, Çukur Çeşme ve Cellât Çeşmesidir.

Rumeli Benimdi romanında ilk olarak Dergâh Camii'nin bahçesindeki çeşmeden bahsedilir.

"Caminin bahçesinde tek bir çeşme vardır, bu yüzden abdest almak isteyenler önceden sıraya girerler." (s.13)

Yine aynı romanda Valide Sultan'ın inşa ettirdikleri arasında çeşmelere de rastlarız:

"İstanbul çeşmeleri de ondan nasibini aldılar; çok sevdiği bu şehir için on iki çeşme yaptırdı ki Beşiktaş'taki Valide Sultan Çeşmesi en meşhurlarındandı. Medine'de iki, Kerbelâ'da bir sebil de yaptıklarına katılınca, halkından pek çok hayır duası almıştı." (s.116-117)

3.1.3.8. Kiliseler - Manastırlar

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde'de Prinko (Büyükada) Adası'nda bulunan bir kiliseden söz edilir. Burası aynı zamanda Kadınlar Manastırı'dır

"Büyükada'daki Kadınlar Manastırı, Sultan III. Ahmed'in zamanına can çekişerek, pek harap bir halde erişmişti. Kilisesinin kubbesi tamamen yıkıktı, ancak kilisenin kesik piramit biçimli, üzerinde çınar yaprağı kabartması olan sütunlarının bazıları ayakta, bazı sütun başlıkları ise toprak yüzeyine dağılmış duruyordu. Ada halkı burayı hala "kamares" hücreler diye anıyordu, ama rahibe hücrelerinin barınılacak yanı kalmamıştı. Manastır, servili bir yokuşun altında, sahile tatlı bir meyille inen arazide inşa edilmişti, çok yaşlıydı yapı, çok görüp geçirmiş, iyi günlerinde gururla dikilip durmanın tadını çıkardığı gibi, çok da çile çekmişti." (s.147)

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde ve *İzmir 13 Eylül 1922* romanlarında İstanbul ve İzmir'de cereyan eden yangın hadiseleri aktarılırken birkaç kilisenin de adı zikredilir. Ancak bunlar alelade kullanılan yer isimleri olarak kalırlar. İstanbul'da bulunan kilise, Kumkapı'daki Sırp Asduazadzin Ermeni Kilisesi, İzmir'de bulunan ise, Surp Stepanos Kilisesi'dir.

Rumeli Benimdi romanında da bir Bulgar kilise olduğundan söz edilir. Ancak bu kilise, başka bir mekâna işaret etmek amacı ile kullanılır.

"İştip'in en büyük yapıları olan âyan konakları iki tanedir. En güzeli ve büyüğü, Bulgar Kilisesi'nin karşısında olandır." (s.13)

3.1.4. Konaklama, Dinlenme-Eğlence Mekânları

3.1.4.1. Hanlar

Muhacirler (Bitmeyen Göç) romanında Turan ve arkadaşlarının konakladıkları ki handan söz edilir. Romanda hanlara dair herhangi bir tasvir bulunmaz. Yalnızca birinin Karafere'de (s.68), birinin Kozan'da (s.70) bulunduğu kaydedilir.

3.1.4.2. Kahvehaneler

İncelediğimiz romanlarımız içerisinde yalnızca Can Yoldaşları'nda buluşma ve sohbet mekânı olarak kahvehanenin seçildiğini görürüz.

Teğmen Avni ve Teğmen Avni Yeniova'da bir kahvehanede buluşur ve sohbet ederler. (s.7) Aynı zamanda Burhan ve İsmet'in buluşma mekânı (s.26), Burhan'ın arkadaşı ile sohbet etmek için seçtiği mekân yine kahvehanedir. (s.202)

3.1.4.3. Meyhaneler

Meyhaneler macera yönü ağır basan ve tarihi bir fon olarak kullanan romanlarda daha çok karşımıza çıkar. Bu sebeple tarihî özellikleri pek az yansıtılır. Meyhanelerin bulunduğu yer ise tarihçe de sabit olduğu üzere Galata taraflarıdır. (Koçu, 1947)

Romanlarımız içerisinde ilk olarak *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde*'de karşılaştığımız meyhane Galata'da bulunur. (s.241) Ahmed Han ve Levnî tebdil-i kıyafet, Yorgakis'in meyhanesine giderler. Yazar, meyhanenin tasvirini şöyle yapar:

"Yaşlı Yorgakis'in meyhanesi, Galata'da, kulenin meydanına açılan sokaklardan birinde, bir taş binanın giriş katındaydı. Duvardaki yuvalarına yerleştirilmiş renkli kandillerden yayılan yumuşak ışık, duvarın basit nakışlarını olduğundan daha etkileyici gösteriyordu. Yüksek tavanlı, havadar, ama aydınlatmada bilhassa cömert

davranılmamış geniş mekânı lâyıkıyla tamamlayan, duvar dibine dizilmiş kocaman, ahşap şarap fıçılarıydı, irilikleriyle içki düşkünlerinin gözünü doyuran demir çemberli fıçılar. Diğer duvar boyunca uzanan ensiz tezgâhın üzerindeki rengârenk boyalı, ince oymalı ahşap rafta ise, küçük şişeler diziliydi, çeşit çeşit zeytinyağı, sirke, nar suyu, limon suyu... Kocaman bir satranç tahtası gibi döşenmiş, yıllar yılı üzerlerine dökülüp saçılan türlü içkiye, çiğneyen türlü ayağa sabırla dayanmış renkli taşlar, örtüsüz zeminin yegâne hareketiydi. Ahşap ayaklar üzerine yerleştirilmiş, mekâna seyrekçe serpiştirilmiş geniş sinilerin çevresindeki alçak tabureler, gecenin müşterilerini bekliyordu." (s.241-242)

Rumeli Benimdi'de de Abdülkadir Bey ile ağabeyi Osman'ın tebdil-i kıyafet meyhaneye giderler. (s.105) Meyhanenin nerede olduğu kaydedilmemişse de adının Aleko olduğu kayıtlıdır.

3.1.5. Müteferrik Mekânlar:

3.1.5.1. Kuleler

*Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde'*de Galata Kulesi ve Kız Kulesi her ne kadar müstakil mekânlar olarak karşımıza çıkmasa da isimleri zikredilir.

Yorgokis'in meyhanesi Galata Kulesi'nin meydanına açılan sokaklardan birindedir. (s.241) Kız Kulesi ve Galata Kulesi, Şerefabad Kasrı'nın bahçe köşkünden görülür.

"Elini uzatsa tutacakmış gibi görünen Kız Kulesi'ni, Sarayburnu'ndaki kendi yuvasını, limanı ve kentin diğer yakasındaki Galata'yı seyrederken, sunulan yiyeceklerin tadına bakarken damadının yer seçimindeki ince zevkini övmüştü." (s.50)

3.1.5.2. Hapishaneler

Romanlarımız içerisinde yalnızca *Can Yoldaşları* romanında hapishaneye rastlarız.

İlk olarak Sırp Milliyetçi Ordusu askeri olan Burhan, Mitroviça'da tutuklanır Milis karargâhına götürülür. Her ne kadar onlardan olduğunu anlatsa da hapishaneye atılır. (s.70-72)

Osmanlı Ordusu'nda bulunan Mehmet Ali'nin oğlu Sırp Milliyetçi Ordusu'ndadır. Baba oğul karşılaşırlar ve savaşın seyrine dair birbirlerine malumat verirler. Bu malumat her ne kadar Osmanlı'nın lehine olsa da, Mehmet Ali, oğlunu ihbar etmediği için tutuklanır. (s.177)

3.2. İncelediğimiz Romanlardaki Mekânın Coğrafî Dağılımı

İncelediğimiz romanlardaki mekânların coğrafî dağılımı şöyledir:

3.2.1. Osmanlılar Devri

XV. Yüzyıl

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar: Ankara, Bursa, Kütahya, Akşehir, İzmir.

Börklüce: Karaburun Yarımadası, İzmir/Menemen, Ayasluğ (Selçuk), Balıkova Koyu, Deliorman, Edirne.

XVI. Yüzyıl.

Pîrî: Kahire

XVIII. Yüzyıl

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde Selanik, Edirne, İstanbul.

XIX. Yüzyıl

Rumeli Benimdi: İştip, Köprülü, Rusçuk, Silistre, İstanbul.

XX. Yüzyıl

Can Yoldaşları: Kosova, Priştina, Mitroviça, Üsküp, İzmit, İstanbul.

Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale: Çanakkale.

İsmet Paşa'nın Ağır Topları: Yenişehir İnegöl, Orhaneli, Gediz, Afyon, Sincanlı, Bozüyük, Tavşanlı, Pazarcık, Bilecik, Emet Altıntaş, Kütahya, Eskişehir, Dumlupınar ve İzmir.

Muhacirler (Bitmeyen Göç): Makedonya'nın kent ve köyleri, İzmir, Manisa, İstanbul, Samsun, Yozgat.

***İzmir 13 Eylül 1922*:** İstanbul, Ege adaları, Balkanlar ve Kafkasya, Azerbaycan, Anadolu.

İncelediğimiz romanlarda tarihî hadiselerin cereyan ettiği şehirlerin hiçbirinin tasvirini rastlamayız. Mekânın tek işlevi hadiselerin cereyan ettiği yeri işaret etmektir. Kahramanlar ve mekânlar arasında dikkat çekici bir münasebet gözlemlenmemiştir. Yalnız *Börklüce* romanında mekâna dair dikkate değer bir husus vardır. Bu da, Börklüce'nin, İlyas Bey'i astığı Ayasluğ, Roma Çağı su kemerinin bulunduğu yerde idam edilmesidir.

Fantastik ögelerle dolu olan *Pîrî* romanında söz edilen "Karanlıklar Denizi", "Çıplak Kadınlar Adası" ve Mahlûkat-ı Gariban Adası" karşılaştığımız fantastik mekânlardır.

Tabiî coğrafya unsurları arasında yer alan dağ ve tepeler savaşın ya da çatışmaların cereyan ettiği mekânlardır. Akarsular güzelliğinden faydalanılan yerler olarak karşımıza çıkar. Ovalar, romanlarımızda ekseriyetle savaş alanı olarak kullanılsa da, düğün merasiminin yapıldığı bir mekân olarak da kullanılır. İki romanımıza mekân olan ada, ilk romanda, hem tehlike ve gizemlerle dolu tekinsiz bir yer hem de entrika ve sorunlardan uzakta huzurlu bir yer olarak; diğer romanda ise fantastik bir öge olarak yer alır.

İncelediğimiz romanların açık mekânlarının ilk başlığı olan kaleler, üç romanda mekân olarak kullanır. *Zafer Vaat Etmeyen Topraklar*'da fethedilen, *Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale*'de içinde savaşılan, *Pîrî*'de ise, yalnızca adı geçen bir mekân olarak karşımıza çıkar. *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında karşılaştığımız meydan, devrin sosyal hayatı ile ilgili ipuçları verir. Yalnızca *Rumeli Benim* romanına mekân olan köprü, hem ulaşım aracıdır hem de çocukların oyun alanıdır. Bahçeler (gezinti yerleri), romanlarımızda içinde kimi zaman oyunların kimi zaman da eğlence meclislerinin düzenlendiği mekânlardır.

Romanlarımızın kapalı mekânları, barınmak, dinî ihtiyaçları, eğitim, çalışma vb. ihtiyaçları karşılama ihtiyacıyla oluşturulmuştur. İncelediğimiz romanlarda yer alan kapalı mekânların başında Meskenler ana başlığı altında incelediğimiz saraylar, kasırlar, yalılar, konaklar, evler gelir. Bu mekânlar hem dönemin ipuçlarını verir hem de içinde yaşayanların maddî durumlarını gösterir. Dinî mekânlar camiler, kilise, manastır, tekke ve türbelerdir. Enderun, Rüştiye, Sıbyan Mektebi, incelediğimiz romanlarda rastladığımız eğitim kurumlarıdır. Hastane de incelediğimiz romanlarda rastladığımız mekânlar arasındadır. Aynı zamanda hanlar, kahvehaneler, meyhaneler, hamamlar gibi konaklama, dinlenme ve eğlence mekânları da az olmakla birlikte romanlarımızda yer edinirler.

4. KAHRAMANLAR

Anlatıma dayalı metinlerin başlıca unsurlarından biri kişilerdir. Bir metin, nasıl ki vak'a, zaman, mekân, bakış açısı ve anlatıcı unsurları olmadan oluşamıyorsa; vak'ayı, zamanı ve mekânı yaşayan bir kişi olmadan da oluşturulamaz. Roman kahramanının insan olması elbette zarurî değildir, ancak insan dışındaki varlıkların kahraman olduğu romanlarda bile, bu kahramanlara beşerî özellikler verildiği inkâr edilemez bir gerçektir.

Aktaş, bir vak'anın oluşması için 'şahıs kadrosu içerisinde yer alan en az iki unsurun bir arada olması veya onları birbirine bağlayan ve birbiriyle ilgilenmeye zorlayan münasebetlerin bulunmasının' şart olduğunu vurgular. (Aktaş, 2005)

"Anlatma esasına bağlı bir edebî metin, birbirine karşı veya aynı istikametteki güçlerin oyunu olarak tarif edilebilir. Vakanın her parçasında, şahıs kadrosunu meydana getiren varlıkların münasebetlerinden kaynaklanan durumla karşılaşmaktayız. Her eserde olduğu gibi her metin halkasında bunlar ya birbirini takip ederler veya birbirleriyle karşı karşıya gelirler." (Aktaş, 2005)

Savaşlar, göçler, yıkımlar, çatışmalar tarihte hep var olmuştur. Dolayısıyla tarihî romanlarda bunlar, şu veya bu şekilde söz konusu edilirler.

Roman, kurmaca bir türdür ve insanın hayal gücünün sınırı yoktur. Yazar, vak'a, zaman, mekân ya da kişi yaratma konusunda sınırsız bir özgürlüğe sahiptir. Kurmaca bir tür olan romanda gerçekliği dokunmak gibi bir zorunluluk da yok ve yazar bu hususta da oldukça özgürdür. Tarihî romanlarda da aynı durum söz konusudur. Yazar, tarihin belli bir dönemini, yarattığı tarihî olmayan bir şahsiyetle anlatabilir ya da tarihî bir şahsiyeti bambaşka bir kimlikle ortaya koyabilir. Neticede

tarihî roman, gerçekliğin esas olduğu bir tarih kitabı değildir. Ancak, biz yine de tarihî romanların, vak'a, zaman, mekân ve şahsiyetler bakımından gerçeklerden tamamen kopmaması gerektiğini düşünmekteyiz. Tarihî roman yazarlarının bu konuda bütünüyle serbest olmadıklarını göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

Kâzım Yetiş, bu hususta şunları söyler:

"Tarihi roman yazarı, kahramanlarının tarihî şahsiyetlerini ve onların halk vicdanındaki yerini göz önünde bulundurmaya mecburdur." (Yetiş 1994).

Tezimizin bu bölümünde inceleme konumuz olan 2003 yılında yayımlanan tarihî romanlardaki şahsiyetleri ele alacağız. Bu şahısları önce tarihî/yaşamış şahıslar ve tarihî olmayan, yaratma şahıslar olarak iki grupta inceleyeceğiz. Sonra bu kahramanları cinsiyetlerine göre ele alıp, erkek ve kadın kahramanların romanda öne çıkışlarını, birbirleriyle olan ilişkilerini ortaya koyacağız. Ayrıca kahramanları aldıkları eğitimlerine, mesleklerine, sosyal konumlarına ve milliyetlerine göre ayrı ayrı ele alacağız.

İnceleme konumuz olan romanlarda 337 şahıs vardır. Bunlardan 259'u tarihî/yaşamış, 78'i tarihî olmayan, yaratma şahıslardır.

Vak'a kronolojisini esas aldığımızda ilk romanımız olan *Zafer Vaat Etmeyen Topraklar*'da kahramanların büyük çoğunluğu Osmanlı hanedanlığına ve Timur İmparatorluğu'na mensup tarihî kişilerdir. Romanda yer alan 24 kişiden 20'si tarihîdir.

Börklüce romanında yer alan 17 kişiden 11'i tarihîdir.

*Pîrî'*de yer alan 8 kişiden 5'i tarihîdir. Bu 5 kişiden 4'ünün yalnızca adı zikredilir.

Lale Devri'ni konu alan *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında yer alan kahramanlardan 30'u tarihî, 18'i tarihî olmayan, yaratma şahsiyetlerdir. Saray

mensuplarının beşerî yönlerini konu alan yazar, III. Ahmed ve müsahibi Levnî Abdülcelil Çelebi'yi ön plana çıkarır.

Yazarın kendi ailesinden yola çıkarak yazmış olduğu *Rumeli Benimdi* adlı roman, 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan bir Rumeli âyan ailesini ve Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan hadiseleri konu alır. 28'i tarihî, 8'i tarihî olmayan, yaratma şahsiyetlerden oluşan bu romanda, hikâyenin odak noktası Rumeli âyan ailesidir.

Can Yoldaşları romanında 21 kişi yer alır. Yazarın da belirttiği gibi, romanda yer alan Teğmen Avni, eşi Servet Hanım ve çocukları Bedia dışındaki kişilerin hiçbiri tarihî ya da yaşamış kişiler değildir.

Çanakkale Savaşları'nı konu alan *Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale* romanında 51 kişi yer alır. Romanda yer alan kişilerin tamamı yazarın da belirttiği üzere tarihîdir.

Toroslarda Türk Fransız çatışmalarını konu alan *Kuva-yı Milliyeci Hatice* romanında yer alan 57 kişinin tamamı, yazarın belirttiği üzere yaşamış kişilerdir.

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri, Sakarya Meydan Muharebesi ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ni konu alan *İsmet Paşa'nın Ağır Topları* romanında 31 kişi yer alır. 31 kişiden 16'sı tarihî, 15'i ise, tarihî olmayan, yaratma şahsiyetler arasında yer alır.

1923-1925 yılları arasında gerçekleşen Türk-Yunan nüfus mübadelesini ve mübadillerin, bilhassa yazarın ailesinin göçten sonraki yaşantısını konu alan *Muhacirler (Bitmeyen Göç)* romanında 25 kişi yer alır. Anlatılan hadiseler, yazarın belirttiği üzere yaşayan insanların tanıklıklarına dayanır.

İki zamanlı bir tarihî roman olan *İzmir 13 Eylül 1922*'de 15 kişi yer alır. Romanın aktüel zamanında herhangi bir tarihî ya da yaşamış şahsiyet yoktur. Ancak romanın mazisinde 9 şahsiyet ile karşılaşırız.

4.1. Tarihî Olmayan, Yaratma Şahsiyetler

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar romanında 24 kişi yer alır ve bu kişiler ekseriyetle tarihîdir.

Romanda Yıldırım Bayezid'in ailesinin saklandıkları **evin sahiplerinden** söz edilir. Ancak bu kişiler hakkında kaydedilen tek şey, Osmanlı beylerinin en yakın sırdaşları, dostları, kendilerinin ve oğullarının devletin emrinde oldukları ve yaşlı olduklarıdır. (s.45) Bu kişiler hakkında bilgi sahibi olunamadığı için tarihî kişiler diyemeyiz.

Aynı şekilde Timur'un hekimbaşı Kudreddin, Yıldırım Bayezid'in baş kâhyası Ahmed ve ismi verilmeyen hamamcı (s.210) tarihî ya da yaşamış olup olmadıklarını tespit edemediğimiz kişiler arasında yer alır.

Hekimbaşı Kudreddin, Timur'un duruşundan anlamlar çıkarmakta ustalaşan, kısa boylu toparlak bir adamdır. Çok az konuşmasıyla ünlüdür, hatta çoğu kez hiç konuşmamasıyla. Tanrı'nın kendisine bağışladığı sağaltım mucizesini tıp bilimiyle genişletmiştir. Kırgız Türklerindendir. Kalıtsal sağaltım şansını iyi kullanmış, baş ve mide ağrılarından yakınan Timur'un hekimlerinin arasına katılmayı başardıktan yıllar sonra hekimbaşı unvanını alır. (s.13-14) Romanın sonlarında yeniden hadiselere dâhil olan Hekimbaşı Kudreddin, Melek Hatun tarafından babası Bayezid'i bulup, tedavi etmek üzere görevlendirilir. (s.248) Bulduğunda ölmek üzere olan Yıldırım Bayezid, kısa bir süre sonra ölür ve ölürken yanında Hekimbaşı Kudreddin vardır. (s.258)

Ahmed kâhya, sarayın baş kâhyasıdır. Esasında Timur'un adamlarındandır. (s.51) Aynı zamanda Timur'un çocukluk arkadaşıdır. Mehmed Mirza ile aralarında geçen konuşmada Ahmed kâhya kendini şöyle anlatır:

"Adamlarım, beni tanımadan, bana bağlı olarak çalışır. Burada, Avrupa'da ve yeni alınmış topraklarda adamlarım var. Onların yıllıklarını aksatmadan öderim. Fransa Kralı ile Papa ile Bizans İmparatoru ile kurulan ilişkiler benim bulduğum adamlar

tarafından kurulmuştur. Şehzade Mustafa ile ilişkileri de ben kurdum. Ulu hakanımız beni vali mertebesine yükselttiklerinde siz daha doğmamıştınız." (s.51)

"Ahmed kâhya, Timur İmparatorluğu'nun batısındaki en önemli adamdı. On binlerce askerin yapamayacağı hizmetlerde bulunmuştu. Üstelik dedesinin çocukluk ve gençlik arkadaşıydı. Hükümdarlıklarının ilk yıllarında gizli örgütlerinin yöneticiliğini yapmış, bunlarla yetinilmeli diyen gevezelerin aksine, dünya imparatorluğunu kurabileceklerini savunmuş, elinin altındaki nimetleri teperek Osmanlı Devleti'nin başkentine gelmişti. Bahçıvan olarak başladığı işinde ilerlemiş, sarayın baş kâhyalığına dek yükselmişti. Onu herkes kâhya olarak biliyordu, ama o, Osmanlı Devleti'nin en üst kademelerine dek yükselen birçok yöneticiyi ve tarikat liderini kurduğu casusluk ağıyla yönetmesini bilmişti. Bu uzun boylu, cılız ve çelimsiz adamın başarıları bu kadarla kalmamış, Timur'un Bizans'la, Papalık'la ve Fransa Krallığı'yla ilişki kurmasında da önemli görevler üstlenmişti." (s.185)

Timur'un casusu olarak Osmanlı Sarayı'na sızan Ahmed Kâhya, Ankara Savaşı'nın ardından Timur ile yeniden bir araya gelir. Amacı Yıldırım Bayezid'i Semerkant'a götürmek olan Timur, Bayezid'i buna ikna etmesi koşulu ile Ahmed Kâhya'yı onun hizmetine verir. Timur, İzmir Kuşatması'na gittiğinde, Timur'a ihanet eden ve kendini imparatorluğun tek sahibi gören Mahmud Han, Ahmed Kâhya ile Yıldırım Bayezid'i kaçırır. (s.203) Ahmed Kâhya, Timur'a haber ulaştırmaya çalışınca öldürülür. (s.226)

Börklüce'de yer alan 17 kişiden 11'i tarihîdir, ancak Şeyh Bedreddin'in dayısı ve aynı zamanda müridi olarak karşımıza çıkan **Abdal İsa** (s.13), Börklüce Mustafa'nın kurduğu balıkçılar ve gemiciler loncasının başı (s.30) ve aynı zamanda yine Börklüce Mustafa'nın oluşturduğu "onbaşılar, yüzbaşılar, binbaşılar örgütlenmesinin" içinde yer alan üç binbaşıdan biri (s.33) olan **Barbas Grigoros**'un, sahib-i arz olan **Yakup Bey**'in ve kale dizdarı olan **İlyas Bey**'in ve Ayasluğ Kadısı olarak karşımıza çıkan **Abdüssamet Efendi**'nin tarihî olup olmadığını tespit etmek mümkün olmadı.

Şeyh Bedreddin'in dayısı olan **Abdal İsa,** İstanbul'da, patrikhanede eğitim görmüş, (s.13) bir zaman papazlık yapmış (s.16) ve yeğeni Şeyh Bedreddin ile aynı inancı

paylaştığını anlayınca Hrisyanlık'tan vazgeçip, Şeyh Bedreddin'in Edirne'de kurduğu zaviyede derviş çilesini tamamlayarak dede olan bir kişi olarak karşımıza çıkar. (s.17) Şeyh Bedreddin düşüncelerini yaymakla görevli olan Abdal İsa, romanın geri kalmış kahramanlarındandır. Herhangi bir ayaklanma başlatmayan ya da başlatılan ayaklanmalarda görülmeyen Abdal İsa'nın akıbetine de yer verilmemiştir.

"İslâm Devletleri'nde başlıca vergi, âşar ya da öşür denen, onda bir vergisi idi. (...) Arazinin gerçek anlamda mülkiyeti devletin olduğu halde, vergiyi toprak kendisininmiş gibi almak hakkına sahip sayılmış kimselere sahib-i arz denmekteydi." (s.52) **Yakup Bey,** romanda Arkhangelos Köyü'nün sahib-i arzı olarak karşımıza çıkar.

Yakup Bey'in yeğeni olan **İlyas Bey,** Osmanlı hizmetinde olan, Ayasluğ (Selçuk) Kale'sinin dizdarıdır. Yakup Bey azapları ile birlikte buraya öşür payı istemek için gelir, ancak köylünün saldırısı ile karşılaşırlar. Kayacık Köyü'nden kaçıp Ayasluğ'a dönerler. Yaşanan bu hadise üzerine Yakup Bey, Osmanlı hizmetinde olan kale dizdarı ve aynı zamanda yeğeni olan İlyas Bey'e Kayacık Köyü'ne sefere çıkması için talimat verir. İlyas Bey de bu talimatı yerine getirerek bütün köyü yakar ve o köyde yer alan bütün canlıları öldürür. (s.58) Hadiseyi öğrenen Şeyh Bedreddin müritleri de bunun karşılığında İlyas Bey'i asarlar, (s.70) Yakup Bey'in de konağını yakarlar, Yakup Bey ile ailesi yanarak can verir. (s.72)

Ayasluğ kadısı olan Abdüssamet Efendi, Haleplidir. Herkesten haraç alan, para karşılığında usulsüz işler yapan bir kadı olarak romanda yer alır. (s.74) Kadı Abdüssamet Efendi, Yakup Bey'in başına gelen bu hadiseden sonra korkuya kapılır. Çünkü Kadı, Yakup Bey'in yukarıda anlatılan sonunun halka karşı durduğu için böyle olduğunu düşünür. Kadı Abdüssamet Efendi de o zamana dek işlerini rüşvetle yapmıştır. Haklının değil, haksız dahi olsa rüşvet verenin yanında yer almış, hükmünü ondan yana vermiştir. Aynı zamanda sancak merkezi olmayıp, sadece kadılık merkezi yönetimi olan bir kentte kadı en büyük yöneticidir, kolluk başları ona bağlıdır, hukuk kurallarının ve buyrukların uygulanmasını kontrol onun görevidir. Böyle olunca Ayasluğ'daki bütün kararları o vermektedir. Belirtildiği üzere böylesine yetkilere sahipken işi düşenlerden rüşvet almak için mahkemede hüküm verme,

kadılık mesleğinden daha çok kazanç sağlayan bir gelir kapısıdır. Dolayısıyla kim bilir kaç kişinin canını yakmış, hakkını yemiş, ahını almıştır. Yakup Bey'in yanan konağını, Yakup Bey'in ipin ucunda sallanan yeğeni İlyas Bey'i gören kadı, o anda bu durumda ne yapması gerektiğini düşünmek yerine, aldığı ahları, yediği hakları, rüşvet uğruna haksızın yanında yer almalarını, beraberinde tüm bu yaptıkları sebebiyle kendi sonunun nasıl olacağını düşünür. Hemen ardından, sabahı dahi beklemeden yaşanan bu hadiseleri Sancak Beyi'ne bildirmek üzere bir mektup yazar ve atlı ulağı yola çıkarır. (s.72-78)

Mikahil, Kadı Abdüssamet Efendi'nin yazmanlarından biridir ve aynı zamanda kadının atlı ulağıdır. Abdüssamet Efendi'nin Sancak Beyi'ne hadiseleri anlatmak için yazdığı mektubu, Sancak Bey'ine ulaştırmakla görevlendirilir. (s.78)

Pîrî romanında 8 kişi yer alır. Bunlardan 5'i tarihî, 3'ü tarihî olmayan kişilerdir.

Seyyid ve Azat (Zülâl), Yusuf Paşa'nın leventleridir. (s.17) **Seferis** ise, Yusuf Paşa'ya esir düşen bir büyücüdür.

Seyyid, Yusuf Paşa'nın sağ koludur. Yusuf Paşa ile onun haritacılığa yeni merak saldığı ve Hayrettin Paşa'nın kadırgalarında seferlere çıktığı yıllarda tanışır. Seyyid, babasının Galata sırtlarındaki evinden denize iner ve her sefer dönüşü Yusuf Paşa'yı görmeye gider. Her ne kadar Yusuf Paşa'nın yanında çalışma isteğinde olsa da, bu niyetini belli edemez. Ancak Yusuf Paşa bunu sezinler.(s.23)

Yusuf Paşa, bir yolculuk dönüşü, gemiden inip karadaki kalabalığın içine karışınca, unutulmuş sözlerin izine rastlayabilecekmiş gibi yürürken, bir yandan ihaneti, bir yandan verilmiş sözlerin tutulmamasını, bir yandan gönül kırıklığının acısını dindirecek bir yolculuğun henüz yapılmadığını düşünür. Seyyid'i karşısında bulur ve bu kez Seyyid'i gördüğünde bir boşluk duygusuna kapılır. "Değerli bir hatıralarından bir nesneyi karşısında durur bulur apansız." O andan itibaren Yusuf Paşa'ya can yoldaşı olur. (s.29) O günden sonra ne Seyyid, Yusuf Paşa'nın yanından ayrılmak ister ne de Yusuf Paşa onda bir kusur bulur. Yine de birbirleriyle çok şey

konuşmazlar, ancak birlikte sessiz ve sakin vakit geçirirler. Seyyid, zamanla Yusuf Paşa'nın tüm hareketlerinin anlamlarını çözer. "Böylece karşılıklı olarak sözü azaltıp, ruhlarını sessizlikle yüceltmenin de sırrını çözerler."

Romanın sonlarına doğru Seyyid, hançerle öldürülür. Ancak ne sebeple kim tarafından öldürüldüğü bilinmez. (s.98) Seyyid'i bir tabuta koyarak denize indirirler. (s.100)

Azat (Zülâl), yaman bir dövüşçüdür. Yusuf Paşa ile bir cenk meydanında tanışır.

"Gemilerden oluşmuş bir cenk meydanında Zülâl'i gördüm. Zülâl'e kılıç işlemiyordu. Onun kılıcı ise, bir seferde üç düşmanın canını alıyordu. Ama elbette gelişigüzel sallamıyordu kılıcını. Bu kılıçtı ki, her vuruşta bir kelle düşürüyordu yere. Zülâl de düşen her kelleyi alıp bilmem koltuğunun altında, bilmem omuzlarının üzerinde saklıyordu. Böylece her biri bir zafer nişanesi olmuş bu kellelerle Zülâl, cenk meydanında gittikçe büyüyor, başlı başına bir kâbusa dönüşüyordu. Elbette kâfir için, Allah'ın yardımıyla nakşedilmiş bir zafer kâbusuydu bu. Yani Zülâl, binlerce baştan, yani binlerce gözden, yani binlerce kulaktan oluşmuş bir yaman cengâver oluyordu işte." (s.35)

Bir çatışma esnasında tanıdığı Azat (Zülâl) ile Seyyid birbirleriyle iyi geçinmişler ve Yusuf Paşa'nın iki kolu hâline gelmişlerdir.

Yusuf Paşa'nın yaralı hâlde sayıklarken Zülâl dediği kişinin asıl adı Azat'tır.

"İnce, uzun bir dere gibi uyumuştum, kendimden geçmiş, anlatıp durmuştum. Bunda da olmadık nesneler görmüş, olmadık isimler uydurup söylemiştim. Örneğin baştan beri, yoldaşlarımdan birini, Azat'ı, Zülâl diye söyleyip durdum sana." (s.61)

Seferis ise, Yusuf Paşa'ya esir düşmüş, (s.36) anne ve babasını kaybetmiş, (s.38) Rum büyücüdür. Yusuf Paşa, donanmasına yapılan bir saldırı esnasında kolundan yaralanır ve bu yarayı büyü ile Seferis iyileştirir. (s.42)

Seferis, Karanlıklar Denizi'nde yer alan bir adanın önünden geçtikten sonra nasıl olduysa büyü yapmak gibi bir hüner edindiğini söyler:

"'Paşam!' dedi Seferis, 'Karanlıklar Denizi'nde bir ada vardır. Ben bir vakit bu adanın önünden geçtim. Sonra nasıl oldu bilmem, bir de baktım ki böyle bir hüner dinmişim." (s.42)

Seferis, sokulgan, herkesle hemen yakınlaşan ve cana yakın tavrıyla herkesin gönlünü alan, güleç yüzlü, konuşkan, çok acı çekmiş, hiçbir zaman yer yurt sahibi olamamış, kimsesiz ve ömrü denizlerde geçmiş biri olarak belirtilir. Çocuk yaşlarda yaşadığı ilk gemilerden birinde, sakalı dizlerinde bir adam, Seferis'e, onun Kıbrıslı olduğunu, anne ve babasını Venediklilerin öldürdüğünü söylemiştir. (s.64-65)

Seferis, kimi zaman esir düşerek, kimi zaman satılarak sık sık gemi değiştirmiş, böylelikle oradan oraya dolaşıp durmuştur. (s.66)

Sürekli değişik hikâyeler anlatan Seferis için şunlar söylenir:

"Yol boyunca Seferis böyle birbirinden ilginç öyle mahlûklarla birbirinden neşeli hem de birbirinden üzücü öyle hikâyeler anlattı ki, bir an için ben onun bir hikâyeler kovası olduğunu düşündüm. Karaya hiç ayak basmamış bu deniz mahlûku, gemilerin birbirine bu değerli hediyesi, denizlerin bu su üstünde yaşayan efsanesi, bu derya hancısı, ömrünü denizlerde geçirdiğinden gurbet özlemiyle çıldırmış gemicilerin anlattığı her şeye inanmıştı sanki de, bu anlatılanları biriktirmek için kendini bir kova eyleyip biriktirip dolmuştu. Kim bilir zaman içinde, biriktirilmiş bu hikâyeler de renk değiştirip tanınmaz hale gelmişlerdi. (...) Böylece Seferis bunları elbette tanıyamıyordu da, bu yetersizliğini gizleyerek bizden, eksiği kendi hayalinde tamamlıyor, açıkçası yalan söylüyordu. Biz de yapacak bir işimiz olmadığından gönül rahatlığıyla dinliyorduk onu." (s.92)

Pîrî, gerçek ile hayalin iç içe olduğu bir romandır. Aden Kalesi'ni kuşatmaya giden Yusuf Paşa'nın donanması bir saldırıya uğrar ve Yusuf Paşa yaralanır. Saldırı

esnasında esir düşen Seferis adındaki Rum büyücü, yaptığı büyü ile bu yarayı iyileştirir. Yusuf Paşa, Seferis'e büyü yapmayı nereden öğrendiğini sorunca, Seferis, Karanlıklar Denizi'nde bir adanın önünden geçtikten sonra kendiliğinden böyle bir hüner edindiğindi söyler. Bu Karanlıklar Denizi, Çin Denizi'nin açıklarındadır. Bunun üzerine Yusuf Paşa, Seferis'e kendisini oraya götürmesini söyler. Böylece rotalarını Çin Denizi'ne doğru çevirirler ve romanda gerçeküstü bir yolculuk başlar. Yusuf Paşa'yı bu yolculuğa sürükleyen Seferis'tir. Bu nedenle romanın mühim kişilerinden biridir. Romanın sonunda, Aden'e ulaştıkları zaman, Seferis'in nasıl olduğu anlaşılmayan bir biçimde gemiyi terk ettiği görülür. (s.134)

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında 48 kişi yer alır. Kahramanların önemli bir kısmı tarihîdir. Romanda İstefaniki'nin **anne**, **baba** ve **kardeşleri**nden söz edilir. Yalnız İstefaniki'nin ailesi hakkında, yoksul sayılmayacak bir çiftçi ailesi oldukları ve İstefaniki dışında "soluk benizli, sıska" iki erkek çocukları daha olduğu dışında bir açıklama yapılmaz. (s.12) Bu bakımdan onları tarihen de bilinmedikleri için burada söz konusu ettik.

Mehmed Mirza Ağa, zağarcıbaşıdır. Selanik çevresindeki devşirme işi için görevlendirilir. Mehmed Mirza Ağa'ya, bu devşirme işi ili alâkalı gizli bir görev verilir. Belli bir ailenin belli bir çocuğunu devşirmesi istenir. Bu görevi yerine getiren zağarcıbaşı Mehmed Mirza Ağa, karşılığında yeniçeri ocağının yüksek makamlarından biri olan kul kethüdalığına yükseltilileceği söylenir. (s.14)

Romanın ilerleyen bölümlerinde Mirza Mehmed Paşa ile ilgili şu bilgilere rastlarız:

Yeniçeri Ağası Yusuf Ağa'nın kethudalıına getirilmeden önce Avcı Mehmed'in zağarcıbaşı olduğu biliniyordu. Hünkârın avda yanında götürdüğü tazıları yetiştiren ve onunla birlikte ava katılan zağarcıbaşı, Yeniçeri Ocağı'nın 64. Ortası'na, dört yüzden fazla yeniçeriye kumanda ediyordu. Zağarcıbaşılığa getirilen kişinin önü terfilere açıktı, hele hizmet ettiği padişah "Avcı" lakabını taşıyorsa... Bu mesleğin altın yıllarını Avcı Mehmed zamanında yaşamış olduğu muhakkaktı. Zaten Zağarcıbaşı Mehmed Mirza Ağa da, Mehmed Rabi'nin saltanatının sonlarında devşirme memuru seçilerek, bu önemli görevde de kendini kanıtlamıştı. Dersaadet'e

dönüşünün ertesi günü tekrar taşrada, yüksek bir göreve yollanmıştı. İki yıl sonra kulkethüdası olduğunda ise, artık ağanın yardımcısıydı, koca Yeniçeri Ocağı'nın düzeni ondan soruluyor, ağa divanına katılıyordu; ocağın en sözü geçen ağasıydı. (...) Bu anılardı Mehmed Paşa'nın emeklilik günlerinde içini ısıtan. Anılarının çoğu tatlıydı. Yalnızca devşirmelerin eşkâl defterlerinin yandığı o garip yangın hala kafasını kurcalayan olaylardan biriydi. Ondan sonra Mehmet Mirza Efendi olmaktan çıkmış, Mirza Mehmed Paşa olmuş ve daha yüksek bir görevle, muhafızlık görevi ile tekrar taşraya, Anadolu'nun ortalarına yollanmıştı. (...) Sonraki görevi olan Tunus beylerbeyliği daha mutlu etmişti onu." (s.62)

Romanda Mehmet Mirza Ağa'nın bu görevlerindeki çalışmalarıyla alakalı bilgiye rastlanmaz. Emekli olduktan sonra İstanbul'a dönen Mehmed Mirza, yıllar önce devşirdiği İstefaniki (Levnî) ile konuşmaya karar verir. Sıhhati yerinde olan Mehmed Mirza Ağa, Levnî ile görüşeceği gün, aniden vefat eder. (s.62)

Yusuf Ağa, yeniçeri ağasıdır. Mehmed Mirza Ağa, zağarcıbaşılık görevinden sonra Yusuf Ağa'nın kethüdalığına getirilir. Yusuf Ağa'nın romanda yalnızca ismi zikredilir. (s.61)

Mehmed Mümin, İstefaniki (Abdülcelil Levnî)'nin nakkaşhanede birlikte çalıştığı meslektaşıdır. Ustalıklı desenleriyle ünlüdür. (s.34) Abdülcelil ile onun canlı hissi veren resimleri üzerine münakaşaya girerler ve bunun sonucunda arkadaşları Abdülcelil'e, "çok renkli, çeşitli" anlamına gelen "Levnî" adını verirler. (s.35-36)

Yekçeşm Hüseyin, tulumbacı reisidir. Takımıyla katıldığı kavgalarda dillere destan olduğu, onun katıldığı vahşi dövüşlerden iyice hırpalanmadan çıkan olmadığı belirtilir. Tek gözünü bir meydan kavgasında yitirmiştir. Heybetli bir görünüşe sahiptir. "Yekçeşm Hüseyin, kapalı olan gözünün, heybetli görünüşünü daha da korkutucu kıldığını bilir ve lakabının 'tekgöz' olmasından garip bir memnunluk duyar." (s.47) Yekçeşm Hüseyin, bir teftiş sırasında Sadrazam İbrahim Paşa'nın dikkatini çekmeyi başarır ve ona hemşerisi olduğunu duyurur. "Sadrazam İbrahim Paşa, sürdürdüğü yaşantının pek çok kimsenin gözüne battığının, pek çok kimsenin onu alaşağı etmek için fırsat kolladığının farkındadır, bu yüzden kendisine akla

gelmedik kesimlerden, gerektiğinde yararlanabileceği dostlar edinmekteydi." (s.48) Sadrazama kendisinin de Nevşehirli olduğunu duyuran ve onun ilgisini çekmeyi başaran Yekçeşm Hüseyin, sadrazamanın gizli dostlarından, onun görünmez yardımcısı, ulaşamayacağı yerlerdeki gözü, kulağı, tuhaf hedeflere yolladığı ulağı olur. (s.48) İbrahim Paşa'nın sağlam bir haber alma kaynağı olduğu belirtilen Yekçeşm Hüseyin'in kabadayılığının yanı sıra, sokaklardaki her ortama uyduğu, herkesle ahbap olduğu, Paşa'nın duyamayacağı pek çok şeyi duyduğu vurgulanır. Paşa'ya sayısız hizmetleri olan Yekçeşm Hüseyin'e bu hizmetlerin karşılığı fazlaca verildiği belirtilir. (s.144)

Şebsefa, Sultan Ahmed'in kızı ve sadrazamın karısı olan Fatma Sultan'a hizmet eden ve onu eğlendiren cariyelerden biridir. Tambur dersi aldığı ifade edilir. Şebsefa'yı ilk olarak Kâğıthane mesiresinde gören Levnî, bir kez İbrahim Paşa'nın yalısında, iki kez de Şebsefa'nın ders almaya gittiği Salih Efendi'nin evinde görür. Şebsefa'ya duyguları uyanan Levnî, onu resmeder. Bu resmi, çevresindeki diğer musikinaş kızlarla hayal ederek yapar. (s.112)

Bu resim romanda şu şekilde betimlenir:

"Şebsefa'nın adını aldığı akşamsefası çiçeği kadar nazik, hoş kokulu, uzun süreli değil, geçici, sanki onu tutsan da elinden kaçıverecekmiş gibi uçucu bir görünümü vardı Levnî'nin betimlemesinde. Ebrulî bir akşamsefası gibi, güzelliğinin farkında olmayan, alçakgönüllü, abartısız, ama yine de gösterişli duruşu onu daha da çekici kılıyordu. Diğer üç kızın ayrık kaşlarına karşın Şebsefa'nı ortada birleşen kaşları, daha tombulca ve uzun beyaz boynu, minik dudaklarındaki belli belirsiz gülümseyiş, hatta diğerlerinin saçlarındaki iri karanfiller yerine taktığı tek lale, onu diğerlerinden ayırıyordu sanki. Şebsefa'nın yanında oturan, daire çalan taze de gizli ir hayranlık ve hatta saygıyla gözlerini Şebsefa'ya dikmişti resimde. Onun kırmızı giysilerine karşılık, Şebsefa'nın elmas beyazı entarisi, ince yollu şalvarının üzerine düşen saydam bürümcük gömleği, yalınlığıyla içindeki güzelin çekiciliğini vurguluyordu. Diğer kızların giysileri boyna kadar kapalı olduğu halde, Şebsefa'nın dolgun, yuvarlar göğüsleri neredeyse tümüyle entari yakasının derinliğinden taşıyordu, o ise sanki tüm bunlardan habersiz... Mızrabı büyük bir zarafetle tellere vuran elinin

başparnakları ile serçeparmaklarına taktığı yüzüklerle beyaz bileklerini süsleyen altın topuklu bilezikler bile esrarlı bir cinsellik iletiyordu izleyene. Kınalı zarif parmaklarıyla ustaca, ama kayıtsızca çalıyordu tamburunu Şebsefa, başındaki sırmalı yemeniye iliştirdiği tek bir kızıl laleyi hafifçe titreterek." (s.113-114)

Bu resim Sultan Ahmed'in de ilgisini çeker, resimdeki kızın Levnî'nin gönlünde yer edindiğini fark eder. Ancak Levnî onu erişilmez olarak görür. Çünkü Levnî için gerçek mutluluk, hayal edileni, erişilmez olan sevgiliyi resmetmektir. (s.114) Sultan Ahmed, bir gün önce resmedilen Şebsefa ile Levnî'nin, Fatma Sultan'ın sarayında baş başa kalmasını sağlar. Bu bölümde Şebsefa şöyle anlatılır:

"Birbirinden iyice ayrık duran iri, yeşil badem gözlere karşılık ortada birleşen yay biçimli kaşlar, minik kırmızı dudaklar, tombul gerdanlı uzun boynunu çerçeveleyen simsiyah uzun saçlar, gamzeli, dolgun, pembe yan aklar ve incecik, neredeyse kırılgan beyaz eller... Her şeyden önce de hem masum hem de fettan bakışlar..." (s.115)

Levnî ve Sultan Ahmed, bir gece önce insanın istediği koşulda nefsine hâkim olabileceğini söyleyen Levnî, Şebsefa'yı karşısında görünce bunu söylediğine pişman olur. "Bu arada genç kadın, en masum ya da en baştan çıkarıcı -aynı duruştu çünkü- duruşuyla entarisinin derin göğüs açıklığından neredeyse fırlayan hazinelerini daha da vurgulamak ister gibi hafifçe öne doğru eğilerek bol eteğini düzeltti, sonra da zarif bir hareketle elini yere kadar uzanan, kenarı altın iplikle oyalı, saydam başörtüsünü geriye doğru attı. Levnî, dişiliğin sonsuz ayrıntılarını hayranlıkla izledi. (...) kuşkusuz, nakkaşın içindeki erkeği uyandırıyor, ona sesleniyordu bu kız. Dayanamayarak elini kızın beyaz boynuna değdirdi, gözleriyle aynı renkteki damla zümrüt küpelerin serinliğiyle hafifçe irkildi. Bu serinlik, bu küçük dokunuş, o sihirli anın yoğunluğunu bozarak, zihninin birden o andan çok uzaklara uçmasına yol açtı." (s.115-116)

Levnî, bu andan sonra kararını verir ve Ahmed Han'ın beklediğinin aksini yaparak odadan çıkar. Yine de her ikisi de bu karşılaşmanın burada sonlanmayacağını

hissederler. Levnî'ye göre gerçek mutluluk gerçekleşmeyen hayallerde saklıdır. (s.116)

"Olmayacak hayallerin peşinden koşmak, gözlerini kapadığında bunlar gerçekmiş gibi sevinmek, insana bağışlanan yeteneklerle farklılıkların tadını çıkarmak güzeldi." (s.116)

Bu andan sonra Levnî'nin tek isteği evine gidip "Şebsefa'yı kâğıt üzerinde, bir daha hiç kaybolmamak üzere nakşetmektir." (s.116)

Levnî, Sultan Ahmed'in kardeşi olduğunu öğrenince, İstanbul'dan gitmeye karar verir. Ancak gitmeden önce İbrahim Paşa'nın yalısına giderek Şebsefa'yı görür.

"**Nevfidan Kalfa,** her iyi kalfa kadın gibi, o evde ve hatta o kentte olan biteni bilirdi, Levnî ile Şebsefa'nın garip öykülerini de... Levnî'yi uygun bir odaya aldı, Şebsefa'yı çağırdı ve ortadan kayboldu. Çok az zamanları vardı ve kimin ne olacağı belli değildi. Sahibi yuvarlandığında köle de uçurumdan kaçamazdı çünkü. Bunun bir kavuşma mı, yoksa vuslat mı olduğu belli değildi. Şebsefa boşa giden gençliğine hayıflanacak vakit bulacaktı daha sonra." (s.326)

Mehtabe, İstanbul kadısı Zülalîzade Arnavut Hasan Efendi'nin karısıdır. Dersaadet'te dillere destan bir güzelliği vardır. Sadrazam İbrahim Paşa, bir Kâğıthane gezisi esnasında Mehtabe ile karşılaşır ve o günden sonra gönül ilişkisi yaşamaya başlarlar. (s.233)

Mehtabe'nin, Trakya'nın batısında, küçük bir kasabada doğduğu, alçakgönüllü, hatta yoksul bir çevreden geldiği, on dört yaşındayken İstanbul Kadısı Zülalîzade Hasan Efendi ile evlendirildiği, gerçek adı hakkında bilgi sahibi olunamasa da, adının mehtap sefalarını çok seven kocası Zülalîzade Hasan Efendi tarafından değiştirildiği kaydedilir. Mehtabe, Damat İbrahim Paşa ile başladığı bu gönül ilişkisi ile sonunda layık olduğu aşka kavuştuğunu düşünür. Kahramanımızın **k**adılığın gerektirdiği ağırbaşlılığı evinde de sürdüren kocasıyla geçirdiği renksiz yaşantısı, sonunda

beklemediği bir anda, beklenmedik bir biçimde renklenir. (s.247-248) Patrona Halil İsyanı'ndan sonra, Mehtabe'nin gizlice evini terk ettiği söylenir, ancak hiçbir zaman doğrulanamaz. Kadı Zülalîzade Hasan Efendi, karısına üç kez "Boş ol!" diyerek, onu annesinin yanına, taşraya, geldiği küçük Rumeli kasabasına yolladığını söyler, ancak pek kimseyi inandıramaz. Kimisi ise, Mehtabe'yi, Üsküdar'a giden bir kayığa binerken görür. (s.328)

Romanda hadiseler üzerinde etkisi olmayan, figüratif olarak yer alan bazı kişiler vardır:

Süleyman bin Abdullah, İstefaniki'nin Saray-ı Âmire'nin Enderun Mektebi'nde tanıştığı arkadaşıdır. Küçük bir Balkan kasabasından devşirilmiştir. Ailesini, evini çok özlemekte ve firarı düşünmektedir. Ancak onu Abdülcelil (Levnî,), telkinleri ile sakinleştirmektedir. Günün birinde yeniçeri ağasının kurbünde bir yangın çıkar ve yangında Süleyman bin Abdullah ve Abdülcelil'in devşirildiği seneye ait olan eşkâl defterleri yanar. Böylelikle ailelerine, memleketlerine dair umutları da yok olur. (s.25-27)

Dubnitseli Refik Ağa, helvacıbaşıdır. Has un, has yağ, pirinç, nişansta ve kaynamış sütten yaptığı hakanî kıvamındaki helvayı mertabanîye yerleştirir. bunları yaparken, Mertabanî denilen bu su yeşili Çin seramiğinin içinde zehir bulunursa renk değiştireceğine inanır, ancak bunun doğru olup olmadığı konusu onda merak uyandırır. Helvayı bu mertabanîye yerleştirirken aklından bir gün belki bunu deneyebileceği geçer.(s.85) Günün birinde belki de zamanla kendi adıyla anılacak turunçlu meyve peltesi hazırlar ve merakını gidermek üzere bu meyve peltesinin içine zehir koyar ve meyve peltesini mertabanîye yerleştirir. Tadına bakması için çırağı **Selim'e** tattırır. "Al yanaklı" Selim'in bir anda vücüdu kasılır ve vücudunun aniden kasılmasıyla ölmesi bir olur. (s.297) Çin'den getirilen bu yeşil porselenin farklı bir renk aldığını mutfakta çalışan bir **yamak** görür. Tanık olduğu bu sahneyi kimseye anlatmaz. Çünkü sessiz kalırsa ustasının yanında farklı bir yere sahip olacağını düşünür. Ancak hevesi kursağında kalır, çünkü Refik Ağa, Selim'in cenazesinin hemen ardından, büyük bir kederle saraydan çıkar ve bir daha onu gören olmaz. (s.298)

Hırslı bir define avcısı olarak belirtilen **Jacques,** Fransız Elçiliği'nin kâtibidir. Prinkipo Adası'ndaki defineyi bulmak için İstanbul'a gelir. Kadınlar Manastırı'nda defineyi ararken vuku bulan depremde enkaz altında kalarak ölür. (s.149)

Halil Efendi, mutfak eminidir. Dürüstlüğü ve becerikliliği ile tanınır. Padişahın dört şehzadesinin sünnet düğününü düzenlemek üzere sur, düğün emini olarak görevlendirilir. (s.183)

Yorgakis, yaşlı, Rum meyhanecidir. Levnî ile Sultan Ahmed'in tebdil-i kıyafet gittikleri bu meyhane Galata'dadır. (s.241) Rum meyhaneci, hatırlı müşterileri geldiğinde keyiflenen, bu keyfi, cevabı getirdiği yemeğin kendisi olan bilmeceler söyleyerek gösteren biridir. (s.243)

Osmanlı İmparatorluğu'nda, bir Rumeli âyan ailesinin hayatını konu alan *Rumeli Benimdi* romanında 36 kişi yer alır. Bu kişiler umumiyetle tarihî/yaşamış kişilerdir. Ancak romanda yer alan, **Kurtiç, Meryem, Arnavut meyhaneci, Gülfem, Rengigül, Nuri Efendi, Feleksu, hattat Hamit Efendi**'nin tarihî/yaşamış olup olmadığını tespit edemedik.

Kurtiç, çocuk yaşta annesini kaybeder ve Mücevher Hanım onu himayesi altına alır. Hayatının sonuna kadar Mücevher Hanım ve ailesinin yanında kalan Kurtiç, (s.52) Abdülkadir Bey Osmanlı'ya nâzır olunca onunla birlikte saraya gider. Kabakçı Mustafa İsyanı'ndan önce ailesini ziyarete giden Abdülkadir Bey, Kurtiç'i İstanbul'da, Osmanlı Sarayı'nda bırakır. Bu sırada Kabakçı Mustafa İsyanı cereyan eder. Bir süre başı belaya girmeden sarayda kalmayı başaran Kurtiç, bir gün yeni padişahın adamları tarafından yakalanıp, zindana atılır. Zindandan kaçmayı başaran Kurtiç, Arnavut bir meyhanecinin yanında çalışmaya başlar. Her şey yolunda giderken, meyhane müşterilerinden biri sarma sigarasını söndürmeden yere atar. O gece çok yorgun olan Kurtiç etrafına iyice bakmadan yatar ve etraftaki bağırışlara uyandığında meyhanenin yandığını görür, can havliyle kendini dışarı atar. Tulumbacılar yetiştiğinde meyhanenin yarısı kül olmuş olur. Dolayısıyla işsiz kalır. Ne yapacağını bilmeden İstanbul sokaklarında dolaştığı an Alemdar Paşa'nın İstanbul'u kuşattığı haberini alır. Alemdar Mustafa Paşa'nın İstanbul'u

kuşatmasından sonra tekrar saraya döner. (s.78-82) Abdülkadir Bey'in ölümünün ardından memleketine giden (s.170) Kurtiç bir süre sonra Meryem adında bir kız ile evlenir. (s.184)

Rumeli Benimdi romanında hadiselere etkisi olmasa da roman kahramanları ile bağlantısı bulunan kişiler vardır:

Arnavut meyhaneci, Kabakçı Mustafa İsyanı sırasında saraydan kaçan Kurtiç, kendini bir meyhanenin önünde bulur. Meyhaneden çıkan sarhoş biri, onun kucağına yığılır. Sonra sarhoşu bir küfeye bindirip, evine gönderirler. Meyhaneci, Kurtiç'in karnını doyurur ve bir süre meyhanesinde çalışmasına izin verir, fakat sonra bir müşterinin söndürmeden yere attığı sigara sebebiyle meyhanede yangın çıkar. (s.81) Kurtiç ile meyhaneciyi kömür olmuş eşyaları seyrederken görürüz ve bu hadiseden sonra meyhaneci romanda bir daha görülmez.

Gülfem, Rengigül'ü evlatlık edinen dadı kalfadır. (s.97) Girit Adası'ndan bir Rum olan dadı kalfanın adı, saraya gelince değiştirilmiş ve Gülfem olmuştur, eski adı ise Atena'dır. Geçmişini unutmak istese de hiç unutamamıştır. Hayattan hiçbir beklentisi yoktur, saray ise onun için sadece sakin bir limandır. Küçük bir kız çocuğuyken cami avlusunda bulduğu kızı evlatlık edinmiştir. Sonra bu kızı, gelin ettiğini görüyoruz. (s.173)

Rengigül, dadı kalfanın evlatlığıdır. Çocuk, bir Çerkez ailenin kızıdır. Osmanlı-Rus Harbi'nde kadınlar ve çocuklar Anadolu'ya kaçarken, annesi yolda ölmüş, sığındığı yolcular da İstanbul'a geldiklerinde ona sahip çıkamamışlardır. (s.97) Kalfa, onu küçük bir kız çocuğuyken cami avlusunda bulmuş ve saraya getirmiştir. Valide Sultan tarafından çok sevilen bir kız olan Rengigül, onun getir götür işlerini yapar. Nazır Abdülkadir Bey'i gördükten sonra ona ilgi duymaya başlar ve bu ilgiyi fark eden Valide Sultan, Abdülkadir Bey'in sarayda yalnızlık çekmemesi, gönlünün hoş edilmesi için Rengigül'ü vazifelendirir. Abdülkadir Bey'in ölümünden sonra da saray imamı Nuri Efendi ile evlendirilir. (s.172)

Feleksu, harem için esir pazarından alınan kızlardan biridir. Hattat olarak yetiştirilir ve iyi bir eğitim alır. Saraydaki tek dostu Rengigül'dür. Feleksu, bir gün padişaha sunulur ve hamile kalır. Altı buçuk aylık hamile iken, hamamda çelme takarlar ve bebeğini düşürür. Bir süre sonra da resimhanede birlikte çalıştığı hattat Hamit Efendi ile evlendirilir. (s.131-133)

Hamit Efendi, aslen Trabzonlu'dur. Hattatlığı babasından öğrenir ve usta-çırak tarzında yetişir. Genç yaşında evlenir, bu evlilikten üç çocuğu olur. Çocukları biraz büyüyünce, Hamit Efendi'nin karısı, bakkalın oğluna kaçar. Aradan uzun yıllar geçer, çocukları evlenecek yaşa geldiğinde o da evlenmek ister. Resimhanede birlikte çalıştığı Feleksu'yu beğenir ve onunla evlenmek istediğini haremağasına söyler. Haremağası da bu isteği Sultan'a söyler ve ondan onay gelince nikâhları kıyılır. (s.134-135)

Can Yoldaşları romanında 21 kişi yer alır. Yazarın da belirttiği gibi, romanda yer alan **Teğmen Avni, eşi Servet Hanım** ve çocukları **Bedia** dışındaki kişilerin hiçbiri tarihî ya da yaşamış kişiler değildir. Asıl odağı üç haftalık bir zaman dilimi olan romanda, kişilerden ziyade hadiseler üzerinde durulur. Aşağıda da görüleceği gibi, çoğu figüratif olan kişilerin üzerinde pek durulmaz.

Cemal, kısa boylu, tıknaz, geniş omuzlu bir Anadolu genci, çalışkan ve saygılı bir emir eridir. Yirmi beş yaşlarındadır. (s.12) Üç yıldır askerdir ve askerliğinin iki yılı Balkanlar'da geçmiştir. Memleketi Sivas olan Cemal'in evli ve bir çocuk sahibi olduğu belirtilir. (s.13) Teğmen Avni cepheye gittiğinde eşi Bedia Hanım'ı Cemal'e emanet etmiş, Cemal de Üsküp yolculuğu boyunca Bedia Hanım'a refakat etmiştir.

Albay Hüsnü, Levazım Birlik Kumandanıdır. (s.7) Romanın yalnızca başlangıcında, Teğmen Avni'ye görevini bildirdiği sırada karşımıza çıkan Albay Hüsnü'ye romanda bir daha rastlanmaz.

Mehmet Ali, Arnavut bir kahvecidir. Bir oğlu, yaşadığı bir hadise sonrasında Sırp Milliyetçi Ordusu'na katılır, bir oğlu Osmanlı cephesinde savaşırken şehit düşer.

Kendi isteği ile cephede görev alır ve cephede Sırp Milliyetçi Ordusu'na katılan oğlu Burhan ile karşılaşır. Sırp Milliyetçi Ordusu'nun yaptıklarından hoşnut olmayan Burhan, babasına Sırp Milliyetçi Ordusu ile ilgili bilgiler verir. Bu bilgileri Teğmen Avni ile paylaşan Mehmet Ali, her ne kadar Osmanlı Ordusu'nun yararına olsa da, Burhan'ı serbest bıraktığı için tutuklanır. Daha sonra Teğmen Avni ve Burhan tarafından içeriden çıkartılır.

Kahveci Mehmet Ali'nin oğlu olan **Hüseyin**'in cephede ağır yaralandığı ve Yeniova'ya gelirken yolda öldüğü ifade edilir.

Teğmen Mihailoviç, Sırbistan Milliyetçi Ordusu'nda teğmendir. Yaklaşık otuz yaşlarında olan Mihailoviç'in, Belgrad'ın dışındaki küçük bir kasabada, son büyük sel felaketi sırasında doğduğu, kasabada her yer su altındayken, annesinin onu bir kayıkta dünyaya getirdiği ifade edilir. (s.91)

Türk köylerine saldırı düzenleyip, Türkleri öldürmeyi zevk haline getiren, kadınlara sapkınlık derecesinde düşkün olan Mihailoviç, saldırdıkları bir Türk köyünde, yaşlarına bakılmaksızın tüm erkeklerin öldürülmesini emreder ve kadınlarla ilgili şu sözleri söyler:

"Kadınlara ne yapacağınız size kalmış. Beğendiklerinizi akşam eğlencesi için seçebilirsiniz. (...) Sonra diğer askerlere dönerek bağırdı: 'Unutmayın! Acımak yok, tutsak yok, hepsini gebertin. Evleri yakıp yıkın." (s.120)

Teğmenin içkiye ve kadına düşkünlüğünü, acımasız ve sapkın oluşunu şunlar gözler önüne sermektedir:

"Çadırdan içeri girdiğinde Mihailoviç, bir yandan pantalonunu çekmeye çalışırken, bir yandan da ayakta durmaya çalışıyordu. Belli ki içkiyi yine çok kaçırmış, sarhoş olmuştu." (s.131)

“Yerde üst üste serilmiş birkaç kalın yün battaniyenin üzerinde, üsytü bir asker kaputuyla örtülü genç bir kadının yattığı belli oluyordu. Teğmen öne doğru eğilerek, elindeki mumu, paltonun altında hafif sesle inlemekte olan kadına doğrulttu. Kadının çok acı çektiği çıkardığı iniltiden belli oluyordu. (...) Battaniyelerin üzerindeki genç kadın çırılçıplaktı. Burhan karanlığın da etkisiyle önce iyi görememişti. Mum ışığı kadının bedenini aydınlattığında ne olduğunu anlamıştı. Kadının kolları sırtında birleştirilerek, arkadan ayak bileklerine bağlanmıştı. Dizleri bükük, kolları altında, sırt üstü yatmış, acılar içinde kıvranıyordu. Ağzından tıkaçla kapatılarak bağlanmış olduğu için ancak iniltili sesler çıkartabiliyordu. Gözleri, duyduğu acılardan adeta dışarı fırlamış, ağlamaktan şişmişti.” (s.133)

“Mihailoviç, kayıtsızca gülerek yanıtla: ‘Elbette bir şey yapmadı. Bu sabah, diğer Arnavut kızlarından biri, asker tecavüz ederken neredeyse gözünü çıkarıyormuş. Önlem olarak bağladık anlayacağın. Ama biliyor musun, böylesi güvenli olduğu kadar eğlenceli de.’” (s.133)

Mihailoviç’in Türklere öfkesi, boş bir Türk köyüne saldıracak kadar büyüktür:

“Bu pis Türk köylerinin boşalmış olduğunu görmekten aslında çok memnunum. Nihayet beş yüzyıl sonra lanet olası Türkler artık gidiyorlar. Tüm köyü yakıp yıkalım ki bir daha buraya dönemesinler.” (s.154)

Mihailoviç, Komutan Karayeviç’in mektupla bildirdiği “geri çekilin” emrine itaat etmeyerek Graçanitza ve Priştina’ya saldırılar düzenler. Bunun üzerine yetkileri elinden alınır ve tutuklanır. (s189)

Goran, muhbirdir. Sırp Milliyetçi Ordusu’na Türkler ile ilgili istihbarat verir. Teğmen Mihailoviç ile eskiye dayanan tanışıklığı olduğu belirtilir. Kadınlarla dolu olan Çingene Kampı’nı yönetir. (s.91-92)

Komutan Karayeviç, Sırp Milliyetçi Ordusu'nun komutanıdır. Romanın başında, Burhan’a gizli görevini bildirdiği esnada, (s.24) Burhan’ın gizli görev sonucunda

tuttuğu raporu bildirdiği esnada (s.83-84) ve romanın sonlarına doğru Teğmen Mihailoviç'e geri çekilmeleri için yazdığı mektubuyla yer alır. (s.173)

Komutan Karayeviç, Burhan'ın sunduğu Osmanlıların savunma hazırlıklarına dair raporun sonucunda, başarısından dolayı onu kutlayarak, memnuniyetini bildirir ve Burhan'ı çavuş rütbesine terfi eder. (s.84)

Bunların yanı sıra komutana dair romanda, Teğmen Mihailoviç'in konuşmasıyla Komutan Karayeviç'in kadınlara dair dikkat çeken bir özelliği ortaya çıkar:

"Komutan, Müslüman kadınlardan hoşlanmıyor. Eğer onlara dokunursa, bunun ona kötü şans getireceğini düşünüyor. Bu yüzden buradan güzel, genç, etine dolgun birkaç Çingene kadını bulmamız gerekiyor." (s.92)

Burhan, Mehmet Ali'nin Sırp Milliyetçi Ordusuna katılan oğludur. Burhan'ın Sırp Milliyetçi Ordusu'na katılmasının nedenine romanda şöyle yer verilir:

"Sırbistan Milliyetçi Ordusu'na yazıldığı günü anımsadı bir an. Görevli subaya Karadağlı bir Slav Müslümanı olduğunu ve Türklerden nefret ettiğini söylemişti, ama asıl nedeninin birkaç yıl önce memleketi Yeniova'da yaşadığı bir vahşet olayından kaynaklandığını anlatmamıştı. O zaman Güney Sırbistan'daki bir çarpışmadan kaçan birkaç Osmanlı firarisi, çocukluk arkadaşı Katya'nın da içlerinde bulunduğu bazı Sırp ve Hırvat kadınlarına tecavüz edip öldürmüşlerdi." (s.18)

Böyle bir sebepten dolayı Sırp Milliyetçi Ordusu'na katılan Burhan, katıldığı ordunun tamamının Osmanlı firarilerinden farksız, hatta daha kötü olduğunu görür. O ordu içinde bulunuşunun sıkıntısı fazlasıyla yaşadığı sırada kendi isteği ile Osmanlı cephesinde görev alan babasıyla karşılaşır. Burhan, babasına Sırp Milliyetçi Ordusu ile ilgili, savaşın seyrini değiştirecek bilgiler verir. Savaş bittikten sonra Teğmen Avni ile Üsküp'e giden Burhan, Osmanlı askerleri tarafından tanınıp yakalanır ve idam cezasına çarptırılır. Ancak Teğmen Avni'nin yaptığı ve ne olduğu açıklanmayan bir planla ölümden kurtulur.

Arnavut olan **İsmet**, elli yaşlarında, kısa boylu, göbekli bir adam olan ve oldukça sağlıklı görünen Sırp Milliyetçileri adına çalışan bir muhbirdir. Aynı zamanda bulunduğu köyün muhtarıdır. (s.27) Sırp Milliyetçi Ordusu'nda bulunan, ancak babası ile karşılaştıktan sonra Osmanlı'ya yardım eden Burhan ile tanıştıktan sonra onun safına geçer. (s.38) Osmanlı Devleti tarafında yer alan, İsmet'in erkek kardeşinin büyük oğlu olan ve asık suratlı bir genç olduğu belirtilen **Dursun,** Sırplara yardım ettiği için amcası İsmet'ten nefret eder. Burhan'ı eve getirmesi üzerine amcası ile tartışır, onu bacağından bıçaklar ve İsmet, bir süre sonra kan kaydından ölür. (s.46-54)

Albay Mahmut, 3. Alay'a yeni atanan komutandır. Cephe deneyimi olmayan yeni komutanın Sultan'ın haremindeki nüfuzlu cariyelerden birinin akrabası olduğu için orduda hızlı bir biçimde yükseldiği söylenir. Cephe deneyimi olmayan yeni komutanın emrinde olmak, savaşın neticeleri konusunda Teğmen Avni'yi düşündürmektedir. (s.38) Bu kısımdan sonra Albay Mahmut romanda bir daha yer almaz.

Selim, Priştina yakınlarında yer alan bir Türk köyünün ağasıdır.(s.41) Selim'in köyü de tahliye edilen köylerden biridir. Ailesi ve köy halkı ile birlikte Üsküp'e giden kafileye katılan Selim'in karısı, yolculuk esnasında Sırp Milliyetçi Ordusu tarafından yapılan bir saldırıda öldürülür. (s.106) Bu hadiseden sonra romanın sonlarında Teğmen Avni ve Servet Hanım'ı uğurlarken karşılaştığımız Selim'in Makedonya'ya yerleşmeye karar verdiğini öğreniriz. (s.223)

Romanda Servet Hanım ve Teğmen Avni'nin bebeği Bedia'nın doğumu esnasında karşımıza çıkan **Fatma,** Yeniova Askerî Hastanesi'nin başhemşiresi, **Nuri** de Yeniova Askerî Hastanesi'nde görev yapan doktordur. (s.48) Her ikisi de doğum hadisesinden sonra romanda bir daha görülmez.

Ayşe, Teğmen Avni'nin emir eri olan Cemal'in eşidir. Sadece Cemal askerde iken zatürre olduğu, bu hastalığa yenilerek vefat ettiği ifade edilir. (s.77) Ayşe'nin vefat haberi **Teğmen Nihat**'a gelir. Üsküp'e giden Teğmen Avni'nin eşine refakat etmekle görevli olan Cemal'e, Üsküp'e gittiğinde bu haberi vermeye karar verir. (s.78)

Rita, Mitroviça'nın kuzeybatısındaki Çingene obasında yaşayan ve fuhuşla geçinen bir Çingene'dir. (s.91) Rita, Sırp Milliyetçi Ordusu'nda bulunanların eğlenmek üzere gittikleri Çingene Obası'nda karşımıza çıkar ve Burhan'la birlikte olurlar. Bundan sonra romanda bir daha görülmez.

Siyah saçlı, güzel yüzlü, uzun boyu ve narin bir yapısı olduğu belirtililen **Nurcahan,** Sırp Milliyetçi Ordusu'nun saldırdığı köylerden birinde yaşayan ve Burhan tarafından kurtarılan kızdır. (s.122) Kurtarıldıktan sonra hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmeyen Nurcahan'ın romanın sonunda adı zikredilir:

"Burhan'la Nurcahan'ın evlenmeye karar vermelerine ne kadar sevindiğimizi bilemezsin. Çok isterdim, ama ne yazık ki onların düğünlerine katılamayacağız." (s.223)

Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale romanında 51 kişi yer alır. Romanda yer alan kişilerin tamamı yazarın da belirttiği üzere tarihîdir**.**

Kuva-yı Milliyeci Hatice romanında 59 kişi yer alır ve yine yazarın belirttiği üzere romanda yer alan kişilerin tamamı yaşamış şahsiyetlerdir.

İsmet Paşa'nın Ağır Topları romanında yer alan 31 kişiden 16'sı tarihî, 15'i tarihî olmayan, yaratma şahsiyetler arasında alır. Tarihî/yaşamış olmayan şahsiyetler arasında yer alan Tabip Yüzbaşı Feyzi Çobanoğlu, Baytar Binbaşı Fehim Cezmi, Asteğmen Asım, romanda ön planda olan kahramanlardır, tarihî şahsiyetler ise oldukça geri plândadır. Romanda yer alan tarihî hadiseler, **Tabip Yüzbaşı Feyzi Çobanoğlu, Baytar Binbaşı Fehim Cezmi, Asteğmen Asım** aracılığı ile yansıtılır. Adı geçen kişiler ile ilgili romanda yok denecek kadar az bilgi vardır. Ancak bu kişiler romanın tamamında yer alırlar. Karşılıklı konuşmalarıyla geçmişteki tarihî hadiseleri ortaya koyarlar. Romanda hadiseler, bunları bizzat yaşayan Asteğmen Asım'ın, hadiseleri kaydettiği defterinden aktarılır. Ancak bu romanın sonunda anlaşılır.

Feyzi Çobanoğlu, tabip yüzbaşıdır. İzmir'e, Çanakkale'den, Gelibolu Mustahkem Mevki Kumandanlığı'ndan gönderilir. (s.13) **Asım,** asteğmendir**.** (s.13) Yukarıda da belirttiğimiz gibi romanda yer alan hadiseler Asteğmen Asım'ın defterinden aktarılır.

Baytar Binbaşı Fehim Cezmi, Makedonya'da, İştip'e yakın bir çiftlikte doğar. Rüştiyeyi bitirir ve askerî idadiye girer. İdadîdeki üç yıllık öğreniminin sonunda derslerindeki başarısı nedeniyle tıbbiye ya da baytar mektebini seçme hakkı tanınır, baytar mektebini tercih eder. (s.27) Öğrenim bittikten sonra teğmen rütbesi ile çeşitli bölgelerde görev yapar. (s.28) Kalınca kara kaşlı, göz çukurları derin, gözleri ışıltılı, orta boylu, ince yapılı bir adamdır. (s.43) İzmir On Yedinci Kolordu'ya baytar binbaşı olarak gönderilir. (s.56)

Hadiseler aktarılırken birer cümle ile geçiştirilen kahramanlardan biri olan **Aka Tali,** binbaşıdır ve aynı zamanda Fehim Cezmi'nin sınıf arkadaşıdır. (s.181) **Babamoğlu Beşir Teğmen,** takım komutanıdır. (s.187) **Gudas Lissandros,** binbaşıdır. Uzunbey Çiftliği'nin önündeki müfrezenin komutanı olan Gudas Lissandros, ince yüzlü, ince bıyıklıdır. İki yıl önce, İzmir'in işgali için Selanik'ten yola çıkan on sekiz gemideki, yüz on subaydan biridir. Romanda, "Küçük Asya'yı Türklerden temizleyip 'Büyük Yunanistan'ı gerçekleştirecek kahramanların öncülerinden" biri olarak anılır. (s.193) Romanın sonunda karşımıza çıkan bir kişi olan **Türkân,** Feyzi Çobanoğlu'nun kızıdır. Asteğmen Asım'ın, hadiseleri kaydettiği defteri okuyan kişidir. (s.293)

Tarihî/yaşamış olup olmadığını tespit edemediğimiz ve romanda yalnızca hadiseler aktarılırken birer cümle ile geçiştirilen şahsiyetler ise şunlardır:

Nadir Bey, Çumra Sulama İstasyonu müdürüdür. İlçeyi, isyancıların ele geçirdiklerini, Konya Valisi Haydar Bey'e telgrafla bildiren kişi olarak romanda yer alır. (s.155)

Abidin Bey, hat komiseridir. Konya'da çıkan isyanda başından yara alır. (s.157)

Etem Bey, mühendistir. Konya'da çıkan isyanda, ayağından yara alır. (s.157)

“İsyancılar, jandarma tabur komutanı ile aserî uçak istasynundaki subaylardan birini şehit etmişler, hat komiseri Abidin Bey’i başından, mühendis Etem Bey’i ayağından yaralamışlardı. Cephede bulunan subayların evleri talan edilmişti.” (s.157)

Bahadır, süvari birliğinde yer alan teğmendir. Mihalıççık’a giren kişilerdendir. (s.179)

Ömer, süvari birliğinde yer alan çavuştur. Mihalıççık’a giren kişilerdendir. (s.179)

Burdurlu olan **İsmayil,** Süvari birliğinde yer alır. Mihalıççık’a giren kişilerdendir. (s.179)

“Hemen bir sonraki gece Mihalıççık’a girdi süvariler. İşgalci düşman muhafızlarının barındıkları evler, ahırlar, çadırlar basıldı. Don paça yatağından kaldırılıp, teslim alınanlardan başka canını kurtaran olmadı. Ayrı ayrı Bahadır Teğmen’in, Ömer Çavuş’un, Burdurlu İsmayil’in kısa aralıklarla birçok kez, birçok yerinden dinamitledikleri demiryolunu koruma altına almaya çalışan düşman, devriyelerinin sayısını arttırdı.” (s.179)

Halit, 12’inci grubu komuta eden albaydır. 12. Grup, cephenin doğu kanadına gelerek çarpışmalara girer. Buradaki Türk tümenlerina katılarak karşı saldırırlar düzenler ve düşmanı çekilmeye zorlarlar. (s.217)

Frangos, Yunan Ordusu’nda generaldir. Kuşatmadan çıkarmaya çalıştığı üç tümeni ile demiryolu boyunca Çiril-Çal-Alaşehir üstüne çekilmenin yollarını arar.(s.275)

1923-1925 yılları arasında gerçekleşen Türk-Yunan nüfus mübadelesini ve mübadillerin, bilhassa yazarın ailesinin göçten sonraki yaşantısını konu alan *Muhacirler (Bitmeyen Göç)* romanında 25 kişi yer alır. Anlatılan hadiseler, yazarın belirttiği üzere yaşayan insanların tanıklıklarına dayanır.

İzmir 13 Eylül 1922 romanında 15 kişi vardır. İki zamanlı bir roman olan *İzmir 13*

Eylül 1922'nin aktüel zamanında yer alan kişileri söz konusu etmememiz gerekmekte idi. Çünkü bizim konumuz doğrudan tarihî romanlardır. Yalnız burada farklı bir durumla karşılaşmaktayız. Aktüel zamandaki kahramanlardan Işık Kansoy, tarihte Yunan Megalo-İdeasına kendini adamış bir kahraman olarak canlandırılmaktadır. Bunun için Işık Kansoy'un aktüel zamandaki durumunun ve çevresinin verilmesinin aydınlatıcı olacağını düşündük.

Işık Kansoy, orta yaşlı, sağlıklı bir erkektir. İzmirli, orta sınıf bir ailenin çocuğu olarak yetişmiş ve iyi bir eğitim almıştır. Küçük bir şirkete sahiptir. Tutkulu bir yaşamı vardır. Ata biner, motosiklet kullanır, tek motorlu, pervaneli küçük uçaklarla uçmasını sever, kitaplar ve müzik ilgi alanıdır. Gördüğü rüyalar sonucunda hayatı kâbusa döner.(s.13) Hipnoz seansları, bilinçaltı ile yaşadığını ortaya koyar. Bilinçaltının oynadığı bir oyun sırasında küçük uçağı ile denize düşerek hayatını kaybeder. (s.217)

Alev, Işık Kansoy'un kız arkadaşıdır. Aslen Fransız'dır. Hayatını çevirmenlik yaparak kazanır. İstanbul'a ilk geldiğinde kente âşık olmuş ve İstanbul'da kalmaya karar vermiştir. Kendisine yapabileceği bir işveren ilk adamla evlenmiş, zar zor bir yıl evli kalabilmiştir. Boşandıktan sonra kızlık soyadı olan Valery'ye dönmeyip, topluma daha iyi uyum sağlayabilmek adına kocasının soyadını kullanmaya devam etmiştir. Bir süre sonra Türkçe karşılığı alev olan Flamme ismini Türkçeye çevirmiştir. Artık uyruğu T.C. adı Alev ve memleketi İzmir'dir. (s.15-16)

Dr. Gürhun Atabay, Işık Kansoy'un gördüğü ve hayatını kâbusa çeviren rüyalarının altında yatan sebepleri ortaya çıkarmak adına hipnoz seanslarını yapan doktordur. Aynı zamanda Alev'in arkadaşıdır. (s.38) Işık Kansoy'un ölümünün ardından, Alev'e hipnoz seanslarının bant kayıtlarını vermek ister ve Işık Kansoy'un, "bilinçaltı Odyssea'sında yaşadığını" belirtir. (s.219)

Hüseyin, Işık Kansoy'un yatılı okul yıllarından kalma eski bir dostudur. Ankara Siyasal Bilimler'de okumuş, mezuniyetinden sonra İstanbul'a gelmiş, bir halkla ilişkiler şirketi kurarak iş hayatına atılmıştır. Onu melankoliye sürükleyen bir aşk yaşamış ve işleri de kötüye gitmeye başlayınca, şirketi tasfiye edip, Kilyos'a yakın

çiftliğine taşınmış, kent yaşamından kopmuştur. Çiftlikte kitapları, hayvanları ve doğayla iç içe yeni bir hayat kurmuştur kendine. (s.65)Romanın mazisinde on dört kişi yer alır, bunlardan on ikisi tarihî, ikisi tarihî olmayan şahsiyetler arasında yer alır.

Romanın mazisinde birden çok hadise verilmişse de temel mesele, Yunan ülküsü olan Megali İdea'dır. Roman kahramanı Işık Kansoy, romanın mazisinde bu ülküye hayatını adamış bir Yunan olarak karşımıza çıkar. Adı **Hristos Konstantin Asomatos**'tur ve Sakız Adasının Anavatos köyünde dünyaya gelmiştir. (s.55) Romanın mazisinde yaşanan hadiseleri anlatır. Dolayısıyla bizzat olayların gözlemcisidir. Mesela, babasının şu sözlerini nakletmesi dikkat çekicidir: "1453'te Türklerin yalnızca Konstantinapolis'i aldığını, Ortadoks inancını ve Rum ulusunun ruhunu asla fethedemediğini, bu ateşin tarihin derin körüğüyle sürekli diri tutulduğunu, zamanı gelince kutsal haçın yeniden egemen olacağını, ailemize ve tüm köy halkına yineler durur." (s.56) Aynı şekilde babasının 1821'deki Yunan Savaşı'nın liderlerinden olduğunu söyler. Hristos Konstantin, sözü edilen savaş dolayısıyla da Türkler, Osmanlı devlet adamları ve özellikle II. Mahmud aleyhinde ağır ifadeler kullanır. (s.57 vd.)

İncelediğimiz eserlerdeki tarihî olmayan şahısları topluca şöyle takdim edebiliriz

Osmanlılar Devri

XV. Yüzyıl	
Hekimbaşı Kudreddin, Ahmed Kâhya, ev sahipleri	*Zafer Vaat Etmeyen Topraklar*

Abdal İsa, Barbas Grigoros, Yakup Bey, İlyas Bey, Kadı Abdüssamed Efendi, Mikahil	*Börklüce*
XVI. Yüzyıl	
Seyyid, Azat, Seferis	*Pîrî*
XVIII. Yüzyıl	
İstefaniki'nin adı verilmeyen anne, baba ve kardeşleri, Mehmed Mirza Ağa, Mehmed Mümin, Yusuf Ağa, Yekçeşm Hüseyin, Süleyman bin Abdullah, Dubnitseli Refik Ağa, Mikahil, Selim, Jacques, Halil Efendi, Yorgakis, Şebsefa, Mehtabe, Nevfidan Kalfa	*Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde*
XIX. Yüzyıl	
Kurtiç, Arnavut meyhaneci, Gülfem, Rengigül, Feleksu, Meryem, Hamit	*Rumeli Benimdi*

Efendi, Nuri Efendi	
XX. Yüzyıl	
Cemal, Nihat, Albay Hüsnü, Mehmet Ali, Hüseyin, Teğmen Mihailoviç, Komutan Karayeviç, Burhan, İsmet, Albay Mahmut, Selim, Dursun, Fatma, Nuri, Ayşe, Rita, Goran, Nurcahan.	*Can Yoldaşları*
Tabip Yüzbaşı Feyzi Çobanoğlu, Baytar Binbaşı Fehim Cezmi, Asteğmen Asım, Aka Tali, Babamoğlu Beşir Teğmen, Gudas Lissandros, Nadir Bey, Abidin Bey, Etem Bey, Bahadır, Ömer, İsmayil, Halit, Frangos, Türkân	*İsmet Paşa'nın Ağır Topları*
Işık Kansoy, Alev, Hüseyin, Dr. Gürhun Atabay, Hristos Konstantin Asomatos, Besileus	*İzmir 13 Eylül 1922*

İncelediğimiz romanlar içerisinde yazarın kendi ailesinden yola çıkarak yazmış olduğu *Can Yoldaşları* romanında daha çok yaratma şahısların kullanıldığını görüyoruz.

Tarihî olmayan şahıslar içinde daha çok saray görevlilerine (Ahmed Kâhya: *Zafer*

Vaat Etmeyen Topraklar, Mehmed Mirza Ağa, Mehmed Mümin, Yekçeşm Hüseyin, Dubnitseli Refik Ağa, Halil Efendi, Şebsefa: *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde,* Gülfem, Rengigül, Feleksu, Hamit Efendi, Nuri Efendi: *Rumeli Benimdi)* ve askerlere (Cemal, Albay Hüsnü, Mehmet Ali, Hüseyin, Teğmen Mihailoviç, Teğmen Karayeviç, Burhan, Albay Mahmut, Genç Avni: *Can Yoldaşları*) yer verildiğini gözlemleriz. Geri kalanlar da değişik meslek ve konumlara sahip kişilerdir.

Söz konusu kişiler, daha çok hadiselerle birlikte ortaya çıkarlar. Bu kişilerin romanlardaki yerleri tarihî/yaşamış kişiler ile bağlantılıdır.

Ahmed Kâhya, (*Zafer Vaat Etmeyen Topraklar)* Osmanlı sarayında kâhya olarak görev yapan bir Timur casusudur. Yıldırım Bayezid'in esir edilişinden sonra ortaya çıkar ve kimliği açıklandıktan sonra roman sahnesinden silinir. Figüratif bir kahramandır. Çünkü yazar, Yıldırım Bayezid'in yenilgisine, ordusunun ve imparatorluğun içine sızan casusların sebebiyet verdiğini düşünür.

Mehmed Mirza Ağa, Mehmed Mümin, Yekçeşm Hüseyin, Dubnitseli Refik Ağa, Halil Efendi, Şebsefa (*Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde*), Gülfem, Rengigül, Feleksu, Hamit Efendi, Nuri Efendi, (*Rumeli Benimdi*) sarayda belli görevlerde bulunan ve daha çok tarihî şahsiyetlerle münasebetleri olan kişilerdir. Dadı kalfa Gülfem'in evlatlığı olan Rengigül, nâzır Abdülkadir Bey'in hizmetine verilir. Onun ölümünün ardından saray imamı Nuri Efendi ile evlendirilir.

Bu yaratma şahıslar yukarıda da belirttiğimiz gibi tarihî şahsiyetlerle bağlantısı bulunan, figüratif görevde olan ve daha çok hadiselere renk katmak amacıyla oluşturulmuş kişilerdir.

İnceleme konumuz olan romanlar içinde *İsmet Paşa'nın Ağır Topları,* yaratma şahsiyetlerinin ön planda olması bakımından diğerlerinden farklıdır. Romanda tarihî/yaşamış olmayan, yaratma şahıslar arasında yer alan Tabip Yüzbaşı Feyzi Çobanoğlu, Baytar Binbaşı Fehim Cezmi, Asteğmen Asım, romanda ön planda olan kahramanlardır, tarihî şahsiyetler ise oldukça geri plândadır.

4.2. Tarihî/Yaşamış Şahsiyetler

İnceleme konumuz olan romanlardan *Can Yoldaşları, Rumeli Benimdi ve Muhacirler (Bitmeyen Göç)* romanları, yazarların kendi ailelerinden yola çıkarak yazdıkları romanlardır. Bu nedenle, romanlarda yer alan tarihî kişiler kullanımını, yaşamış kişilerle birlikte aldık.

Bu bölümde tarihî ve yaşamış şahsiyetleri ele alıp, romancıların kimleri, nasıl işlediklerini, hangi yönlerini öne çıkardıklarını inceleyeceğiz.

Yıldırım Bayezid,[1] Ankara Savaşı'nı ve bilhassa Yıldırım Bayezid'in esir edilişini konu alan *Zafer Vaat Etmeyen Topraklar* romanının en mühim kahramanlarından biridir**.** Ankara Savaşı'nı, Osmanlı İmparatorluğu'nun içine sızan ve Yıldırım Bayezid'in oğlu Mustafa Çelebi'nin de içlerinde bulunduğu Timur'un casusları, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan, toprakları ellerinden alınmış beylerin ve savaş esnasında Timur'un ordusuna geçen Osmanlı askerlerinin ihaneti ile kaybeden Yıldırım Bayezid, Timur'a esir düşer. Timur'un niyeti Yıldırım Bayezid'e zarar vermek ya da öldürmek değil, onu kendi himayesine alıp, topraklarına katmak istediği Çin'i birlikte fethetmektir. Çünkü Timur'a göre Yıldırım Bayezid büyük bir hükümdardır:

"Onun büyük bir komutan olduğunu, bugüne kadar örneği görülmemiş bir büyüklükte bir devlet kurduğunu unutma. Bizim, ona değer verişimiz sadece bu

[1] **Yıldırım Bayezid**, **Bayezid I** (ö. 805/1403) Yıldırım lakabıyla tanınan Osmanlı padişahı (1389-1403). 755'te (1354) doğdu. I. Murad'ın büyük oğlu olup annesi Gülçiçek Hatun'dur. 1381 yılı dolaylarında Germiyanoğlu Süleyman Çelebi'nin kızı Sultan Hatun ile evlendi ve hanımının çeyizi olarak Osmanlılara bırakılan topraklara sancak beyi tayin edildi. Yerleştiği Kütahya'da Osmanlıların doğu sınırlarının muhafaza ve gözetimi ile görevlendirildi. 1386'da babasının Karamanoğlu Alâeddin Bey'e karşı giriştiği sefere katıldı, Frenk Yazısı Savaşı'nda gösterdiği cesaret ve atılganlık dolayısıyla Yıldırım lakabını aldı. Hayatı baştan başa savaş ve mücadelelerle geçen Bayezid'in öldüğü zaman birçok hayratı da bulunmaktaydı. Bursa'da zâviye, medrese, imaret, han, köprü, dârüşşifa yaptırmış, muhteşem Ulucami'yi de yine o inşa ettirmiştir (1400). İstanbul'u baskı altında tutmak için Güzelhisar diye de anılan Anadoluhisarı'nı yaptırdığı gibi (1396-1397), Anadolu'nun diğer bazı şehirlerinde ve Rumeli'de hayır eserleri meydana getirmiştir. (İnalcık 1992).

özelliklerinden dolayı değil, bizim olmak isteyip de olamadığımız çok şey var onda. Devlet nedir, nasıl yönetilir, kalıcılık nedir, nasıl ayakta kalınır? Bütün bunları Bayezid'den başka kim gösterebilir bize?" (s.188-189)

Timur'un tüm ısrar ve teklifleri Yıldırım Bayezid tarafından reddedilir. Onun Timur'dan istediği tek şey, onu öldürmesidir:

"Ben ki Osman Bey'in oğlu Orhan Bey'in torunu ve Murad Bey'in oğluyum. Hainlerin ihanetine uğradım ve kazanmak üzere olduğum bir savaşı kaybettim. Ben topraklarıma zorla girip geçici bir zafer kazanmış olan eski koyun çobanının uşağı olmak için değil, devletimi yönetmek için yetiştirildim. Savaşı kazanmış olan sensin. Bizim için geçerli olan, onurlu bir ölümdür. Kılıçla ya da baltayla öldür beni. Senden bundan başka ihsan istemiyorum." (s.39)

Mehmed Çelebi ve Bayezid Paşa her ne kadar Yıldırım Bayezid'i kaçırma teşebbüsünde bulunsalar da başarılı olamazlar. (s.162-179) Timur'un İzmir Kuşatması'na gittiği sırada Yıldırım Bayezid'i ve Ahmed Kâhya'yı kaçıran Mahmud Han, Ahmed Kâhya'yı öldürür, Yıldırım Bayezid'i ise, soğuk bir odaya zincirler. (s.217) Melek Hatun'un isteği üzerine Yıldırım Bayezid'i görmek için İzmir'den gelen Mehmed Mirza, Bayezid'i kulağının arkası ve ayaklarında derin yaralar açılmış, yaraları irin toplamış ve tek gözü kapalı bir halde bulur. (s.240) Her ne kadar Bayezid'in iyileşmesi için çaba sarf etseler de 8 Mart 1403 tarihinde vefat eder. (s.253) Timur tarafından, cenazesinin Bursa'ya götürülmek üzere oğlu Musa Çelebi ile eşi Olivera'ya teslim edildiği söylenir.

"İsteğini yerine getireceğim. Cenazesini oğlu Musa Çelebi ile eşi Olivera Hanım alsın. Bursa'ya, kendi başkentine götürsünler." (s.256)

Timur,[2] romanın en mühim kahramanlarından biridir ve romanın tamamında yer alır. Yıldırım Bayezid ile girdiği Ankara Savaşı'nı kazanır ve Bayezid'i esir eder. Kendisini "Tanrı'nın yeryüzündeki tek temsilcisi" (s.36) olarak gören Timur'un niyeti Yıldırım Bayezid'e zarar vermek ya da öldürmek değil, onu kendi himayesine alıp, topraklarına katmak istediği Çin'i birlikte fethetmektir. Timur, Ankara Savaşı zaferinin ardından Bursa (s.43-44) ve İzmir'i (s.187-201) işgal eder. Büyük bir zafer kazanacağı düşüncesi ile Osmanlı topraklarına gelen Timur, torununun ölümü üzerine büyük bir yasla geldiği yere döner. (s.257

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar'da Yıldırım Bayezid'in ve Timur'un oğulları ile torunlarından biri olan **Ebu Bekir Mirza** da yer alır. Ancak her biri geri plandadır.

[2] **Timur,** (ö. 807/1405) Timurlu hânedanının kurucusu ve ilk hükümdarı (1370-1405). İlk defa 761 (1360) yılında adından söz edilen Timur, Çağataylar ve Moğollar arasındaki çatışmalara katıldı, sık sık saf değiştirdi. Yararı dokunacağını ümit ettiği kimselerle akrabalık bağları kurdu. Kendine müttefikler sağlamak suretiyle on yıllık mücadeleden sonra Mâverâünnehir'e hâkim olarak Semerkant'ta tahta oturdu (12 Ramazan 771/9 Nisan 1370). Onun başarısının en önemli sebebi bölgede kabileler arasındaki mücadeleler ve ciddi bir rakibinin bulunmaması idi. Kendisinin "Aksak" veya "Lenk" diye anılması da bu mücadele döneminde sağ kolu ve sağ bacağından yaralanmasından dolayıdır. Timur, 8 Muharrem 802 (10 Eylül 1399) tarihinde "yedi yıllık sefer" diye adlandırılan (1399-1404) batıya doğru son seferine çıktı. 1399-1400 yılı kışını Karabağ'da geçirdikten sonra Bingöl'e ulaştı. Anadolu ve Suriye'yi istilâ etmek için siyasal ortam çok uygundu. Timur'un Azerbaycan'a gelmesiyle yurtlarını terkeden Karakoyunlu Yûsuf Bey ile Celâyirli Sultan Ahmed, Timur'un Sivas'a gitmek niyetinde olduğunu işittiklerinden Memlükler'e sığınmaya karar vermişler, ancak bu gerçekleşmeyince Timur'un Sivas'ı ele geçirmesinin ardından güneye doğru indiğini görüp Bayezid'e sığınmışlardı. Timur ile Yıldırım Bayezid arasında gidip gelen elçiler herhangi bir anlaşma zemini oluşturamadı. Yıldırım Bayezid'in Timur'un müttefiki Mutahharten'in merkezi Erzincan'a yürümesi Timur'a Anadolu üzerine tasarladığı seferi için meşrû bir sebep hazırladı. Fakat Timur, emanla teslim olduğu halde bütün halkını kılıçtan geçirdiği Sivas'ı zaptettikten sonra önce güneye Memlükler'e yöneldi. Suriye'de Halep, Hama, Humus ve Dımaşk gibi şehirleri aldı. Memlükler'e ağır bir darbe indirdi, ardından tekrar Tebriz'e döndü. Bu sırada Yıldırım Bayezid'e gönderdiği tehdit mektubunda kendi başarılarını sayıp döktü ve onun kendisine itaat etmesini istedi. Buna karşılık Bayezid de kendi soyunu ve zaferlerini sayarak savaş için hazır olduğunu bildirdi. Timur bu cevaba karşı aralarında dostluk sağlanması gerektiğini, bu dostluğun kâfirlere karşı İslâm'ın gücünü arttıracağını yazdı; Bayezid'in oğullarından birini rehin olarak göndermesini ve kendisinin yolladığı hil'ati giymesini istedi. Bu açıkça Bayezid'in kendisine tâbi olmayı kabul etmesi anlamına geliyordu. Bu arada ordusunu takviye eden Timur, geride kalan son önemli rakibi Bayezid ile savaşa karar verdiğinden ona kabul edilemeyecek tekliflerde bulunmayı sürdürdü. Önceki talepleri yanında Anadolu beylerinden alınan yerleri eski sahiplerine geri vermesini, Kara Yûsuf'un kendisine teslim edilmesini istedi. Bayezid bütün teklifleri reddetti. Timur böylece Bayezid'i suçlayıp savaşın sorumluluğunu ona yükleme siyaseti izliyordu. (Aka 2012).

“Yıldırım Bayezid'in karargâhı çökmüş, kurmaylığını yapan oğulları **Mustafa Çelebi** ile **İsa Çelebi**, atlarına atlayıp, her biri bir tarafa gitmişti. Yıldırım Bayezid'in oğullarından **Musa Çelebi**, savaş alanındaydı. Musa Çelebi, akıncı birliklerini toparlamayı başarmış, babasının yakınlarında çarpışmaya devam ediyordu. Timur, Anadolu birlikleri komutanı **Süleyman Çelebi**’nin bir avuç askeriyle kuzeydoğudaki tepeleri aşıp savaş alanından uzaklaştığından, **Mustafa Çelebi**’nin teslim olduğundan, **İsa** Çelebi’nin küçük bir birliğin başında çarpışarak Ankara Kalesi’ne doğru çekildiğinden haberdardı.” (s.8)

Romanın ilerleyen sayfalarında Musa Çelebi ile ilgili şu bilgiye yer verilir:

“Musa Çelebi, savaştan hemen sonra yakalanıp Timur’un huzuruna çıkartıldığında, Timur’un eteğini öpmüş ve serbest bırakılırsa tahtın başına geçebileceğini söylemiş. Kendisine baban dururken sen neden taht sahibi olmak istiyorsun diye sorulduğunda, babasının vaktinin dolduğunu, savaş kaybetmiş bir hükümdarı halkının da, askerinin de istemeyeceğini söyleme cüretini gösterebilmiştir.” (s.107)

Yıldırım Bayezid’in çocuklarından, Musa, İsa Mustafa ve Süleyman Çelebi, geri planda olsalar da romanda yer alırken, Bayezid’in küçük çocuklarının yalnızca adı zikredilir:

“Devlet Hatun'un aklı karmakarışıktı. Küçük çocukları **Fatma** ve **Kasım**'ı gidecekleri yere sağ salim varabilmeleri için dua ederek büyük oğlu Süleyman Çelebi’ye vermişti.” (s.45)

Romanın geri planda olan kahramanlarından olan Timur’un oğullarının adı Timur'un torunu Mehmed Mirza tanıtılırken geçer:

“Sağdaki kuvvetlerinin komutanı **Miranşah** ile soldaki birliklerinin komutanı **Şahruh Halil**'in yapamadıklarını başarabilecek güce sahipti torunu Mehmed Mirza.” (s.9)

“Bunlar oğullarım ve torunlarım. Ordumun üst komutanları ve eyaletlerimin yöneticileri: sağımdaki Miranşah, solumdaki Şahruh Halil. Yanımda oturan Mehmed Mirza... Mehmed Mirza, yardımcım ve imparatorluğumuzu benden sonra yönetecek hakanımızdır. Bu da öteki torunum **Ebu Bekir Mirza.**” (s.35)

Mehmed Mirza, Timur’un torunu ve Doğu Ordusu’nun komutanıdır. Aynı zamanda Timur Ordusu’nun da Timur'dan sonraki başkomutanıdır. (s.9)

Romanda Timur'un en sevdiği insan olarak karşımıza çıkan Mehmed Mirza’nın bazı yönleriyle Timur'a benzediği belirtilir:

“Sertlikle yumuşaklığı, hakla adaleti yan yana getirebiliyordu. Bu yönleriyle kendisine benzetiyordu onu. O, Timur İmparatorluğu’nun kendinden sonraki hakanı olacaktı. Yeter ki talihsiz bir kılıç darbesi onu kendinden ayırmamış olsun.” (s.13)

Mehmed Mirza, Timur’un isteği üzerine Bursa'yı kuşatır ve Yıldırım Bayezid’in kızı Melek Hatun ile evlenir. (s.43-44) İzmir kuşatmasının ardından, Melek Hatun’un isteği üzerine (s.234) Yıldırım Bayezid’in ne durumda olduğunu görmek üzere Akşehir’e gider. Ahmed Kâhya’yı ölmüş ve Bayezid’i soğuk bir odada zincirlenmiş vaziyette görünce Mahmud Han’a bu ihanetin bedelini sormak için gittiğinde Cengiz Han ile çatışmaya gider. Mahmud Han zehirli hançerini Mehmed Mirza’nın karnına sokar ve birkaç güç sonra Mehmed Mirza ölür. (s.240-243) Mehmed Mirza’nın subaylarını da öldürten Mahmud Han, cesetleri yarım günlük uzağa yollatır ve pusuda öldürüldükleri izlenimini verir. (s.243) Ancak Yıldırım Bayezid’in hadiseleri Timur'a anlatması üzerine gerçek ortaya çıkar. (s.253-254)

Çağatay Hanı **Mahmud Han,** Timur Ordusu’nun içinde Cengiz Han soyundan gelen tek komutan ve Yıldırım Bayezid’i esir alan kişidir. (s.20) Kendisini imparatorluğun gerçek sahibi olarak gören Mahmud Han, imparatorluğun hırsızlıkla elinden alındığını belirtir:

“Ben bu imparatorluğun gerçek sahibiyim. Hırsızlıkla elimden aldığı imparatorluğumu yeniden elime geçiriyorum.” dedi. (s.242)

İmparatorluğu yeniden ele geçirmek için Timur İzmir Kuşatması’nda iken ilk olarak Yıldırım Bayezid ve Ahmed Kâhya’yı kaçıran Mahmud Han, Ahmed Kâhya’yı öldürür, Bayezid'i zincire bağlayarak, onu ölüme terk eder. Bunu ihanet sayan Timur’un torunu Mehmed Mirza Mahmud Han ile çatışmaya girer ve Mehmed Mirza, Mahmud Han tarafından öldürülür. Torununu Mahmud Han'ın öldürdüğünü öğrenen Timur da Mahmud Han’ı öldürür.

“Sevdiklerimi benden alanları yok edeceğim. Mahmud Han'ın başını, torunumu öldürdüğü hançerle kopartacağım. Fakat hiç kimse torunumu, en yakın komutanımın hançerleyerek öldürdüğünü öğrenemeyecek. Torunumun hançerlendiğini bilen herkes, ortadan kaldıracağım.” (s.254)

“‘Kaç cenaze gidiyor?’ diye sordu Yıldırım Bayezid. Kudreddin onu, kulağını dudaklarına dayayarak duyabiliyordu. ‘İki cenaze gidiyor. Öndeki Mehmed Mirza’nın, arkadaki Mahmud Han’ın cenazesi.’” (s.258)

Yıldırım Bayezid’in küçük oğlu **Mehmed Çelebi**’ye roman da az da olsa yer verilir. Osmanlı yedek kuvvetleri komutanıdır. (s.9) Mehmed Mirza, romanda Osmanlı Ordusu’nun yedek kuvvetlerini savaşa sokmasıyla birlikte var olur. Ancak sonrasında uzun bir süre romanda adı geçmez ve Yıldırım Bayezid’in kaçırılma hadisesi ile birlikte yeniden var olur. Mehmed Çelebi, Bayezid’in çocukları içinde, babasının kurtarılıp, yeniden devletin başına geçmesini isteyen tek şehzade olarak karşımıza çıkar.

Mehmed Çelebi, kendisini savaş alanından uzaklaştırıp Amasya'ya getiren **Bayezid Paşa** ile Yıldırım Bayezid'i kaçırmak için plan yapar. Savaşa katılmadan önce Kale Beyi olarak görev yapan **Yahya Paşa** da onlara destek olur. Yıldırım Bayezid’i yeraltından kaçırmayı planlarlar.(s.81-88) Birkaç lağımcıyı Timur ordusu içine sokarak, kendi çadırlarından Bayezid’in çadırına doğru tünel kazarlar. Ancak

hedeflerine ulaşamadan yakalanırlar. (s.163) Bunun üzerine Yıldırım Bayezid'in yardımcılığını yapan **Firuz Paşa**'yı öldürürler.

Savaştan önce Yıldırım Bayezid tarafından Rumeli Beylerbeyi yapılmak istenen **Firuz Paşa** da savaşta esir düşenlerden biridir. Yıldırım Bayezid'in yanında yer alıp, ona yardım etmek için Timur'a: "Ona karşı savaştığı için pişman olduğunu" söyler. (s.89) Birkaç gün sonra da Bayezid'e hizmet etmesi için görevlendirilir. (s.89) Yukarıda da belirttiğimiz gibi Bayezid'in kaçırılma hadisesinin üzerine öldürülür.

Bayezid'in Ankara Savaşı'nın kaybetmesinin ardından, saraydan kaçarak, "Osmanlı beylerinin en yakın sırdaşları, dostları" olarak belirtilen bir ailenin evine sığınan **Devlet Hatun** ve **Prenses Olivera**, Yıldırım Bayezid için vazgeçilmez kadınları olarak karşımıza çıkar. (s.45) Biri âşık olduğu kadın, diğeri ise devletin görünmez yöneticisi olarak belirtilir:

"Melek Hatun, yaşından beklenmeyen olgunlukla kendisinden çok annesiyle Prenses Olivera'nın güvenliğinin sağlanması gerektiği gibi karışık duygular içinde bocalıyordu. Biri annesi, öteki babasının çılgınlar gibi sevdiği kadın... Elbette ki annesine daha yakındı, fakat aşk? Melek Hatun, aşkın sınırsızlığını kavramıştı. Babası âşıktı bu kadına. Prenses Olivera da seviyordu babasını. Korkudan ve zorunlu davranışlardan uzaktı sevgisi. Haremin en güzel kadını değildi. Prenses Olivera'dan çok daha güzel kadınlar vardı haremde. Fakat o, sevgisini devlet yönetimiyle birleştirebilmiş, harem odalarının tahrik edici kokularından kurtulup Yıldırım Bayezid'in devlet işlerini tartışmaktan hoşlandığı danışmanlar seviyesine yükselmişti. Birçok karısı ve yüzlerce cariyesi olan, yaşını başını almış bir hükümdarı bile etkisi altına alabiliyordu aşk. İnsanı saran ve büyüsüyle insanı iki kez yaşatan bir güçtü o. Aşkla ilgili bu sözleri Prenses Olivera'dan dinlemişti. Kendisi de anlayabilecek yaştaydı artık. Annesi Devlet Hatun, tükenmez enerjisiyle devletin görünmeyen yöneticisiydi. Bu nedenle babasının iki kadına da ihtiyacı olduğuna yürekten inanıyordu." (s.47-48)

Melek Hatun, Bayezid'in kızıdır. Timur'un isteği üzerine, Timur'un torunu Mehmed Mirza ile evlendirilir. (s.43-44) Melek Hatun, evlilik hadisesinden sonra

romanın sonlarında yeniden karşımıza çıkar. Mehmed Mirza, dedesi Timur ile birlikte İzmir Kuşatması'na giderken, eşi Melek Hatun'u da beraberinde götürür. Babasının durumunu merak eden Melek Hatun, Mehmed Mirza'dan Alaşehir'e gidip, babasını görmesini ister. Mehmed Mirza da bu isteği yerine getirir. (s.234)

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar romanında babasını tekrar devletin başına getirmek isteyen tek şehzade olarak karşımıza çıkan **I. Mehmed**[3] *Börklüce* romanında padişahtır. I. Mehmed, romanda etkin olmayan bir kahramandır. Romanın bazı kısımlarında (s.17, 19) yalnızca adı zikredilen I. Mehmed, Şeyh Bedreddin İsyanı'nın bastırılması talimatını verdiği kısımda Timurtaş Paşazâde Ali Bey'e gönderdiği mektubu (s.110) ile romana dâhil olurken, yalnızca romanın sonunda, Şeyh Bedreddin'in idam edilmesi hadisesinde, tam anlamıyla roman kahramanı olarak karşımıza çıkar. (s.252-256)

Romanın başkişisi olan **Börklüce Mustafa**[4], mehdilik iddiasında olan ve zaman zaman içine dolan esintilerin, gördüğü düşlerin kendisine Tanrı tarafından gösterildiğine içtenlikle inanan bir Alevi Türkmen babasıdır. (s.8) Şehzade Mustafa döneminde Şeyh Bedreddin kazasker iken, onun kethüdası olarak görev yapan (s.11) Börklüce Mustafa (Dede Sultan), "gönül âleminde Tanrı katına uçarak" Şeyh Bedreddin'den aldığı "ayaklanmayı başlatın" (s.25) talimatı ile Şeyh Bedreddin İsyanı'nı başlatan kişidir. Osmanlı ile çeşitli çatışmalara giren Börklüce, mağlubiyetin ardından yakalanır ve Ayasluğ'daki Roma Çağı su kemerlerinin bulunduğu yere götürülür, kollarından ve ayaklarından çarmıha çivilenerek, bir devenin sırtına bağlanıp, şehirde gezdirilir. Sonra tekrar kemerin bulunduğu yere getirilir ve İlyas Bey'in asıldığı yerde idam edilir. Cesedi, iki gün süre ile orada

---

[3] **Mehmed I (**1380-1421) Fetret Devri'ne son veren Osmanlı padişahı. I. Bayezid ile Devlet Hatun'un oğlu. Ankara Muharebesi'nden önce Amasya Sancak Beyi idi. Osmanlıların Timur karşısındaki yenilgisinden sonra Bolu'ya çekildi ve kısa sürede Orta ve Batı Anadolu'yu denetim altına aldı, daha önce Osmanlı yönetiminde olan toprakları geri aldı. Ankara Savaşı'ndan sonra bağımsızlaşan Türkmen ve Balkan devletlerini tekrar Osmanlı otoritesine bağladı. Hükümdarlığı dönemindeki kritik olaylardan biri Şeyh Bedreddin Ayaklanması'ydı. (Somel, 2014)

[4] **Börklüce Mustafa,** (ö. 1419) Bedreddin Simâvî'nin, müfrit tasavvufî-siyasî görüşlerini yaymak üzere giriştiği isyan hareketleri sonunda yakalanarak idam edilen müridi. (Anonim, 1992)

bırakılır ve sonra kafası kesilerek, Edirne'ye, Sultan Mehmed'e gönderilir. (s.210-223)

Şeyh Bedreddin[5]**,** eşit bir toplum düzeni kurmak için Osmanlı tahtına geçebilmek ve orada kalabilmek için de halk yığınlarını kazanmak amacıyla Bâtınîliği savunan ve kullanan, (s.10) Edirne'de zâviye kuran (s.17) bir tarikat lideri olarak karşımıza çıkar. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Şehzade Mustafa, Edirne'de kendi hükümetini kurduğunda Şeyh Bedreddin'e kazaskerlik görevini verir. (s.11) Börklüce Ayaklanması'ndan Börklüce'nin idamı üzerine haberdar olan ve Deliorman'da bulunan Şeyh Bedreddin, Edirne'den kaçıp, Bedreddin'e sığınmış olan Mihaloğlu Mehmet tarafından ihanete uğratılarak yakalanır ve Serez'e, Sultan Mehmed'in yanına getirilir. Padişah, onun aynı zamanda bir din âlimi olduğunu göz önüne alarak, hakkında hüküm vermek üzere vicdan ve şereflilik derdinde olmayacak bir ilim adamı bulur. Bulduğu **Molla Haydar** isimli ilim adamı da Sultan Mehmed'in istediği gibi, Şeyh Bedreddin'in idam edilmesinde bir sakınca görmez ve Şeyh Bedreddin, Serez Çarşısı'nda idam edilir. (s.244-257)

Şeyh Bedreddin'in romandaki idam hadisesi tarihî gerçeklerle örtüşse de eklenmesi gerekenler vardır. Romanda Şeyh Bedreddin'in idamına yalnızca Molla Haydar isimli ilim adamı karar verirken, gerçekte bir heyet kurulduğu ve bu heyetin verdiği kararı Haydar Acemî isimli bir ilim adamının açıkladığı tarihte kayıtlıdır. (Dindar 1992)

---

[5] **Şeyh Bedreddin (1359?-1420),** Mutasavvıf, âlim ve halk ayaklanması önderi. Tam adı Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Mahmud'dur. Bursa ve Konya medreselerinde öğrenim gördü, ardından Mısır'a gitti. Şeriat alanında çok bilgili olmasına karşın, tasavvufa yöneldi ve bir şeyh oldu. Siyasi öğretisine göre kadınlar dışında herşey ortak olmalıydı. Osmanlıların Venedik'le savaşa girdiği 1416'da, Şeyh Bedreddin müritleriyle birlikte Batı Anadolu'da ve Balkanlar'da bir isyan başlattı. Eflak Prensi Mircea tarafından korunmasına karşın, Osmanlı kuvvetleri tarafından yakalandı, Serez'deki şer'i mahkemede yargılandı, dinden çıkmakla suçlandı ve ölüm cezasına çarptırıldı. (Somel, 2014)

Torlak Hu Kemal[6]**,** Bedreddinciliğin yanı sıra Kalenderî Tarikat'ına bağlı olan Torlaklardan ve Börklüce Mustafa'yı pîr sayan, Börklüce tarafından daîlikle ve Manisa, Aydın, İzmir çevresinde Şeyh Bedreddin'in düşüncelerini yaymakla görevlendirilen ve bu çevrelerde isyan başlatan bir derviştir. (s.19) Torlak Hû Kemal de Börklüce'nin idamından sonra Manisa'ya gelen Bayezid Paşa tarafından idam ettirilir. (s.224)

İskender Bey, İzmir Sancak Beyi olarak anılır. Ancak başında bulunduğu sancak Aydın Sancağı'dır. Bedreddincilerin yaptıkları hadiseleri bildirmesi üzerine sadrazam Bayezid Paşa tarafından gerekli bilgilerin toplanması ve alınacak tedbirin bulunması ile görevlendirilir. (s.86) Gerekli bilgileri topladıktan sonra Bedreddinciler ile mücadeleye girişen İskender Bey, yenilgiye uğrar. (s.104-106)

İskender Bey'in yenilgisinin ardından, Çelebi Mehmed tarafından, Bedreddinciler'in üzerine sefere gönderilen diğer bir kişi Saruhan Sancak Beyi olan **Timurtaş Paşazâde Ali Bey**'dir. (s.110) Timurtaş Paşazâde Ali Bey, 5000 kişilik ordusu ile sefere çıkar ve o da yenilgiye uğrar. (s.134-135)

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar romanında Mehmed Çelebi'yi savaş alanından uzaklaştırıp Amasya'ya getiren ve onun yanında mücadele veren **Bayezid Paşa** *Börklüce* romanında Sultan Mehmed'in sadrazamı olarak karşımıza çıkar. Bayezid Paşa, İskender Bey ve Timurtaş Paşazâde Ali Bey'in Bedreddinciler karşısındaki yenilgilerinden sonra ordunun başına geçerek, I. Mehmed'in oğlu Şehzade Murat ile

---

[6] **Torlak Kemal,** Simavnalı Şeyh Bedreddin'in isyancı müridi olan Torlak Kemal, Manisa'da Samuel adıyla doğmuş ve sonradan Yahudilik'ten İslam'a geçip adını değiştirmiştir. Fetret Devri sonrasında Manisa ve çevresinde Simavnalı Şeyh Bedreddin Mahmud'un düşüncelerini yaymasıyla ün kazandı. Daha sonra Börklüce Mustafa ile birlikte Şeyh Bedrettin adına bir isyan hareketi başlattı. Sultan I. Mehmet, oğlu Şehzade Murad (II. Murad) ile Bayezid Paşa'yı bu isyancıların üzerine gönderdi. Torlak Kemal, Karaburun'da öldürülen Börklüce Mustafa'nın kendisine katılan müridleri ile birlikte, Bayezid Paşa'ya karşı savaştı. 1419 yılında yenilgiye uğramış ve Manisa'da yakalanarak asılmıştır. (Güleryüz, 2012)

birlikte sefere çıkar. (s.172) Bedreddinciler ile girdiği savaşın galibi olarak çıkan Bayezid Paşa, önce Börklüce'yi, sonra Torlak Hû Kemal'i idam ettirir. (s.223-224)

I. Mehmed'in oğlu olan **Şehzade Murat,** on bir yaşından beri Rûmiye-i Suğra Sancak Beyi olan, makam ve rütbesinin gerektirdiği işleri yapan, hatta bir bölümü başkent Edirne'den gönderilen ümera tarafından yürütülen ve Sadrazam Bayezid Paşa ile sefere çıkan, ancak savaşa katkısı kendi Sancak Beyliği'nin askerlerini getirmekten ibaret olan kişidir. (s.173)

"Padişah babası, onun şimdiden padişahlığın olağan gelişmelerine alışması, gözü önünden kanın gövdeyi götürmesine, kelle, kol, bacak koparılmasına, gürz ve topuz vuruşlarıyla kafatası parçalanmasına, beden deşilmesiyle kan fışkırmasına ve benzeri görüntülere kanıksama getirmek yolunda ilerlemesi isteğindeydi." (s.173-74)

Sultan Mehmed'in en güvendiği adamlarından çaşnıgîr **Elvan Bey**, uzun yıllardır bu görevdedir. Sultan Mehmed, en güvendiği adamlarından olan Elvan Bey'e bu kez Şeyh Bedreddin'i yakalayıp, getirme görevini verir. (s.232) Padişahın emri gereğince 5000 şahbaz sipahi ile yola çıkan Elvan Bey, Deliorman'a geldiğinde Mihaloğlu Mehmet'ten bir mektup alır, ikisi işbirliği yaparak Şeyh Bedreddin'e tuzak kurarlar ve Şeyh Bedreddin yakalanır. (s.247-250)

Mehmed Çelebi'nin akıncı komutanlarından biri olan **Mihaloğlu Mehmet,** "ikili oynamak alışkanlığı" sonucunda Sultan Mehmed ile ters düşerek, Şeyh Bedreddin'in yanına kaçan, ancak sonrasında Sultan Mehmed'e kendini affettirme umudu ile Elvan Bey'e mektup yazan ve Şeyh Bedreddin'i tuzağa düşürerek, yakalanmasına sebep olan kişi olarak romanda yer alır. Ancak her ne kadar Şeyh Bedreddin'in yakalanmasına sebep olsa da kurup uyguladığı düzenin kendisine sağlayacağını umduğu ödülü alamaz ve Mihaloğlu Mehmet, Tokat Kalesi'nin Bidevi Çardak denen ve önemli kişilerin mahpus tutulduğu bölüme koyulur. (s.252-253)

Pîrî romanında, Osmanlı Paşası Yusuf'un kuşatmaya giderken, bir düşün peşine takılıp "Karanlık Deniz"de yaptığı gerçeküstü yolculuk işlenir. Vak'a, Aden

Kalesi'ni kuşatmaya giden Yusuf Paşa'nın donanmasının saldırıya uğramasıyla başlar ve Yusuf Paşa'nın idamı ile sona erer.

Yusuf, romanın başkişisidir. Hayatı denizlerde geçen bir paşa olarak karşımıza çıkar. Barbaros Hayrettin Paşa'nın kadırgasında seferlere çıktığı zaman haritacılığa merak saldığı belirtilir. (s.23)

Romanın başkişisi olan Yusuf, esasında **Pîrî Reis**[7]'in kendisidir. Gerek haritacılığı ve bu konuda çalışması (s.23), gerek Aden Kalesi'ni kuşatmaya gidiyor oluşu, gerekse Kahire'de idam edilişi onun Pîrî Reis olduğunu gösterir.

"Leventlerimden Seyyid, benim sağ kolum, benim haritacılığa yeni yeni merak saldığım yıllarda ki o zamanlar Hayrettin'in kadırgalarında seferlere de çıkıyordum, babasının Galata sırtlarındaki evinden denize iner, gelip beni görür olmuştu." (s.23)

"Güya Aden Kalesi'ni kuşatacaktık, ben de haritamdaki harfleri bezeyecektim, cephanemin elverdiği ile..." (s.39)

---

[7] **Pîrî Reis** (ö. 960/1553) Kitâb-ı Bahriyye müellifi, ünlü Osmanlı haritacı ve denizcisi. Gelibolu'da dünyaya geldi. Amcası Kemal Reis'le beraber bulunduğu yıllar dikkate alınarak 1470 civarında doğduğu ileri sürülebilir. Hayatına dair bilgiler daha çok Kitâb-ı Bahriyye'de kendisiyle ilgili beyanlara dayanır. Burada anlattığına göre Kemal Reis'le birlikte Venedik'e ait kale ve sahiller başta olmak üzere bütün Akdeniz'de korsanlık yaptı ve daha sonra devlet hizmetine girdi. Pîrî Reis asıl, çizdiği iki dünya haritası ve Akdeniz portolanı olan Kitâb-ı Bahriyye adlı eseriyle büyük ün kazanmıştır. Gelibolu'da çizdiği 919 (1513) tarihli dünya haritası parçası İspanya, Portekiz ve Batı Afrika kıyıları ile Amerika kıtasının doğu kıyılarını göstermektedir. Günümüzde mevcut en eski dünya haritası olması bakımından önemi tartışılmaz olan haritanın kaynakları Doğu ve Batı dünyasından kendisine ulaşan eski haritalarla Kristof Kolomb'un haritasıdır. Pîrî Reis Kitâb-ı Bahriyye'de, Hint ve Çin denizlerinin yeni yapılan haritaları hakkında ilk bilgileri kendisinin elde etmiş olduğunu ve Yavuz Sultan Selim'e bu haritaları takdim ettiğini bildirir. Haritada o zamana kadar yapılan yeni keşiflerin dikkatle takip edildiğini gösteren ipuçları vardır. Pîrî Reis, Portekizliler ve İspanyollar'ın Hint ve Atlas Okyanusu seferlerini dikkatle izlemiş olmalıdır. Nitekim 935'te (1528-29) çizdiği ikinci dünya haritası Atlas Okyanusu'nun kuzeyini, Kuzey ve Orta Amerika kıyılarını göstermektedir. Ege ve Akdeniz kıyılarının atlası niteliğindeki Kitâb-ı Bahriyye ilki 927'de (1521) mensur olarak, ikincisi gözden geçirilmiş ve temize çekilmiş, kısmen manzum şekilde 932'de (1526) Kanûnî Sultan Süleyman'a takdim edilmiştir. Birinci telif Kitâb-ı Bahriyye nüshalarında en fazla 134 olan harita sayısı ikinci telifte 223'e ulaşmaktadır. Az sayıda kaynak dışında esas itibariyle Pîrî Reis'in kendi gözlemlerine dayanan Kitâb-ı Bahriyye denizcilerin elinden düşürmediği bir rehber kitap olmuştur. Yabancı dillerde tam ve kısmî tercümeleri bulunmaktadır. (Bostan 2007).

“Her şeyi unut, ölüyorsun. **Kubat Paşa** seni tutup Kahire’ye getirdi. Cellâda doğru yürürken, gagasında harfler taşıyan bir zeyra kuşuna benzettin kendini. Gövdenin altında derin bir boşluk hissettin. Bir devasa harita gördün.” (s.128)

Romanda **Barbaros Hayrettin Paşa, Kubat Paşa** ve **Mehmet Paşa'nın** adları zikredilir. Bunun yanı sıra ölüm fermanını veren ve ismi verilmeyen bir “Sultan” ile karşılaşırız. Tarihî hadiselerden yola çıkarak, bu padişahın **Kanunî Sultan Süleyman** olduğunu söylememiz mümkündür.

“Kahire'de kafilesi ile çıkıp gelmiş Basralı Kubat Paşa ile Mehmet Paşalar, Portekizlilerin Aden’deki marifetlerine bensiz bir hal çaresi düşünmekle meşgul imişler. Ulak onlara, Sultan’ın fermanını, efendimizin fermanıdır Paşam, diyerek ulaştırınca, kim bilir, gülmüşler keyifle.” (s.113)

IV. Mehmed[8], ele alındığı *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında geri planda kalan bir kahramandır. Romanda henüz altı yaşındayken saltanatı devralmış, Darüsaade ağasının kucağında Babüsaade önüne getirilerek tahta oturtulan, otuz dokuz yıllık saltanatında en çok avcılığı ile iz bırakan şair padişah olarak belirtilir. (s.23)

Avcı Mehmed'in başkadını olan **Rabia Gülnuş Emetullah Sultan,** romanda Osmanlı'nın gördüğü en çekici, en sevilen ve en çekinilen kadınlarından, ilerleyen yaşına rağmen ayrıcalığını koruyan, yabana atılmaması gereken bir zekâya, mücadeleci bir kişiliğe ve tüm benliğini kaplayan bir hırsa sahip biri olarak kaydedilir. (s.17) IV. Mehmed'in son gözdesi olan **Afife** şairdir. Avcı Mehmed'in çok

---

[8] **IV. Mehmet (1642-1693),** Osmanlı padişahı. İbrahim’in oğlu ve ardılı, annesi Hatice Turhan Sultan’dır. Babası tahttan indirilip öldürüldüğü sırada (1648) henüz altı yaşındaydı. Siyasi iktidar, ninesi Kösem Sultan ile annesi Hatice Turhan Sultan’ın elineydi. Bu kadınlar arasındaki çekişme payitahtta ayaklanmalara ve kanlı olaylara yol açtı. İmparatorluğun genel siyasi yapısında çöküş tehlikesinin belirmesi üzerine, Hatice Turhan Sultan idareyi ve orduyu istikrara kavuşturacak becerikli bir siyasetçiyi başa geçirmek zorunda kaldı, böylece Köprülü Mehmet Paşa’nın, büyük yetkilerle sadrazam olmasını kabul etti. (1656) Köprülü Mehmet Paşa’nın ölümü üzerine yerine sadrazam olarak oğlu Köprülüzâde Fazıl Ahmet Paşa (1661-1683) ve daha sonra evlatlığı Merzifonlu Kara Mustafa Paşa geçti. Art arda gelen yenilgilerin yol açtığı yeniçeri isyanında tahttan indirilen IV. Mehmet (1687) Edirne’de öldü. (Somel, 2014)

sevdiği, karşılıklı şiir söyleşileri yaptıkları, Başkadın Gülnuş'a saygıda kusur etmeyecek kadar temiz kalpli bir kadın olarak karşımıza çıkar. Bir şehzade dünyaya getirir, ancak tahta başka bir varis istemeyen Gülnuş Sultan şöyle bir önlem alır:

Kalfa kadın, bebeği hemen ebenin elinden alıp, anneye çocuğun ilk nefeste öldüğünü bildirir ve önceden hazırlanmış bir başka bebek cesedi anne Afife'ye gösterilir. (s.20) Gülnuş, padişahın öldü sandığı bebeğini kendi belirleyeceği bir tarihte geri almak koşulu ile önceden anlaşılan bir Hristiyan ailenin yanına verir. (s.22)

II. Mustafa,[9] *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında yalnızca adı zikredilen bir kahramandır. Gülnuş Sultan ile ilgili malumat verilirken, o sırada II. Mustafa'nın tahta geçtiği kaydedilir.

"Büyük oğlu Mustafa'nın tahta geçmesiyle Valide Sultan olan Gülnuş Sultan, alışılmamışları yapmasıyla tanınıyordu." (s.30)

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanın büyük bir kısmını **Sultan III. Ahmed**[10] ile "musahibi" Levnî Abdülcelil Çelebi'nin sohbetleri ile kişilerin ikili

---

[9]**II. Mustafa, (1664-1703),** Osmanlı padişahı. IV. Mehmet ile Gülnuş Emetullah Sultan'ın oğlu. Amcası II. Ahmed'in yerine başa geçti. Tahta çıktığı 1695'te Osmanlılar ile Kutsal İttifak arasındaki savaş hala sürüyordu. Lalası Feyzullah Efendi'yi şeyhülislam olarak atadıktan sonra, Habsburglara karşı ordusunun başına geçmek üzere cepheye gitti. Temeşvar'da Lipova Kalesi'ni aldı, Lugoş'ta Avusturya ordusunu yendi ve bir Sakson ordusunu Banat'tan püskürttü. Bačka'ya yönelik saldırısı Savoia prensi Eugen tarafından Zenta'da durduruldu. Osmanlılar ağır bir yenilgiye uğradı ve Macaristan'ı geri alma umudunu yitirdi. II. Mustafa'nın onaylamak zorunda kaldığı Karlofça Antlaşması ile Macaristan ve Erdel Habsburglara, Mora, Venedik'e, Azak Kalesi de Rusya'ya bırakıldı. Savaş bittikten sonra II Mustafa, siyasi ve idari işleri Şeyhülislam Feyzullah Efendi'ye bırakarak Edirne'ye çekildi. Ama Feyzullah Efendi ile bağlantılı akraba iltimasının ve yolsuzlukların artması yeniçerilerin ve esnafın katıldığı bir halk isyanına yol açtı. 1703 İsyanı Feyzullah Efendi'nin öldürülmesi ve padişahın tahttan indirilmesiyle sonuçlandı. II. Mustafa birkaç sene sonra öldü. (Somel, 2014)

[10] **III. Ahmed (1673-1736),** Osmanlı padişahı. IV. Mehmet ile Gülnuş Emetullah Sultan'ın oğlu. Kardeşi II. Mustafa'nın yerine başa geçti. 1703 İsyanı'nın ardından tahta çıktığı için ilk yılları iktidarını sağlamlaştırmakla ve isyancıları cezalandırmakla geçti. Bu dönemde Bâbıâli dış ilişkilerde bir tarafsızlık politikası izlemeye çalıştı. Ama İsveç Kralı XII. Karl'ın Kuzey Savaşı'nda Ruslara yenilmesi ve Osmanlı topraklarına sığınmak zorunda kalması, Osmanlı Devleti'nin çatışmaya bulaşmasını beraberinde getirdi. (1711) Rusların, XII. Karl'ın iade edilmesi yönündeki talebinin geri çevrilmesi Prut Savaşı'na yol açtı. Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa, Büyük Petro'yu ve ordusunu Tuna deltasının kuzeyinde sıkıştırdı ve Rusların Azak Kalesi'nden çekilmesini sağlayan bir barış antlaşmasını kabul

ilişkileri oluşturur. Bu sohbetlerde ve ilişkilerde yazar, bize "Sultan" olan değil, sıradan bir insan olan III. Ahmed'in ve saray insanlarının, beşerî yanlarını, zaaflarını, zayıflıklarını, kederlerini, sevinçlerini verir.

---

ettirdi. (23 Temmuz 1711) (Selçuk Akşin Somel, Osmanlı İmparatorluğu Ansiklopedisi, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2014, s.137-138) Doğuda İran ve Afganlılar'la olan münasebetler, saltanatının son senelerinde III. Ahmed'i en çok meşgul eden siyasî meseleyi teşkil etti. Rusya'nın Hazar denizi sahilleri boyunca İran'a girmek ve Basra körfezine inmek istemesi, Şirvan ve Dağıstan bölgesindeki müslümanların Rus baskısı karşısında III. Ahmed'den himaye talebinde bulunmaları ve İran'ın karışık iç vaziyeti gibi sebeplerle, Osmanlı ordusu doğu sınırında emniyeti sağlamak maksadıyla Batı İran şehirlerine girmek mecburiyetinde kaldı. Hatta Derbent ve Bakü meselelerinden dolayı Osmanlılar'la Ruslar Kafkaslar'ın doğusunda karşı karşıya geldiler. Fakat Fransız elçisi Marquis de Bonnac'ın aracılığı ile 23 Haziran 1724'te İstanbul'da İran Mukāsemenâmesi adı verilen antlaşma imzalandı ve bu antlaşma sonunda Osmanlılar'la Ruslar bir kısım İran şehirlerini aralarında paylaşarak gergin duruma son verdiler. Harekete geçen Osmanlı ordusu Gence, Nahcıvan, Hoy, Revan, Merend, Selmas, Sîne, Kirmanşah, Nihâvend ve Hemedan'ı ele geçirdi. Bu mücadelede yenik düşen II. Tahmasb, İran Mukāsemenâmesi'nin şartlarını kabule mecbur oldu. Ancak antlaşma formalitesi tamamlanmadan İran'ın doğusunda ortaya çıkan Mîr Üveysoğulları, II. Tahmasb'ı tahttan indirerek idareyi ele geçirdiler. Antlaşma şartlarını kabul etmeyen yeni İran hâkimi Eşref Han, İran'ın batı şehirlerinin kendilerine bırakılmasını istiyordu. Bunun üzerine, Kasım 1726'da Nihâvend civarında Osmanlı ordusu ile İran-Afgan kuvvetleri karşı karşıya geldi ve bu muharebede Osmanlılar mağlûp oldu. Eşref Han ile imzalanan 4 Ekim 1727 tarihli Hemedan Mukāsemenâmesi'ne, İran'da vaziyetin karışması ve Osmanlı ordusunun yeni bir sefer hazırlığına başladığı haberinin Hemedan'a ulaşması üzerine, Osmanlılar'ın lehine hükümler konulmuş ise de bu mesele III. Ahmed'in saltanatı için bir dönüm noktası olmuştur. Doğudaki bu kanlı savaşlar, III. Ahmed ve bilhassa Sadrazam İbrâhim Paşa'ya karşı düşmanlığı arttırmıştı. Nihayet II. Tahmasb'ı himayesi altına alan Afganlı Nâdir Ali Şah'ın ortaya çıkışı ve İran'ın batısındaki şehirlerin bazılarını Osmanlılar'dan geri alıp muhafızlarını öldürmesi, İstanbul'da hükümet ve padişaha karşı olan güvensizliği daha da arttırdı. Ayrıca seferler dolayısıyla ardarda yeni vergilerin konulması, taşradaki asayişsizlik, bilhassa levent eşkıyası ve doğudaki aşiretlerin soygunculuğu neticesi halkın İstanbul'a akını ve şehirde işsizliğin yaygınlaşması, İstanbul esnafının içinde bulunduğu zorluklar gibi daha bazı iktisadî ve sosyal sebepler, devlet idarecilerine karşı umumi bir hoşnutsuzluk doğurdu. Bu sıkıntılı günlerde padişah ve devlet adamlarının ise İstanbul'un çeşitli mesirelerinde eğlenmeleri halkın infialine sebep oldu. Ayrıca, yüksek makamlara devamlı şekilde sadrazam ve şeyhülislâmla bazı vezirlerin yakınlarının getirilmesi, devlet erkânı ve ilmiye ricâli arasında memnuniyetsizliklere yol açtı. Bütün bu hadiselerin ardından Nâdir Ali Şah'ın doğuda başarı elde etmesi, buna karşılık III. Ahmed'in yeni bir sefere taraftar olmaması ve Sadrazam İbrâhim Paşa'nın da sefer işini ağırdan alması üzerine, 1730'da Patrona Halil İsyanı patlak verdi. Bu sırada ordu Haydarpaşa sahrasında bulunduğu için padişah da Üsküdar'da Hatice Sultan'ın konağındaydı. Hadiseyi duyunca, 28 Eylül 1730 gününün gecesi gizlice Topkapı Sarayı'na döndü. III. Ahmed, âsilere karşı başarı elde edilemeyince ertesi gün onların isteklerini kabul etmeye ve damadı Sadrazam Nevşehirli İbrâhim Paşa ile onun damatları Kethüdâ Mehmed Paşa ve Kaptanıderyâ Kaymak Mustafa Paşa'yı boğdurarak asilere teslim etmeye mecbur oldu. Bir gün sonra ise tahttan zorla feragat ettirilip yerine II. Mustafa'nın oğlu I. Mahmud getirildi ve 1 Ekim 1730 günü, yanında oğulları Mustafa ile Abdülhamid olduğu halde, Topkapı Sarayı'nın tahttan indirilmiş padişahlara mahsus dairesine gönderildi. Hayatının son altı yılını burada geçiren III. Ahmed, 14 Safer 1149'da (24 Haziran 1736) altmış üç yaşında vefat etti. Naaşı, Bahçekapı'da (Eminönü) Yenicami yanında bulunan babaannesi Vâlide Turhan Sultan'ın türbesine defnedildi. (Aktepe 1989).

Sultan III. Ahmed, romanda saltanatının on ikinci yılında iken karşımıza çıkar. (s.37) Romanda tahta nasıl geçtiği, saltanatta olduğu on iki yıl içinde cereyan eden herhangi bir hadiseye yer verilmez.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi romanda özellikle Sultan III. Ahmed ve Levnî Abdülcelil Çelebi ve bu kişilerin de beşerî yönleri ön plana çıkarılır. Kadınlarını incitmekten korkan, onların ne hissettiğine önem veren (s.79), nefsini yenmeye çalışan (s.109), padişah olduğu için yapamadığı, kendi isteği ile başka diyarları gezmek, kendi memleketinde de olsa yalnız başına gezip dolaşmak, eğlence meclislerine kadınları ile birlikte katılmak (s.110-111) gibi arzuları olan bir adam portresi çizilir. Patrona Halil İsyanı neticesinde tahttan indirilen III. Ahmed, tüm sevdiklerinin ardından Topkapı Sarayı'nın kafesinde ancak dört yıl daha yaşayabilir ve 1736 yılında ölür. (s.337)

İngiliz elçisinin eşi olan **Lady Wortley Montagu**[11]**,** bir süre İstanbul'da kalır ve bu süre zarfında Osmanlı yaşantısından, insanlarından çok etkilenir. Kenti tanımak için ferace giyip, yaşmak takarak, her yere girip çıkar, hanım sultanların davetlerini kabul ederek, Osmanlı evlerinde konuk olur. Buradaki yaşantıyı tanıdıkça hayranlığı daha da artar. (s.51)

Sultan Ahmed, "bu kentin altını üstüne getiren İngiliz kadınından söz edildiğini duyar, merakının uyandığını saklamaz ve bu İngiliz kadınını bir biçimde görmek istediğini bildirir. Sonunda bir cuma selamlığında Sultan III. Ahmed ile Montagu'nun karşılaşmaları gerçekleşir, padişah ile Batılı kadın bir an göz göze gelir.

"Lady Mary, ilk kez merakla Doğu'nun Büyük Efendisi'ne, Batı'yı kâh korkutmuş, kâh öfkelendirmiş, ama daima ilgilendirmiş bir imgenin ta kendisine; Sultan Ahmed

---

[11] Lady Mary Wortley Montagu, (26 Mayıs 1689, Londra - ö. 21 Ağustos 1762 Londra), İngiliz yazar. Osmanlı döneminde, İngiltere tarafından İstanbul'a elçi olarak atanan Edward Wortley Montagu'nun eşiydi. Lady Montagu eşi ve oğluyla birlikte İstanbul'a geldi. Lale Devri'nin başlangıcına rast gelen bu dönemde iki yılını İstanbul'da geçirdi. İngiltere'deki arkadaşlarına, İstanbul'daki izlenimlerini en ince ayrıntılarıyla anlatan birçok mektup yazdı. (Wikipedia 2006)

ise ilk kez merakla öteki dünyadan soylu bir kadına merakla bakıyordu. Soluk beyaz tenli, düzgün hatlı, yüzü çekiciydi İngiliz kadının, ama yine de herhangi bir kadındı aslında bu. Bakışlarında ayıp sayılabilecek bir merak, hatta meydan okuyan bir ifade mi vardı yoksa? 'Doğrusu bu Frenk kadını, benim kadınlarımdan farklı bakmakta.' demişti padişah kendi kendine." (s.52)

Bu karşılaşma ikisini de etkiler ve Lady Montagu, "kendi öğretilerine göre barbar olan bu adamı yakışıklı bulur. (s.53)

Montagu, İngiltere'deki arkadaşına yazdığı mektubunda, Sultan Ahmed'i, töreni ve törene katılanları anlatır. Törene katılanların her birinin "son derece zengin ve süslü olduğunu ve daha güzel bir geçit töreni olamayacağını" belirttikten sonra, Sultan Ahmed'i anlatmaya başlar. "Sultan, bize kırk yaşlarında, yakışıklı, zarif havalı, fakat sert çehreli bir adam gibi göründü. Gözleri pek iri ve siyah... Bizim baktığımız pencerenin altında durdu, sanıyorum bizim kim olduğumuz kendisine söylenmişti, bizi dikkatle süzdü. Böylece onu yakından tanıma fırsatını bulduk. Sefire de benimle aynı fikirde: yakışıklı bir adam!" (s.51)

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanının en mühim kahramanlarından biri de **Levnî Abdülcelil Çelebi'**dir.[12]

Devşirme hadisesi ile başlayan romanın ilerleyen sayfalarında geriye dönüş tekniği ile devşirilen bu çocuğun IV. Mehmed ile Afife Kadın'ın çocuğu olduğu kaydedilir. Devşirilme hadisesinin ardından Abdülcelil ismini alan çocuk, Enderun'da kendini gösterir ve pek çok dalda yetenekli olduğunu ortaya koyar. Büyük oğlu Mustafa'nın

---

[12] **Levnî (?-1732),** Minyatür ressamı. Asıl adı Abdülcelil'di. Muhtemelen Edirne'de 17. yüzyılın sonuna doğru doğdu. Osmanlı Sarayı'na girdi ve II. Mustafa döneminde nakkaşbaşı oldu. Meşhur minyatür resimlerini III. Ahmed döneminde yaptı. Önceki ressamlardan farklı bir eğilimle, halk eğlencelerini ve portreleri tasvir etmeyi yeğ tutarak, Lale Devri'nin atmosferini yansıttı. Perspektiften ve renk uyumundan yararlandı; çizdiği insanların kişisel özelliklerini vurguladı. *Silsilenâme* adlı kitabı, I. Osman'dan III. Ahmede kadar padişah portrelerini içerir. Levnî'nin minyatürleri dönemin yaşam ve giyim tarzını ayrıntılı biçimde tasvir etmelerinden dolayı tarihsel bakımdan önemlidir. (Somel, 2014)

saltanata geçmesiyle Valide Sultan olan Gülnuş Sultan, Abdülcelil'i Edirne Sarayı'nın nakkaşhanesine çırak olarak gönderir. (s.31) Nakkaşhanede yaşadığı bir hadise neticesinde göstermiş olduğu olgun davranışı onun "Çelebi" olarak anılmasına yol açar. (s.33) Yaptığı her resimde kimsenin kullanmadığı renkleri kullanan Abdülcelil Çelebi'ye dostları, çok renkli, çok çeşitli" anlamına gelen Levnî ismini verilir. O, artık Levnî Abdülcelil Çelebi'dir.(s.36)

Valide Gülnuş Sultan ölmeden önce oğlu Sultan Ahmed'e, Levnî Abdülcelil Çelebi ile kardeş olduklarını söyler. Sultan Ahmed, bu durumu başlangıçta Levnî'ye söylemese de onunla yakın ilişkiler kurar ve Levnî'yi musahibi seçer. Romanın sonunda Sultan Ahmed'in bu hadiseyi açıklaması üzerine Levnî ortalıktan kaybolur ve 1732 yılında sırrı ile birlikte ölür. (s.337)

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında, eğlenceler ile anılan Lale Devri'nde bu eğlencelerin mimarı, Sultan III. Ahmed'in kızı **Fatma Sultan**'ın eşi ve III. Ahmed'in sadrazamı olan **Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'**dır.[13] Onun düzenlediği Kâğıthane (s.73) ve Çırağan (s.89, 97) şenlikleri döneme damgasını vurur.

İbrahim Paşa romanda, Patrona Halil İsyanı'nın sebeplerinden biri olarak gösterilir. İstanbul Kadısı Zülalîzade Hasan Efendi'nin karısı Mehtabe ile aşk yaşayan İbrahim Paşa Zülalîzade Hasan Efendi'nin İstanbul kadılığı gibi nüfuzlu işine son verir. Bunun yanı sıra, İbrahim Paşa ve Mehtabe'nin aşk macerası hakkında ortaya çıkan söylentiler Zülalîzade Hasan Efendi'nin isyancılarla el altından iş birliği yapmasına

---

[13] **Nevşehirli Damat İbrahim Paşa** (1662-1730), adı Lale Devri ile özdeşleşmiş sadrazam. Muşka'da (şimdi Nevşehir) doğdu. Genç yaşta İstanbul'a gitti ve saray hizmetine girdi. Sarayın değişik birimlerinde alt kademede bir kâtip olarak çalıştıktan sonra III. Ahmed'in gözdesi oldu. Çeşitli Balkan eyaletlerinde idarecilik görevlerinin ardından vezir mertebesine yükseldi. Padişahın kızlarından biriyle evlendikten sonra, 1718'de sadrazamlığa atandı ve 1730'a kadar bu makamda kaldı. 1718-1730 döneminde yaşanan kültürel canlılık ve şenlikli hava payitaht İstanbul'un ayırıcı özelliği haline geldi. Bu dönem sonraları Lale Devri diye anıldı. Fakat idaredeki aşırı akraba iltimasçılığı ve İran'la savaştaki başarısızlık, halk arasında hoşnutsuzluğa yol açtı. Sonunda Patrona Halil'in öncülük ettiği yeniçeri isyanı çıktı. (1730) III. Ahmed tahttan çekilmek zorunda kaldı ve İbrahim Paşa idam edildi. (Somel, 2014)

yol açar ve böylece Zülalîzade, İbrahim Paşa'nın sonunu hazırlayanların başında gelir. (s.317)

Patrona Halil İsyanı neticesinde isyancılar, başta İbrahim Paşa olmak üzere devlet erbabından olan otuz yedi kişiyi isterler. Pek kıymeti damadı ve sadrazamı İbrahim Paşa'yı diri diri isyanların eline vermek istemeyen Sultan III. Ahmed, acısını içine gömerek İbrahim Paşa'nın boğdurulması buyruğunu verir. Saat ikide cesedini bir öküz arabasına yükleyip, meydandaki zorbalara gönderir. (s.319-320)

Lale Devri'nin getirdiği yeniliklerden biri olan ve büyük İstanbul yangınının ardından, Damat İbrahim Paşa tarafından kurulan Tulumba Ocağı'na tulumbacı toplama görevi Davud'a verilir. **Davud,** öncesinde büyük yangınlarda tulumba kullanıp şöhret olan aslen Fransız bir mühendis olup, adı David olan ve Müslüman olduktan sonra Davud adını almış bir kişi olarak karşımıza çıkar. (s.43)

Lale Devri şairi olarak anılan **Nedim,** romanda yalnızca Sultan III. Ahmed'i Şerefabad Kasrı'na davet edecek dizelerin yazılmasıyla görevlendirilen "şairlerin üstadı" olarak anılır.

"İbrahim Paşa, burayı yaptırırken velinimetini nasıl ağırlayacağını tasarlamıştı hep. Padişahı buraya davet edecek dizelerin yazılması işi de şairlerin üstadı Nedim'e yakışırdı elbette." (s.49)

Nedim'in, III. Ahmed'i Şerefabad Kasrı'na davet eden dizeleri şunlardır:

Her nefes âb u havası cana canlar katmada

İntisabınla cihana naz ü nahvet satmada

Kangı gün teşrif eder şahım deyü can atmada

Gel Şerefabad'ı gör şevketlü hünkârım hele.

Dimitri Kantemiroğlu, İstanbul'a bir tür rehine olarak gelmiştir. Bu şehirde 22 yıl yaşamış, dört padişahın saltanatını görmüş, Türklere ve sanatlarına, yaşayış tarzlarına hayran olmuştur. Besteci, müzisyen, tarihçi ve filozof olarak tanıtılan, Ortaköy'deki Boğdan Sarayı'nda ve kendi yaptırdığı Fener'deki sarayında yaşayan Kantemiroğlu, İstanbul'un kaymak tabakasını çevresine toplamış, verdiği müzikli şölenlerle dillere destan olmuştu. Kantemiroğlu, Türk müziği parçalarını, kendi bulduğu bir tür nota ile yazmıştır. Ayrıca çok iyi tambur çaldığı belirtilmektedir. Kantemiroğlu'nun değer verdiği kişilerden birisi de nakkaş Levnî Çelebi'dir. Onun ayrıca Rus elçisi Pyotr Andreyeviç, Fransız elçisi Ferriol ve Nef'i ile dost olduğu söylenir. Sultan Ahmed, ona güvenmiş, alışılmışın ötesinde değer vermiş, ondan bir dost olarak hoşlanmıştır. Fakat Kantemiroğlu, 1710 yılında Boğdan voyvodası olarak İstanbul'dan ayrılmış, 1711 yılındaki Prut Muharebesi'nde Ruslara yardım ederek, Osmanlı'ya ihanet etmiştir. Sultan Ahmed, onun bu ihanetini kabullenememiştir. (s.133-134)

Kantemiroğlu, Büyükada'da yer alan Kadınlar Manastırı'ndaki defineyi bulmak üzere, tarihî/yaşamış olup olmadığını tespit edemediğimiz Jacques ile birlikte, Fransız diplomatı kılığına girerek İstanbul'a gelir. (s.139) Defineyi ararken vuku bulan depremde enkaz altında kalan Jacques ölür. (s.149) Jacques'in ölüm haberini alan Kantemiroğlu, İstanbul'dan nasıl çıkacağını düşünmeye başlar ve bir daha da romanda görünmez. (s.157)

"Kantemiroğlu, daldığı garip hayallerden uzaklaşmaya çalıştı. Şimdi ona yardım edecek, onu İstanbul'da barındıracak ve sonra da kentten çıkaracak kimse de kalmamıştı. Belki yalnızca depremin kargaşası... Ve belki de eski dostu nakkaş Levnî Çelebi..."

Romanda Lale Devri'nin şaşaasını yansıtan hadiselerden biri de 1720 yılında vuku bulan on beş gün ve on beş gece sürecek olan sünnet düğünüdür. Bu düğün daha önceki düğünlerden farklıdır. İlk kez şehzadelerle birlikte sadrazam İbrahim Paşa'nın oğlu da sünnet edilir. Romanda, sünnet düğünü genişçe tasvir edilirken, şehzade

Süleyman, Mehmed, Mustafa, Bayezid ile İbrahim Paşa'nın oğlu, aynı zamanda III. Ahmed'in torunu olan **Mehmed**'in yalnızca isimleri zikredilir. (s.183)

Burnaz Hasan Çelebi, hanendebaşıdır. Sünnet düğününde yer alacak olan hanende ve sazendeleri tayin etmekle görevli olan kişi olarak karşımıza çıkar. (s.183)

Romanda, Lale Devri'nde cereyan eden yeniliklerden biri olan Batı'ya elçi gönderilmesi hadisesi kaydedilirken, Fransa'ya gönderilen elçi olan **Yirmisekiz Çelebi** Mehmed'in adı zikredilir. (s.209)

Mihrişah, Şermî, Hümâşuh, Emetullah Banu, Marie Geneviéve Marguerite (Meylidil), Nazife, (s.75) Sultan III. Ahmed'in haremi olarak karşımıza çıkar. Emetullah Banu, III. Ahmed'in başkadınıdır. Meylidil ise Fransız olup asıl adı **Marie Geneviéve Marguerite**'dir. III. Ahmed'in haremine Parisli bir kız istemesi üzerine on sekiz yaşında, kendi isteğiyle Osmanlı Sarayı'na gelir. (s.251) Büyük bir istekle Osmanlı Sarayı'na gelen Meylidil, haremin rutubetli havası ve yalnızlığına dayanamayarak verem hastalığına yakalanır ve ölür. (s.285)

Padişahın hareminde yer alan kadınlar, romanda "birey olarak" her ne kadar geri planda görünseler de, romanın temel meselesinin tamamen içinde bulunurlar. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Sultan Ahmed, kadınlarını incitmekten korkan, onların ne hissettiğine önem veren (s.79), nefsini yenmeye çalışan (s.109), padişah olduğu için yapamadığı, kendi isteği ile başka diyarları gezmek, kendi memleketinde de olsa yalnız başına gezip dolaşmak, eğlence meclislerine kadınları ile birlikte katılmak (s.110-111) gibi arzuları olan, kadın ruhunun inceliğini kendine yansıtmayı seven bir adam olarak çizilir. Hatta Sultan Ahmed'in kadınları ile cinselliğin dışındaki paylaşma gereksinimi, Başkadın Emetullah Sultan'ın önerdiği kadınsı bir iş olan nakış işlemeyi bile sevinçle karşılamasına sebep olur. (s.215)

Zülalîzade Hasan Efendi, karısı Mehtabe ile aşk yaşayan İbrahim Paşa tarafından görevine son verilen İstanbul eski kadısıdır. Görevine son verilmesini hazmedemeyen Zülalîzade Hasan Efendi'nin karısı Mehtabe ile İbrahim Paşa'nın aşk

maceralarına dair kulağına gelen söylentiler isyancılarla el altından iş birliği yapmasına yol açar ve böylece Zülalîzade, İbrahim Paşa'nın sonunu hazırlayanların başında gelir. (s.317)

Deli İbrahim, İstanbul kadısıdır ve Patrona Halil İsyanı'nın hazırlayan ve zorbaları kışkırtanların başında yer alır. (s.317) **Kel Mehmed,** Yeniçeri ağasıdır. Patrona Halil İsyanı'nda zorbaları kışkırtan kişiler arasında yer alır. (s.317) Her ikisinin de isyan hadisesi kaydedilirken yalnızca isimleri zikredilir. **Patrona Halil,** 17. Bölükte yer alır. Yukarıda adı zikredilen kişilerin kışkırtmaları sonucunda, 1730 yılında, sonra kendi adını alacak olan ayaklanmayı başlatır. (s.317)

I. Mahmud,[14] isyancılar tarafından tahttan indirilen III. Selim'in yerine tahta getirilir. Osmanlı'nın yirmi dördüncü padişahı ve III. Ahmed'in yeğenidir. Devir teslim sırasında III. Ahmed, yeğeni I. Mahmud'a öğüt ve tavsiyelerde bulunur. Bu devir teslim sahnesi, romanda "Osmanlı tarihinde düşmanlıktan arınmış ilk taht devri" olarak kaydedilir. (s.322)

Sultan I. Mahmud, padişahlığının ilk günlerinde, kendisini tahta çıkaran isyancıların isteklerini yerine getirmek zorunda kalır. Sultan III. Ahmed devrinde yapılmış olan köşk ve konakların çoğu isyancıların istekleri sonucu yakılıp yıkılır. I. Mahmud,

---

[14] **I. Mahmud (1696-1754),** Osmanlı padişahı. II. Mustafa ile Saliha Sultan'ın oğlu. Patrona Halil İsyanı'nın ardından (1730) amcası III. Ahmed'in yerine başa geçti. Yönetimin ilk yılında isyanın elebaşlarını tasfiye etti. Daha sonra vezirleriyle birlikte İran'a karşı yürütülen savaşa ağırlık verdi. 1731'de Batı İran'ın bazı kesimleri ele geçirildi. 1732'de antlaşmayla Kuzey Azerbaycan, Dağıstan ve Gürcistan'daki Osmanlı kazanımlarının güvence altına alınmasına karşın, 1733'te başlayan yeni savaş, İran'ın Kuzey Irak ve Kafkasya'yı fethetmesiyle sonuçlandı. Bu sırada Rusların Kırım'a saldırıp başlıca kalelerini ele geçirmesi bir Osmanlı-Rus çatışmasına yol açtı. (1736) Bunu Avusturya'nın Balkan şehirleri Banyaluka ve Niş'e yönelik saldırısı izledi (1737) ama Osmanlılar Belgrad'da Habsburg ordusunu yenmeyi başardı ve Avusturyalıları barış istemek zorunda bıraktı. Bâbıâli 1740'ta Fransa'ya geniş kapsamlı kapitülasyonlar tanıdı. İran hükümdarı Nadir Şah'ın İmamiye Şîîlik inancının Osmanlılarca İslam'ın beşinci mezhebi olarak tanınması için ısrar etmesi, yeni bir Osmanlı-İran Savaşı'na yol açtı. İki tarafın da üstünlük sağlayamadığı bu askerî çatışmanın sonunda mevcut sınırlar korundu. I. Mahmud, önceki yönetime tepkiden kaynaklanan bir isyanla tahta çıkmasına karşın, Lale Devri'nin kültür politikalarını sürdürdü. Osmanlı ordusunu modernleştirmeye yönelik adımlar da attı. (Somel, 2014)

yalnızca amcası III. Selim'in yaptırmış olduğu Sultan Ahmed Çeşmesi'nin yok edilmesini önleyebilir. (s.323**)**

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan bir Rumeli âyan ailesini ve Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan hadiseleri konu alan *Rumeli Benimdi* yazarın kendi ailesinden yola çıkarak kaleme almış olduğu bir romandır.

Rumeli Benimdi romanında her ne kadar birden çok tarihi hadise olsa da, romanın asıl odak noktası Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Rumeli âyan ailesidir. Bu bakımdan romanda öne çıkan erkek kahramanlar İştip âyanı Kör Ali Bey, Köprülü âyanı Osman Bey, Nâzır Abdülkadir Bey, kadın kahraman ise, Mücevher Hanım'dır. Bu nedenle öncelikle Rumeli âyan ailesini, ardından tarihî şahsiyetleri belirteceğiz.

Kör Ali Bey, İştip âyanıdır. Yürümeye başladığı sıralarda gözüne sivri bir şeyin batması sonucunda kör olduğu belirtilir. (s.14) Medrese eğitimini tamamladıktan sonra **Sâkine Hanım** ile evlenir. Ali Bey, ne kadar hırçın ne kadar aceleci ise, Sâkine o kadar sessiz ve yavaştır. Bir süre sonra ilk çocukları **Osman** dünyaya gelir. Osman üç yaşına bastığında ikinci çocukları **Abdülkadir** dünyaya gelir. Abdülkadir'in doğumu ile birlikte Sâkine Hanım'ın kalp rahatsızlığı ortaya çıkar. Aradan zaman geçer, Osman sekiz, Abdülkadir beş yaşına gelir ve Sâkine Hanım bir kez daha hamile kalır. Ancak doğum esnasında bebekle birlikte Sâkine Hanım da vefat eder. (s.14-22) Osmanlı Devleti ayanlıkları kaldırma niyetindedir, ancak bu niyetini gerçekleştirmeye öncelikle âyanları ortadan kaldırarak başlar. Ali Bey, bir gece Osmanlı askerleri tarafından tutuklanarak zindana atılır. Ertesi gün idam edilir. (s.158)

Kör Ali Bey'in Köprülü'deki toprakları, ağalık unvanıyla oğlu **Osman**'a devredilir. (s.28) Bunun üzerine Köprülü'de âyan konağı inşa edilir. Bir süre sonra da Osman Bey, Rusçuk âyanı **İsmail Bey**[15]'in kızı **Nezaket Hanım** ile evlenir. (s.32) **Mahmut**

[15] **Tirsiniklioğlu İsmâil Ağa**, (ö. 1806) Rusçuk âyanı. Rusçuk yakınlarında bir köy olan Tirsinik'te doğdu, kaynaklarda Tirsinikli olarak da geçer. Ailesi hakkında fazla bilgi yoktur. Gençliğinde sakalık yaptığı ve

ve **Ali** isimlerinde iki çocukları olur. (s.72) Eşi Osman Bey'in ölümünde sonra Köprülü'den ayrılmaz ve ömrünün sonuna kadar Köprülü âyan konağında kalır. (s. 165) Osmanlı'nın âyanlığı kaldırma politikasından Osman Bey de nasibini alır ve babasıyla aynı gün Köprülü'de idam edilir. (s.1631)

Yeniçerilerin güçlenmesiyle Osmanlı'da hareketlenmeler başlar. Kendisi için çok kıymetli olan Sultan III. Selim'i korumayı boynunun borcu olarak gören Alemdar Mustafa Paşa, ani bir kararla Rumeli âyanlarıyla bir araya gelir ve gerekli durumlarda İstanbul'a yürüyecek olan ve tüm âyanlıkların askerlerinden oluşan Tuna Ordusu'nu kurarlar. Sarayda olup bitenleri yakından takip etmek amacıyla Rumeli âyanlıklarının temsilcisi olarak Abdülkadir Bey'i seçerler. (s.61)

Abdülkadir Bey, Ali Bey'in küçük oğludur. Selanik'te aldığı medrese tahsilini bitirdikten sonra memleketi İştip'e geri döner. İştip'e yeni geldiği sıralarda **Mücevher Hanım** ile karşılaşır ve birbirlerine âşık olurlar. Ali Bey uzun bir süre evlenmelerine karşı çıksa da sonunda kabul eder. (s.46) Bir süre sonra **Zerafet** adını verdikleri kızları dünyaya gelir. (s.53) Zerafet'in hemen ardından ikinci kızları olan **Zühre** doğar. Zühre'nin ardından ise, üçüncü çocukları **Nazım** dünyaya gelir. Rumeli ve İstanbul'daki karışıklar sebebiyle âyanların aldığı karar neticesinde Sultan III. Selim

---

evlere su dağıttığı belirtilmektedir (Mirzayan Manuk Bey'in Hayatı, bl. I). 1791'de Rusçuk âyanı olan ve kanun tanımazlığı yanında vergi ödemediğinden idam edilen kardeşi Ömer Ağa ile birlikte öldürülmek istenmişse de kaçarak kurtulmuştu. Rusçuk âyanlığına getirilen Kadişzâde Ahmed Ağa'nın 12 Nisan 1792 tarihli takririnden kaçak İsmâil'in altmış kişilik bir çetenin başında Ziştovi, Niğbolu, Tırnova, Hezargrad, Plevne ve Lofça taraflarında dolaştığı ve eşkıyalık yaptığı anlaşılmaktadır (Uzunçarşılı, Meşhur Rumeli Âyanlarından, s. 8; Erdoğan v.dğr. s. 36). Üç yıl kadar eşkıyalık eden İsmâil Ağa, nihayet Eflak Voyvodası Aleksander İpsilanti'nin araya girmesiyle Rusçuk'ta oturması ve herhangi bir işe karışmaması şartıyla affedildi (1795). Ancak kısa zamanda eski gücüne kavuştu ve adamlarını tekrar topladı; Hezargrad ve Tırnova bölgesini denetimine alarak Tuna'dan Balkan dağlarına kadar Orta Bulgaristan'ın en güçlü âyanı haline geldi ve ertesi yıl Rusçuk âyanlığını elde etmeyi başardı (Shaw, s. 307-308; Erdoğan v.dğr., s. 38). İpsilanti, Eflak'la yakın ticarî ilişkiler içinde bulunan bölgenin en zengin tüccar ve sarraflarından Manuk Bey vasıtasıyla harekete geçirilmiş olmalıdır. İsmâil Ağa, Temmuz 1800'de III. Selim'in kız kardeşi Şah Sultan'ın Tırnova'daki mukātaaları voyvodalığına getirildi, ayrıca burada serkeşlik eden Ali Tâhir'in idamını sağladığından bunun mukataaları da kendisine bırakıldı. İsmâil Ağa, daha fazlasının tahsili ve gereken tutarın düzgün gönderilmemesi gibi suistimallerle önemli gelirler elde etti. Bu aşamada Tirsiniklioğlu'nun beklenmedik ölümü merkezî idareyi rahatlattı (12 Ağustos 1806). Kendisinin ortadan kaldırılmasının bir tertip neticesinde gerçekleştirilmiş olduğu ihtimali ağırlık kazanmaktadır. Bunun son gelişmeler üzerine bizzat Kadı Abdurrahman Paşa tarafından düzenlendiği ve onun bir adamı tarafından işlendiği ileri sürülmüştür (Shaw, s.475). Tirsiniklioğlu'nun da öldürülme endişesi taşıdığı ve bunu Rusçuk üzerinden İstanbul'a gitmekte olan Fransız elçisi Sebastiani'ye aksettirdiği, devlete sadâkatle hizmet ettiğini söyleyerek elçiden kendisini kayırmasını istediği bilinmektedir (Beydilli 2012).

tarafından nâzırlık ve ekselanslık payesi verilerek saraya çağırılır. (s.63) Saraya gelişinin üzerinden uzun bir süre geçtikten sonra zehirlenerek ölür. Ve Sultan Ahmet Camii'nin avlusuna gömülür. (s.168)

Mücevher Hanım, kocasının ölüm haberini babası **Mükrimin Bey'**den öğrenir. Kayınpederi Ali Bey ile Osman'ın idam edilişlerinin ardından kocası Abdülkadir Bey'in de öldürülmesi onu tamamen sarsar. Uzun bir süre kendine gelemeyen Mücevher Hanım, çocuklarına verdiği söz neticesinde işlerin başına geçer, bütün âyanlık ve çiftlik işleri onun üzerine kalır. O da tıpkı babası gibi bütün işlere yetişir ve bir gününü dâhi boş geçirmez. Artık "Koca Hanım"dır. (s.177) Bir süre sonra kızı Zerafet, Ali Bey'in eşi Sâkine Hanım'ın akrabası olan **Hayrullah Bey ile** evlenir. **Muhabbet** adında bir kızları ve **Abdülkadir** adında bir oğulları olur. Beş altı yıl sonra kara sarılık hastalığına yakalanan Hayrullah Bey ölür. (s.187-188) Muhabbet büyüyüp evlilik çağına geldiğinde Abdülkadir Bey'in akrabası olan **Faik** ile evlenir. Faik, görgüsüz ve kaba bir adamdır. Evliliklerinin üzerinden kısa bir süre geçince içmeye, eve geç gelmeye ve Muhabbet'e şiddet uygulamaya başlar. Bunlara dayanamayan Muhabbet annesi ve anneannesi Mücevher Hanım'ın evine geri döner. Muhabbet'in evi terk ettiğini anlayan Faik, Mücevher Hanım'ın, evine gelerek Muhabbet'i öldürür. Bu hadiseden sonra darmadağın olan Mücevher Hanım, bütün mal varlıklarını çocuklarına, paralarını fakirlere dağıtır. Sadece birkaç elbisesi kalır. Vaktini yalnızca dergâhta geçirir. (s.205-215) altmış yaşına geldiğinde ise, acılara ve hastalığına yenik düşer vefat eder. (s.223)

Mahmut, babası Osman Ağa'nın ölümünün ardından kardeşi Ali ile birlikte hem annesine hem de topraklarına sahip çıkar. Anneleri Nezaket Hanım ise boynu bükük bir, kadın olarak hayatını sürdürür. (s.216)

Rumeli Benimdi romanında ise, padişah III. Mustafa'nın oğlu olarak dünyaya gelen **III. Selim**[16]'in yenilikçi kimliği ön plana çıkarılır.

Çocukluğu, babası tahta çıkana kadar kendi saraylarında geçmiş, IV. Mustafa tahta çıkınca o da Topkapı Sarayı'nda yaşamaya başlamıştır. III. Selim, bu iki saray dışında zamanının çoğunu Aynalı Kavak Kasrı'nda geçirmiş, (s.58) IV. Mustafa'nın

---

[16] **Selim III** Osmanlı padişahı (1789-1807).Babası III. Mustafa, annesi Mihrişah Sultan'dır. Eğitimine beş yaşını doldurduğunda törenle başlandı (20 Cemâziyelevvel 1180 / 24 Ekim 1766) ve özellikle babası zamanında itinalı bir tahsil gördü. Anne baba sevgisiyle büyüdü. Küçük yaşta devlet teşrifatındaki yerini aldı, resmî işlerde ve merasimlerde bulunmaya başladı. Babasının Tophane ve Tersane'ye yaptığı denetim gezilerine henüz çocuk yaşlarındayken katıldı. Babasının ölümü üzerine (8 Zilkade 1187/ 21 Ocak 1774) tahta amcası I. Abdülhamid çıktı (Vâsıf, II, 278). I. Abdülhamid on üç yaşındaki yeğenine iyi davrandı. Ekberiyet usulü sebebiyle yeğenlerin amcaların eline kalması amcaların da yeğenlerine iyi davranması sonucunu vermiş, Selim de padişah olduğunda amcazadeleri olan Mustafa ve Mahmud'a iyilikle muamele etmiştir. Tahta çıktığında devam etmekte olan Rus ve Avusturya savaşının kötü gidişatına engel olmaya çalıştı, hatta bizzat sefere çıkmaya teşebbüs etti (Karal, Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları, s. 23). Savaşın seyrini değiştirecek ehliyetli kumandanlar bulup bunları sadrazam tayin etmekte zorlandı. İstihâre ve kura ile yaptığı seçimler bizzat bu şekilde seçilenleri de şaşkınlığa sevk etti. Reformları düşmanla savaşmaktan kaçmış olan ordu ve devlet adamlarıyla yürütmeyi mümkün görmediğinden alışılmışın dışında bir uygulamaya giderek kendisine yakın ve işin gerekliliğini kavramış, bu yolda hayatını feda etmeye hazır bir ekiple yola çıkmayı daha uygun buldu. Savaşa katılan ordu kumandanlarının hemen hepsini değiştirdi, kumanda zincirini bozdu ve ocak dışından tayinler yaptı. Askerî reformların en önemli ayağı olmak üzere timarları denetimden geçirdi ve yararsız olanları tasfiye etti, boşalmış olanlara el koydu. Ancak yeniliklere cephe alan ilk muhalifler de böylece ortaya çıktı. Avrupa tarzında eğitilmiş bir ordu (Nizâm-ı Cedîd Ordusu) kurulması ve yeni bir donanma yapılması işini başarıyla sürdürdü. Ordu ve donanmanın ağır masraflarını karşılamak üzere müstakil bir defterdarlık ve fon (Nizâm-ı Cedîd hazinesi) oluşturdu, yeni vergiler koydu ve kayıpları önledi. Tasarruf edilmesine, lüks ithal malı kullanımına son verilmesine, devlet gelirlerinin arttırılmasına ve ticaretin gelişmesine önem verdi; bu amaçla devlet adamlarını ve imkânı olanları gemiler edinerek deniz ticareti ve taşımacılığına teşvik etti. Alemdar Mustafa Paşa etrafında toplanan Selim taraftarlarının darbe girişimi hüsranla neticelendi. Darbe 4 Cemâziyelâhir 1223'te (28 Temmuz 1808) saraya hücumla başladı ve öğleden sonra ölüm kalım noktasına ulaştı. Alemdar sarayın kapılarını kırıp içeri girdiğinde Arz Odası'nın Bâbüssaâde'ye bakan kapısı önündeki sofaya bir şilte üzerine konmuş Selim'in cesediyle karşılaştı. Saat 4 sularında Sarayburnu'ndan top sesleri duyulmaya başlandı, bu saltanat değişikliğinin işaretiydi, ancak İstanbul'un diğer halkı gibi Pera'daki elçilikler de kimin tahta çıktığını henüz bilmemekteydi. Genelde Selim'in tekrar tahtına kavuştuğu zannediliyordu (a.g.e., s. 24). Bir saat kadar sonra münâdiler yeni sultanın II. Mahmud olduğunu ilân ettiler. Selim öldürülmüş, Mahmud zorlukla kaçarak kurtarılmıştı (28 Temmuz 1808). (Beydilli 2009).

emriyle gerçekleşen ve başında Kastamonu'lu **Kabakçı Mustafa**[17]'nın bulunduğu isyan neticesinde tahttan indirilmiştir.

"Anası onu doğurduğunda müneccimbaşı tarih düşürmüş, yıldız haritasını çıkardığında, onun balık burcundan olduğunu görmüş, ayrıca, 'Bu çocuk, başında yıldızla doğmuştur.' diye de ahkâm kesmişti. Günü geldiğinde müneccimbaşı haklı çıkacak, Şehzade Selim, babası öldükten sonra Sultan III. Selim Han olarak tahta oturup, on sekiz sene boyunca cihan padişahı olacaktı." (s.59)

"Bu tombul bebecik, büyüdükçe daha da şişmanlıyordu. Sonunda hantal bir görünüşe sahip olsa da Allahın Şehzâde Selim'e lütfettiği sanatçı kişiliği ve ince ruhu, onu diğerlerinden ayırmaktaydı. Ney çalmaya küçük yaşta başlamış, sonradan bir usta olup çıkmıştı. Hayatında musikinin yeri bambaşkaydı. Yalnız ney çalmakla yetinmeyip, besteler yapmış, İlhamî mahlasıyla şiirler de yazmıştı. (s.59)

"III. Selim'in musiki de gösterdiği başarı, devlet idaresi için de geçerliydi. Onun ileriye yönelik planları vardı. Osmanlı'da pek çok şey yenilenmeli, yaşadığı çağa uymalıydı. Bu düşünce onu, devlet içinde değişiklikler yapmaya yöneltti ve böylece ıslahat hareketi başlamış oldu. Buna, Batılılaşma Hareketi de denilebilirdi. Ordunun yenilenmesiyle işe başlandı. Yeniçeri Ocağı'nın karşısında Nizâm-ı Cedid teşekkül etti. Bu yenileşme süreci içerisinde, devlet bütçesinin yanında İrad-ı Cedid hazinesi de kuruldu. Medreselerin yanında teknik öğretim kurumları oluşturuldu, bu okullara Avrupa'dan âlimler getirildi. Viyana, Paris, Londra ve St. Petersburg'da ilk kez daimi elçilik açıldı. Bu dönemde Osmanlı Sarayı, sanatın beşiği haline gelmişti." (s.59-60)

IV. Mustafa'nın emriyle gerçekleşen ve başında Kastamonulu **Kabakçı Mustafa**'nın bulunduğu isyan neticesinde III. Selim tahttan indirilir ve yerine **IV. Mustafa**[18] getirilir.

---

[17] Hayatı hakkında bilgi bulunmayan, ancak Kastamonulu olup Yeniçeri Ocağı'na girdiği bilinen **Kabakçı Mustafa**, bu gelişmenin başında görünen kişi olmakla beraber ayaklanmanın arka plandaki gerçek mimarlarının sadâret kaymakamı Köse Mûsâ Paşa ile Şeyhülislâm Topal Atâullah Mehmed Efendi olduğu bilinmektedir. (Beydilli 2001).

Kabakçı Mustafa, IV. Mustafa'yı tahta geçirenlerin başında yer alsa da, öncelikle saraydan iyice uzağa gönderilerek Boğaz'daki Rumeli Kalesi'ne muhafız yapılır. (s.76) Alemdar Mustafa Paşa'nın İstanbul'u işgal ettiği gün ise kafası kestirilir. (s.83)

Hotin şehrinde doğan **Alemdar Mustafa**[19], Rusçuklu Hasan Ağa'nın oğludur. Küçük yaşta Yeniçeri Ocağı'na alındığı, tüm eğitimi ve inançlarını bu ocağa borçlu olduğu belirtilir. Parlak bir asker olduğu, eğitimi esnasında hep birinci olduğu için kendisine "bayraktar" anlamına gelen "Alemdar" lakabı takıldığı, uzun boylu, sarışın, yakışıklı, fevkalade akıllı, cesur ve gözü pek bir adam olduğu kaydedilir. 1787 Osmanlı-Rus Harbi'nde kendini gösterir, 1803'te Hazergrad Âyanlığı'na getirilir. Ardından III. Selim'in emri ile Tirsiniklioğlu İsmail Ağa'nın yardımcısı olur, cesareti ve dürüstlüğü ile onun takdirini kazanır. (s.33) Alemdar Mustafa ile İsmail Ağa'nın büyük kızı **Nigâr Hanım**, birbirlerini beğenir ve evlenirler. (s.34) Rusçuk âyanı Tirsinikoğlu İsmail Ağa'nın öldürülmesi üzerine, Alemdar Mustafa "Paşa" unvanıyla

---

[18] **Mustafa IV (1779-1808)** Osmanlı padişahı. I. Abdülhamid ile Ayşe Sineperver Sultan'ın oğlu. Amcası III. Selim'in yerine başa geçti. Daha tahta çıkışından önce reformcu politikalara karşı çıkan siyasi çevrelerle irtibat içindeydi. Nizam-ı Cedid reformları yürürlükten kaldırıldı, yeni ordu dağıtıldı ve reform yanlılarının çoğu öldürüldü. Geri kalanlar Bulgaristan'ın kuzey kesimindeki Rusçuk'a kaçarak, III. Selim'in destekçilerinden Alemdar Mustafa Paşa adlı güçlü ayanın korumasına girdi. O sırada 1806-1813 Osmanlı-Rus Savaşı hala sürmekte ve Osmanlılar hem karada hem de denizde yenilgilere uğramaktaydı. Bir ateşkesin imzalandığı 1808'de Alemdar Mustafa Paşa, padişahı devirmek için sadrazamın desteğini aldı. Birlikleriyle 28 Temmuz'da İstanbul'u işgal etti ve zorla sadrazamlık makamına oturdu. Asıl niyetinin açığa çıkmasının üzerine IV. Mustafa hemen III. Selim'in ve kendi kardeşi Şehzade Mahmut'un idam emrini verdi, III. Selim öldürüldü. Ama kaçmayı başaran ve IV. Mustafa'nın tahttan indirilmesiyle padişah olan II. Mahmud, sadrazam Alemdar Mustafa Paşa'ya karşı bir yeniçeri isyanının çıkması üzerine IV. Mustafa'yı idam ettirdi. (Somel, 2014)

[19] **Alemdar Mustafa Paşa (1765-1808),** sadrazam, âyan ve askerî komutan. Hotin'de Yeniçeri Ocağı'na girdi ve 1876-1792 Osmanlı-Rus Savaşı'nda çarpıştı. Daha sonra Rusçuk âyanı Tirsiniklioğlu İsmail Ağa'nın hizmetinde görevler aldı ve daha sonra öldürülen bu âyanın yerine göreve geçti. (Ağustos 1806) Boğdan ve Eflâk'ta Rus birliklerini alt etmedeki başarısı (1806) Silistre valiliğine atanmasını sağladı. (Şubat 1807) III. Selim'in tahttan indirilmesi üzerine reformcu bürokratları himayesine alan Alemdar Paşa, padişahı tekrar başa getirmek amacıyla birliklerinin başında İstanbul'a yürüdü ve sadrazamlık makamına el koydu. (Temmuz 1808) III. Selim'in reformlara muhalif çevrelerce öldürülmesini engelleyemedi. IV. Mustafa'yı tahttan indirdi ve yerine küçük kardeşi II. Mahmud'un geçmesini sağladı. İstanbul'a çağırdığı Anadolu ve Balkan ayanlarınca kabul edilen Sened-i İttifak, âyanların siyasi statüsünü meşrulaştırdı ve padişahın mutlak iktidarına sınırlamalar getirdi. Alemdar Mustafa Paşa ayrıca, modern bir ordu ocağının temelini attı. Ancak yeniçerilere karşı sert önlemleri ve sarayın gücünü sınırlama politikası, her iki kesimin tepkisini çekti. Yeniçeriler, Bâbıâli'deki makamına saldırdıklarında II. Mahmud, onu korumak için muhafızlarını göndermekten kaçındı ve Alemdar Mustafa Paşa intihar etti. (Kasım 1808) (Somel, 2014)

Rusçuk âyanı olur. (s. 56) 1806 yılında cereyan eden Osmanlı-Rus Savaşı'nda Alemdar Mustafa Paşa, ordunun başında bulunur ve savaştan galip çıkarlar. Alemdar Paşa'nın bu zaferine karşılık olarak Sultan III. Selim, onu Silistre valiliğine atar. (s.56-57)

III. Selim'in tahttan indirilmesi üzerine, âyanlarla anlaştığı gibi İstanbul'u işgal etmek ve III. Selim'i tekrar tahta geçirmek üzere yetmiş bin kişilik Tuna Ordusu'nun başına geçip payitahta yürür. İlk olarak **Çelebi Mustafa Paşa**'nın**,** sadrazamlık mührünü alır. Bu sırada IV. Mustafa, III. Selim'i öldürtür. Alemdar Mustafa Paşa, III. Selim'i kurtaramasa da IV. Mustafa'yı tahttan indirerek, Şehzade Mahmut'u tahta çıkarır.

Yalnızca mührünün elinden alındığı sırada görünen Çelebi Mustafa Paşa, bu hadiseden sonra romanda bir daha görünmez. Şehzade Mahmut'un tahta çıkarılma hadisesi ise romanda şöyle yer alır:

Şehzade Mahmut'un annesi Nakşidil Sultan, üst kattaki odasında oğlunu dama çıkarıp saklamış, o da hiç sesini çıkarmaksızın bir baca külahının içinde beklemişti. Analık duyguları Nakşidil Sultan'a Alemdar'a güvenebileceğini söylüyordu. Alemdar, onun bu güvenine layık olduğunu gösterdi, Şehzâde Mahmut'u damdan indirip tahta çıkardı. (s.84-85)

Şehzâde Mahmut'un tahta çıkarılması üzerine, sadaret makamına getirilen (s.85) Alemdar Mustafa Paşa'nın yeniçerilerle arası iyice açılır. Yeniçeriler, softalar ve ulema tarafından, Nizam-ı Cedid Ordusu'na karşı saldırı yapılır. Bu saldırı Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa'nın trajik ölümüne sebep olur. Yeniçerilerden kurtulamayacağını anlayan Alemdar Mustafa Paşa, kendisini linç etmelerine müsaade etmemek için barut dolu fıçıyı ateşleyerek, silahhaneyi patlatır ve kendisiyle birlikte, altmışa yakın yeniçeri ölür. (s.143)

Sultan II. Mahmud[20] ve annesi **Nakşidil Sultan**, romanda şu şekilde karşımıza çıkar:

"Tahta çıktığında 23 yaşında olan II. Mahmut'un babası I. Abdülhamit'ti. Annesi Nakşidil Sultan'ın Fransız olduğu söylenmiş, hatta Fransa İmparatoru Josefin'in kuzeni olduğu iddia edilmişse de Josefin böyle bir akrabalığı hiç dile getirmemişti. Nakşidil, Fransa'dan Martinik Adası'na giderken Cezayirli korsanlara esir düşüp, sonra da Cezayir Dey'ine satılmış, Dey de onu hediye olarak Osmanlı sarayına yollamıştı. Nakşidil, haremde padişahın lütfuna erişip ilk erkek çocuğu, şehzadeyi doğurunca da Birinci Kadın Efendi, yani Osmanlı'nın, sultanı olmuştu. Sultan II. Mahmut da III. Selim gibi sanatçı bir kişiliğe sahipti. III. Selim'in yenilikçi hareketini kendine rehber almış, IV. Mustafa'nın hatalarından kendine ders almıştı. İyi bir bestekâr, şair ve hattattı. Adlî mahlasını kullanarak, güzel şiirler yazıyordu. Çizdiği levhalardan biri Bursa'daki Ulu Cami'ye gönderilmişti." (s.85)

II. Mahmud, *İzmir 13 Eylül 1922* romanında ise, Yunan İsyanı'nın başarıya ulaşması sonucunda Rum nüfusunun tamamının kılıçtan geçirilmesini emreden, Rum Patriği **Gregorios**'u Fener'deki Patrikhane'nin kapısına astırıp, cesedini üç gün sallandıran ve sonrasında da ayağına taş bağlatıp Haliç'te denize attıran kişi olarak gösterilir. (s.57)

---

[20] **Mahmud II (1784-1839),** merkezileşme ve devlet yapısında reform yönünde belirleyici adımlar atan Osmanlı padişahı. Abdülhamid ile Nakşidil Sultan'ın oğlu. Büyük kardeşi IV. Mustafa'nın yerine tahta geçti. (1808) tahta çıktığı sırada imparatorluğun büyük bir bölümü doğrudan merkezi denetimin dışındaydı ve yeniçeriler ile ilmiye sınıfının muhafazakâr koalisyonu, modernleştirme reformlarının önünde engel oluşturmaktaydı. 1826'ya kadar âyanları zayıflatmaya ve eyaletler üzerindeki idare denetimini güçlendirmeye ağırlık verdi. II. Mahmud dönemine damgasını vuran bir dizi iç ve dış kriz sonunda Osmanlılar hatırı sayılır bir toprak kaybına uğradı. Bununla birlikte 19. yüzyıldaki Osmanlı reformlarının temelleri de atıldı. Yeniçeri Ocağı dağıtıldı (1826) ve ilmiyenin siyasi gücü zayıflatıldı. Modern bir ordu kuruldu, köhnemiş tımar sistemine son verildi, idari reformlara girişildi ve modern bir bürokratik örgütlenmenin temeli atıldı. Yeni sivil ve askerî okullar açıldı. İlk modern nüfus sayımı yapıldı. Acımasız bir kişiliği olan II. Mahmud, halkın sevmediği keyfi bir otokrat olarak kaldı, topluma rağmen sürdüğü merkezileşme siyaseti, imparatorluğun neredeyse tüm kesimlerinin muhalefetini beraberinde getirdi. (Somel, 2014)

Rumeli Benimdi romanında, **Bezmiâlem Sultan,** iyi yürekli, merhametli ve yardımsever bir kadın olarak karşımıza çıkar. Şehzadeyi doğuran şanslı kadınlardan biri olunca II. Mahmut'un karısı da o olur ve Bezmiâlem Sultan diye anılmaya başlanır. (s.114-116)

Romanda Bezmiâlem Valide Sultan, kendini hayır işlerine vermiş, vakıflar kurmuş, çeşmeler yaptırmış bir kişidir. Oğlu **Abdülmecid**'in doğumuyla Birinci Haseki ve Kadın Efendi olan Bezmiâlem Sultan, II. Mahmut'un ölümüyle oğlu Abdülmecid tahta çıktığında ise Valide Sultan olur. On dört yıllık bir Valide Sultanlık döneminin ardından 30 Haziran 1853'te ölür. (s.117)

Can Yoldaşları romanında 21 kişi yer alır. Yazarın da belirttiği gibi, romanda yer alan Teğmen Avni, eşi Servet Hanım ve çocukları Bedia dışındaki kişilerin hiçbiri tarihî ya da yaşamış kişiler değildir.

Can Yoldaşları, Osmanlı Ordusunda Teğmen olan Avni Bey ve Servet Hanım'ın 1908 yılında gerçekleşen evliliklerinden başlayarak, Avni Bey'in 1922 yılında vuku bulan ölümüne dek süren on beş yıllık bir süreci kapsar.

Osmanlı subayı olan **Teğmen Avni,** ince yapılı, güçlü bir erkektir. Solgun bir teni, parlak kara gözleri vardır. Kısa kesilmiş gür siyah saçları ve düzgün bıyığıyla da oldukça yakışıklıdır. (s.14) **Servet Hanım** ile hadiselerin başlangıcından iki yıl önce, yani 1908 yılında evlenir. Teğmen Avni Kuzey Kosova'daki cepheye gittiği zaman çocukları **Fatma Bedia** dünyaya gelir. (s.50)

1 Ocak 1910 yılında Priştina'ya asker ve ikmal konvoyunu götürmek için yola çıkan Teğmen Avni, 3 Ocak 1910 tarihinde Priştina'daki Osmanlı güçlerine katılır. Bu arada Servet Hanım, bebeği Fatma Bedia, Yeniova'dan Üsküp'e giden kafileye katılırlar. Kafile Sırpların saldırılarına maruz kalır ve iki erkek, iki kadın ve üç çocuk olmak üzere yedi kişi ölür. (s.105-108) 15 Ocak'ta Sırp Milliyetçileri ve Osmanlı arasında muharebe olur ve Sırp Ordusu'nun bir süvari birliği imha edilir, Osmanlı Ordusu ise epey kayıp verir. Osmanlı Ordusu Makedonya'ya doğru geri çekilirken,

Sırp Ordusu da Güney Sırbistan'a çekilmeleri doğrultusunda emir alır. Bu sırada kafile yine bir Sırp saldırısına uğrar, büyük kayıplar verir, ancak sonunda Üsküp'e varır. (s.105-164) 17 Ocak'ta Yeniova'da üç Sırp askeri ile yaşanan çatışmada Teğmen Avni yaralanır, Burhan'ın babası Mehmet Ali ölür ve 19 Ocak'ta Burhan ve Teğmen Avni Üsküp'e giderler. Teğmen Avni tedavi edilmek üzere hastaneye yatırılır (s.200) ve taburcu olduktan sonra eşi ve çocuğuyla birlikte İzmit'e yerleşirler. (s.223)

Teğmen Avni ve Servet Hanım'ın İzmit'e yerleşmesinin ardından romanda on yıllık bir zaman atlamasıyla 1920 yılının Temmuz ayına gidilir ve Yunan Ordusunun İzmit'i işgal etme hadisesi kaydedilir. Bunun üzerine Servet Hanım ve Teğmen Avni İstanbul'a yerleşirler (s.236) ve iki yıl sonra, yani 1922 yılında Avni Bey yakalandığı verem hastalığına yenik düşerek ölür. (s.240)

Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale romanında 51 kişi yer alır. Romanda yer alan kişilerin tamamı tarihîdir. Romanda geçen kişi ve olayların gerçek olduğunu yazar, romanın ilk sayfasında belirtir. (s.10)

Romanda birkaç kişinin haricinde, hadiseler aktarılırken kişilerin yalnızca isimleri ve görevleri zikredilir.

Hasan, 71 no'lu geminin kan pıhtısı temizleme eridir. Söke (Aydın) li'dir. (s.10) Dardanos Batarya'sına atılan güllelerden biri bataryaya ait bir topun gövdesine çarpıp, seker ve Hasan'ın bacağını koparır. (s.44)

Şevki Bey, Seddülbahir kale komutanı, kıdemli yüzbaşıdır.(s.14)

Cevdet Bey, üsteğmendir. Seddülbahir Kalesi'ne yapılan saldırıda, gözünden b-vurularak şehit olur. (s.14)

Hasan Pala, üsteğmendir. Pala lakaplı Hasan, takım komutanlarından biridir. (s.15)

Teğmen Rıza ve **Üsteğmen Eşref**, saldırının olduğu anda Seddülbahir Kalesi'nde yer alan diğer kişilerdir. (s.15)

Esat Paşa, Kolordu Komutanı, **Cevat Paşa**, Müstahkem Mevkii Komutanı'dır. (s.20)

Deniz Binbaşı **Nazmi Bey** ile Kıdemli Yüzbaşı **Hakkı Bey,** Nusret Gemisi'nin komutanlarıdır. (s.21)

Amiral De Robeck, Müttefik Donanma Komutanı'dır. Quenn Elizabeth adlı İngiliz gemisinden Birleşik Filo'yu yönetir. (s.26)

Üsteğmen Mevsuf, gözetleme subayı, **Yüzbaşı Hasan** Batarya Komutanı'dır. (s.27)

Diyarbakırlı olan **Osman** ve Bandırmalı olan **Mahir** er olarak karşıma çıkar. (s.28)

Romanda, müstakil bir bölüm halinde anlatılan **Seyit Onbaşı**, Havranlıdır. Üçgen vücudu, balaban yapısı ve uçları yukarı doğru burulmuş gür bıyıkları vardır. Rumeli Mecidiye Tabyasında görev yapar. Hem kahraman tavrı hem de iri yapısından dolayı Koca Seyit unvanını alır. Kendi tabyasında bulunan tüm arkadaşlarının şehit edilmesi üzerine iki yüz yetmiş kilodan fazla ağırlığı olan mermiyi tek başına topa sürerek Ocean gemisine fırlatır. (s.33-39)

Ali Efendi, Müderris Ahmet Efendi'nin oğludur. Fırıncı olarak geldiği askerde telefoncu olarak görev yapar. Görev yeri Dardanos Bataryası'dır. (s.41)

General Birdwood ve **General Hamilton** ANZAC komutanlarıdır. (s.53)

Cevap Paşa, Gelibolu yarımadasının fiziki coğrafyası hakkında Alman komutanlar **Yarbay Wossdl** ve **Yarbay Hans**'a, Gelibolu Sancağı'nda konaklayan, savaştaki müttefikimiz olan Alman **General Liman von Sanders**'e ulaştırılmak üzere bilgiler ve bazı belgeler verir. (s.54)

Yirmi sekiz yaşında olan **Ezineli Yahya Çavuş, Yozgatlı Durmuşoğlu Veli, Simavlı Hasip, Bayramiçli Eyüp Sabri, Dereobalı Ali ve Yılmaz lakaplı Hüseyin,** Aziziye Tabyası'nda görev yapar. Yukarıda adı zikredilen kişiler ile birlikte bu tabyada toplamda altmış yedi er görev yapar. Düşmanın aldatma çıkarması yaptığı bir gece altmış yedi erden altmış ikisi şehit olur. Hem Galiçya hem Trablusgarp'ta savaşan Yılmaz lakaplı Hüseyin'in üç parmağı kopa, Ezineli Yahya Çavuş ise bacağından ağır yaralanır. Yahya Çavuş ve sağ kalan dört arkadaşı asıl saldırının Kabatepe civarına yapılacağı haberini alırlar. Yahya Çavuş, yeniden çarpışabilmek için ağır yara alan bacağını tüfeğinin kayışı ile sıkar ve sağ kalan arkadaşları ile birlikte Alçıtepe'ye doğru çekilirler. Ancak mecali kalmayan Yahya Çavuş, gözlerini hastanede açar ve artık bacağı yoktur. (s.56-63)

Hüseyin Avni Bey, 57. Alay Komutanı'dır. Erzincanlı olan **Mustafa Asım Bey,** 57. Alay üsteğmenlerindendir. Cephede bir o yana bir bu yana koştururken çalıların arasında 57. Alay'ın maskotu haline gelen ceylanı görür gibi olur, ancak boynuna süngü dayayan İngiliz subayını fark ettiğinde geç kalır. Aralarında kısa süreli bir boğuşma başlar. İngiliz subayı **L. J. Woiterse**, iri yarı bir askerdir. Çevik bir kuvvetle ayağa fırlar. Mustafa Asım Bey de ani bir refleksle elinde lüferi İngiliz subayına doğrultur. Ancak tabancasında mermi kalmadığını fark eder. İngiliz subay, silahını Mustafa Asım Bey'in alnına doğrultur. Bu esnada çalılıklardan bir çıtırtı gelir ve yavru ceylan üzerlerine doğru koşmaya başlar. İngiliz subay, bir anlık şaşkınlıkla kendilerine doğru gelen yavru ceylanı asker zannederek silahını ateşler ve olan bütün mermiyi boca eder. Yavru ceylan ölürken, Mustafa Asım Bey belindeki hançeri hızla çekerek İngiliz subayın boğazına saplar. İngiliz subayı L. J. Woiterse ise, ani bir hamleyle süngüsünü Mustafa Asım Bey'in kalbine saplar. Birbirlerine can havliyle yapışan bu iki genç subayın kan çekilen vücutları, yavru ceylanın gözünden akan tek damlayla birlikte 57. Alay'ın bulunduğu sırta akar.[21] (s.77-78)

[21] Conkbayırı'na çıkarken sağ tarafta yer alan 57. Alay Şehitliği yapılırken, bu iki subayın vücuduna rastlanmıştır. Mustafa Asım Bey ve L. J. Woiterse, hala aynı yerde isimlerinin yer aldığı bir kitabenin altında yatmaktadırlar. (Kaplan, 2003)

Kara Savaşları'nda Cesaret Tepe**,** bir diğer adıyla Mehmet Çavuş Tepesi'nde savaşan askerlerimiz, sonrasında Bulut Hadisesi adını alacak olan bir hadise ile karşılaşırlar. Bu tepede **Mehmet Çavuş**, **Bigalı Rıza, Abdiağalı Rıza, Erzurumlu Hasan Çavuş** ve **Hınıslı Ramazan Çavuş** bulunur. Aralarında şakalaştıkları bir anda 274 İngiliz Kraliyet Ailesi Özel Birliği'nin, Gelibolu'dan gelen takviye ekiplerinin önlerini kesmek için ilerlediklerini görürler. Abdiağalı Rıza ve Hınıslı Ramazan harekete geçerler ve o yöne doğru yol alan İngiliz Birliği'nin biraz ileride önlerini kesmeye çalışan subay ve askerlerimize katılmaya karar verirler. Bir anda etraf bembeyaz kesilir. Her tarafı bembeyaz pamuk gibi bir bulut kaplar. Boşlukta ağır ağır adım atıyormuş hissine kapılırlar. Korkunç çığlıklar atan İngiliz Özel Birliği'nin hemen yanında olduklarını fark ettiklerinde şaşkına dönerler. Bulut, katlanarak azalır. Buluttan aşağı düşer gibi fırlayıp devamlı ileri koşarlar ve aniden yere düşerler. Kendilerini toparladıklarında Özel Birlik'ten hiçbir iz kalmadığını görürler. (s.81-82)

Ispartalı Raif, Fransızlar da dâhil olmak yüzlerce askerin tedavi altında olduğu Sargıyeri'nde yanında yatan ve adı verilmeyen bir **Fransız askerine** pansuman yapıp, matarasından su içirir. Tam bu esnada bir Fransız zırhlısı bu bölgeyi bombardımana tutar. Yetmemiş gibi tayyarelerden çok uçlu çiviler atar. Ispartalı Raif, hızla, yerde yatan Fransız'ı kucaklar ve vadide bulunan püskürme kayalarının boşluklarında yer bulmaya çalışırken tepelerine düşen güllelerin oluşturduğu alevle havaya fırlar. (s.86-87)

Taze su dolu testi, matara ve diğer su kaplarını Bigalı'dan doldurup eşeğe yükleyen **Muğlalı Mustafa Çavuş** Conkbayırı'na doğru tırmanmaya başlar. Patika bulamayan çavuş, yolunu kaybeder ve birden bir grup ANCAZ askeri içinde bulur kendini. Mustafa Çavuş'u döverler, bu arada eşek bir yana sular bir yana savrulur. Onu esir alırlar ve adı verilmeyen, Türkçe bilen **komutanlarının** yanına götürürler. Pratik zekâlı biri olan Mehmet Çavuş:

"Komutanım, sizin taze suya hasret olduğunuzu söyledi. Şunların komutanına taze su doldur götür, beyaz bayrak sallarsan bir şey yapmazlar, dedi."

Bayrağın ve suyun nerede olduğunu soran komutana:

“Sizin askerleriniz çok kötü. Taze su getirdiğim halde beni tekme tokat dövdüler. Suyu taşıyan eşek bir tarafa, sular bir tarafa dağıldı.” der.

Mustafa Çavuş’un yakalandığı yerde gerçekten de bir merkep ve su kapları olduğunu kendi askerlerinden öğrenen komutan:

“Çok centilmen bir komutanınız var.” dedi.

“Bunları komutanınıza götürmeni istiyorum.” diyerek hazırlattığı bir paketi Mustafa Çavuş’un eline tutuşturdu.” (s.89-91)

Bella Raşhel, sarışın, mavi gözlü, Çanakkale’nin bakliyat ticareti yapan zengin, Musevî ailelerinden birinin kızıdır. Hemşirelik tahsilini İstanbul’da alarak memleketine geri döner. Hastanebayırı’ndaki hastanede tedavi gören Sökeli Hasan ile birbirlerine âşık olup, hastanede evlenirler, nikâhlarını kıyan ise savaşta bacağı kopan Yahya Çavuş’tur. (s.93-98).

Çanakkale Savaşı, dostluk ve düşmanlığın iç içe olduğu bir savaştır. Bunun birden fazla örnekleri olsa da **Eğinli Mehmet** ile **Anzac Coni (John)** örneği en keskin olanıdır.

“Taze suları biten İtilaf askerleri, telaffuzunu kolayca öğrendikleri su kelimesini ağızlarını göstererek dillendirip hızla siperlerine yatıyor; dolu matarasını fırlatan Mehmetçiğe tavşan hızıyla doğrulup konserve ve sigara ile ikramda bulunuyor ve ayı süratle tekrar siperine uzanıyordu. Ancak bir müddet önce bu takası yapan askerler az sonra birbirlerini öldürüyorlardı.” (s.100)

En sevdiği arkadaşları ve abisi gözleri önünde can veren ve bir daha bir insanı öldürmeyeceğine yemin eden Avustralyalı **Coni**’nin aslî görevi, savaşa ara verildiğinde eşya değişimi yapmaktır.

“Çatışmaların durduğu ve düşman askerlerin uyuduğu bir gece **Eğinli Mehmet,** İngiliz askerlerinin terk ettikleri ön siperlerden, sessizce kum torbası taşımaya başladı. Bir müddet dinlenmek isterken tepesinde biri belirdi. Ceketi Avustralyan, matarası Türk, pantolonu İngiliz, muntazam dişli bu asker Mehmet'e sırıtıp duruyordu. Mehmet, kısa sürede Coni'yi tanıdı. Mehmet'i, aynalı martininden gözaltına alan hemşerisi **Osman** hemen tanıdı. Diğer yandan Dereobalı Ali Çavuş ve Hüseyin Onbaşı ile üzüm atıştırıyordu. Bu üzümleri kısa bir süre önce, nereden bulup getirdi ise Coni getirmiş, yerine tayın ekmeği almıştı.” (s.102-103)

Coni ile Eğinli Mehmet’in konuştuklarını gören ve Coni’yi henüz tanımayan bir İngiliz subayı hareketlerinden işkillendiği bu hırpanî kıyafetli askeri, Coni’yi alnından tek kurşunla vurur. Siperler yeniden hareketlenir. Bu arada sırtına da ardı ardına nereden geldiği belli olmayan kurşunlar isabet eden Coni’nin göğsünden fırlayan mermilerin etkisiyle omuzları ileri geri sarsılır. Debelenen vücudu ansızı yana doğru döner. Başını ağır ağır Mehmet’in karnına dayar. Deminden beri taşıdığı kum torbasına çakılı şekilde yaşananları seyreden Eğinli Mehmet, ağzından kanlar boşalmaya başlayan Coni’nin bu son halinden sonra haykırarak ayağa fırlar. Babaannesinden öğrendiği, “koyun et derdinde...” manasında olan bir deyim olan:

“Herkesin derdi katı, sizinkisi kutu! Yeterin be, yeterin! Bu kadar kan yetmez mi?” diyerek kolları arasına aldığı Coni ile yalpalayarak da olsa adım atmaya çalışır. Coni’yi İtilaf Ordusu siperlerine teslim ederken diz çöker. Sevgi, şaşkınlık arasında bir bakışlar son kez kendine bakan Coni, silkinerek son nefesini verir. Açık kalan gözlerini Mehmet, şefkatli elleriyle kapatır. Bunu yaparken, kendisi de ağlamaktadır.” (s.104-105)

Romanda yer alan diğer kahramanlar ise, Hindistan’dan, İngilizler tarafından kandırılarak getirilen ve ezan sesini duyunca Müslümanlar ile savaştığını anlayan **Allah Dıtta**, **İmam u Din** ve **Hüseyin Khan** isimli askerlerdir. Ezanı duyunca gerçekleri öğrenen bu askerler, onların bu tavrına kızarak ileri geri konuşan Yahudi **L.W.** Jacops’a saldırırlar. İngiliz subaylar **D. Malcolm** ve **W. Fowler** hemen olaya müdahale ederek ortalığı yatıştırırlar.

Selanikli Yarbay **Mustafa Kemal Bey**[22]**,** romanda geri kalmış kişilerden biridir. Yalnızca romanın 57. Alay bölümünde karşımıza çıkar. Burada Yarbay Mustafa Kemal ile Üsteğmen Mustafa Asım Bey arasında geçen konuşmalara yer verilir. Bu konuşmaların ardından Mustafa Kemal, Bigalı yönüne doğru yolcu edilir. (s.75)

Kuva-yı Milliyeci Hatice romanında Mustafa Kemal'a kısa bir temas vardır:

"Çukurova Bölgesi Millî Güçler Komutanı Sinan Tekelioğlu, Mustafa Kemal'e haber salar dururmuş; 'Lazım, lazım, lazım.' diye. Gazi de yollarmış bir şeyler. Ama yüzü on, onu da bir mi, okurmuş ne?" (s.47)

İsmet Paşa'nın Ağır Topları romanı konusunu her ne kadar Kütahya-Eskişehir Muharebeleri, Sakarya Meydan Muharebesi ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nden almış olsa da Mustafa Kemal, romanın geri plânında kalır. Ancak geri kalmışlığının yanı sıra romanda ortaya çıktığı yerlerde, daima ordusunun başında bulunan, (s.219, 278) yenilgilere rağmen umudunu ve inancını yitirmeyen, (s.10) "Vatanın her karış toprağı, yurttaşın kanıyla ıslanmadıkça düşmana bırakılmaz." (s.216) diyecek kadar vatansever, "Yanındaki birliğin çekilme sorunda kaldığını gören birlikler ona uymaz. Bulunduğu mevzide sonuna dek dayanmakla, direnmekle yükümlüdür." (s.216) diyecek kadar direnişçi bir başkomutan olarak karşımıza çıkar.

---

[22] **Atatürk Mustafa Kemal (1881-1938),** Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu. Selanik'te doğdu. Manastır ve İstanbul'da askeri eğitim gördü. Genç bir subayken II. Abdülhamid otokrasisine karşı gizli muhalefet faaliyetlerine katıldı. 1909'daki 31 Mart İsyanı'nın bastırılmasında görev aldı. İtalyan işgaline karşı savaşmak üzere Libya'ya gitti. (1911) I. Dünya Savaşı sırasında Gelibolu'ya yönelik İtilaf saldırılarını püskürtmedeki (1915) rolüyle üne kavuştu. Savaşın ardından imparatorluğun parçalanması ihtimalinin ortaya çıkması üzerine Anadolu'ya geçti. Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin toplanmasına (23 Nisan 1920) önayak oldu. Anadolu ve Doğu Trakya'nın Eylül 1922'de İtilaf kuvvetlerinin ve Yunanların işgalinden kurtulmasıyla sonuçlanan savaşı yönetti. Bu zaferin ardından radikal bir reform programını başlattı: Padişahlığa son verildi, Türkiye Cumhuriyeti ilan edildi (29 Ekim 1923) ve daha sonra halifelik kaldırıldı. Atatürk, tek bir Türk ulusu temelinde laik bir Türk ulusal devleti kurma hedefi doğrultusunda ölümüne kadar otoriter önlemlere başvurdu. Alfabe, dil ve eğitimde reformlar yapılmasında ve kadınların özgürleşmesinde etkili oldu. (Somel, 2014)

İzmir 13 Eylül 1922 romanında ise, Kurtuluş Savaşı hadisesi ile sahneye çıkan. Mustafa Kemal ile ilgili şunlar yer alır:

"Savaş biteli iki yıla yakın bir süre geçmişti. Ancak barış antlaşması, müttefik güçlerin aralarında bir mutabakata varamamaları nedeniyle bir türlü imzalanamıyordu. Bu durumdan yararlanan bir grup Türk, İstanbul'daki Osmanlı Hükümeti'nden tamamen koparak, Anadolu'nun içlerinde yeniden örgütlenmeye ve bir Kurtuluş Savaşı başlatma eylemine giriştiler. Asilerin başında Çanakkale Savaşları'ndan tanıdığımız Mustafa Kemal vardı. Bu adam, çok zeki ve dirayetli biriydi. Ezilmiş, tüm ümitleri tükenmiş, yorgun, bitkin halk kitlelerini bir ulusal kurtuluş sancağı altında birleştirmeye çalışıyordu. Ayrıca önceleri küçük çetelerden oluşan Kuva-yı Milliye adını verdiği yeni bir ordu kurarak, her an değişebilecek güç dengelerinde potansiyel bir unsur olmaya niyetliydi. Mustafa Kemal, 1920'nin Nisan ayında, Angora'da bir meclis kurarak, Türk halkının gerçek temsilcisinin kendisi olduğunu ve İstanbul Hükümeti'nin alacağı kararların Türk ulusunu bağlamayacağını tüm dünyaya ilan etti. Bu, bizim açımızdan çok tehlikeli bir durum yaratıyordu. Bir an evvel harekete geçmeli ve bu yeni oluşum, potansiyel bir tehlike yaratmadan, Anadolu'nun işgalini kendi lehimize yaratmalıydık." (s.151)

9 Eylül'deki İzmir'in Kurtuluşu hadisesinin ardından 10 Eylül'de Mustafa Kemal'in kente girişi ise romanda şöyle yer alır:

"Kıyametin provasında sonun başlangıcı 10 Eylül Pazar günü oldu. Mustafa Kemal, halkın, çılgınca sevinç gösterileri arasında kente girdi. Savaş Tanrısı Ahilleus yine taraf değiştirdi, diye düşündüm. 500 yıl önce Konstantinopolis'e girerken, başında süt beyazı sarığıyla Mehmed oldu, şimdi de boz kalpağıyla Kemal olarak İzmir'e giriyor." (s.189)

"Konak Meydanı'na çıktığımda hala bu genç fatihin etkisinden kurtulamamıştım. Hayret, bu yaşımda bir insandan, -hele hele bu kişinin benim için sıfatı, 'en büyük düşman' ise- etkilenebiliyorsam, şaşılacak tek şey, hala şaşabiliyor oluşumdur. Bana söylenenlere göre 41 yaşındaydı. Buna rağmen olayları hızla tortularından arındırıp

süzebilen bir beyne, gerçekçi ve uzak görüşlü bir siyaset anlayışına, Clausewitz'e ilhan verebilecek bir askerî strateji dehasına sahip görünüyor." (s.190)

Toroslarda Türk Fransız çatışmalarını konu alan *Kuva-yı Milliyeci Hatice* romanında yer alan kişilerin tamamı, yazarının da belirttiği üzere yaşamış kişilerdir.

Romanda, kahramanların yalnızca isimleri ve bulundukları görevler zikredilir, daha çok hadiseler üzerinde durulur. Romandaki bazı şahsiyetlerin tarihî/yaşamış olduklarını yazarın belirttiği nottan ve sağ kalanların yazmış oldukları *Kurtuluş Savaşı'nda İçel* Toroğlu ve diğerleri (1971) isimli kitaptan yola çıkarak tespit etmemize rağmen, birçoğunun biyografisine ulaşamadık. Adı geçen kitabın yazarları da inceleme konumuz olan kitabın yazarı gibi yalnızca şahsiyetlerin görevlerini belirtip, hadiseler üzerinde yoğunlaşırlar.

Menil, Fransız Tabur Komutanı'dır. (s.43) Pozantı'daki Fransız ordugâhını abluka altına alan kuvvetlerimiz, Gökbez, Belemedik ve Çıpbeli'ni ele geçirerek Fransızlara büyük kayıplar verdirirler. Durumu giderek güçleşen Yarbay Mensil (Menil), bir gece yarısı taburuyla Tarsus'a doğru ani bir geri dönüş hareketi başlatır. Düşman, Karboğazı diye adlandırılan geçide ulaşınca, milisler tarafından kıstırılarak, pusuya düşürülür. Yarım gün kadar süren çatışmalar sonucunda, iki yüz askerini yitiren Fransız yarbay, çok sayıda yaralıyla Millî güçlere teslim olmak zorunda kalır. (s.159-211)

Sinan Tekelioğlu,[23] Çukurova Bölgesi Millî Güçler Komutanı'dır. (s.47)

---

[23] **Sinan Tekelioğlu,** 1890 yılında Edirne'nin Uzunköprü kasabasında doğar. Babası Av. Reşat Behçet Bey'dir. Edirne'de ortaokul öğrenimini yapar ve 1911'de harp okulundan piyade subayı olarak çıkar. 1912-13 Balkan Muharebesine katılır ve Yunanlılara esir düşer. Birinci Dünya Harbi'nde Çanakkale ve Filistin cephelerinde hizmet görürken birkaç defa yaralandığı için 1916'da geri hizmete alınır. Milli Mücadele başlangıcında Refet Paşa'nın emri ile jandarmaya nakledilir. Adana'daki Milli Kuvvetler ile beraber Batı cephesine gönderildiği vakit binbaşılığa yükselir ve 1924'te emekliye ayrılır. Savaşlarda gösterdiği yararlıktan ötürü birkaç harp madalyası ve istiklâl madalyası vardır. Emekli iken kısa bir süre devlet memurluğunda çalışır ve 1945 yılı ara seçimlerinde Adana'dan milletvekili olur. Üç devre Büyük Millet Meclisi üyeliğinde bulunan Tekelioğlu, 1965'te Ankara'da vefat eder. (Acıpayamlı, 2003)

Hamdi Çavuş, Damlama Karakol Komutanı'dır. (s.47)

Yankışlalı olan **Mustafa Tekelioğlu,** Gülekli olan **Kemal Şahin, Cin Osman,** Aslanköy'de yaşayan, köyün saygın insanlarından biri olan **Adil Ağa,** milisleri ile birlikte Millî Kuvvetlere ilk katılanlar arasında yer alırlar. (s.48)

Köy ağası olan **Abdurrahman Kâhya,** Gülek'in Tekeli bucağındandır. Milisleri ile birlikte Millî Kuvvetlere ilk katılan kişilerdendir. **Mulla Kerim,** Tarsus'un Kocabucak köyünde yaşar, Abdurrahman Kâhya'nın oğludur ve Millî Kuvvetlere ilk katılanlar arasında yer alır. (s.48) Tarsus Grup Komutanlığı'na getiril. (s.131)

Emin, Gülek'in Tekeli bucağında yaşayan bir köy ağasıdır. Milisleri ile birlikte Millî Kuvvetlere ilk katılan kişilerdendir.

Hasan Ağa, Kocabucaklı bir köy ağasıdır. Milisleri ile birlikte Millî Kuvvetlere ilk katılanlardandır.

Cevdet Çavuş, Kabur Gediğinde Köyü'nde toplanan kişilerin arasındadır. Sonrasında herhangi bir hadisede karşılaşmayız. (s.48)

Köy ağası olan ve **Mehmet Deli Ağa**, yine Millî Kuvvetlere ilk katılanlar arasında yer alırlar.

Gülek'in Eminlik köyünden olan **Mulla Nasuh,** Millî Kuvvetlere ilk katılanlardandır. Kuşçular, Belemik karakollarının zaptında ve Pozantı kuşatmasında bulunur. Karaboğazı'nda Menil taburunu esir almaya zorlayan Gülekliler arasında yer alır ve yarar sağlar.

İbrahim Kaya ve **Mulla Hasan,** (s.48) Adilköylü **Adil Efe** (s.50), Gülekli **Lütfü** (s.52), Şıhlı Köyü'nden olan **Abdurrahman** (s.52),yine milisleri ile birlikte Milli Kuvvetlere ilk katılanlardandır.

Cemal Efe,[24] İstihkâm teğmenidir.(s.51)

Lebel Fransız taburunda görev yapan bir yüzbaşıdır. Akköprü'deki çatışmada öldürülür. (s.59)

Mümtaz, yarbaydır**.** Ulukışla'da bulunan alayla Akköprü'ye geçerek ordugâh kurar. Pozantı'yı düşman işgalinden kurtarmak için yapılması düşünülen kuşatma hareketi, bu ordugâhın kurulmasıyla başlamış olur. (s.59)

Kâhya Mehmet Ağa ve **Halim Ağa** da milisleri ile birlikte Millî Kuvvetlere ilk katılanlardandır. (s.60)

Mehmet Avni, Millî Kuvvetlere katılmak üzere Niğde'den gelen yüzbaşıdır.(s.62)

Yusuf Efendi, milisleri ile birlikte Niğde'den gelerek Millî Kuvvetlere katılır. (s.62)

Karaafet, teğmendir. Bir konuşma esnasında karşımıza çıkan, romanın geri planda kalan kişilerinden biridir. (s.64)

Kasım Hoca, din görevlisidir. Sinan Tekeoğlu, Dürizzade'nin fetvası sonucunda halkın galeyana gelmemesi için Kasım Hoca'dan halka bilgi verme konusunda yardım istemiş, bu isteği kabul ederek Millî Mücadele'yi desteklemiştir. (s.69)

Sadrazam Damat Ferit Paşa, romanda yer alan şahsiyetlerden değildir, yalnızca bir konuşma esnasında adı zikredilir.

---

[24] **Cemal Efe,** 1898 yılında Balıkesir'de doğar. Babası Bekir Sıtkı Efendi'dir. Ziyal soyadını alan Cemal Efe, Kuleli Askerî Lisesi'ni bitirdikten sonra 1918'de teğmen, 1920'de üsteğmen olur. Adana cephesinde gösterdiği yararlık ve başarıdan ötürü, arka arkaya rütbesi yükseltilen Cemal Efe, 1924'te yüzbaşı, 1935'te binbaşı, 1942'de yarbay ve 1946 yılında albay olduktan sonra 1950'de emekliye ayrılır. Balıkesir'de vefat eder. (Acıpayamlı, 2003)

“Sadrazam Damat Ferit de birçoğu gibi maşaları haline gelmiştir. Damat Ferit, anlaşılmalıdır ki ulusun, devletin çıkarlarını kollamak yerine canını ve saltanatını kurtarma derdindedir.” (s.74)

Şeyhülislam Abdullah ve Müftü **Mehmet Rıfat Efendi** yine romanda yer almayıp adı zikredilen kişiler arasındadır. Şeyhülislam **Dürrizade Abdullah,** Kuva-yı Milliye aleyhine fetva yayımlar, romanda, büyük bir din adamı olarak zikredilen Ankara Müftüsü **Mehmet Rıfat Efendi** ise yayımlanan bu fetvayı Kuva-yı Milliyecilere bildirir. (s.76)

Sefer ve Seyfi, Niğde’den gelen birliğin içinde yer alan teğmenlerdir. (s.85)

Mehmet Avni’nin, yüzbaşı olduğu belirtilir. (s.88)

Emin Polat ve Çamalanlı **Adil Bey**, Hacıkırı’nda olan güçlere katılan milisler, (s.92) kendi milisleriyle Millî Kuvvetlere katılan **Reşit Bey** (s.94) ve Aktaşlı **Ali** (s.148) Millî Mücadele’ye destek vermiş kişilerdendir.

Albay Nazım’ın romanda yalnız adı geçer. (s.93)

Yarbay Pommier, Fransız taburunda yer alan ve Kelebek İstasyonu’ndaki Fransız Birliği’nin başında bulunan bir yarbaydır. (s.96)

Hikmet, Belemedik taarruzunu yöneten teğmendir. Büyük bir başarı sağlayarak, kısa bir süre içinde Belemedik’i teslim alır. (s.105)

Yarbay Arif Bey, 11. Tümen Komutanıdır. Pozantı’da taarruz başlatır. Aldığı bir emir üzerine birliğini alarak Düzce’ye gider.

Hasan Basri Bey, Yarbay Arif Bey’in Düzce’ye gitmesi üzerine Pozantı’da konuşlandırılan Milli Güçler’in başına getirilir. (s.150)

Tekeliören Köyü'nden olan **Kamber Bey**, romanda geri plandadır. Çok sayıda Fransız askerinin Adana yönünden Yenice'ye gelerek, orada mola verdiklerinin ve sonra da Tarsus'a hareket ettiklerinin haberini verir. (s.151)

Cemil Cahit Bey, Müdafaa-i Vatan Müfreze Komutanı, **Mehmet Bey**, Kumdere Grup Komutanı (s.151) **Rıfat Bey** ise, Çakıt Grup Komutanıdır. (s.152) Sinan Tekelioğlu'na gönderdikleri bilgiler kaydedilirken isimleri zikredilir.

Adana Belediye Başkanı olan **Fuat Dıblan (Dıblanzade Mehmet Fuat Bey),** Sinan Tekelioğlu'nun isteği üzerine Fransız taarruzuna karşı Milli Güçlere yardımcı olması için Eti Türklerini Milli güçlere katmıştır. Fransızların türlü vaatlerini elinin tersiyle iterek, işini gücünü ver servetini bir kenara bırakıp, Toroslara giderek güç günler yaşamıştır. (153)

Sami Bey, Belemedik'in Başkomiseridir. Sinan Tekelioğlu'na, gönderdiği bir haber ile romanda yer alır. (s.153)

Bayraklı Köyü'nden olan **Cumali Nebioğlu** milistir. Öldürdüğü bir Fransız askerinin şapkasını takarak, düşman mevzilerine yaklaşır. Çevresindeki tüm Fransız askerlerini öldüren Cumali'nin yaptığı bu çıkışı sonucu Fransızlar, mevzilerini bırakarak kaçarlar. (s.155)

Derviş Efendi ve **Emin Efendi**, teğmendir. İkinci Kavaklıhan Savaşı'ndaki başarılarından dolayı savaştan sonra **Derviş Efendi** ve **Emin Efendi**'ye üsteğmenlik rütbesi verilir. (s.157)

Hasan Akıncı, Karaisalı Jandarma Komutanıdır. Komutan Menil ve taburunu yakalamak için görevlendirilen birliklerin başında bulunur. (s.158)

Andon, Fransız Birliği'ne Adana'dan gönderilen Rum, **Agop** ise, Ermeni rehberdir. Bunlar, Fransız Birliği'ne yol konusunda rehberlik ederler. (s.159)

İsmet Paşa'nın Ağır Topları romanında yer alan otuz kişiden on altısı tarihî şahsiyettir. Ancak romanda yer alan tarihî şahsiyetlerin tümü romanın geri plânındadır. Romanda yer alan tarihî hadiseler, tarihî olmayan şahsiyetler arasında yer alan Tabip Yüzbaşı Feyzi Çobanoğlu, Baytar Binbaşı Fehim Cezmi, Asteğmen Asım aracılığı ile yansıtılır. *İsmet Paşa'nın Ağır Topları'*nda yer alan tarihî şahsiyetler şunlardır:

Albay Çuroyanis, Yunan Ordusu'nda yer alan albaydır. Kütahya'ya onun birlikleri girmiştir. (s.8)

Nurettin Paşa[25], "Sakallı" sanı ile bilinir. Hem Kolordu Komutanı hem de İzmir Vali Vekilidir. (s.57) İzmir'in Yunanlılara verilmesine karşı çıktığı için vekillik görevinden alınır. (s.73) Rütbesi tümgeneralliğe yükseltilir. (s.281)

Kral Konstantin, romanın başlarında karşımıza çıkar ve yalnızca Kütahya'nın alındığında Alaşehir'de olduğu ve haberi almasının üzerine Kütahya'ya doğru yola çıktığı kaydedilir. (s.9)

Roman, her ne kadar adını **İsmet Paşa**'dan[26] almış olsa da, İsmet İnönü, romanın geri plânında kalan kahramanlarından biridir. Yalnızca romanın dört yerinde karşımıza çıkar.

---

[25] **Nureddin İbrahim Konyar,** İstiklal Harbi sırasında 9 Eylül 1922'de, İzmir'e ilk giren kumandanlarımızdan biridir. Kendisi, hayatın emekli maaşı ile devam ettirirken Kadıköy Hasanpaşa Mahallesi'nde eski adı Kızlarağası Çeşmesi Sokağı olan şimdiki Müverrih Ağa Sokağı üzerindeki 23 no'lu evinde vefat etti. Naşı vasiyeti hilafına Beylerbeyi Küplüce Mezarlığı'na defnedildi. Oysa İzmir'de bir cami avlusuna gömülmeyi vasiyet etmişti. Şâhidesinin etrafı bir demir parmaklık ile çevrilmiş olup kitabesi şudur: G. Nureddin, Selman-i pak Muharebesi'ni kazanan, Kut'ü'l-amara'yı muhasara eden kuvvetlere ve Aydın'da 21. İstanbul'da 25. İzmir'de 17. kolordulara, Milli Mücadele'de ise Amasya'da merkez ordusuna ve Afyon'dan İzmir'e giren, İstanbul'un kurtuluşu için İzmit'te toplanan 1. Ordu'ya kumanda etmiş olan General Nureddin İbrahim Konyar'ın mezarıdır. Ruhu daima aziz ve şad olsun. Basra, Bağdad ve İzmir Valiliklerinde Bulunmuş ve doğduğu Bursa'dan meb'us seçilmiştir. Müflir İbrahim Paşa'nın oğludur. (1872-1932) (Haskan, 2001)

“Trenle Karacahisar’daki cephe karargâhına gelen Mustafa Kemâl Paşa, harita üstünde durumu imgeleyen kargacık burgacık çizgilere, oklara, taramalara baktı bir süre. Canlı, ışıltılı, güven vericiydi duruşu.

‘Muharebeyi kaybetmişiz değil mi?’ Dingindi, sesi sıradandı. İsmet Paşa ve yanındakiler:

‘Öyle görünüyor...’ dediler.” (s.10)

“İsmet Paşa ihtiyatlıydı; bir süre daha beklemekten yanaydı.” (s.220)

“Mustafa Kemâl Paşa, savaşın sürüp gittiği saatlerde Dumlupınar’daydı. Gün karardığında Fevzi Paşa, İsmet Paşa, ordu komutanları bir araya geldiler; araziden haritaya, haritadan araziye birliklerin durumunu gözden geçirdiler.” (s.278)

---

[26] **İsmet İnönü,** 1884 yılında İzmir’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Sivas’ta tamamladı. Bir yıl Sivas’ta Mülkiye İdadisi’nde okuduktan sonra, 1897 yılında İstanbul’daki Mühendishane İdadisi’ne gitti. 1901’de Mühendishane-i Berri-i Hümayun’a (Kara Harp Okulu) giren İsmet İnönü, bu okulu 1903’te topçu teğmeni olarak birincilikle bitirdi. 1906’da Erkân-ı Harbiye Mektebi’nden gene birincilikle mezun olarak kurmay yüzbaşı rütbesiyle Edirne’deki 2. Ordu’nun 8. Alayı’nda bölük komutanlığına atandı. Bu görevi sırasında İttihat ve Terakki Cemiyetine üye oldu (1907) 1908’de kolağası oldu ve 31 Mart Olayı (13 Nisan 1909) olarak bilinen ayaklanmayı Selanik’ten gelerek bastıran Hareket Ordusu’nda görev aldı. 1910–1913 yılları arasında Yemen İsyanı’nın bastırılması harekâtına katıldı. Bu ve bundan önceki görevlerinde hudut problemleri ve asilerle yapılan anlaşmalarda başarılı hizmetleri ve meslekî özellikleriyle dikkati çekti. I. Dünya Savaşı sırasında Kafkas Cephesi’nde Kolordu Komutanı olarak Atatürk’le birlikte çalışırken, dostlukları ve devletin geleceği hakkında ortak fikirleri gelişti. Ardından Suriye Cephesi’nde savaşan Mustafa İsmet Bey, Millî Mücadele sırasında Atatürk’ün en yakın silâh arkadaşı olarak öne çıktı. I. İnönü Savaşı ile tuğgeneral rütbesine yükselen İsmet Paşa, Sakarya Meydan Savaşı ve Büyük Taarruz’dan sonra kazanılan zafer üzerine Mudanya Ateşkes toplantısında Büyük Millet Meclisi’ni temsil etti. 1922'de hariciye vekili oldu. Gençlik yıllarından beri edindiği diplomatik müzakere tecrübesi nedeniyle Lozan Barış Konferansı’na Dışişleri Bakanı ve Türk heyeti başkanı olarak gönderildi. II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye’yi savaş felâketinin dışında tutmayı başaran İnönü, savaştan sonra çok partili siyasi rejime geçilmesinde etkili oldu. 1950 genel seçimlerinden sonra CHP, iktidarı Demokrat Parti’ye bırakırken, İsmet İnönü de 1960 yılına kadar ana muhalefet partisi genel başkanlığı yaptı. 27 Mayıs askerî müdahalesinden sonra Kurucu Meclis üyeliğine seçildi ve 10 Kasım 1961 tarihinde başbakanlığa atandı. 1965 yılında bu görevden ayrıldıktan sonra milletvekili olarak siyasi yaşamını sürdürdü. 1972’de toplanan CHP Kongresi’nde kendi desteklediği grubun Bülent Ecevit’in listesi karşısında yenilgiye uğraması üzerine, genel başkanlık ve milletvekilliğinden istifa etti. 25 Aralık 1973 tarihinde ölünceye kadar Anayasa gereğince Cumhuriyet Senatosu tabii üyeliği yapan İsmet İnönü’nün, 1916 yılında evlendiği Mevhibe Hanım’dan üç çocuğu bulunmaktaydı. (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı)

“Fevzi Paşa’nın rütbesi, mareşalliğe, İsmet Paşa’nın tümgeneralliğe yükseltildi.” (s.281)

Fevzi Çakmak,[27] romanın geri plânda kalan kişilerindendir. Romanın, yukarıda belirttiğimiz İsmet Paşa’nın adının geçtiği kısımlarında yer alır.

“Yaşamış olduklarının engin, acılı bilgeliğiyle Fevzi Paşa, ‘Anadolu içlerine uzanan düşman kollarının, ölüm yolculuklarını yapmakta olduklarını...’ söylüyordu ‘Umuma’ duyurulmak üzere dağıtılan bildirisinde.” (s.10)

Deli başı Mehmet[28], Konya’daki ayaklanmayı başlatan kişidir. Başka ayaklanmaların da elebaşı ve adı sanı bilinir bir kaçkın olduğu kaydedilir. (s.155)

---

[27] **Fevzi Çakmak,** (1876-1950) Tanınmış Türk askeri ve devlet adamı. 12 Ocak 1876’da İstanbul’da doğdu. Asıl adı Mustafa olup Fevzi Paşa, Müşir Fevzi ve Mareşal Çakmak olarak bilinir. Babası Çakmakoğulları’ndan Tophane kâtibi Miralay Ali Sırrı Bey, annesi Varnalı Müftü Hacı Bekir Efendi’nin kızı Hasene Hanım’dır. Rumelikavağı Mahalle Mektebi’nde öğrenime başladı, Soğukçeşme Askerî Rüşdiyesi’nde ve Kuleli Askerî İdâdîsi’nde okuduktan sonra Harbiye Mektebi’ne girdi (1893). Balkanlar’ın en karışık olduğu bir dönemde on dört yıl Rumeli’de kaldı, gösterdiği başarılar dolayısıyla arkadaşlarından önce yükseldi. Başarılı hizmetlerinden dolayı çeşitli liyakat, imtiyaz, harp madalyaları ve nişanlarla ödüllendirildi. Fevzi Çakmak başarılı askerlik hayatı boyunca çalışkan, alçak gönüllü, sağlam iradeli ve karakterli, dinine bağlı bir kumandan olarak sevildi ve sayıldı. En büyük zevki kitap okumak olan paşa geniş bir kültüre sahipti. Özellikle tarih, edebiyat ve sosyolojiye çok önem verirdi. Fransızca, İngilizce, Arapça ve Farsça yanında bazı Balkan dillerini de bilir, günlük politikadan hoşlanmazdı. Askerin de politik çekişmelerin dışında ve politikadan uzak tutulmasını savunurdu. Balkan Savaşı’nın kaybedilmesinin en büyük sebebini ordunun siyasete bulaşmış olmasında gören Fevzi Paşa orduyu daima politikadan uzak tutmuştur. Nitekim Millî Mücadele’nin kazanılmasından sonra ordunun kışlasına dönmesinde Fevzi Paşa’nın rolü büyük olmuş, 1924’te askerlik mesleğini politikaya tercih etmesiyle bunu bizzat kendi nefsinde uygulamıştır. Emekliye ayrıldıktan sonra çeşitli baskılarla politikaya atılmış ise de o hep asker kalmıştır. (Özçelik 1993)

[28] **Delibaş Mehmet** (1883 Alibeyhüyüğü-1921 Çumra) 1883'te Konya'nın Alibeyhüyüğü kasabasında doğmuştur[1]. Yunanlılara karşı koymak üzere çete kurmuşsa da Milli Mücadele yanlısı değildir. 2 Mayıs 1920'de 500-600 adamıyla birlikte Konya Ayaklanması'nı başlatmak üzere Konya'nın Çumra kasabasına girdi ve Kuva-yı Milliye yanlısı birçok kişiyi öldürdü. Ertesi gün Konya’nın denetimini ele geçirdi. Ankara Hükümeti bu olay için Refet Bele'yi görevlendirdi. 22 Kasım 1920'de ayaklanma tamamen bastırıldı. Delibaş Mehmet kaçarak Fransızlara sığındı. Bir süre Yunan Ordusu'nda görev aldı. 1921 yılında yeniden bir ayaklanma başlatmak için Çumra'ya geldi. Ancak kendi adamları

Haydar Bey, Konya valisidir. (s.154) Konya'daki isyan hadisesi ile ortaya çıkar. İsyancılarla bizzat kendisi ve adamları mücadele eder. (s.155)

Derviş Bey,[29] kurmay binbaşıdır. Konya'da çıkan isyanı bastırmak amacıyla 12'nci Kolordu'dan gönderilir. (s.157)

Refet Bey,[30] albaydır. Konya'da çıkan isyanı bastırmak amacıyla Ankara'dan gönderilir. (s.157)

Populas,[31] Yunan Ordusu'nda generalidir. (s.181) Ayrıca Yunan Ordusu'nun başkomutanıdır. (s.212)

---

tarafından 1921 yılında Çumra'da öldürüldü. (Ceran, 1999)

[29] Derviş Bey'in ismi Konya Ayaklanması'nda geçer, ancak hayatına dair bir bilgi bulunmamaktadır.

[30] **Refet Bele,** Harp Okulu'ndan mezun olduktan sonra Makedonya'da çetelerle mücadele etmiş, Harp Akademisi'nde eğitimine devam ederken Çanakkale Ordusu ile İtalyan Seferberliği'ne ve daha sonra Balkan Savaşı'na iştirak etmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Sina-Filistin Cephesinde, özellikle İkinci Gazze Muharebesi'nde büyük yararlıklar göstermiş ve Birinci Dünya Savaşı'nın son günlerinde Jandarma Genel Komutanı olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın daveti üzerine Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Samsun'a çıkanlar ve Milli Mücadele'ye ilk katılanlar arasında yerini almıştır. Amasya Tamimi'ni imzalamış ve Sivas Kongresi'nde Heyet-i Temsiliye üyeliğine seçilmiştir. 10 Aralık 1919'da Nazilli'de Aydın Kuvayı Milliye Komutanlığını üstlenmiş ve daha sonra iç isyanların bastırılmasında büyük yararlılıklar göstermiştir. 9 Kasım 1920'de Batı Cephesinin, ikiye ayrılmasının ardından Güney Cephesi Komutanlığına atanmıştır. Milli Mücadele'de iki kere İçişleri ve bir kere Milli Savunma Bakanlıklarında bulunmuştur. I. Dönem İzmir ve II. Dönem İstanbul milletvekilliklerinde bulunmuş ve Mudanya Mütarekesi'nden sonra Trakya'nın teslim alınmasıyla görevlendirilmiştir. 17 Kasım 1924'te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurucuları arasında yer almıştır. İzmir Suikast Girişimi ile ilgili olarak yargılanarak beraat etmesinin ardından 8 Aralık 1926'da kendi isteğiyle askerlikten emekliye ayrılmıştır. 1935 yılında V. Dönem İstanbul bağımsız milletvekili olduktan sonra 1950 yılına kadar VI., VII. ve VIII. Dönem İstanbul milletvekilliklerinde bulunmuştur. Refet Bele, 8 Nisan 1950'de Beyrut'taki Filistin Mültecileri İstişare Komisyonuna Türkiye Delegeliğine atanmış ve bu görevi 22 Şubat 1961 tarihine kadar sürdürmüştür. 2 Ekim 1963'te İstanbul'da vefat eden Refet Bele'nin naşı Zincirlikuyu'daki aile mezarlığına defnedilmiştir.(Kaya *2008*)

[31] **Anastasios Papoulas** (1859- Mart 1935) Kurtuluş Savaşı (1919-1922) sırasında Anadolu'daki Yunan kuvvetleri başkomutanı olan tümgeneral.

Yusuf İzzet Paşa,[32] Ilıca-Tomburoğlu savunma çizgisindeki 7'nci, 8'inci ve 15'inci tümenleri komuta eden grup komutanıdır. (s.184)

Selahattin Adil Bey,[33] albaydır. Ilıca-Tomburoğlu savunma çizgisindeki 5'inci, 9'uncu, 3'üncü ve 4'üncü tümenleri komuta eden grup komutanıdır. (s.184-185)

1859'da doğan Anastasios Papoulas, Yunan Kralı Konstantin ile yakın arkadaşlık kurarak 20'li yaşlarında siyasete atıldı. 1920 sonlarında Kostantin tarafından Anadolu'daki Yunan kuvvetlerinin komutanlığına tayin edildi. Onun batı Anadolu'yu kontrol altına almak için başlattığı ilk taaaruz Ocak 1921'de I. İnönü Muharebesi'nde İsmet İnönü tarafından durduruldu. Anastasios Papoulas ordusunu güçlendirerek başlattığı ikinci taarruz ise İsmet Paşa tarafından II. İnönü Muharebesi ile tekrar durduruldu. Kütahya-Eskişehir Muharebeleri'nde Türk Kuvvetleri'ni geri çekilmeye zorlayarak Kütahya, Eskişehir ve Afyonkarahisar'ı işgal etti. Sakarya Meydan Muharebesinde ise Mustafa Kemal Paşa komutasındaki Türk ordusuna yenildi. Anastasios Papoulas 1922'de savaş bittikten sonra Yunan Cumhuriyetini kurmak düşüncesiyle şiddetli bir monarşi aleyhtarı olarak 30'lu yılların başına kadar Venizelos hükümetini destekledi. Onun siyasetteki başarısızlığı sonraki yıllarda vatan hainliği ile suçlanmasına yol açtı. 1935'te askeri darbe hazırladığı suçlamasıyla çıkarıldığı mahkeme sonucunda idama mahkûm edildi ve cezası infaz edildi. (Wikipedia 2006)

[32] **Yusuf İzzet**, (1875,Yozgat-15 Nisan 1922), Türk asker. Kurtuluş Savaşı'na katılan üst dereceli komutanlardan birisidir. I. Dünya Savaşı'nda ve Kurtuluş Savaşı'nın özellikle ilk aylarında (Bandırma 14. Kolordu Komutanı sıfatıyla) önemli askeri görevler üstlenmiş, TBMM 1. Dönem'de 1922'de ölümüne kadar Bolu milletvekilliği yapmış Türk asker ve siyasetçisidir. Kafkasya kökenli bir ailenin çocuğu olarak 1876 yılında Yozgat'ta doğdu. Darüşşafaka Lisesi'nden ve 1900 yılında Harp Akademisinden kurmay yüzbaşı olarak mezuniyetinin ardından uzun süre tümen kurmay başkanlığında bulundu (1901-1913).Trablusgarp ve Balkan Savaşlarına katıldı. 1915 yılında da general oldu ve Birinci Dünya Savaşında çeşitli kolordulara komuta etti. Bunlardan özellikle Kafkasya cephesinde 10. Kolordu Komutanı, 1. Kafkas Kolordusu Komutanı ve 14. Kolordu Komutanı olarak üstlendiği görevlerde dikkati çekti. Rusya'da 1917 Bolşevik İhtilali'nden sonra, sürgündeki Kafkasyalıların ve Osmanlı Devleti'nin aktif desteğiyle kurulan "Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti" (11 Mayıs 1918) Hükümeti bünyesinde Kuzey Kafkasya Kolordusu Komutanı ve Askeri Temsilcisi oldu. Mondros Mütarekesi imzalandığında Dağıstan'da bölgeyi Rus hâkimiyetinden çıkarma çabaları sürdürmekteydi. Bandırma 14. Kolordu kumandanı iken Yunan işgaline karşı vurulan ilk darbelerden biri olan Bergama Baskınını gerçekleştirdi.Ahmet Anzavur Ayaklanmasının başlamasıyla Anzavur kuvvetleri Bandırma'ya yaklaşırken Bursa'ya geçti. Oradan Ankara'ya çağrıldı ve TBMM 1. Dönem'e Bolu mebusu olarak seçildi. Sakarya Savaşı'na hazırlık evresinde İhtiyat Grubu Komutanı, savaş sırasında ise 3. Grup Komutanı olarak görev aldı. Sakarya Meydan Muharebesinin kazanılmasından sonra tekrar TBMM' ye döndü.15 Nisan 1922'de vefat etti. Kuzey Kafkasya tarihi ve kültürü hakkında çeşitli kitap çalışmaları bulunmaktadır. (Wikipedia 2007)

[33] **Selahattin Adil Paşa** (19 Ocak 1882-26 Şubat 1961), I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nda görev yapmış, Kurtuluş Savaşı komutanlarındandır. 1902'de kurmay yüzbaşı oldu; 1905'te Şam'daki 5. Ordu'ya, ardından Selanik'teki 3. Ordu'ya atandı.1906'da İstanbul'd Mekteb-i Harbiye'de (Kara Harp

Teotakis, takım komutanı ve teğmendir. (s.200)

Kemalettin Sami, albaydır. 4'üncü Grubun, 61'inci ve 5'inci Kafkas tümenini komuta eden komutandır. (s.210)

Kondülüs,[34] Yunan Ordusu'nda yer alan generaldir. (s.210)

1923-1925 yılları arasında gerçekleşen Türk-Yunan nüfus mübadelesini ve mübadillerin, bilhassa yazarın ailesinin göçten sonraki yaşantısını konu alan *Muhacirler (Bitmeyen Göç)* romanında yirmi beş kişi yer alır. Anlatılan hadiseler, yazarın belirttiği üzere yaşayan insanların tanıklıklarına dayanır. Ancak, belirttiğimiz gibi, romanın bilhassa yazarın ailesini konu almasından dolayı biz de Turan'ın ailesi üzerinde durmayı uygun bulduk.

Değişik halkların uyum içinde yaşadığı topraklarda, Balkan Savaşı'ndan sonra milliyetçi görüşler güçlenir, kardeşçe yaşayan halklar arasında önyargılar, düşmanlıklar oluşmaya başlar. Yunan ordusunun Anadolu'daki yenilgisi sonucunda

---

Okulu) öğretmen yardımcısı olarak görev aldı. 31 Mart Olayı (1909) sırasında Hareket Ordusu'nda görev yaptı. Bükreş ateşeliğinden (1910-1911) sonra Trablusgarp ve Balkan savaşlarına katıldı. I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale ve Doğu cephelerinde bulundu. Çanakkale Savaşları'nda, savaş öncesinde Çanakkale Müstahkem Mevkii'nde kurmay başkanı olarak görev yaptı. Savaş sırasında,Üçüncü Kirte Muharebesi'nde 12. Tümen'e komuta etti. Birinci Kerevizdere Muharebesi'ni yönetti. Anafartalar Grup Komutanı Mustafa Kemal'in emrinde 12. Tümen komutanlığını üstlendi. 1920'de Fransız işgal bölgesinde Kuva-yi Milliye'yi yapılandırmak ve Fransız yayılmasını önlemek üzere Adana Cephesi komutanlığına atandı. 1921'de Batı Cephesi'nde 2. Kolordu Komutanı olarak Sakarya Meydan Muharebesi'ne katıldı. Bu savaştaki başarısından ötürü rütbesi mirlivalığa yükseltildi ve paşa oldu. Daha sonra Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarlığı görevine getirildi.Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ni ilk meclisteki milletvekillerine bildiren kişi oldu. Mudanya Mütarekesi'nden sonra İstanbul'un askeri denetimi kademeli olarak Selahattin Adil Paşa komutasındaki 81. Alay'a geçti. Bunun sonucunda TBMMtarafından İstanbul Komutanlığı görevine getirildi. 23 Eylül 1923 tarihinde Tümgeneral rütbesindeyken emekliye ayrıldı. TBMM IX. Dönem (7 Temmuz 1953 tarihinde istifa etmiştir) Ankara Milletvekilliği, Ekonomi Komisyonu Başkanlığı yapmıştır. Selahattin Adil Paşa'nın, Siret Adil Hanımefendi ile olan evliliğinden, üç çocuğu dünyaya gelmiştir. Adları Saada, Suha ve Semuh'dur. Anılarını 1983 yılında "Hayat Mücadeleleri" adı altında oğlu Semuh Adil kitap halinde yayınlamıştır. 2007 yılında Çanakkale'den Mektuplar kitabını da yayınlamıştır. Naaşı Devlet Mezarlığı'na defnedilmiştir. (Wikipedia 2008)

[34] Kondulis, Birinci Yunan Kolordusu Komutanı.

Türkiye'den gelen Rumlar, bu düşmanlıkları daha da tehlikeli boyutlara getirir. (s. 20-24) Bilhassa 1922 yılında Yunan ordusunun, Türk ordusu tarafından Anadolu'da yenilgiye uğratılmasından sonra Yunanistan sınırları içinde yaşayan Türk-Müslüman halkının yaşadığı zorluklar daha ciddi boyutlara çıkar. Yunan ordusunun bu yenilgisinden sonra Anadolu'da yaşayan Rumlar, Yunanistan sınırları içindeki kentlere ve kasabalara göçerler. 30 Ocak 1923 yılında mübadele anlaşması imzalanır ve 1 Mayıs 1923 tarihinde mübadele gerçekleşmeye başlar. (s.85)

Turan'ın ve ailesi dışında yer alan kahramanlardan **İdris Özgür**, **Salih Mutlu, Sabri Aydın** mübadele sonrasında İnebosu'dan ayrılıp Havza'nın Şeyhkoyun Köyü'ne yerleşirler. (s.16-17, 22)

Mübadiller arasında yer alan ve Kayalar'dan Havza'ya yerleşen **Hatice Akdoğan** mübadele ile ilgili şunları söyler:

"Böyle düşmanlıklar olmasa, gâvur bizi ellemese hiç buraya gelmek istemezdik. Orası güzel memleketti. Her taraf yeşillik, ağaç, meyve dolu... Kayalar'ın ovasında ne eksen yetişir. Böyle memleket bırakılır mı? Ama bize sormamışlar ki..." (s.25)

Eyyüp Emmi, hancıdır. (s.68) **Ülfet Bulut,** mübadeleden önce Kayalar'ın Çıkrıkçılar Mahallesi'nde yaşar. Nereye göç ettiği belirtilmez. (s.87) **Salim Ergün,** Kayalar'ın yukarı mahallesindendir. Sekiz yaşındayken ailesi ile birlikte Samsun'a göç etmiştir. (s.87)

Karanfil Efendi, İnebosu Köyü'nde, okumuş, öğrenim görerek devlet memuru olmuş tek kişidir. Bir zaman nüfus idaresinde memur olarak çalışır. Bu nedenle köylüler arasında saygı görür, köylülerin devletle olan işlerinde onlara yardımcı olur. (s.105)

Sabri Aslan, Kılkış'tan göç edenlerden biridir. Önce Havza'ya, sonra Yozgat'ın Akdağmadeni ilçesine gönderilir. (s.143) Çevre köylerde on iki sene eğitmenlik

yapar. En son bulunduğu yerden epey uzak olan Martaz Köyü'ne atanır ve gitmez. Bu nedenle emeklilik hakkı tanımazlar. (s.144)

Dibekçi Salim, Yozgat'ın Akdağmadeni ilçesine göç edenler arasındadır. Ancak ekonomik sıkıntılar nedeni ile burada barınamayıp ailesi ile birlikte Çayırözü'ne giderler. (s.144)

Kara Ati lakaplı **Atiye Sezen,** 8-9 yaşlarında iken teyzesi ile birlikte göç eder. Ailesi yoksul olduğu için anne ve babasıyla ayrılıp teyzesiyle göç etmek zorunda kalır. Teyzesi ile zorlu bir yolculuktan sonra Elaziz'e yerleşir. Anne ve babasını Divriği'ne yerleşmesinin ardından onların yanına gider. (s.148) Bir süre sonra ailesi ile birlikte Havza'ya göçerler. (s.149)

Nazmi Usta, Elaziz'e yerleşmiş mübadillerden biridir. Marangozdur. (s.176)

Kayalar ilçesinin İnebosu köyünde doğan **Turan**'ın babası **Muharrem,** köyün sayılı çobanlarından biridir. Ömrünün kırk yılını dağlarda geçirmiş, hayatında ailesinin yeri koyun ve kuzulardan daha azdır. Üç çocuğu vardır: **Latif, Hüsnü ve Turan.** Latif ile Hüsnü'nün arasında bir buçuk yaş, Turan ile aralarında altı-yedi yaş vardır. (s.26)

Turan Rüştiye'de okumaya başlamış, ikinci yılında ağabeyleri Latif' ve Hüsnü'nün askere gidip bir daha dönememeleri üzerine eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalır. (s.35)

"**Latif,** sakin, sessiz biriydi. Alçakgönüllüydü. İşini yapar kimseye karışmazdı. Çevresindekilere pek yakınlık da göstermezdi. Tarlada, bahçede, ahırda hayvanlarla uğraşmak onun için hem iş hem de eğlenceydi. Ama **Hüsnü** ağabeyi farklıydı. Canlı, neşeli, çalışmak kadar gezip eğlenmeyi de seven bir gençti. **Turan,** Hüsnü ağabeyini daha çok severdi. Onunla kafaları uyuşuyordu, Latif gibi mesafeli değildi. Latif'in tersine Hüsnü güleç yüzlü, sıcakkanlıydı. Köydeki bütün gençler onu sever, çevresinden ayrılmazlardı." (s.45)

Turan, ağabeylerinin ölümünün ardından baba ve **annesinin** isteği üzerine Latif' ağabeyinin karısı **Fariz** ile evlendirilir. Ancak Turan'ın gönlünde **Gülsüm** vardır.

Gülsüm, uzun saçlı, gül yanaklı, çakır gözlü, güzelce bir kız (s.31) olarak belirtilir. **Fariz**, çalışkan, sessiz bir kızcağızdır. Uysallığı, becerikliliği ve saygıda kusur etmeyişi, onun tüm ev halkı tarafından sevilmesini sağlar. (s.45)

Turan ve Fariz'in evlendiklerinin ertesi yılında ilk erkek çocukları dünyaya gelir. Adını **Latif** koyarlar. (s.52) İki yıl sonra ikinci erkek çocukları doğar ve adını **Hüsnü** koyarlar. (s.77)

Turan ve ailesi Havza'nın Şeyhkoyun Köyü'ne göç ederler ve Rumlardan kalma bir eve yerleşirler.

"Dört kişilik aileye verilen bu odacığa ev bile denmez. Kerpiçten yapılmış bir oda ile ona bitişik mutfak olarak kullanılan bir girişten ibarettir ev. Tuvalet dışarıda, ahıra bitişiktir. Banyo yoktur zaten. Evin kenarında otla ve çalı çırpı ile kapatılmış bir boşlukta yıkanılmaktadır." (s.157)

1929 yılının kışında Şeyhkoyun Köyü'nde tifüs salgını başlar. Bu salgından kurtulamayanlardan biri de Turan'ın eşi Fariz'dir. Bu köye geldiğinden beri çalışmak zorunda kalan ve yoksulluğun da getirdiği sıkıntılar nedeniyle birkaç yıl içinde o neredeyse on yaş ihtiyarlayan Fariz''n yorgun ve güçsüz bedeni tifüs ile baş edemez. Yeterince beslenemeyen bedeni zayıf düşer ve Fariz bu hastalığa fazla direnemeyerek vefat eder. (s.164)

Turan, eşi ölünce bir daha evlenmez. Bir süre akrabalarının yardımı ile ev işleri halledilse de hep böyle gitmeyeceğini bildiğinden dolayı büyük oğlu Latif'i evlendirmeye karar verir. Ertesi yıl komşu köylerden birinde yaşayan ve Kara Ati'nin kız kardeşi olan **Fatma** ile oğlunu evlendirir. (s.164) İki yıl sonra ilk erkek çocuğu dünyaya gelir. Turan, torununun adını **Muharrem** koyar. Böylece babasının ismini yaşatır. (s.165)

Turan ve ailesi 1959 yılında Havza'ya taşınırlar. Büyük oğlu Latif genç yaşta kanserden ölür. Küçük oğlu Hüsnü ve onun ailesi ile birlikte Havza'da, Vezirköprü yolu üzerinde bir arsa alarak buraya iki oda ile bir sofadan oluşan bir ev yapar. (s.223)

Turan'ın küçük oğlu Hüsnü babasının aksine, yaşamı çok ciddiye almayan, zorunlu kalmadıkça çalışmayan biridir. Havza'daki evinde üç çocuğu ve babası ile birlikte yaşar. (s.225)

Hüsnü'nün büyük oğlu **Dursun**, köyde başladığı ilkokuldan sonra Havza'da devam ettiği ortaokulu da bitirir. O zamanlar ortaokul bitirmek okumuş biri sayılmak için yeterlidir. Dursun, okul bitirmiş olmanın yararını görerek Çeltek'te işe başlar. Dursun, askere gidene kadar birkaç yıl bu madende çalışır. Askere gider ve tezkere aldığında Havza'ya dönmeden İstanbul'a uğrar. Akrabası olan **Dilaver Deniz,** o yıllarda İstanbul'da öğretmenlik yapmaktadır. (s.227)

Dursun, İstanbul'da Başak Sigorta'ya iş başvurusunda bulunur ve işe kabul edilir. M-Muhacirlerin içinde maaşlı bir işe giren ilk kişilerden birisi olur. Sınırlı yeteneklerine rağmen, biraz şansı, biraz da azmi sayesinde sağlam bir dala tutunur iş konusunda. Şirkette uysallığı ve gayretli çalışması sayesinde durumunu sağlamlaştırır. Birinci yılın sonunda kadrolu bir eleman konumuna gelir. Şirkette kalıcı eleman konumuna gelince de ailesini İstanbul'a getirir. (s.229) Turan İstanbul'da mutlu olamaz ve İstanbul'un nemli havası bünyesine yaramaz. Altmış yıldan fazla zamandan beri içtiği sigaradan ciğerleri de yorulmuştur artık. Havza'da bahçe işleriyle uğraşan Turan'ın, İstanbul'da bedensel faaliyetleri azaldığı için romatizma ve kas ağrıları da başlamıştır. Bir süre sonra yemek yemeyi de kesen Turan, bir Şubat gecesinde, sabaha karşı hayata veda eder. Cenazesi, vasiyeti üzerine Havza'ya götürülüp defnedilir. (s.232-236)

İki zamanlı bir roman olan *İzmir 13 Eylül* 1922'nin aktüel zamanında yer alan kişiler tarihî olmayan kişiler arasında yer alır. Romanda birden çok tarihî hadisenin yer almasına rağmen romanın temel meselesi Yunan ülküsü olan Megali İdea'dır. Yazar, bu ülküyü ve bu ülkünün uğruna yok yere yitip giden insanların resmini bazı tarihî

hadiselerle çizmeye çalışır. Bunu yaparken de bazı tarihî şahsiyetlerin isimleri zikredilir. Bu şahısların işlevleri yalnızca, yazarın fikrini ortaya koymasına araç olan hadiselerin, kimler zamanında cereyan ettiğini belirtmektir. Romanda yazarın ifade etmek istediği fikri okura yansıtmakla görevli olan asıl kişi, tarihî olmayan kişiler arasında incelediğimiz **Hristos Konstantin Asomatos** isimli Yunandır.

II. Abdülhamid,[35] Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra çarın sürekli kışkırttığı, ayaklanmalarla Osmanlı'yı arkadan vuran ve bağımsız bir devlet isteyen Ermenilere karşı büyük bir kıyım başlatan (s.83), öte yandan, üzerindeki baskılardan iyice bunalan, askerî bir cunta hareketi düzenleyen ve kendilerine Jön Türk adını veren bir grup devrimciye boyun eğip, anayasayı kabul eden kişi olarak romanda yer alır.

Hareketin liderleri **Enver**[36], **Talat**[37] ve **Cemal**[38] paşalardır. (s.127) Romanda Jön Türkler de Abdülhamid gibi, Rumları yok etmeye çalışan kişiler olarak karşımıza çıkar. Bu, romanda şu şekilde yer alır:

---

[35] Abdülhamid II (1842-1918) Osmanlı padişahı. 1976'da büyük kardeşi V. Murad'ın yerine başa geçti. 1877-88 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Meclis-i Mebusan'ı dağıttı ve otokratik bir yönetim kurdu. Ermeni ve Bulgar-Makedon milliyetçiliğinin önüne geçmek üzere sert önlemlere başvururken, Arnavut ve Arap ayrılıkçılığını önlemek için Pan-İslamcılık politikasını uyguladı. Öte yandan Abdülhamid döneminde adalet, eğitim ve ulaşım alanlarında modernleştirme reformları sürdürüldü. Meclis-i Mebusan'ın dağıtılması, siyasi ve fikri alanlarda artan baskı Jön Türk muhalefetini ortaya çıkardı. II. Abdülhamid, 1909'da 31 Mart İsyanı'nın ardından tahttan indirildi. (Somel, 2014)

[36] **Enver Paşa (1881-1922),** 1913-18 döneminde Osmanlı Devleti'ne yön veren liderlerden biri olan siyasetçi ve komutan. İstanbul'da doğdu. Askerî eğitim gördü, II. Abdülhamid'e karşı Jön Türk muhalefetine katıldı, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelen mensupları arasına girdi. Meşruti rejimin 1908'de geri getirilmesini sağlayan Makedonya'daki askerî isyanın örgütlenmesinde görev aldı. 31 Mart İsyanı'nın bastırılmasını sağlayan askeri harekâta (1909) ve Libya'da İtalyanlara karşı yürütülen savaşa (1911-12) katıldı. Osmanlılar Balkan Savaşları'ndaki Avrupa topraklarının hemen hepsini kaybetmesi üzerine, İTC adına bir darbeye öncülük etti (30 Ocak 1913) ve Edirne'yi Bulgarlardan geri aldı. Yönetimdeki önde gelen üç kişiden biri olarak imparatorluğun, Almanya ve Avusturya-Macaristan tarafında I. Dünya Savaşı'na sokulmasında önemli bir rol oynadı. Aralık 1914'te Kafkas Cephesi'nde Rusya'ya karşı cüretli bir saldırıya geçti, ancak bölgenin sert hava koşullarını göz önünde tutmadığından Osmanlı Kafkas ordusunun büyük çoğunluğunu Sarıkamış'ta soğuktan telef olmasına neden oldu. Söz konusu felâketin yarattığı askerî boşluk Rusya'ya Doğu Cephesi'nde taarruz avantajı ve milliyetçi Ermeni unsurlara isyan fırsatı verdi. Bu bağlamda Osmanlı hükümetinin Ermeni nüfusuna yönelik tehcir ve katliam siyasetinin başlıca sorumlularından birisi olarak tanındı. Bu savaşta alınan yenilgiyle İTC iktidarı son bulunca 1978'de Talat ve Cemal Paşa'yla birlikte ülkeden gizlice kaçtı. Orta Asya'daki Pan-İslamcı ve Pan-Türkçü kuvvetleri örgütlerken, Bolşeviklere yenildi ve öldürüldü. (Somel, 2014)

"Jön Türkler, hiç vakit yitirmeden Abdülhamid'in doğu illerinde Ermeniler üzerine kurduğu plana benzer yöntemlerle Batı Anadolu'daki Rum topluluklarının üzerine yürüdü. Başıbozuk çeteler, yerleşik Rum birimlerine münferit saldırılar düzenliyor, yağma, talan, ırza geçme vakaları yaratıyorlardı. Jön Türk Hareketi'nin beşiği olan Makedonya ilinde kurular komitalar, Ege'ye yollandı ve buradaki Rum nüfus üzerine sistematik yıldırma eylemleri uygulanmaya başlandı. Olaylar, farklı bölgelerde ve birbiriyle ilintisi yokmuş gibi görüldüğü için toplu kıyım sayılmıyordu. Biz de uluslararası kamuoyunu ayağa kaldıramıyorduk." (s.128)

Rothschild ailesinden, **Philippe de Rothschild** ve **Baron de Rothschild,** romanda yer alan kahramanlar arasındandır. Bu kişiler, Anadolu Rumları arasında toplanan Megali Hellas fonlarının yatırıldığı Paris'teki bankanın sahipleridir. Romanda Hristos Konstantin Asomatos'un Megali Hellas fonlarının yönlendirilmesini üzerine alacağı zamanda yaptıkları bir görüşme esnasında sahneye çıkarlar. Bu aile romanda şöyle anılır:

"Bu ailenin sözlüğünde ahlâk, ilke, sadakat gibi kavramlara yer yoktu. Kaynağı ne olursa olsun, kasalarına akan para kanalları hep açık tutulmalıydı." (s.86)

---

[37] **Talat Paşa (1878-1921),** İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin sivil kanadında yer alan siyaset ve devlet adamı. Tam adı Mehmet Talat'tır. Edirne'de doğdu. Askeri rüştiyede eğitim gördü. Edirne posta ve telgraf idaresinde kâtiplik yaparken, II. Abdülhamid rejimine karşı muhalefete katıldı. Tutuklanıp 1896-92 arasında hapis yattıktan sonra, İTC'nin ülke içindeki gizli şebekesinin başına geçti. Örgütçü özelliğiyle 1908 Devrimi'nin başarısına büyük katkı sağladı. Dâhiliye nazırlığını üstlendiği 1913-1917 döneminde Ermeni nüfusun Anadolu'dan Suriye'ye tehcirini örgütledi. (1915) tehcir sırasında çok sayıda Ermeni yaşamını yitirdi ve Anadolu'daki Ermeni varlığı sona erdi. Talat Paşa 1917'de atandığı sadrazamlık görevini Ekim 1918'e kadar sürdürdü. Mihver Devletleri'nin bir ateşkes arayışına girmesi üzerine, hükümetin istifasını verdi. Diğer İTC liderleriyle birlikte ülkeden ayrıldı. 1921'de Berlin'de suikasta uğradı. (Somel, 2014)

[38] **Cemal Paşa (1872-1922),** İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin en önemli simalarından biri olan komutan ve siyasetçi. Subayken gizli İTC'ye katıldı ve teşkilatın önde gelen üyeleri arasına girdi. 1908 Devrimi'nden sonra iç güvenlik ve asayişle ilgili sorumlulukları üstlendi. Adana'daki Ermenilerin 1909'da ayaklanması üzerine isyanı bastırmak üzere bu yöreye gönderildi. İTC'nin bir askeri diktatörlük kurmasıyla sonuçlanan Ocak 1913'teki darbenin ardından nafıa nazırı ve daha sonra bahriye nazırı oldu. I. Dünya Savaşı başladığında Şam'daki dördüncü ordunun komutanlığına atandı. Bu dönemde Arap milliyetçilerine karşı sert önlemler aldı. Öte yandan Suriye'ye tehcir edilen Ermenilere nispeten insani koşullar sağlamaya gayret etti. İngiliz işgali altındaki Mısır'a karşı giriştiği iki saldırı başarısızlığa uğradı. Mihver Devletleri'nin savaşı kaybetmesi üzerine ülkeden ayrıldı ve Afgan ordusunu İngilizlere karşı çarpışmak üzere eğitmekle görevlendirildi. Tiflis'te Ermeniler tarafından öldürüldü. (Somel, 2014)

Romanın sosyal zamanını yansıtan Kutsal Cumartesi töreninde bir başka tarihî şahsiyet olan İzmir Rum Ortodoks Kilisesi Metropoliti **Hrisostomos** ile karşılaşırız. (s.125) Romanda bu şahısın da yalnızca Kutsal Cumartesi töreni kaydedilirken adı zikredilir. Tezimizin zaman bölümünde buna yer verdiğimiz için, burada tekrar yazma gereği duymadık.

İnceleme konumuz olan romanlarda 337 şahıs vardır. Bunlardan 259'u tarihî/yaşamış, 78'i tarihî olmayan, yaratma şahıslardır.

Romanlarda yer alan yaratma şahıslar daha çok hadiselerle birlikte ortaya çıkarlar. Bu kişiler tarihî şahsiyetlerle bağlantısı bulunan, figüratif görevde olan ve daha çok hadiselere renk katmak amacıyla oluşturulmuş kişilerdir. İnceleme konumuz olan romanlar içinde *İsmet Paşa'nın Ağır Topları,* yaratma şahsiyetlerinin ön planda olması bakımından diğerlerinden farklıdır. Romanda tarihî/yaşamış olmayan, yaratma şahıslar arasında yer alan Tabip Yüzbaşı Feyzi Çobanoğlu, Baytar Binbaşı Fehim Cezmi, Asteğmen Asım, romanda ön planda olan kahramanlardır, tarihî şahsiyetler ise oldukça geri plândadır.

Kahraman açısından dikkat çeken bir diğer romanımız da gerçeküstü bir yolculuğu konu edinen *Pîrî* romanıdır. Romanda adı her ne kadar Yusuf olarak geçse de, romanın başkişisi olan Yusuf, esasında Pîrî Reis'tir. Gerek haritacılığı ve bu konuda çalışması (s.23), gerek Aden Kalesi'ni kuşatmaya gidiyor oluşu, gerekse Kahire'de idam edilişi onun Pîrî Reis olduğunu göstermektedir. Bu romanın dikkat çeken diğer bir noktası da gerek hadiseler gerek kişi açısından tarihle uyumlu olma konusuna hiç özen gösterilmediğidir.

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında yer alan kahramanlar da çoğunlukla tarihîdir. Ancak bu roman da, yazarın tarihî şahsiyetleri ele alışı açısından dikkate değerdir. *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde*'de öne çıkan tarihî şahsiyetler, beşerî özellikleriyle ele alınırlar. Dolayısıyla bu romanda padişah olan III. Ahmed yerine, sıradan bir insanın beşerî özelliklerini görürüz.

Rumeli Benimdi, Can Yoldaşları, Muhacirler (Bitmeyen Göç), romanları yazarların ailelerinden yola çıkarak yazmış oldukları romanlardır. Bu romanlarda karşılaştığımız bir sorun kahramanların tarihî kaynaklarda yer almamasıdır. Ancak yazarların, bu kişilerin hadiseleri yaşayan kişiler olduğunu belirtmesi, bu roman kişilerini "yaşamış" şahsiyetler olarak belirtmemize sebep oldu.

Tarihî şahsiyetleri ele alış bakımından dikkat çeken bir romanımız da *İzmir 13 Eylül 1922* romanıdır. Adı geçen romanda yer alan tarihî şahsiyetler ekseriyetle kötü yönleriyle romanda yer alırlar. Sultan II. Mahmud, Yunan İsyanı'nın başarıya ulaşması sonucunda Rum nüfusunun tamamının kılıçtan geçirilmesini emreden, Rum Patriği Grerios'u Fener'deki Patrikhane'nin kapısına astırıp, cesedini üç gün sallandıran ve sonrasında da ayağına taş bağlatıp Haliç'te denize attıran kişi olarak karşımıza çıkar. (s.57) II. Abdülhamid, Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra çarın sürekli kışkırttığı, ayaklanmalarla Osmanlı'yı arkadan vuran ve bağımsız bir devlet isteyen Ermenilere karşı büyük bir kıyım başlatan kişi olarak romanda yer alır. (s.83)

Genel olarak şunu söyleyebiliriz ki, incelediğimiz romanlar içinde kimi tarihî şahsiyetler, bir tarihçi titizliği ile tarihî kaynaklarla örtüştürülmüş, kimi romanlarda da tarihle uyumlu olma kaygısı güdülmemiştir.

4.3. Cinsiyetlerine Göre Kahramanlar

Tezimizin bu bölümünde kahramanları cinsiyetlerine göre ele alacağız. Kadın ve erkeğin, inceleme konumuz olan romanlardaki önemine ve yerine, kadın ve erkeğin birbirleriyle olan ilişkilerine dikkat çekeceğiz. İnceleme konumuz olan romanlarda 47 kadın, 279 erkek kahraman bulunmaktadır.

Kadın Kahramanlar:

2003 yılında neşredilen tarihî romanlarda kadın kahramanlar hemen her romanda değişik rollerle karşımıza çıkarlar. Kimi romanda erkeği aşk yönünden tamamlar, kimi romanda erkeğe cinsellik açısından hizmet eder, kimi romanda eşini

kaybettikten sonra erkeğinin tüm sorumluluklarını üstlenir, kimi romanda toplumsal bir sembol halini alır. Romanlarda kahramanların yaşadıkları kıskançlık, rekabet, hoşgörü, özlem, aşk, yalnızlık, hırs gibi insana dair tüm duygulara rastlanır.

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar romanında 5 kadın, 19 erkek vardır. Kadın kahramanlardan 2'si figüratiftir. Geriye kalan 3 kadından 2'si Yıldırım Bayezid'in eşleri, 1'i de kızıdır. Ankara Savaşı ve Yıldırım Bayezid'in esir edilişini konu alan romanda kadın erkek münasebetlerine yok denecek kadar az yer verilir. Bu romanda, kadın kahramanların rolü, erkek kahramanları aşk yönünden tamamlamaktır. Bayezid'in eşleri olan Prenses Olivera ve Devlet Hatun'un Yıldırım Bayezid'in vazgeçemeyeceği kadınları olduğu, özellikle Olivera'ya olan aşkı, kızı Melek Hatun'un düşünceleri vasıtasıyla verilir:

"Melek Hatun, yaşından beklenmeyen olgunlukla kendisinden çok annesiyle Prenses Olivera'nın güvenliğinin sağlanması gerektiği gibi karışık duygular içinde bocalıyordu. Biri annesi, öteki babasının çılgınlar gibi sevdiği kadın... Elbette ki annesine daha yakındı, fakat aşk? Melek Hatun, aşkın sınırsızlığını kavramıştı. Babası âşıktı bu kadına. Prenses Olivera da seviyordu babasını. Korkudan ve zorunlu davranışlardan uzaktı sevgisi. Haremin en güzel kadını değildi. Prenses Olivera'dan çok daha güzel kadınlar vardı haremde. Fakat o, sevgini devlet yönetimiyle birleştirebilmiş, harem odalarının tahrik edici kokularından kurtulup Yıldırım Bayezid'in devlet işlerini tartışmaktan hoşlandığı danışmanlar seviyesine yükselmişti. Birçok karısı ve yüzlerce cariyesi olan, yaşını başını almış bir hükümdarı bile etkisi altına alabiliyordu aşk. İnsanı saran ve büyüsüyle insanı iki kez yaşatan bir güçtü o. Aşkla ilgili bu sözleri Prenses Olivera'dan dinlemişti. Kendisi de anlayabilecek yaştaydı artık. Annesi Devlet Hatun, tükenmez enerjisiyle devletin görünmeyen yöneticisiydi. Bu nedenle babasının iki kadına da ihtiyacı olduğuna yürekten inanıyordu." (s.47-48)

Burada şunu eklemek ihtiyacını duyuyoruz: Romanın tamamı Yıldırım Bayezid'in esaret devrini verdiği için Olivera ile Bayezid arasındaki ilişki tabiatıyla görülmez.

Romanda kadın erkek ilişkisi ile karşımıza çıkan diğer bir kahraman Timur'un torunu Mehmed Mirza'dır. Mehmed Mirza, yıllar önce verildiği belirtilen bir kararın üzerine (s.231) Bayezid'in kızı Melek Hatun ile evlendirilir. Mehmed Mirza, Melek Hatun'la karşılaştığı ilk anda ona âşık olur. (s.57) Romanın sonlarında Melek Hatun'un da Mehmed Mirza'ya karşı duyarsız olmadığı anlaşılır. (s.231)

Mehmed Mirza ve Melek Hatun'un ilişkilerinde dikkat çeken nokta, o dönemde yaşayan kadınların yazgısı, söz sahibi olamayışları ve kayıtsız şartsız, bu yazgıyı kabul etmek zorunda oluşlarıdır. Her ne kadar adı geçen romanda bu evlilikten duyulan bir memnuniyetsizlik söz konusu olmasa da, bu evlilik, "düşman" olarak görülen bir tarafın isteği üzerine gerçekleşir, yani siyasî bir evliliktir.

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında 48 kişi yer alır. Bu kişilerden 14'ü kadın, 34'ü erkektir.

Romanın kadın kahramanları ekseriyetle padişahın eşleri ve onun gönlünü hoş etmeye yarayan kişiler olarak karşımıza çıkar. Ancak romanda ön plana çıkan bir kadın kahraman yoktur.

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında kadının kadına, kadının erkeğe ve erkeğin kadına bakışını bir arada görürüz. Aşağıda vereceğimiz örneklerden de anlaşılacağı gibi romanda kadın kadına kimi zaman rakip, kimi zaman dosttur, kadın kimi zaman acımasız, kimi zaman merhametlidir. Erkek efendidir ve tüm kadınlar onun hizmetindedir. Erkek kimi zaman kadını yalnızca cinsel bir obje olarak görür, kimi zaman da yalnız bedeni ile değil, ruhu ile de ilgilendiği eşi...

Kadınlar, efendilerine kendilerini beğendirmek için yarış halindedir:

"Valide Sultan ile kadın efendilerine ait olan küçük hamam, haremin kadınlara ayrılan bölümünün de sonuydu. Valide Hamamı denen bu yerde, padişahın kadınlarının birbirlerinin vücutlarının en küçük kusurunu araştırırcasına süzen bakışlarıydı aslında alışamadığı, kimin teni daha beyaz, kimin beli daha ince, kimin

saçı daha uzun... Ama padişaha ait büyük hamamda işler değişiyordu, buradaki yarış başkaydı, kendini bir tek kişiye, padişaha beğendirme yarışı...” (s.264)

“Macunların pişirildiği, ot gecesi diye anılan gecede helvahane ocağı halkına düzenlenen özel eğlencede, incesaz heyetinin müziği ocak halkını coştururken, hayalbaz ve hokkabazlar hüner gösterir ve unutulmaz bir gece yaşanırdı. Padişah ise, kullarına bahşettiği neşeden memnun, taze macunun tadını hareminden seçtiği cilve üstadı tazelerle çıkarırdı.” (s.76)

Romanda yer alan kadın kahramanların, haremde yaşadıkları kıskançlık, rekabet, hoşgörü, yalnızlık, hırs gibi insana dair tüm duygularına yer verilir:

“Osmanlı hanedanı hükümdarlarının, yalnızca şehvetleriyle değil, aşklarıyla da onurlandırdığı ender kadınlardan biriydi **Rabia Gülnuş Sultan** ve Gülnuş, bu yüzden çok güçlüydü. (...) Gerçi sevgili hünkârı onun da üzerine güller koklamıştı, ama parlak kara gözlü, dolgun vücutlu esmer güzeli Gülnuş, ilerleyen yaşına rağmen her zaman ayrıcalığını korumayı bilmişti, bir yandan da sarayın kurallarına boyun eğmeyi bilerek. (...) Ama Gülnuş yabana atılmaması gereken bir zekâya, sonuna kadar mücadeleci bir kişiliğe ve tüm benliğini kaplayan o hırsa sahipti, kolay pes edenlerden değildi. Başkadın, Sultan Mehmed'in diğer kadınlarıyla yaşadıklarını, doğallıkla kabullenir gözükerek, bir süre sonra onları uzaklaştırmanın yolunu hep bulmuştu ve bu yol gerektiğinde en acımasızı da olabiliyordu. Sarayın kuralları önce itaat gerektiriyordu, gerisi tüm dünyanın amansız düzeninden farksızdı, güçlü olan kazanıyordu.” (s.18)

“İki genç kadın birbirlerini zaman zaman kıskansalar da belli etmezlerdi, zaten iki rakibeden çok, iki can yoldaşıydı **Hümâşah** ve **Şermî**.” (s.78)

“**Şermî,** kıskançlığın bir anda güzel esmer yüzünden geçiveren karartısını, yalnızca Hümaşah'ın fark edebileceğini biliyordu. Yine o olanaksız hayallere dalıp gitmemesini öğütleyecekti ona arkadaşı. “Ne arkadaşı? Ortak desene şuna!” diye söylendi içinden ve hemen ardından kendinden utandı. Şermî, tüm benliğini kaplayan

ihtirasını engelleyemiyordu, bunu kolayca yapan, hatta neredeyse nefsini körleten Hümaşah'a hayranlık duyuyordu zaman zaman. Haremde ihtiraslar, bir şehzade doğurunca dinerdi biraz, ancak o zaman da diğerlerini yolundan temizleyerek, gelecekte padişah anası, haşmetli valide sultan olma arzusu sarardı kadınları. " (s.239)

"'**Meylidil**'in ciğerleri haremin rutubetine tahammül edemedi, yüreği ise haremin kalabalık yalnızlığına!' dedi Emetullah Sultan, kızı Fatma Sultan'a." (s.285)

İngiliz elçisinin eşi olan **Lady Wortley Montagu,** bir süre İstanbul'da kalır ve bu süre zarfında Osmanlı yaşantısından, insanlarından çok etkilenir. Kenti tanımak için ferace giyip, yaşmak takarak, her yere girip çıkar, hanım sultanların davetlerini kabul ederek, Osmanlı evlerinde konuk olur. Buradaki yaşantıyı tanıdıkça hayranlığı daha da artar. (s.51)

Sultan Ahmed, "bu kentin altını üstüne getiren İngiliz kadınından söz edildiğini duyar, merakının uyandığını saklamaz ve bu İngiliz kadınını bir biçimde görmek istediğini bildirir. Sonunda bir cuma selamlığında Sultan III. Ahmed ile Montagu'nun karşılaşmaları gerçekleşir, padişah ile Batılı kadın bir an göz göze gelir.

"Lady Mary, ilk kez merakla Doğu'nun Büyük Efendisi'ne, Batı'yı kâh korkutmuş, kâh öfkelendirmiş, ama daima ilgilendirmiş bir imgenin ta kendisine; Sultan Ahmed ise ilk kez merakla öteki dünyadan soylu bir kadına merakla bakıyordu. Soluk beyaz tenli, düzgün hatlı, yüzü çekiciydi İngiliz kadının, ama yine de herhangi bir kadındı aslında bu. Bakışlarında ayıp sayılabilecek bir merak, hatta meydan okuyan bir ifade mi vardı yoksa? 'Doğrusu bu Frenk kadını, benim kadınlarımdan farklı bakmakta.' demişti padişah kendi kendine." (s.52)

Bu karşılaşma ikisini de etkiler ve Lady Montagu, "kendi öğretilerine göre barbar olan bu adamı yakışıklı bulur. (s.53)

Montagu, İngiltere'deki arkadaşına yazdığı mektubunda, Sultan Ahmed'i, töreni ve törene katılanları anlatır. Törene katılanların her birinin "son derece zengin ve süslü olduğunu ve daha güzel bir geçit töreni olamayacağını" belirttikten sonra, Sultan Ahmed'i anlatmaya başlar. "Sultan, bize kırk yaşlarında, yakışıklı, zarif havalı, fakat sert çehreli bir adam gibi göründü. Gözleri pek iri ve siyah... Bizim baktığımız pencerenin altında durdu, sanıyorum bizim kim olduğumuz kendisine söylenmişti, bizi dikkatle süzdü. Böylece onu yakından tanıma fırsatını bulduk. Sefire de benimle aynı fikirde: yakışıklı bir adam!" (s.51)

Romanda kadınlara dair dikkat çeken bir nokta da Sultan III. Ahmed'in, kadınlarının yalnız bedenleri ile değil, ruhlarıyla da ilgilenmesidir:

"Birlikte nakış işlemek gibi kadınsı bir işi önermeden önce çok düşünmüştü, hatta korkmuştu hünkârın gazabından, ama erkeği öneriyi neşeyle kabul etmişti." (s.215)

Mehtabe, İstanbul kadısı Zülalîzade Arnavut Hasan Efendi'nin karısıdır. Dersaadet'te dillere destan bir güzelliği vardır. Sadrazam İbrahim Paşa, bir Kâğıthane gezisi esnasında Mehtabe ile karşılaşır ve o günden sonra gönül ilişkisi yaşamaya başlarlar. (s.233) Mehtabe, Damat İbrahim Paşa ile başladığı bu gönül ilişkisi ile sonunda layık olduğu aşka kavuştuğunu düşünür. Kahramanımızın **k**adılığın gerektirdiği ağırbaşlılığı evinde de sürdüren kocasıyla geçirdiği renksiz yaşantısı, sonunda beklemediği bir anda, beklenmedik bir biçimde renklenir. (s.247-248) Patrona Halil İsyanı'ndan sonra, Mehtabe'nin gizlice evini terk ettiği söylenir, ancak hiçbir zaman doğrulanamaz. Kadı Zülalîzade Hasan Efendi, karısına üç kez "Boş ol!" diyerek, onu annesinin yanına, taşraya, geldiği küçük Rumeli kasabasına yolladığını söyler, ancak pek kimseyi inandıramaz. Kimisi ise, Mehtabe'yi, Üsküdar'a giden bir kayığa binerken görür. (s.328)

Rumeli Benimdi romanında 13 kadın, 23 erkek kahraman bulunmaktadır. Rumeli âyan ailesinin hayatını konu alan romanda ön plana çıkan kadın kahraman **Mücevher Hanım**'dır. Mücevher Hanım, eşi Abdülkadir Bey ve kayınpederi kör Ali Bey'in ölümünün ardından evin erkeği rolünü üstlenir. Bütün âyanlık ve çiftlik işlerini tek

başına yürütür, bütün işlere yetişir, bir gününü dâhi boş geçirmez. Üstlendiği bu sorumluluklar, onun "Koca Hanım" (s.177) olarak anılmasını sağlar.

Rengigül ve Feleksu, her ne kadar figüratif kahramanlar olarak karşımıza çıksalar da kadına biçilen rolleri gösterme hususunda önemli yere sahiptirler.

Nazır Abdülkadir Bey'i gördükten sonra ona ilgi duymaya başlayan Rengigül, bu ilgiyi fark eden Valide Sultan'ın talimatıyla, onun, sarayda gönlünü hoş etmek için vazifelendirilir. Abdülkadir Bey'in ölümünden sonra da, adı Abdülkadir Bey ile anıldığı için saray imamı Nuri Efendi ile evlendirilip saraydan gönderilir. (s.172)

Feleksu, harem için esir pazarından alınan kızlardan biridir. Feleksu, bir gün padişaha sunulur ve hamile kalır. Altı buçuk aylık hamile iken, hamamda çelme takarlar ve bebeğini düşürür. Bir süre sonra da resimhanede birlikte çalıştığı hattat Hamit Efendi ile evlendirilir. (s.131-133)

Rumeli Benimdi romanında saraydaki kadınlar ile saray dışında olan kadınların yaşam standartları ortaya konmuştur. Rengigül, Abdülkadir Bey'in ölümünün ardından evlendirilerek saraydan uzaklaştırılır. Padişahtan hamile kalan Feleksu, bebeğini düşürdükten sonra hattat Hamit Efendi ile evlendirilir. Romanda, görüldüğü gibi sarayda yaşayan kadınlara iki misyon verilir: Gönülleri hoş etmek ve soyun devamı için anne olmak... Saray dışında ise durum farklıdır. Mücevher Hanım, eşi Abdülkadir Bey ve kayınpederi Ali Bey'in ölümünün ardından ne biriyle evlendirilmiş ne de köşesine çekilmiştir. Aksine evin, âyânlığın, çiftliklerin tüm sorumluluklarını üstlenmiş, evin erkeği durumuna gelmiştir.

Can Yoldaşları romanında yer alan 21 kişiden 15'i erkek, 6'sı kadındır. Romanda ön planda olan kadın kahraman olmasa da kadın erkek münasebetlerine yer verilir.

Rita, Mitroviça'nın kuzeybatısındaki Çingene obasında yaşayan ve fuhuşla geçinen bir Çingene'dir. (s.91) Rita, Sırp Milliyetçi Ordusu'nda bulunanların eğlenmek üzere gittikleri Çingene Obası'nda karşımıza çıkar ve Burhan'la birlikte olurlar. Bundan

sonra romanda bir daha görülmez.

Nurcahan, Sırp Milliyetçi Ordusu'nun saldırdığı köylerden birinde yaşayan ve Burhan tarafından kurtarılan kızdır. (s.122) Kurtarıldıktan sonra hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmeyen Nurcahan'ın Burhan ile evleneceği romanın sonunda belirtilir:

"Burhan'la Nurcahan'ın evlenmeye karar vermelerine ne kadar sevindiğimizi bilemezsin. Çok isterdim, ama ne yazık ki onların düğünlerine katılamayacağız." (s.223)

Can Yoldaşları romanında Teğmen Mihailoviç'in kadınlara yaklaşımı sapkınlık boyutundadır. İnsanların yerleşim yerlerini zapt ettiği, oraları yakıp yıktığı yetmezmiş gibi, kadınlara tecavüz etmeyi kendine bir hak olarak görür.

Türk köylerine saldırı düzenleyip, Türkleri öldürmeyi zevk haline getiren, kadınlara sapkınlık derecesinde düşkün olan Mihailoviç, kadınlarla ilgili şu sözleri söyler:

"Kadınlara ne yapacağınız size kalmış. Beğendiklerinizi akşam eğlencesi için seçebilirsiniz. (...) Sonra diğer askerlere dönerek bağırdı: 'Unutmayın! Acımak yok, tutsak yok, hepsini gebertin. Evleri yakıp yıkın." (s.120)

Görülüyor ki Mihailoviç, kadınları sadece cinsel obje olarak görmüyor, ortadan kaldırılması, yok edilmesi gereken düşman olarak da düşünüyor.

Teğmenin kadına düşkünlüğünü, acımasız ve sapkın oluşunu şunlar gözler önüne sermektedir:

"Çadırdan içeri girdiğinde Mihailoviç, bir yandan pantalonunu çekmeye çalışırken, bir yandan da ayakta durmaya çalışıyordu. Belli ki içkiyi yine çok kaçırmış, sarhoş olmuştu." (s.131)

“Yerde üst üste serilmiş birkaç kalın yün battaniyenin üzerinde, üstü bir asker kaputuyla örtülü genç bir kadının yattığı belli oluyordu. Teğmen öne doğru eğilerek, elindeki mumu, paltonun altında hafif sesle inlemekte olan kadına doğrulttu. Kadının çok acı çektiği çıkardığı iniltiden belli oluyordu. (...) Battaniyelerin üzerindeki genç kadın çırılçıplaktı. (...) Kadının kolları sırtında birleştirilerek, arkadan ayak bileklerine bağlanmıştı. Dizleri bükük, kolları altında, sırt üstü yatmış, acılar içinde kıvranıyordu. Ağzından tıkaçla kapatılarak bağlanmış olduğu için ancak iniltili sesler çıkartabiliyordu. Gözleri, duyduğu acılardan adeta dışarı fırlamış, ağlamaktan şişmişti.” (s.133)

Kadının bu şekilde bağlanmasının sebebi kendisine tecavüz etmek isteyen erkeğe, herhangi bir zarar vermemesi olduğu ifade edilir.

Komutan Karayeviç’in Müslüman kadınlardan kaçışının sebebi şöyle izah edilir:

“Komutan, Müslüman kadınlardan hoşlanmıyor. Eğer onlara dokunursa, bunun ona kötü şans getireceğini düşünüyor. Bu yüzden buradan güzel, genç, etine dolgun birkaç Çingene kadını bulmamız gerekiyor.” (s.92)

Çanakkale Savaşı'nı konu alan *Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale* romanında yer alan 51 kişiden 50’si erkek, 1’i kadındır.

Roman, konusunu Çanakkale Savaşı'ndan aldığı için kadın erkek münasebetleri romanda önemli bir yer teşkil etmez, ancak yok da değildir. Gazi olan Sökeli Hasan ve hemşire **Bella Raşhel** birbirlerine âşık olurlar ve hastanede evlenirler. (s.93-98)

Toroslarda Türk Fransız çatışmalarını konu alan *Kuva-yı Milliyeci Hatice* romanında 59 kişi yer alır ve bunlardan 58’i erkek, 1’i kadındır.

Hatice, bir sabah tarlaya giderken, bin iki yüz elli askerden oluşan Fransız taburu ile karşılaşır. Para karşılığında kendisinde yiyecek ve bilgi isteyen Tabur Komutanı Menil'in teklifini kabul eder. Düşmanı bir süre oyaladıktan sonra bir yolunu bulup

Millî Güçlere haber verir. Bunun üzerine kırk dört kişiden oluşan milisler, Fransızların peşine düşerek onları takibe başlarlar. Düşman, Karboğazı diye adlandırılan geçide ulaşınca, milisler tarafından kıstırılarak, pusuya düşürülür. Yarım gün kadar süren çatışmalar sonucunda, iki yüz askerini yitiren Fransız yarbay, çok sayıda yaralıyla Millî güçlere teslim olmak zorunda kalır. (s.159-209)

Hatice, romanda öne çıkan kahramandır. Kurtuluş Savaşı'nda özgürlük için, yurtları ve gelecek kuşaklar için mücadele eden, açlığı, yokluğu, ölümü, acıyı paylaşan kahraman bir neslin ve kahraman kadınların da bir sembolüdür. Bu romanda kadının Bağımsızlık Savaşı'ndaki yerine şahit oluruz.

İsmet Paşa'nın Ağır Topları romanında 30 erkek, 1 kadın kahraman bulunmaktadır. Romanın kadın kahramanı figüratiftir ve cinsiyeti ön plana çıkarılmamıştır. *İsmet Paşa'nın Ağır Topları*'nda hadiseler, bunları bizzat yaşayan asteğmen Asım'ın, hadiseleri kaydettiği defterinden aktarılır. Romanda yer alan kadın kahramanın tarihî hadiselerle münasebeti yoktur. **Türkân**, Asım'ın tarihî hadiseleri kaydettiği defteri okuyan kişi olarak romanda yer alır.

Muhacirler (Bitmeyen Göç), romanında, yer alan 25 kişiden 18'i erkek, 7'si kadındır.

Romanda kadın kahramanlar içinde öne çıkmış bir isim yoktur. Ancak Turan'ın ağabeyi Latif'in ölümü üzerine dul kalan Fâriz'in, Turan ile evlendirilmesi dikkat çeken bir husustur.

"Aradan fazla zaman geçmedi Turan, yengesi Fâriz ile evlendi. Birbirlerini uzun zamandır tanıyorlardı. Aralarındaki yaş farkı da fazla değildi. Fariz, okumaya meraklı, köy delikanlılarından farklı olan Turan'ı beğenirdi, severdi. Zaten uyumlu bir insandı. Turan'ın Gülsüm'de gönlü olduğunu da biliyordu. Kendi adına ne kadar sevinse de Gülsüm adına üzülüyordu. Bir de Turan'ın bu nedenle kendisine kızgınlık duyacağını düşünüyordu. Ancak karıkoca olmadan önce Turan'ı bir kenara çekip sormuştu: 'Senin başka bir kızda gönlün olduğunu bilirim. Bu yüzden bana kızacaksan, beni sevip saymayacaksan kardeş olarak kalalım. Sen belki ana babanı

kıramazsın, ama ben çekip giderim babamın evine. Çocuksuz dul kadınım. Bir kısmetim çıkar evlenirim. Bunları bil de ona göre kararını ver. Sonra ikimiz de çok üzülürüz.' Turan, Fâriz'in bu cesur çıkışı karşısında sessiz kalmıştı. Sadece: 'Seni zaten severdim, ingemdin. Ben Gülsüm'ü düşünürüm. Onu aldatmış gibi oldum, bunun için sıkılırım.' Buna karşılık Fâriz, 'Gülsüm'ün bir sürü kısmeti çıkar, başka birini bulunca seni unutur. Sen de bir zaman sonra unutursun. Ne yapalım, kısmet böyle imiş.'" (s.51-52) der.

İzmir (13 Eylül 1922) romanında 15 kişi vardır. Bunlardan 14'ü erkek, 1'i kadındır.

Alev, romanın aktüel zamanında yer alan figüratif bir kahramandır. Işık Kansoy'un kız arkadaşı olarak karşımıza çıkan Alev, Işık'ı hipnoz seanaslarına götürür. Esasen romanda geçmiş zamana gidilince Alev orada yoktur. Aktüel zamandaki rolü de Işık Kansoy ile tabir caiz ise seviyeli bir dostlukları, arkadaşlıkları vardır. Bu arkadaşlık birbirlerinden hoşlandıkları için roman boyunca devam eder.

Erkek Kahramanlar:

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar romanında 19 erkek kahraman vardır. Romanın en mühim kişileri **Yıldırım Bayezid** ve **Timur**'dur. Ancak Yıldırım Bayezid ve Timur'un cinsiyetlerinden ziyade hükümdarlıkları ön plana çıkarılır. Esasen romandaki kahramanlar ister hükümdar, ister devlet adamı, paşa, vezir, asker olsunlar, hemen hepsinin ortak özelliği hükmetme, hâkim olma, yönetme gibi birtakım erkeklere mahsus özellikleri taşıması tabiîdir. Bunların teker teker irdelenmesi tezimizin diğer bölümlerinin tekrarlanması anlamına gelecektir.

Yıldırım Bayezid'in kadınları ile münasebetine romanda yer verilmese de, kızı Melek Hatun aracılığı ile onun kadınlarına olan hisleri yansıtılır:

"Melek Hatun, aşkın sınırsızlığını kavramıştı. Babası âşıktı bu kadına. Prenses Olivera da seviyordu babasını. Korkudan ve zorunlu davranışlardan uzaktı sevgisi. Haremin en güzel kadını değildi. Prenses Olivera'dan çok daha güzel kadınlar vardı

haremde. Fakat o, sevgisini devlet yönetimiyle birleştirebilmiş, harem odalarının tahrik edici kokularından kurtulup Yıldırım Bayezid'in devlet işlerini tartışmaktan hoşlandığı danışmanlar seviyesine yükselmişti. Birçok karısı ve yüzlerce cariyesi olan, yaşını başını almış bir hükümdarı bile etkisi altına alabiliyordu aşk. İnsanı saran ve büyüsüyle insanı iki kez yaşatan bir güçtü o. Aşkla ilgili bu sözleri Prenses Olivera'dan dinlemişti. Kendisi de anlayabilecek yaştaydı artık. Annesi Devlet Hatun, tükenmez enerjisiyle devletin görünmeyen yöneticisiydi. Bu nedenle babasının iki kadına da ihtiyacı olduğuna yürekten inanıyordu." (s.47-48)

Börklüce romanında 17 kişi yer alır ve romanda yer alan kişilerin tamamı erkektir. Bedrreddin Tarikatı'na mensup olan **Börklüce Mustafa, Torlak Hû Kemal, Abdal İsa** romanın başkahramanlarıdır. Ancak romanda kadın olmadığı için bu kahramanların, karşı cinsle ilişkileri tabiatıyla söz konusu değildir. Öte yandan bu kahramanlar mücadeleci, savaşçı ve yönetici kimselerdir. Dolayısıyla *Zafer Vaat Etmeyen Topraklar* romanıyla ilgili söylediklerimiz, burada da geçerlidir.

Gerçek ile hayalin iç içe olduğu bir roman olan *Pîrî*'de 8 kişi yer alır ve tamamı erkektir. Romanda dört kahramanın yalnızca adı zikredilir, hadiselerin içinde yer alan diğer kahramanların da cinsiyetleri ön plana çıkarılmaz. Üstelik bu kahramanlar korsan değil, meraklı denizcilerdir.

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında 48 kişi yer alır. Bu kişilerden 34'ü erkek kahramandır. Romanın en mühim kahramanları **Sultan III. Ahmed** ve onun musahibi olan nakkaş **Levnî Abdülcelil Çelebi'**dir.

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanın büyük bir bölümünü **Sultan III. Ahmed** ile "musahibi" Levnî Abdülcelil Çelebi'nin sohbetleri ile kişilerin ikili ilişkileri oluşturur. Bu sohbetlerde ve ilişkilerde yazar, bize "Sultan"ın değil, sıradan bir insan olan III. Ahmed'in beşerî yanlarını, zaaflarını, kederlerini, sevinçlerini verir.

Sultan III. Ahmed, “ot gecesi” diye adlandırılan bir gecenin sonunda, bir kadını ile birlikte olup, onun ardından başka bir kadınıyla daha birlikte olmasına, kadınlarını kırdığını düşünerek üzülen, kadınlarını incitmekten korkan, onların ne hissettiğine önem veren (s.79), nefsini yenmeye çalışan (s.109), eğlence meclislerine kadınları ile birlikte katılmak (s.111) gibi arzuları olan (s.76) bir adam olarak romanda yer alır. Sultan III. Ahmed, yalnızca kadınlarının bedenleri ile değil, ruhları ile de ilgilidir:

“Birlikte nakış işlemek gibi kadınsı bir işi önermeden önce çok düşünmüştü, hatta korkmuştu hünkârın gazabından, ama erkeği öneriyi neşeyle kabul etmişti.” (s.215)

Bu anlamda III. Ahmed, katı, emredici, baskı yapan bir erkek değil, yumuşak, seven, acıyan biri olarak canlandırılır. Bunda tarihî gerçeklerin payı olduğu kadar, roman yazarının kadın olmasının payı olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Romanın mühim kahramanlarından biri olan **Levnî**’nin Sultan Ahmed'in kızı Fatma Sultan'a hizmet eden bir cariye olan Şebsefa’ya duyguları uyanır. Her ne kadar Şebsefa’nın da Levnî’ye karşı hisleri olsa da, Levnî onu erişilmez olarak görür. Çünkü Levnî için gerçek mutluluk, hayal edileni, erişilmez olan sevgiliyi resmetmektir. (s.113-114) Unutmamak gerekir ki Levnî bir sanatkârdır. Dolayısıyla çevresine, olaylara sanatkâr gözüyle bakan bir erkektir. Bu bakımından yazar, onu katı, emredici, hükmeden biri değil, yumuşak, seven, güzelliklere ulaşmayı ideal bir gaye edinen biri olarak canlandırmaktadır.

Rumeli Benimdi romanında yer alan 36 kişiden 23’ü erkektir. Rumeli’de bir âyan ailesinin yaşamını konu edinen romanda, ön plana çıkan erkek kahramanlar, İştip âyanı **Ali Bey,** nâzır **Abdülkadir Bey** ve Köprülü âyanı **Osman Bey**’dir.

Ali Bey, hırçın ve acelecidir, karısı Sâkine Hanım ise aksine sessiz ve yavaştır. (s.17) Üçüncü çocuklarını doğururken, doğum esnasında Sâkine Hanım ölür. Cenazeden sonraki günlerde Ali Bey sık sık kabristana gider, karısıyla konuşur. (s.23) Romanda, Sâkine Hanım’ın ölümünden duyduğu acının Ali Bey’i değiştirdiği, iyice aksi ve huysuz bir adam olduğu, yüzünün hiç gülmediği, yalnızca çocuklarıyla bir aradayken

sakinleştiği belirtilir. (s.24) Ali Bey, karısının ardından bir daha evlenmez, ömrünün sonuna kadar karısına sâdık kalır.

Abdülkadir Bey, Mücevher Hanım'ı ilk gördüğü anda ona âşık olur. (s.40) Onunla evlenebilmek için bu evliliğe karşı duran babası Ali Bey'i ikna etmek için epey uğraşır. Önce "zavallı, bedbaht âşık rolünü" oynamaya başar. Geceleri odasına kapanır, kanun çalar, yanık türküler söyler, az yemek yer, dalgın görünür ve çiftlik hesaplarında yanlışlıklar yapar. Ancak bu yöntem tutmaz ve bunun ardından babasına yalvarmaya başlar. En nihayetinde oğlunun bu hallerine dayanamayan Ali Bey, oğlunun Mücevher Hanım ile evlenmesine ikna olur. (s.45)

Abdülkadir Bey, Osmanlı'ya nâzır olarak gittiğinde, karısını çok sevmesine rağmen, kendisine hizmet etmek için görevlendirilen Rengigül ile ilişki yaşarlar. (s.99)

Abdülkadir Bey ve Rengigül'ün yaşadığı ilişki yalnızca cinsel boyutta değildir. Uzun uzun sohbet ederler, kanun, ud çalıp, beraber şarkı söylerler. Rengigül ile vakit geçirmeye başlayınca, Abdülkadir Bey için saray çekilir bir hâle gelir. Yine de karısına duyduğu özlem dinmez, ancak duyguları karışır. (s.100)

"Abdülkadir için saray çekilir hâle gelmişti. Sevgili karısı, büyük aşkı uzakta, çok uzaktaydı. Karısı her aklına geldiğinde içini çekiyor, çocukları burnunda tütüyordu. Ama artk duyguları birbirine karışmıştı; Rumeli bir sevda, İstanbul ise başka bir sevdaydı." (s.100)

Osman Bey'in, babası Ali Bey gibi hırçın değil; neşeli, sevecen, kalbi sevgi dolu, mütevazı, halkın her derdine deva olan, mutluluklarını paylaşan bir adam olduğu (s.119), karısını, ailesini çok sevdiği, hatta bütün canlılara sevgi ile yaklaştığı belirtilir. (s.162)

Can Yoldaşları romanında yer alan 21 kişiden 15'i erkek, 6'sı kadındır. Teğmen Mihailoviç, katı, acımasız, sapkın biridir. İşgâl ettiği yerleri zapt etmekle yetinmez, oraları yakıp yıkar, kadınlara tecavüz etmeyi kendine bir hak olarak görür.

Türk köylerini işgâl eden Mihailoviç, askerlerine işgâl edilen yerlerdeki kadınlara nasıl davranmaları gerektiği konusunda şu direktifleri verir:

"Kadınlara ne yapacağınız size kalmış. Beğendiklerinizi akşam eğlencesi için seçebilirsiniz. (...) Sonra diğer askerlere dönerek bağırdı: 'Unutmayın! Acımak yok, tutsak yok, hepsini gebertin. Evleri yakıp yıkın." (s.120)

Görülüyor ki Mihailoviç, kadınları sadece cinsel obje olarak görmüyor, ortadan kaldırılması, yok edilmesi gereken düşman olarak da düşünüyor.

Teğmenin kadına düşkünlüğünü, acımasız ve sapkın oluşu şu davranışıyla ortaya konur:

"Çadırdan içeri girdiğinde Mihailoviç, bir yandan pantolonunu çekmeye çalışırken, bir yandan da ayakta durmaya çalışıyordu. Belli ki içkiyi yine çok kaçırmış, sarhoş olmuştu." (s.131)

"Yerde üst üste serilmiş birkaç kalın yün battaniyenin üzerinde, üstü bir asker kaputuyla örtülü genç bir kadının yattığı belli oluyordu. Teğmen öne doğru eğilerek, elindeki mumu, paltonun altında hafif sesle inlemekte olan kadına doğrulttu. Kadının çok acı çektiği çıkardığı iniltiden belli oluyordu. (...) Battaniyelerin üzerindeki genç kadın çırılçıplaktı. (...) Kadının kolları sırtında birleştirilerek, arkadan ayak bileklerine bağlanmıştı. Dizleri bükük, kolları altında, sırt üstü yatmış, acılar içinde kıvranıyordu. Ağzından tıkaçla kapatılarak bağlanmış olduğu için ancak iniltili sesler çıkartabiliyordu. Gözleri, duyduğu acılardan adeta dışarı fırlamış, ağlamaktan şişmişti." (s.133)

Kadının bu şekilde bağlanmasının sebebi kendisine tecavüz etmek isteyen erkeğe, herhangi bir zarar vermemesi olduğu ifade edilir.

Çanakkale Savaşı'nı konu alan *Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale* romanında yer alan 51 kişiden 50'si erkek kahramandır.

Roman, konusunu Çanakkale Savaşı'ndan aldığı için kadın erkek münasebetleri romanda önemli bir yer teşkil etmez, ancak yok da değildir. Gazi olan **Sökeli Hasan** ve hemşire Bella Raşhel birbirlerine âşık olurlar ve hastanede evlenirler. (s.93-98) Bunun dışında romanda yer alan kahramanların tabiî olarak kadınlarla ilişkileri ön plana çıkarılmamıştır. Bununla beraber erkek kahramanların vatan savunmasında büyük bir gayretin içinde olduklarını, erkek taraflarının bu şekilde canlandırıldığını söylemek yanlış olmaz. Yalnız bunun, burada tekrar anlatılması bizi tekrara düşürür.

Toroslarda Türk Fransız çatışmalarını konu alan *Kuva-yı Milliyeci Hatice* romanında 57 kişi yer alır ve bunlardan 56'sı erkek kahramandır. Romanda kahramanların ortaya çıkışı hadiseler çerçevesindedir ve ön plana çıkan bir erkek kahraman yoktur. Bunların tamamı vatan savunmasında ve düşmanla mücadelede kahramanlıklar gösteren kişilerdir.

İsmet Paşa'nın Ağır Topları romanında 31 kişi yer alır. Bu kişilerden 30'u erkektir.

Tabip Yüzbaşı Feyzi Çobanoğlu, Baytar Binbaşı Fehim Cezmi, Asteğmen Asım, romanda öne çıkan kahramanlardır. Romanda yer alan tarihî hadiseler, bu kahramanlar aracılığı ile yansıtılır. Bu kişilerin ortak özelliği, vatan savunmasında ve düşmanın vatandan korunmasında özveri ile büyük bir gayret içinde çalışmalarıdır.

Muhacirler (Bitmeyen Göç), romanında yer alan 25 kişiden 18'i erkektir. Romanın en mühim erkek kahramanı **Turan**'dır. Turan, başka biri ile evlenmek istemesine rağmen, ağabeyinin ölümü üzerine yengesi ile evlendirilmek istenir. Turan, başlangıçta bu duruma karşı çıksa da kabul etmek zorunda kalır ve kısa zamanda evlenirler. Fâriz'in, "okumaya meraklı, köy delikanlılarından farklı olan" Turan'ı beğendiği ve sevdiği belirtilir. (s.51) Fâriz'in, evlenmeden önce Turan'la yaptığı konuşmadan sonra aralarında, "güvenin ağır bastığı, ama sevgi ve saygının da eksik olmadığı bir ilişki" kurarlar. Fâriz'in, Turan'la konuşması şu şekildedir:

"Senin başka kızda gönlün olduğunu bilirim. Bu yüzden bana kızacaksan, ben, sevip saymayacaksan kardeş olarak kalalım. Sen belki ana babanı kıramazsın, ama ben

çekip giderim babamın evine. Çocuksuz dul kadınım. Bir kısmetim çıkar evlenirim. Bunları bil de ona göre kararını ver. Sonra ikimiz de çok üzülürüz.” (s.52)

İzmir (13 Eylül 1922) romanında 15 kişi vardır. Bunlardan 14’ü erkek kahramandır.

Romanın aktüel zamanında yer alan kişilerden biri olan İzmirli Işık Kansoy, hipnotizma yoluyla ortaya çıkan bilinçaltında yaşadığı dünyasında, hayatını Yunan ülküsü Megali İdea’ya adamış, adı Hristos Konstantin Asomatos olan bir Yunan olarak karşımıza çıkar. Aktüel zamanda çevresindeki insanlarla ve sevgilisi Alev’le ilişkilerinde erkek veya erkeklik duygusuna vurgu yapılmaz. Aynı şekilde bilinçaltında yaşadığı dünyada da onu sadece bir mücadeleye adama olarak görürüz. Ama bu mücadelesi sırasında o, olayları gözlemekten ve değerlendirmekten öteye bir aktivite içine girmez.

İncelediğimiz romanlarda erkek kahramanların sayısı kadın kahramanlara göre daha fazla olsa da, daha çok kadın kahramanların cinsiyetleri ön plana çıkarılmıştır. Romanlarda anne ya da baba olan kahramanların bulunmasına rağmen, hiçbir kahraman bu yönleriyle ele alınmamıştır. İncelediğimiz romanlarda kadın ve erkek kahramanlar daha çok gönül ilişkisi içerisindedir. Savaşı konu alan romanlarımızda erkek kahramanlarımızın, vatan savunmasında büyük bir gayret içinde olduklarını, erkek taraflarının bu şekilde canlandırıldığını, ayrıca kadın erkek münasebetlerine fazlaca yer verilmediğini söylemek yanlış olmaz.

4.4. Eğitim ve Öğretim Durumuna Göre Kahramanlar

İslamiyet öncesindeki Türk devletlerinde eğitimi yaşayış biçimleri şekillendirmiştir. Ekseriyetle göçebe yaşam tarzını benimsemiş Türk devletlerinde, savaşçılık, çocuk yetiştirme, silah yapımı, hayvancılık, çeşitli araç gereç yapımı gibi meslekî eğitimler söz konusudur. Göktürklerle birlikte bilgi genişlemeye başlamış, bilgi genişledikçe de eğitim seviyesi yükselişe geçmiştir.

Türklerin, Müslüman olup, İslamiyet'i benimsemelerinin ardından medreseler açılmış ve her tarafa yayılmıştır. Osmanlılar döneminde medreseler güçlü bir eğitim kurumu haline gelirler.

Osmanlı dönemindeki öğretim kurumları şu şekilde belirlenmektedir.

"1. Eğitim açısından, tüm Osmanlı dönemine medrese dönemi denebilir.

2. Yönetici/idareci/bürokrat yetiştirilen Enderun.

3. İlköğretim, 19. yüzyılın sonlarına kadar çok basit bir düzeyde kalmıştır.

4. Osmanlıların son dönemlerine kadar, ilkokul üstü örgün eğitim kurumlarında yalnızca erkekler okumuştur.

5. Eğitim-öğretimin temel amacı dinîdir ve âlim denince esas olarak din bilgini anlaşılmaktadır. Müsbet bilimlere ilgi, ferdî, istisnaî ve süreksizdir.

6. Eğitimde yenileşmelere 1776'lardan itibaren, önce askerî okullar açılarak girilmiştir.

7. Medrese, 1776'lardan sonra, kendisi dışında açılan askerî okullarda kısmen, sivil okullarda daha geniş ölçüde etkisini sürdürmüştür." (Akyüz, 2010)

Bu bölümde yine romanlardaki vak'a kronolojisi esas alınacaktır.

İncelediğimiz romanlar içerisinde yalnızca *Börklüce, Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde, Rumeli Benimdi, Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale, Muhacirler (Bitmeyen Göç) ve İzmir (13 Eylül 1922)* romanlarında, bazı kahramanların aldıkları eğitimden söz edilir. Diğerlerinde kahramanların davranışlarına göre aldıkları eğitim belirlenmeye çalışılacaktır.

Osmanlı Devleti'nde bilhassa şehzadelerin özel bir eğitim aldıkları bilinen bir hadisedir. Ancak incelediğimiz romanlar içerisinde şehzadelerin eğitimi ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlamadık.

Börklüce romanında bazı kahramanların almış oldukları eğitim romanda alenen belirtilmese de kahramanların konuşmaları, onların belli bir donanım ve eğitim seviyesinde olduklarını gösterir.

Abdal İsa'nın almş olduğu eğitim romanda şu cümlelerle yer alır:

"Beni daha çocuk yaşta iken İstanbul'a, hem de doğrudan doğruya patrikhaneye gönderdiler. Orada hem din adamlığı eğitimi hem de yüksek rütbeli bir din adamının sahip olması gereken diğer bilgiler, örneğin tarih bilgisi üzerine çok iyi bir öğrenim gördüm." (s.13)

Romanda, Abdal İsa'nın tarihî hadiselere vâkıf oluşu, bu hadiseleri yorumlayışı (s.11-12) onun iyi bir tarih bilgisine sahip olduğunu göstermektedir.

Aynı zamanda Abdal İsa'nın din adamlığı eğitimi almasının gerekçesi dikkat çeken bir husustur. Bu romanda şöyle yer alır:

"Babam, benim din adamı olmak üzere öğrenim görmemi istiyordu. Bu isteği, kendisinin çok dindar olmasından ileri geliyor değildi. Fark etmişti ki toplumda ilerlemek, hor görülür sıradan bir insan olmanın ötesine geçmek için ya asker ya da din adamı olup, rütbede yükseleceksin." (s.12)

Abdal İsa, ona "en derim etkide bulunan öğretmenin" babası olduğunu belirtir. Babasının bilgin olmadığını, ona fazlaca şey öğretmediğini kaydetse de, yine de hiç kimseden öğrenemeyeceği toplumculuğu, iştirakçiliği öğrettiğini ifade eder. Abdal İsa da bu öğretiyi yeğeni Şeyh Bedreddin'e öğretir.

“Oysa yoldaşlar, babam gerçekten bilgin bir kişi değildi, bana pek çok şeyler öğretemedi, ama kimseden öğrenemeyeceğim bir şeyi öğretti: Zilotislerdeki toplumculuğu, iştirakçiliği... Bu ne demektir birazdan size anlatacağım; tıpkı yeğenim, insanlığın övüncü Bedrettin’e anlattığım gibi... Evet, onun ruhundaki emsalsiz, verimli tarlaya kutsal tohumlarını avuç avuç atan ben oldum.” (s.13)

Yukarıda belirttiğimiz konuşmadan sonra Abdal İsa, toplumculuğun nasıl doğduğunu, nasıl yayıldığını (s.13-15) uzun uzadıya anlatır.

Hristiyan dinine mensup olan ve papazlık yapan Abdal İsa, Şeyh Bedreddin’den etkilenerek Hristiyanlık dininden çıkışını ve Bedredddin’e ikrar verişini, romanın başında şu cümlelerle belirtir:

“Edirne’de sık sık görüşürdük. Ben zaten din öğrenimi görmekte iken, halk yığınlarına öğretilen içeriğiyle Hristiyanlığın, Müslümanlığın, Yahudiliğin söylediklerinde, buyurduklarında akla, doğa yasalarına ters düşen nice çarpıklıklar görmüştüm, tüm dinlere inancım sarsılmış idi. Şeyhimiz, kazandığı engin bilgiyle benim gözümü, gerçeği açık seçik göreyim diye, iyice açtı. Hele onun kazasker olması sonrasında öz dayısının onunla tıpatıp aynı görüşleri paylaştığı halde hala papazlıkta ve Hristiyan dininde kalması pek münasebetsiz olacaktı ve bu düpedüz riyakârlıktı. (...) Bu durumda bana, Bedreddin’in inancı ile tıpatıp ortak olan dinsel inancımı açığa vurmak düşerdi. Öyle yaptım ve şeyhimize ikrar verdim, İsa adını benimsedim. Ardından şeyhimin Edirne’de kurduğu zâviyede derviş çilesi dönemini tamamlayıp, dede oldum, abdal sıfatını takındım.” (s.17)

Yine Abdal İsa’nın konuşmaları vasıtasıyla Şeyh Bedrettin’in aldığı eğitimi de öğreniriz:

“Bildiğiniz gibi şeyhimiz Bedrettin, din bilgini olma yolunda öğrenim görmek için önce, çocuk yaşlarında iken, Edirne’de; sonra Bursa’da, Konya’da, Kahire’de bulunmuştur. Âlim sıfatını aldıktan sonra da çeşitli yerlerde kalmıştır.” (s.16)

Yukarıda da söz ettiğimiz gibi Bedrettin'in tüm bunların yanı sıra toplumcu, iştirakçi düzenin öğretisini de başlangıçta Abdal İsa'dan almış olduğu belirtilir. Şeyh Bedrettin'in kazaskerlik yapmış olması, (s.16) düşüncelerini, görüşlerini ifade ettiği kitaplar yazıyor oluşu (s.17) onun iyi bir eğitim almış olduğunun göstergesidir.

Torlak Hû Kemal ve Börklüce'nin almış oldukları herhangi bir eğitimden söz edilmez. Ancak Torlak Hû Kemal'in, Şeyh Bedrettin'in dâisi, Börklüce'nin de halifesi olduğu belirtilir. (s.18) Bu da adı geçen kişilerin yine belli bir eğitim aldığını, belli bir donanıma sahip olduklarını gösterir.

Tüm bu kişilerin amacı bölüşmeci halk düzenini kurmaktır. Bu amaçları doğrultusunda, almış oldukları eğitimi, sahip oldukları donanımı, insanları etkilemek üzere kullanırlar.

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında yalnızca Levnî'nin aldığı eğitimden söz edilir.

Osmanlı Devletinde XV. yüzyıl ortalarından itibaren medrese dışında en köklü ikinci eğitim kurumu Enderun idi. Hristiyan ailelerden devşirilen değişik yaşlardaki çocuklar önce Müslüman Türk ailelerinin yanında Türkçeyi, İslâmî esasları ve adabı öğrendikten sonra acemi oğlanlar saray ve kışlalarında bedenî ve ruhî kabiliyetlerini geliştirecek dersler ve talimler görürlerdi. Buradaki belirli süredeki eğitimden sonra 'çıkma ' adıyla ayrılarak çeşitli askerî birlikler içerisine dağıtılırlar, üstün kabiliyetli olanlar ise daha yüksek seviyede eğitilmek üzere Enderun'a alınırlardı. (Öztuna, 2004)

Roman, Selanik sancağında, kente yakın köylerden birinde cereyan eden bir devşirilme hadisesi ile başlar. Devşirilen çocuklar arasında olan Levnî'nin temel eğitimi Saray-ı Âmire'nin Enderun Mektebi'nde gerçekleşir. (s.25) Zekâsı ve yeteneği ile Enderun'da kendini gösteren Levnî, Edirne Sarayı'nın nakkaşhanesine çırak olarak gönderilir, kısa sürede usta olur. (s.31)

Romanda dikkat çeken nokta, Levnî'yi, Levnî yapan şeyin aldığı eğitimden kaynaklanmayışıdır. Levnî, yeteneğiyle karakteriyle görgüsü ve alçakgönüllülüğü ile Levnî olmuştur. Asıl adı İstefaniki olan, devşirildikten sonra Abdülcelil adını alan bu kişiye sonradan takılan "Levni" ve "Çelebi" isimleri, bu durumu açıkça ortaya koyar.

Nakkaşhanede, Abdülcelil'in yeteneği, yaptığı çiçek motiflerinin gerçek gibi görünmeleri, kimi tarafından hayranlık uyandırsa da kiminin de kıskançlık duygusunu uyandırır. İçten içe Levni'yi kıskanan nakkaşın biri, Levnî'nin yeni tamamlamış olduğu bir motifin üstüne, yanlışlık adı altında boya döker ve bunu da "kâğıt üzerinden neredeyse fırlayacak kadar, kokularını salacak kadar canlı görünen çiçeklerin uğursuzluğuna" yorar. Çünkü usta nakkaşa göre böylesine gerçekçi görünmeleri geleneklere uygun değildir. Abdülcelil'in, "Çelebi" adını almasına yol açan cevabı ise şöyledir:

"'Bu küçümen boya kâsesi...' dedi nakkaş, 'Nakşetmiş olduğum çiçeklerin yerine, daha canfeza olanlarını yapmam gerektiğinden devrilmiştir. Sebep olan ustama şükran borçluyum. Boya devrilmese idi eğer, şimdi daha büyük bir helecanla daha büyük bir şevkle yapacağım tezhibe yer açılmayacak idi.'" (s.33)

Abdülcelil Çelebi'nin "dünyasının güneşi" olarak belirtilen renklerin, daha önce kimsenin bir arada kullanmadığı biçimde, onun resimlerinde yan yana oldukları kaydedilir. Çok renkli anlamına gelen "Levnî" mahlası da bu özelliğinden verilir. (s.36)

Görüldüğü gibi Levnî'nin eserlerine yansıyan, aldığı eğitimden ziyade, iç dünyası, yeteneği ve hayal gücüdür. Yukarıda verilen örneklerde de görüldüğü gibi, aldığı eğitim, yaptıklarının geleneğe ters olduğunu söyler. Aynı zamanda daha önce görülmemiş biçimde renkleri yan yana getirmesi aldığı eğitimin değil, hayal gücünün, iç dünyasının eseridir.

Rumeli Benimdi romanında yer alan 36 kahramandan yalnızca 7'sinin eğitim aldığını gözlemleriz. Ancak bu kahramanların da aldıkları eğitim hakkında detaylı bilgiler verilmez, sadece kahramanlar tanıtılırken almış oldukları tahsil de belirtilir.

Ali Bey, Abdülkadir Bey ve Osman Bey'in oğlu Nazım, medrese eğitimi alır.

Romanda, Ali Bey'in tahsiline dair yalnızca şu cümle yer alır:

"Medreseyi bitirip eve döndüğünde, babası onu evlendirmek istedi." (s.15)

Abdülkadir Bey ise, Selanik'te medrese eğitimi alır. Abdülkadir Bey'in almış olduğu tahsil de yalnız şu cümleler ile kaydedilir:

"Abdülkadir, o sırada daha Selanik'te medresedeydi, tahsili henüz bitmemişti." (s.28)

"Abdülkadir, tahsilini bitirip eve döndüğünde, babası onu sevinçle karşıladı." (s.39)

Bunların yanı sıra Abdülkadir Bey ve Osman Bey küçük yaşlarda dil eğitimi alırlar.

"Papaz, çok iyi Rumca bildiğinden, Ali Bey, olanların ondan ders almasını istiyordu. O yörede herkes Rumca konuştuğu için Köprülü beyi olacak Osman'ın da Rumca öğrenmesi gerekliydi, hatta Fransızca bile! Bu düşünceyle durup papazı selamladı ve ders konusunu konuştu. Bu karşılaşmadan bir müddet sonra dersler başladı." (s.22)

Osman Bey'in oğlu Nazım da Selanik'te medrese eğitimi alır. Nazım'ın tahsiline de yine kısaca değinilir.

"Annesi Nazım'a, 'Çiftlik işini herkes yapar, sen okumana bak.' demiş, Nazım Selanik'te okuyor diye, orada bir ev değil, bir mahalle satın almıştı." (s.197)

“Nazım, yazları medreseden eve döndüğünde, İştip’e yeni gelen kaymakamla ahbaplık ediyordu.” (s.197)

Alemdar Mustafa Paşa’nın, almış olduğu tahsil ise şöyle ifade edilir:

“Küçük yaşta Yeniçeri Ocağı’na alınmıştı. Tüm eğitimini ve inançlarını bu ocağa borçluydu. Parlak bir askerdi. Eğitimi esnasında hep birinci olduğu için kendisine “Bayraktar” anlamında “Alemdar” lakabı takılmıştı.” (s.33)

Romanda eğitim almış diğer kahramanlar ise, Rengigül ve Feleksu’dur. Ancak bu iki kahramanın aldıkları eğitim, özel eğitimdir.

Rengigül, Kur’an ve musikî eğitimi alır.

“Kalfa pek titizdi. Çocukların en iyisi kendi kızı olmalıydı. Kur’an okumayla başlayan dersler musikî ile son buluyordu. Kalfa ona bir de ut aldı. Rengül’ün çalmadığı zamanlar, öteki kızlar gibi meşk ediyordu. Aslında çalmaktan çok söylemeyi seviyordu.”

Esir pazarından alınmış olan Feleksu ise, hattat olarak yetiştirilir.

“Eğitim devresinde, kulağı iyi olmadığından meşk etmemiş, ama resme olan istidadı ona ayrıcalık sağlamıştı. Resim yapmaya önce manzara resimleri ile başladı, ne kadar dışarılara baksa, başka manzaralar görse de, o hep kendi memleketini çizerdi. Sonradan sarayın içini de resmetmeye başladı. Bir araya toplanmış kızları, ut çalanları, hamamda yıkananları, hatta haremağasını bile çizmişti. Onu hattat olarak yetiştirdiler. Hat hocası Hamit Ağa ona en iyi şekilde eğitim verdi. El yazması Kur’an sayfalarındaki tezyinat hep onun işiydi.

Burada kahramanlar, özellikle Ali Bey, Abdülkadir Bey, Osman Bey medrese eğitimi almış olmalarına rağmen, hocalık, din adamlığı veya müderrislik yapmazlar, âyanlık ve bakanlık gibi resmî görevlerde bulunurlar. Bu görevlerini yerine getirirken,

medrese bilgi ve kültürünün, onların davranışlarında nasıl tezahür ettiğini maalesef yazar vurgulamaz veya göstermez. Sadece resmî görevlerinin gerektirdiğini, resmî statü içinde yerine getirirler.

İsmet Paşa'nın Ağır Topları romanında kahramanların aldıkları eğitime dair kaydedilmiş bir bilgi bulunmasa da, kahramanlarının ekseriyetle rütbeli asker oldukları göz önüne alındığında, her birinin askerî eğitim aldıkları aşikârdır. Ancak, asker olmalarının yanı sıra farklı mesleklere sahip olan kahramanlar da vardır. Bunlardan Yüzbaşı Feyzi Çobanoğlu, tıp; Binbaşı Fehim Cezmi, baytarlık öğrenimi görmüşler; Etem Bey ise mühendislik eğitimi almıştır. Romandaki görevleri, askerliğin gerektirdiği çalışmalar olarak karşımıza çıkar.

Muhacirler romanında, Turan'ın yarıda bırakmak zorunda kaldığı Rüştiye tahsilinden kısaca söz edilir.

"Şansını zorlayarak, birkaç kere babasından dayak yeme pahasına Manastır'daki Rüştiye'ye kayıt oldu. Ancak burada bir buçuk yıl okuyabildi. Orada yatılı öğrenciler için yemekhane ve mutfak vardı. İki ayda bir kere de ağabeylerinden biri gelip Turan'ı köye getiriyor, banyo, temizlik, çamaşır ve harçlık işlerini hallediyordu. İlk yılı bitirmeden büyük ağabeyi Latif askere alınmıştı. Hüsnü ağabeyi gelip almıştı onu okul tatile girdiğinde. İkinci yıl okul açıldıktan sonra Hüsnü ağabeyinin de askere alındığını öğrendi.(s.28)

Turan'ın askere giden ağabeylerinden haber alınamayınca, Turan'ın babası Muharrem, Turan'ın okulu bırakıp, köye dönmesini ister. Bunun üzerine Turan tahsilini yarıda bırakıp, köyüne geri döner. (s.35)

İzmir (13 Eylül 1922) romanında ise, romanın aktüel zamanında yer alan kahramanı Hüseyin'in Ankara Üniversitesi'nde, Siyasal Bilgiler okuduğu bilgisi yer alır, ama bu öğreniminin romandaki göreviyle ilişkisi yoktur.

"Hüseyin Ankara'da Siyasal Bilgiler okumuştu." (s.65)

Yine romanın aktüel zamanında yer alan kahramanlarından Dr. Gürhun Atabay'ın tıp eğitimi aldığı ve okulu bitirdikten sonra Tibet'e gittiği, orada Alexandra David Neel'in izini sürerek altı yedi ay dolaştığı, hatta bir dağ manastırında kırk gün kadar zaman geçirdiği, Budist öğretiye hazırlık eğitimi aldığı, Himalayalar'da, Nepal'de, Hindistan'da iki yıla yakın dolaştığı ifade edilir. (s.37) Bunun için hipnoz seansları yapmaktadır.

İki zamanlı bir roman olan *İzmir (13 Eylül 1922)* romanında Dr. Gürhun Atabay, Işık Kansoy'a yaptığı hipnoz terapileri ile romanın mazisine geçişi sağlar.

İncelediğimiz romanlarımızda, kahramanlarımızın almış oldukları eğitim çoğunlukla kahramanlar tanıtılırken gelişigüzel belirtilir. Bu eğitimlerin kahramanlar ve hadiseler üzerinde pek etkili olduğu söylenemez. Ancak kimi romanda kahramanların almış oldukları eğitimler alenen verilmese de kahramanların konuşmaları, tavırları onların belli bir donanım ve eğitim seviyesinde olduklarını gösterir.

4.5. Mesleklerine Göre Kahramanlar

Bu bölümde, inceleme konumuz olan romanlarda yazarların hangi meslekten kişileri seçtikleri, kahramanların meslekî yetkinlikleri üzerinde durulacak ve bunu yaparken yine vak'a kronolojisi esas alınacaktır.

4.5.1. Yönetici

4.5.1.1. Padişah, İmparator, Sultan, Han, Kral, Şehzade

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar romanında **Yıldırım Bayezid,** Ankara Savaşı'nda yenilerek imparator **Timur**'a esir düşen bir padişahtır. Timur'un niyeti Yıldırım Bayezid'e zarar vermek ya da öldürmek değil, onu kendi himayesine alıp, topraklarına katmak istediği Çin'i birlikte fethetmektir. Çünkü Timur'a göre Yıldırım Bayezid büyük bir komutan ve iyi bir devlet yöneticisidir.

"Onun büyük bir komutan olduğunu, bugüne kadar örneği görülmemiş bir büyüklükte bir devlet kurduğunu unutma. Bizim, ona değer verişimiz sadece bu özelliklerinden dolayı değil, bizim olmak isteyip de olamadığımız çok şey var onda. Devlet nedir, nasıl yönetilir? Kalıcılık nedir, nasıl ayakta kalınır? Bütün bunları Bayezid'den başka kim gösterebilir bize?" (s.188-189)

Bayezid'i esir edişinin ardından Bursa (s.43-44) ile İzmir'i (s. 187-201) işgal eden ve büyük bir zafer kazanacağı düşüncesi ile Osmanlı topraklarına gelen Timur, torununun ölümü üzerine büyük bir yasla geldiği yere döner. (s.257)

Romanda Yıldırım Bayezid, savaşı kaybetmiş olmasına sultanlığından ve gururundan taviz vermeyen, boyun eğmeyen bir padişah olarak canlandırılır. Timur ise savaş meydanında malup ettiği Yıldırım'ı ezmeyen, saygı gösteren bir hükümdar olarak karşımıza çıkar.

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar romanında, Yıldırım Bayezid'in oğullarından **Süleyman Çelebi,** Ankara Savaşı'nda, Anadolu Birlikleri Komutanı, **Musa Çelebi**, Akıncı Birlikleri Komutanı; **Mehmed Çelebi,** Osmanlı Yedek Kuvvetleri Komutanı; **İsa Çelebi** ve **Mustafa Çelebi**, kurmay olarak karşımıza çıkar. Savaşı kaybedeceklerini anlayan Süleyman Çelebi, askerleriyle savaş alanından uzaklaşır, Mustafa Çelebi, Timur'a teslim olur, İsa Çelebi ise, Ankara Kalesi'ne çekilir. (s.8)

Romanın geri planında olan Bayezid'in çocuklarının görevleri ve savaş esnasında yaşadıkları şu şekilde yer alır:

"Yıldırım Bayezid'in karargâhı çökmüş, kurmaylığını yapan oğulları **Mustafa Çelebi** ile **İsa Çelebi**, atlarına atlayıp, her biri bir tarafa gitmişti. Yıldırım Bayezid'in oğullarından **Musa Çelebi**, savaş alanındaydı. Musa Çelebi, akıncı birliklerini toparlamayı başarmış, babasının yakınlarında çarpışmaya devam ediyordu. Timur, Anadolu birlikleri komutanı **Süleyman Çelebi**'nin bir avuç askeriyle kuzeydoğudaki tepeleri aşıp savaş alanından uzaklaştığından, **Mustafa Çelebi**'nin teslim

olduğundan, İsa Çelebi'nin küçük bir birliğin başında çarpışarak Ankara Kalesi'ne doğru çekildiğinden haberdardı." (s.8)

Timur'un oğullarından **Miranşah**, Timur Ordusu'nun Sağ Kuvvetler Komutanı; **Şahruh Halil,** Sol Kuvvetler Komutanı; Timur'un torunu **Mehmed Mirza,** Doğu Ordusu Komutanı, ayrıca imparatorluğun, Timur'dan sonraki yöneticisi, olarak karşımıza çıkar. (s.9) Diğer torunu Ebu Bekir Mirza da Timur Ordusu komutanlarından biridir. (s.35

Osmanlı Paşası Yusuf'un (Pîrî Reis) kuşatmaya giderken, bir düşün peşine takılıp "Karanlık Deniz"de yaptığı gerçeküstü yolculuğu işleyen *Pîrî* romanında, Yusuf'un ölüm fermanını veren, ismi verilmeyen ve romanın oldukça geri planında olan bir "Sultan" ile karşılaşırız. Tarihî hadiselerden yola çıkarak, bu padişahın **Kanunî Sultan Süleyman** olduğunu söylememiz mümkündür.

"Ulak onlara, Sultan'ın fermanını, efendimizin fermanıdır Paşam, diyerek ulaştırınca, kim bilir, gülmüşler keyifle." (s.113)

Börklüce romanında Padişah olarak karşımıza çıkan **I. Mehmed**, romanda etkin olmayan bir konumdadır.

Romanın bazı kısımlarında (s.17-19) yalnızca adı zikredilen I. Mehmed, Şeyh Bedreddin İsyanı'nın bastırılması talimatını verdiği kısımda Timurtaş Paşazâde Ali Bey'e gönderdiği mektubu (s.110) ile romana dâhil olurken, yalnızca romanın sonunda, Şeyh Bedreddin'in idam edilmesi hadisesinde, tam anlamıyla roman kahramanı olarak karşımıza çıkar. (s.252-256)

IV. Mehmed, ele alındığı *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında geri plandadır. Henüz altı yaşındayken saltanatı devralmış, Darüsaade ağasının kucağında Babüsaade önüne getirilerek tahta oturtulan, otuz dokuz yıllık saltanatında en çok avcılığı ile iz bırakan padişah olarak romanda yer alır. (s.23)

II. Mustafa *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında geri planda kalmış kişilerden biridir. Gülnuş Sultan ile ilgili malumat verilirken, o sırada II. Mustafa'nın tahta geçtiği kaydedilir.

"Büyük oğlu Mustafa'nın tahta geçmesiyle Valide Sultan olan Gülnuş Sultan, alışılmamışları yapmasıyla tanınıyordu." (s.30)

Sultan III. Ahmed, *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında saltanatının on ikinci yılında iken karşımıza çıkan bir padişahtır. Tahta çıkarken annesine verdiği bir sözün gereği olarak onun bir dediğini iki etmemiştir. (s.37) Lady Montagu'ya göre, yakışıklı bir insandır. (s.52) Levnî ile III. Ahmed'in sohbetlerinden, onu sultan değil, sıradan bir insan olarak görürüz. Ayrıca sultanın daha çok insanî yanları, zaafları, zayıflıkları, kederi, sevinçleri, yani beşerî yönleri ortaya çıkarılır. III. Ahmed'in anlattığına göre padişah, zaman zaman tebdil-i kıyafetle İstanbul'da dolaşır. Kâğıthane eğlencelerinde şerefine düzenlenen cirit oyunları, at koşuları ve pehlivan güreşleri düzenlendiğini söyler. (s.73) İfade edildiğine göre III. Ahmed, geniş ufukludur vb.

I. Mahmud Han, *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında**,** isyancılar tarafından tahttan indirilen III. Selim'in yerine tahta geçirilir. Osmanlı'nın yirmi dördüncü padişahı ve III. Ahmed'in yeğenidir. Amcası III. Ahmed gibi yenilik yanlısı bir padişahtır. Devir teslim sırasında III. Ahmed, yeğeni II. Mahmud'a öğüt ve tavsiyelerde bulunur. Bu devir teslim sahnesi, romanda "Osmanlı tarihinde düşmanlıktan arınmış ilk taht devri" olarak kaydedilir. (s.322)

Sultan I. Mahmud, padişahlığının ilk günlerinde, kendisini tahta çıkaran isyancıların isteklerini yerine getirmek zorunda kalır. Sultan III. Ahmed devrinde yapılmış olan köşk ve konakların çoğu isyancıların istekleri sonucu yakılıp yıkılır. I. Mahmud, yalnızca amcası III. Ahmed'in yaptırmış olduğu Sultan Ahmed Çeşmesi'nin yok edilmesini önleyebilir. (s.323**)**

III. Selim, *Rumeli Benimdi* romanında hem devlet idaresinde hem de musikide başarı göstermiş, birçok yeniliği gerçekleştirmiş bir padişah olarak karşımıza çıkar. **IV. Mustafa**'nın emriyle gerçekleşen Kabakçı Mustafa İsyanı neticesinde, III. Selim tahttan indirilir ve yerine amcasının oğlu olan IV. Mustafa getirilir. III. Selim'in tahttan indirilmesi üzerine, âyanlarla anlaştığı gibi İstanbul'u işgal etmek ve III. Selim'i tekrar tahta geçirmek üzere yetmiş bin kişilik Tuna Ordu'nun başına geçip payitahta yürür. Bu sırada IV. Mustafa, III. Selim'i öldürtür. Alemdar Mustafa Paşa, III. Selim'i kurtaramasa da IV. Mustafa'yı tahttan indirerek yerine Şehzade Mahmut'u tahta çıkarır.

Sultan II. Mahmut, *Rumeli Benimdi romanında,* 23 yaşında iken tahta çıkan, III. Selim gibi sanatçı bir kişiliğe sahipti. III. Selim'in yenilikçi hareketini kendine rehber, IV. Mustafa'nın hatalarından kendine ders alan bir padişah, iyi bir bestekâr, Adlî mahlasını kullanan şair ve hattat olarak karşımıza çıkar. (s.85)

Yunanistan kralı, **Kral Konstantin,** *İsmet Paşa'nın Ağır Topları* romanının başlarında karşımıza çıkar ve yalnızca Kütahya'nın alındığında Alaşehir'de olduğu ve haberi almasının üzerine Kütahya'ya doğru yola çıktığı kaydedilir. (s.9)

İzmir 13 Eylül 1922 romanında ise, **Sultan II. Mahmud,** Yunan İsyanı'nı kuvvetli bir şekilde bastıran, Rum Patriği Grerios'u Fener'deki Patrikhane'nin kapısına astırıp, cesedini üç gün sallandıran ve sonrasında da ayağına taş bağlatıp Haliç'te denize attıran padişah olarak karşımıza çıkar.

I. Abdülhamid, *İzmir 13 Eylül 1922* romanında, Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra çarın sürekli kışkırttığı, ayaklanmalarla Osmanlı'yı arkadan vuran ve bağımsız bir devlet isteyen Ermenilere taviz vermeyen bir padişah olarak romanda yer alır. (s.83) **II. Abdülhamid** ise**,** 23 Temmuz 1908'de, üzerindeki baskılardan iyice bunalan, askerî bir cunta hareketi düzenleyen ve kendilerine Jön Türk adını veren bir grup devrimciye boyun eğip, anayasayı kabul eden bir padişah olarak karşımıza çıkar

4.5.1.2. Sadrazam, Vezir, Paşa

Börklüce romanında **Bayezid Paşa**, Sultan Mehmed'in Amasya'daki Sancak Beyliği yıllarında hizmetine girer. Bayezid Paşa, Çelebi Mehmed'in oradaki eğitmeni, lâlâsı olduktan sonra hiç onun yanından ayrılmaz, ona hizmette bulunmayı ömrünün sonuna kadar bağlılıkla sürdürür. (s.174-175) Bayezid Paşa'nın, Fetret Devri sonunda Çelebi Mehmet, Edirne'de tahta oturduğunda "artık yaşını başını almış, çok deneyimli bir devlet adamı" olduğu, Sultan Mehmet'in "onun bir dediğini iki etmediği" belirtilir. (s.175) Aynı zamanda Karamanoğlu üzerine girişilen bir seferde göstermiş olduğu yarardan dolayı, kendisine üzerinde bulundurduğu "birinci vezirliğin yanı sıra töreye aykırı olarak, beylerbeyi rütbe ve yetkisi de verilir. (s.176)

Bayezid Paşa, İskender Bey ve Timurtaş Paşazâde Ali Bey'in, Bedrettin'e yenilgisinden sonra ordunun başına geçerek, Bedreddincilere karşı sefere çıkar. Bedrettincileri yenilgiye uğratarak, Börklüce Mustafa, Torlak Hû Kemal'i yakalatarak astırır. Bu bakımdan başarılı bir devlet adamıdır.

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında, Sultan III. Ahmed'in pek sevip, değer verdiği damadı ve sadrazamı olarak karşımıza çıkar. Eğlence ve şenlikleri ile anılan bu dönemde, İbrahim Paşa'nın düzenlediği Kâğıthane (s.73) ve Çırağan Şenlikleri (s.89, 97) döneme damgasını vurur. Yenilikçi bir sadrazam olan İbrahim Paşa, romanda bu özelliği ile kendisini gösterir.

Kuva-yı Milliyeci Hatice romanında **Sadrazam Damat Ferit Paşa**'nın yalnızca bir konuşma esnasında adı zikredilir. (s.74)

"Sadrazam Damat Ferit de birçoğu gibi maşaları haline gelmiştir. Damat Ferit, anlaşılmalıdır ki ulusun, devletin çıkarlarını kollamak yerine canını ve saltanatını kurtarma derdindedir." (s.74)

Rumeli Benimdi'de **Çelebi Mustafa Paşa,** Alemdar Mustafa Paşa tarafından mührü elinden alınmış ve oldukça geri planda kalmış bir sadrazam olarak karşımıza çıkar.

(s.83) III. Selim'in tahttan indirilmesi üzerine, onu kurtarmak için Tuna Ordusu ile payitahta yürüyen Alemdar Mustafa Paşa, III. Selim'i kurtaramasa da Sultan II. Mahmud'u tahta çıkarmayı başarır. Bu hadisenin ardından Sultan II. Mahmud tarafından sadrazamlık görevine getirilir. (s.87)

4.5.1.3. Vali, Beylerbeyi, Sancak Beyi, Kale Komutanı, Âyan, Belediye Başkanı (Eyalet-Taşra Yöneticileri)

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar'da, Yıldırım Bayezid'in kaçırılma planında yer alan **Yahya Paşa,** savaşa katılmadan önce Kale Beyi olarak görev yapan bir kişi olarak karşımıza çıkar. Romanda geri planda olan **Firuz Paşa,** romanda savaştan sonra Rumeli Beylerbeyi görevine getirilecek olan kişi olarak karşımıza çıkar. Ancak o da esir düşenlerden biri olur.

Börklüce romanında İskender Bey, İzmir Sancak Beyi olarak anılır. Ancak başında bulunduğu sancak Aydın Sancağı'dır. Bedreddincilerin yaptıkları hadiseleri bildirmesi üzerine sadrazam Bayezid Paşa tarafından gerekli bilgilerin toplanması ve alınacak tedbirin bulunması ile görevlendirilir. (s.86)

Yakup Bey'in yeğeni olan İlyas Bey, Osmanlı hizmetinde olan, Ayasluğ (Selçuk) Kale'sinin dizdarıdır.

Saruhan Sancak Beyi olan Timurtaş Paşazâde Ali Bey, İskender Bey'in yenilgisinin ardından, Çelebi Mehmed tarafından Bedreddinciler üzerine sefere gönderilen kişi olarak karşımıza çıkar. (s.110)

I. Mehmed'in oğlu olan Şehzade Murat, Sadrazam Bayezid Paşa ile sefere çıkan, ancak savaşa katkısı kendi Sancak Beyliği'nin askerlerini getirmekten ibaret olan Rûmiye-i Suğra Sancak Beyi olarak karşımıza çıkar. (s.173)

Kubat Paşa, *Pîri* romanında oldukça geri planda olan ve yalnızca adı zikredilen kişiler arasındadır. Her ne kadar romanda belirtilmemişse de, romandaki hadiselerin

cereyan ettiği zamanda Basra valisidir. **Mehmet Paşa** da romanda geri planda olan ve yalnızca adı zikredilen kişiler arasındadır. Yine, romanda belirtilmese de o dönemde Mısır beylerbeyi olduğu bilinmektedir.

Dimitri Kantemiroğlu, *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında Boğdan voyvodası iken, 1711 yılında cereyan eden Prut Muharebesi'nde Ruslara yardım ederek Osmanlı'ya ihanet ederek ve Rusya'ya kaçan eski Boğdan voyvodası olarak karşımıza çıkar.

Kuva-yı Milliyeci Hatice'de **Fuat Dıblan** Adana Belediye Başkanıdır. (153)

Rumeli bir âyan ailesinin yaşamını ve başından geçen hadiseleri konu alan *Rumeli Benimdi* romanında, **Kör Ali Bey**, İştip; **Osman Bey,** Köprülü; **İsmail Bey** ise Rusçuk âyanıdır. İsmail Bey'in ölümünün ardından yerine damadı ve yardımcısı **Alemdar Mustafa Paşa,** Rusçuk'a âyan olarak görevlendirilir. Alemdar Mustafa Paşa, aynı romanda dört farklı görevle karşımıza çıkar:

İlk olarak Rusçuk âyan yardımcısı olarak tanıdığımız Alemdar Mustafa Paşa, sonra sırasıyla Rusçuk âyanı, Silistre valisi ve son olarak da sadrazam olarak görevlendirilir. Zira İstanbul'daki isyan üzerine Alemdar Mustafa Paşa, III. Selim'i isyancıların elinden kurtarmak gibi önemli bir düşünce ile kurmuş olduğu Tuna Ordusu ile beraber İstanbul'a gelmiştir. Bakıma o, devleti, içinde bulunduğu badireden kurtarmak isteyen bir devlet adamıdır, ama bunda başarılı olamaz, üstelik hayatını kaybeder. Rusçuk âyan yardımcılığından önce de Hazelgrad âyanı olarak görev yaptığı kaydedilir.

İsmet Paşa'nın Ağır Topları romanında yer alan kahramanlardan **Haydar Bey,** Konya valisidir. (s.154) Konya'daki isyan hadisesi ile ortaya çıkar. İsyancılarla adamları ile beraber bizzat mücadele eder. (s.155) Dolayısıyla Millî Mücadele taraftarı bir yönetici olarak romanda yer alır.

4.5.2. Kadı, İmam, Din Görevlisi

Romanın başkişisi olan **Börklüce Mustafa**, mehdilik iddiasında olan ve zaman zaman içine dolan esintilerin, gördüğü düşlerinin kendisine Tanrı tarafından gösterildiğine içtenlikle inanan bir Alevi Türkmen babasıdır. (s.8) Şehzade Mustafa döneminde Şeyh Bedreddin kazasker iken, onun kethüdası olarak görev yapan (s.11) Börklüce Mustafa (Dede Sultan), "gönül âleminde Tanrı katına uçarak" Şeyh Bedreddin'den aldığı "ayaklanmayı başlatın" (s.25) talimatı ile Şeyh Bedreddin İsyanı'nı başlatan kişidir.

Şeyh Bedreddin, eşit bir toplum düzeni kurmak için Osmanlı tahtına geçebilmek ve orada kalabilmek için de halk yığınlarını kazanmak amacıyla Bâtınîliği savunan ve kullanan, (s.10) Edirne'de zâviye kuran (s.17) bir tarikat lideri olarak karşımıza çıkar. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Şehzade Mustafa, Edirne'de kendi hükümetini kurduğunda Şeyh Bedreddin'e kazaskerlik görevini verir. (s.11)

Torlak Hu Kemal, Bedreddinciliğin yanı sıra Kalenderî Tarikat'ına bağlı olan Torlaklardan ve Börklüce Mustafa'yı pîr sayan ve Börklüce tarafından daîlikle görevlendirilen bir derviş olarak karşımıza çıkar. (s.19)

Aynı zamanda Şeyh Bedreddin'in dayısı olan **Abdal İsa,** İstanbul'da, patrikhanede eğitim görmüş, (s.13) bir zaman papazlık yapmış (s.16) ve yeğeni Şeyh Bedreddin ile aynı inancı paylaştığını anlayınca Hrisyanlık'tan vazgeçip, Şeyh Bedreddin'in Edirne'de kurduğu zaviyede derviş çilesini tamamlayarak dede olan bir kişi olarak karşımıza çıkar. (s.17)

Ayasluğ kadısı olan **Abdüssamet Efendi**, herkesten haraç alan, para karşılığında usulsüz işler yapan bir kadı olarak romanda yer alır. (s.74)

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında **Zülalîzade Hasan Efendi,** karısı Mehtabe ile aşk yaşayan İbrahim Paşa tarafından görevine son verilen İstanbul eski kadısıdır. (s.317) Görevine son verilmesini hazmedemeyen Zülalîzade Hasan

Efendi'nin karısı Mehtabe ile İbrahim Paşa'nın aşk maceralarına dair kulağına gelen söylentiler, isyancılarla el altından iş birliği yapmasına yol açar ve böylece Zülalîzade, İbrahim Paşa'nın sonunu hazırlayanların başında gelir. (s.317)

Kuva-yı Milliyeci Hatice romanında konuşmalar esnasında Kuva-yı Milliye aleyhine fetva yayınlayan Şeyhülislam **Dürrizade Abdullah** (s.76) ile büyük bir din adamı olarak zikredilen ve yayımlanan fetvayı Kuva-yı Milliyecilere bildiren Ankara Müftüsü **Mehmet Rıfat Efendi**'nin (s.76) adı geçer.

*Rumeli Benimdi'*de **Nuri Efendi,** son derece geri kalmış ve romanda yer alan başka bir kişi ile ilgili bilgi verilirken yalnızca adı zikredilen saray imamıdır.

İzmir 13 Eylül 1922 romanında, **Gregorios** idam edilen Rum Patriği'dir. (s.57) Yine aynı romanda İzmir Rum Ortodoks Kilisesi Metropoliti **Hrisostomos,** Kutsal Cumartesi töreninde karşımıza çıkar. (s.125)

4.5.3. Asker, Polis

Börklüce romanında yer alan **Barbas Grigoros,** Börklüce Mustafa'nın kurduğu balıkçılar ve gemiciler loncasının başıdır. (s.30) Bir kayığı vardır ve Börklüce Mustafa ile Abdal İsa'nın ulaşımını sağlar ve aynı zamanda Börklüce Mustafa'nın oluşturduğu "onbaşılar, yüzbaşılar, binbaşılar örgütlenmesinin" içinde yer alan üç binbaşıdan biridir. (s.33)

*Zafer Vaat Etmeyen Topraklar'*da Mehmed Çelebi'nin akıncı komutanlarından biri olan **Mihaloğlu Mehmet,** "ikili oynamak alışkanlığı" sonucunda Sultan Mehmed ile ters düşerek, Şeyh Bedreddin'in yanına kaçan, ancak sonrasında Sultan Mehmed'e kendini affettirme umudu ile Elvan Bey'e mektup yazan ve Şeyh Bedreddin'i tuzağa düşürerek, yakalanmasına sebep olan kişi olarak romanda yer alır. Ancak her ne kadar Şeyh Bedreddin'in yakalanmasına sebep olsa da kurup uyguladığı düzenin kendisine sağlayacağını umduğu ödülü alamaz ve Mihaloğlu Mehmet, Tokat

Kalesi'nin Bidevi Çardak denen ve önemli kişilerin mahpus tutulduğu bölüme koyulur. (s.252-253)

Mahmud Han, Timur Ordusu içinde Cengiz Han soyundan gelen tek komutan ve aynı zamanda Çağatay Ordusu Komutanı olarak karşımıza çıkar. Kendisini imparatorluğun gerçek sahibi olarak gören Mahmud Han, imparatorluğun hırsızlıkla elinden alındığını düşünür. (s.242) İmparatorluğu yeniden ele geçirmek için Timur İzmir Kuşatması'nda iken ilk olarak Yıldırım Bayezid ve Ahmed Kâhya'yı kaçıran Mahmud Han, Ahmed Kâhya'yı öldürür, Bayezid'i zincire bağlayarak, onu ölüme terk eder. Bunu ihanet sayan Timur'un torunu Mehmed Mirza Mahmud Han ile çatışmaya girer ve Mehmed Mirza, Mahmud Han tarafından öldürülür. Torununu Mahmud Han'ın öldürdüğünü öğrenen Timur da Mahmud Han'ı öldürür. (s.258)

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında **Kel Mehmed,** Yeniçeri ağasıdır. Patrona Halil İsyanı'nda zorbaları kışkırtan kişiler arasında yer alır. (s.317) **Patrona Halil,** 17. Bölükte yer alır. 1730 yılında, sonra kendi adını alacak olan ayaklanmayı başlatır. (s.317) Dolayısıyla her ikisi de tarihte önemli bir yer alan isyanın hazırlayıp, başlatıcıları olarak, eserde yerini bulur. Ama yazar, bunların faaliyetlerini derinlemesine irdelemez.

Can Yoldaşları, romanında **Avni Bey** Osmanlı Ordusunda yer alan bir teğmendir. Sırp Milliyetçi Ordusu ile savaşmak üzere Kuzey Kosova'daki cepheye gönderilen birliğin başında yer alır. 1 Ocak 1910 yılında Priştina'ya asker ve ikmal konvoyunu götürmek için yola çıkan Teğmen Avni, 3 Ocak 1910 tarihinde Priştina'daki Osmanlı güçlerine katılır. 15 Ocak'ta Sırp Milliyetçileri ve Osmanlı arasında muharebe olur ve Sırp Ordusu'nun bir süvari birliği imha edilir, Osmanlı Ordusu ise epey kayıp verir. Osmanlı Ordusu Makedonya'ya doğru geri çekilirken, Sırp Ordusu da Güney Sırbistan'a çekilmeleri doğrultusunda emir alır. Bu sırada kafile yine bir Sırp saldırısına uğrar, büyük kayıplar verir, ancak sonunda Üsküp'e varır. (s.105-164) 17 Ocak'ta Yeniova'da üç Sırp askeri ile yaşanan çatışmada Teğmen Avni yaralanır, Burhan'ın babası Mehmet Ali ölür ve 19 Ocak'ta Burhan ve Teğmen Avni Üsküp'e giderler. Teğmen Avni tedavi edilmek üzere hastaneye yatırılır (s.200) ve taburcu olduktan sonra eşi ve çocuğuyla birlikte İzmit'e yerleşirler. (s.223)

Cemal, çalışkan ve saygılı bir emir eridir**.** Üç yıldır askerdir ve askerliğinin iki yılı Balkanlar'da geçmiştir. (s.13) Teğmen Avni cepheye gittiğinde eşi Bedia Hanım'ı Cemal'e emanet etmiş, Cemal de Üsküp yolculuğu boyunca Bedia Hanım'a refakat etmiştir.

Albay Hüsnü, Levazım Birlik Kumandanıdır**.** Romanın yalnızca başlangıcında, Teğmen Avni'ye görevini bildirdiği sırada karşımıza çıkan Albay Hüsnü'ye romanda bir daha rastlanmaz.

Hüseyin'in, Osmanlı cephesinde savaşırken şehit düşen bir asker olduğu belirtilir.

Teğmen Mihailoviç, Sırbistan Milliyetçi Ordusu'nda teğmen, Türk köylerine saldırı düzenleyip, Türkleri öldürmeyi, kadınlara tecavüz etmeyi zevk ve eğlence haline getirmiş biridir. Mihailoviç, Komutan Karayeviç'in mektupla bildirdiği "geri çekilin" emrine itaat etmeyerek Graçanitza ve Priştina'ya saldırılar düzenler. Bunun üzerine yetkileri elinden alınır ve tutuklanır. (s.189)

Komutan Karayeviç, Sırp Milliyetçi Ordusu'nun komutanıdır. Romanın başında, Burhan'a Osmanlı savunması hakkında gizli görevini, (s.24) Burhan'ın gizli görev sonucunda tuttuğu raporu bildirdiği esnada (s.83-84) ve romanın sonlarına doğru Teğmen Mihailoviç'e geri çekilmeleri için yazdığı mektubuyla yer alır. (s.173)

Burhan, Sırp Milliyetçi Ordusu'nda yer alan bir askerdir. Osmanlı firarilerinin kız arkadaşına tecavüz etmesi ve onu öldürmesi sonucunda öfkelenerek Sırp Milliyetçi Ordusu'na katılan Burhan, katıldığı ordunun tamamının Osmanlı firarilerinden farksız, hatta daha kötü olduğunu görür. O ordu içinde bulunuşunun sıkıntısı fazlasıyla yaşadığı sırada kendi isteği ile Osmanlı cephesinde görev alan babasıyla karşılaşır. Burhan, babasına Sırp Milliyetçi Ordusu ile ilgili, savaşın seyrini değiştirecek bilgiler verir. Savaş bittikten sonra Teğmen Avni ile Üsküp'e giden Burhan, Osmanlı askerleri tarafından tanınıp yakalanır ve idam cezasına çarptırılır. Ancak Teğmen Avni'nin yaptığı ve ne olduğu açıklanmayan bir planla ölümden kurtulur.

Albay Mahmut, ise, 3. Alay komutandır. Cephe deneyimi olmayan yeni komutanın Sultan'ın haremindeki nüfuzlu cariyelerden birinin akrabası olduğu için orduda hızlı bir biçimde yükseldiği söylenir. (s.38)

Şahıs kadrosunun tamamının asker olduğu *Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale* romanında, **Hasan,** 71 no'lu geminin kan pıhtısı temizleme eridir. (s.10) **Kıdemli yüzbaşı Şevki Bey,** (Seddülbahir) kale komutanı,.(s.14) **Cevdet Bey,** Seddülbahir Kalesi'ne yapılan saldırıda, gözünden vurularak şehit olan üsteğmendir. (s.14) Takım komutanlarından biri olan **Hasan Pala**, üsteğmendir. (s.15) Seddülbahir Kalesi'nde bulunan **Rıza** Teğmen, **Eşref** ise üsteğmendir. (s.15) **Esat Paşa,** Kolordu, **Cevat Paşa** ise, Müstahkem Mevkii Komutanıdır. (s.20)

Deniz Binbaşı **Nazmi Bey** ile Kıdemli Yüzbaşı **Hakkı Bey,** Nusret Gemisi'nin komutanlarıdır. (s.21)

Amiral De Robeck, Müttefik Donanma Komutanı'dır. Quenn Elizabeth adlı İngiliz gemisinden Birleşik Filo'yu yönetir. (s.26) **Üsteğmen Mevsuf,** gözetleme subayı, **Yüzbaşı Hasan** Batarya Komutanı'dır. (s.27) Diyarbakırlı **Osman** ve Bandırmalı **Mahir** (s.28) ile fırıncı olarak geldiği askerde telefoncu olarak Dardanos Bataryası'nda görev yapan **Ali Efendi,** (s.41) er olarak karşımıza çıkan kişilerdir. Kendi tabyasında bulunan tüm arkadaşlarının şehit edilmesi üzerine iki yüz yetmiş kilodan fazla ağırlığı olan mermiyi tek başına topa sürerek Ocean gemisine fırlatan **Koca Seyit,** onbaşıdır. (s.33) **General Birdwood** ve **General Hamilton** ANZAC komutanları, (s.53) **Yarbay Wossdl** ve **Yarbay Hans** Alman komutanlar, **Liman von Sanders** Alman General olarak karşımıza çıkan şahsiyetlerdir. (s.54)

Ezineli Yahya Çavuş, Yozgatlı Durmuşoğlu Veli, Simavlı Hasip, Bayramiçli Eyüp Sabri, Dereobalı Ali ve Yılmaz lakaplı Hüseyin, Aziziye Tabyası'nda görev yapan askerlerdir. (s.56-63) **Mustafa Asım Bey,** 57. Alay üsteğmenlerinden biridir ve İngiliz subayı **L. J. Woiterse** tarafından şehit edilir. **Hüseyin Avni Bey,** 57. Alay Komutanıdır. **Mehmet Çavuş**, **Bigalı Rıza, Abdiağalı Rıza, Erzurumlu Hasan Çavuş** ve **Hınıslı Ramazan Çavuş, Ispartalı Raif**, **Muğlalı Mustafa Çavuş, Osman, Dereobalı Ali Çavuş** ve **Hüseyin Onbaşı** Çanakkale Savaşları'nda yer alan

askerlerimiz arasında yer alır. Bu kahramanlar sadece isimleri ile anılır ve görevleri hakkında kısa bilgiler verilir.

Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale romanında yarbay olarak karşımıza çıkan **Mustafa Kemal** (s.75), *İsmet Paşa'nın Ağır Topları*'nda başkomutan, (*İzmir 13 Eylül 1922)* romanında, Kuva-yı Milliye Ordusu'nu ve Meclisi kuran, İzmir'i alan bir paşa olarak karşımıza çıkar.

Kuva-yı Milliyeci Hatice romanında, **Sinan Tekelioğlu,** Çukurova Bölgesi Millî Güçler Komutanı, **Hamdi Çavuş,** Damlama Karakol Komutanıdır. (s.47) **Cevdet,** çavuş (s.48), **Cemal Efe** İstihkâm Teğmenidir. (s.51) **Menil** ise, Fransız Tabur Komutanıdır. (s.43)

Abdurrahman Kâhya, Gülekli Kemal Şahin, Mustafa Tekelioğlu, Cin Osman, Koca Bucaklı Hasan Ağa, Adil Ağa, Mulla Nasuh, İbrahim Kaya, Mulla Kerim, Tekeli Emin, Mehmet Deli Ağa, Mulla Hasan (s.48) **Adil Efe** (s.50), **Gülekli Lütfü** (s.52), **Abdurrahman** (s.52),milisleri ile birlikte Milli Kuvvetlere katılanların başında yer alırlar. **Lebel** Fransız taburunda görev yapan bir yüzbaşıdır. (s.59)

Kâhya Mehmet Ağa (s.60), **Halim Ağa** (s.60), **Yusuf Efendi** (s.62), **Kasım Hoca** (s.69), **Emin Polat** (s.92), **Adil Bey** (s.92), **Reşit Bey** (s.94), **Aktaşlı Ali** (s.148), **Kamber Bey** (s.151), **Cumali Nebioğlu** (s.154) Milli Kuvvetlere katılan kişiler arasındadır. Milli Kuvvetlere katılan kişilerin tamamı, Millî Kuvvetlere katılırken beraberinde milisler getirmişler ve getirdikleri milisleri komuta etmişlerdir.

Mümtaz, yarbay (s.59), **Mehmet Avni**, yüzbaşı (s.62), **Karaafet,** Teğmen (s.64), **Sefer,** teğmen (s.85), **Seyfi,** teğmen (s.85), **Mehmet Avni,** yüzbaşı (s.88), **Nazım,** albaydır. (s.93) **Pommier,** Fransız taburunda bir yarbay olarak karşımıza çıkar. Kelebek İstasyonu'ndaki Fransız Birliği'nin başındadır. (s.96)

Hikmet, teğmen (s.105), **Arif Bey,** yarbaydır. (s.149) **Hasan Basri Bey**, Pozantı'da konuşlandırılan Milli Güçlerin başında bulunur.(s.150) **Cemil Cahit Bey,** Müdafaa-i

Vatan Müfreze Komutanı, **Mehmet Bey** Kumdere Grup Komutanı (s.151), **Rıfat Bey** Çakıt Grup Komutanı, **Hasan Akıncı,** Karaisalı Jandarma Komutanı (s.158) **Derviş Efendi** ve **Emin Efendi** ise, teğmendir. İkinci Kavaklıhan Savaşı'ndaki başarılarından dolayı savaştan sonra **Derviş Efendi** ve **Emin Efendi**'ye üsteğmenlik rütbesi verilir. (s.157)

Sami Bey Belemedik'in başkomiseridir. İncelediğimiz romanlar içerisinde bu mesleğe mensup tek kişidir. (s. 153)

İsmet Paşa'nın Ağır Topları romanında yer alan kahramanlar ekseriyetle askerdir. **Feyzi Çobanoğlu,** tabip yüzbaşı; **Asım**, asteğmen; **Fehim Cezmi**; baytar binbaşı; **Aka Tali**, binbaşı; **Babamoğlu Beşir,** teğmen; **Gudas Lissandros**, binbaşı; **Çuroyanis,** albay; **Nurettin Paşa**, Kolordu Komutanı; **Fevzi Paşa,** mareşal; **İsmet Paşa** tümgeneral; **Derviş Bey** kurmay binbaşı; **Refet Bey,** albay; **Populas**, general; **Yusuf İzzet Paşa**, grup komutanı; Selahattin Adil Bey, albay; Teotakis, teğmen; **Kemalettin Sami,** albay; **Kondülüs**, generaldir.

4.5.4. Öğretmen

Muhacirler Bitmeyen Göç romanında adı geçen **Sabri Aslan**, on iki sene görev yapmış bir öğretmendir. (s.144) Yine aynı romanda muhacir ailenin akrabası olan **Dilaver Deniz,** o yıllarda İstanbul'da öğretmenlik yapmaktadır.(s.227)

4.5.5. Hekim, Hemşire

*Zafer Vaat Etmeyen Topraklar'*da yer alan **Hekimbaşı Kudreddin,** Timur'un duruşundan anlamlar çıkarmakta ustalaşan, kısa boylu toparlak bir adamdır. Çok az konuşmasıyla ünlüdür, hatta çoğu kez hiç konuşmamasıyla. Tanrı'nın kendisine bağışladığı sağaltım mucizesini tıp bilimiyle genişletmiştir. Kırgız Türklerindendir. Kalıtsal sağaltım şansını iyi kullanmış, baş ve mide ağrılarından yakınan Timur'un hekimlerinin arasına katılmayı başardıktan yıllar sonra hekimbaşı unvanını almış bir hekim olarak karşımıza çıkar. (s.13-14)

Can Yoldaşları romanında yer alan ve tarihî olup olmadıklarını tespit edemediğimiz kişilerden **Nuri**, Yeniova Askerî Hastanesi'nde görev yapan bir doktor, **Fatma** ise, aynı hastanenin başhemşiresidir.

Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale'de yer alan **Bella Raşhel,** Hastahanebayırı'ndaki hastanede görev yapan bir hemşiredir.

İsmet Paşa'nın Ağır Topları'nda Feyzi Çobanoğlu, askerliğinin yanı sıra hekim, Fehim Cezmi de baytartır.

İzmir 13 Eylül 1922 romanında ise **Dr. Gürhun Atabay,** Işık Kansoy'un gördüğü ve hayatını kâbusa çeviren rüyalarının altında yatan sebepleri ortaya çıkarmak adına hipnoz seanslarını yapan hekimdir. Dr. Gürhun Atabay'ın okulu bitirdikten sonra Tibet'e gittiği, orada Alexandra David Neel'in izini sürerek altı yedi ay dolaştığı, hatta bir dağ manastırında kırk gün kadar zaman geçirdiği, Budist öğretiye hazırlık eğitimi aldığı, Himalayalar'da, Nepal'de, Hindistan'da iki yıla yakın dolaştığı ifade edilir. (s.37)

4.5.6. Büyücü

*Pîrî'*de karşımıza çıkan **Seferis**, Karanlıklar Denizi'nde yer alan bir adanın önünden geçtikten sonra nasıl olduysa büyü yapmak gibi bir hüner edindiğini söyler. (s.42) Yusuf Paşa'ya esir düşer ve Yusuf Paşa'nın kolundaki yarasını büyü ile iyileştirir.

4.5.7. Elçi

Yirmisekiz Çelebi Mehmed, *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında Fransa'ya gönderilen bir elçidir. (s.209)

4.5.8. Nâzır

Rumeli Benimdi romanında yer alan **Abdülkadir Bey,** Rumeli ve İstanbul'daki karışıklar sebebiyle âyanların aldığı karar neticesinde Sultan III. Selim tarafından nâzırlık ve ekselanslık payesi verilerek saraya çağırılır. (s.63) Âyanların ortadan kaldırılması sırasında zehirlenerek öldürülür.

4.5.9. Tercümanlar (Mütercim)

İzmir 13 Eylül 1922 romanının aktüel zamanında ve tarihî olmayan şahsiyetleri arasında yer alan, aslen Fransız olan **Alev**, Türkiye'ye gelince evlenmiş, bir süre sonra kocasından ayrılmış ve Işık'la arkadaşlık yapmıştır. Geçimini çevirmenlik yaparak kazanan Alev, Işık Kansoy'u, Dr. Gürhun Atabay'a, hipnoz terapilerine götüren kişidir.

4.5.10. Musikişinaslar (Sazende, Hanendeler)

Bu mesleğe mensup kişiler, incelediğimiz romanlar içinde yalnız *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında yer alır.

Burnaz Hasan Çelebi, hanendebaşıdır. Sünnet düğününde yer alacak olan hanende ve sazendeleri tayin etmekle görevli olan kişi olarak karşımıza çıkar. (s.183)

4.5.11. Şair

İncelediğimiz romanlar içinde *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* ve Rumeli Benimdi romanlarında şairler ile karşılaşırız.

Romanda karşımıza çıkan şairler, **IV. Mehmed**, onun son gözdesi olan, karşılıklı şiir söyleşileri yaptıkları şair **Afife** (s.18) ve Lale Devri şairi olarak anılan **Nedim'dir**. (s.49)

IV. Mehmed’in, Afife için yazdığı;

“Beyazlar giydiğince bir dürr-i yektaya benzersin

Siyahlar giydiğince sen hemen Leyla’ya benzersin

Yeşiller giydiğince tuti-i güyaya benzersin

Benim hoşbû Afifem, sen gül-i ranaya benzersin.”

dizelerine, Afife şu dizelerle karşılık verir:

Beyaz giydiğince padişahım sen aya benzersin

Siyahlar giydiğince Kâbe-i ulyaya benzersin

Kızıllar giydiğince cevher-i harraya benzersin

Benim heybetlü hünkârım, hemen deryaya benzersin.

Lale Devri şairi olarak anılan **Nedim,** romanda yalnızca Sultan III. Ahmed'i Şerefabad Kasrı'na davet edecek dizelerin yazılmasıyla görevlendirilen şair olarak karşımıza çıkar. Burada adı geçerken, "şairlerin üstadı" olarak nitelendirilir.

"İbrahim Paşa, burayı yaptırırken velinimetini nasıl ağırlayacağını tasarlamıştı hep. Padişahı buraya davet edecek dizelerin yazılması işi de şairlerin üstadı Nedim'e yakışırdı elbette." (s.49)

Nedim'in, III. Ahmed'i Şerefabad Kasrı'na davet eden dizeleri şunlardır:

Her nefes âb u havası cana canlar katmada

İntisabınla cihana naz ü nahvet satmada

Kangı gün teşrif eder şahım deyü can atmada

Gel Şerefabad'ı gör şevketlü hünkârım hele.

Rumeli Benimdi romanında ise, padişah olan **II. Mahmud,** aynı zamanda iyi bir bestekâr, şair ve hattat olarak nitelendirilir. Adlî mahlasını kullanarak, şiirler yazdığı kaydedilir. (s.85)

4.5.12. Nakkaş, Hattat

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde'de Sultan III. Ahmed'in müsahibi oluşu ile öne çıkan Levnî **Abdülcelil Çelebi**, aynı zamanda iyi bir nakkaştır.

Mehmed Mümin, Levnî'nin nakkaşhanede birlikte çalıştığı meslektaşıdır. Ustalıklı desenleriyle ünlüdür. (s.34)

Rumeli Benimdi romanının kişileri arasında yer alan **Feleksu,** iyi bir eğitim alır ve hattat olarak yetiştirilir (s.131-133)

Adı geçen romanda yer alan **Hamit Efendi** de işi babasından öğrenen bir hattat olarak karşımıza çıkar. (s.134-135)

4.5.13. Denizci

Pîrî romanında, **Pîrî Reis,** adı Yusuf olan ve hayatı denizlerde geçen bir paşa olarak karşımıza çıkar. Aden Kalesi'ni kuşatmaya giden Yusuf Paşa, Seferis adındaki büyücünün etkisi ile rotasına Çin Denizi'ne çevirir. Bu gerçeküstü yolculuk, Yusuf Paşa'nın idamına sebep olur.

Pîrî'de yer alan **Seyyid** ve **Azat** ise, Yusuf Paşa'nın leventleridir. (s.17)

4.5.14. Ulak

İncelediğimiz romanlar içerisinde yalnızca *Pîrî'*de ulak ile karşılaşırız. Ancak bu romanda da hakkında hiçbir bilgiye yer verilmez. Yalnızca padişah fermanının Mehmet Paşa ve Kubat Paşa'ya bir ulak aracılığı ile ulaştırıldığı bildirilir.

"Ulak onlara, Sultan'ın fermanını, efendimizin fermanıdır Paşam, diyerek ulaştırınca, kim bilir, gülmüşler keyifle." (s.113)

4.5.15. Rehber

Kuva-yı Milliyeci Hatice romanında Fransız Birliği'ne Adana'dan **Andon** adında Rum ve **Agop** adında Ermeni rehber gönderilir. Bunlar, Fransız Birliği'ne yol konusunda rehberlik ederler. (s.159)

4.5.16. Padişah Yakınları-Saray Hizmetlileri

4.5.16.1. Musahip

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında **Levnî Abdülcelil Çelebi** nakkaşlığın yanı sıra Sultan III. Selim'in her şeyini paylaştığı, fikirlerini fazlasıyla önemsediği musahibidir.

4.5.16.2. Aşçı

Börklüce romanından yer alan ve Sultan Mehmed'in en güvendiği adamlarından olan **Elvan Bey**, her ne kadar romanda farklı bir görevde karşımıza çıkmış olsa da çaşnıgîrdir ve uzun yıllardır bu görevi yürütmektedir. (s.247)

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında yer alan ve tarihi olup olmadığını tespit edemediğimiz **Dubnitseli Refik Ağa,** helvacıbaşıdır. (s.85) Yine aynı romanda yer alan ve tarihî olup olmadığını tespit edemediğimiz kişiler arasında yer alan **Halil Efendi**, mutfak eminidir. Dürüstlüğü ve becerikliliği ile tanınır. (s.183)

4.5.16.3. Kâhya

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar romanının tarihî olup olmadığını tespit edemediğimiz şahsiyetleri arasında yer alan **Ahmed Kâhya,** sarayın baş kâhyasıdır. Esasında Timur'un adamlarındandır. (s.51) Aynı zamanda Timur'un çocukluk arkadaşıdır.

4.5.16.4. Casus

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar romanının tarihî olup olmadığını tespit edemediğimiz şahsiyetleri arasında yer alan ve sarayın başkâhyası, Timur'un çocukluk arkadaşı olan **Ahmed Kâhyâ,** Osmanlı'ya sızmış bir casustur.

4.5.16.5. Zağarcıbaşı

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanının tarihî olup olmadığını tespit edemediğimiz şahsiyetleri arasında yer alan ve Selanik çevresindeki devşirme işi için görevlendirilen **Mehmed Mirza Ağa**, zağarcıbaşıdır. (s.14)

4.5.16.6. Dadı Kalfa

Gülfem, *Rumeli Benimdi* romanında, cami avlusundan Rengigül'ü alıp, yetiştiren dadı kalfa olarak yer alır.

4.5.16.7. Cariye

Şebsefa, Sultan Ahmed'in kızı ve sadrazamın karısı olan Fatma Sultan'a hizmet eden ve onu eğlendiren bir cariyedir.

4.5.17. Müteferrik Meslekler

"İslâm Devletleri'nde başlıca vergi, âşar ya da öşür denen, onda bir vergisi idi. (...) Arazinin gerçek anlamda mülkiyeti devletin olduğu halde, vergiyi toprak kendisininmiş gibi almak hakkına sahip sayılmış kimselere **sahib-i arz** denmekteydi." (s.54) **Yakup Bey**, *Börklüce* romanında Arkhangelos Köyü'nün sahib-i arzı olarak karşımıza çıkar.

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında karşımıza çıkan **Yekçeşm Hüseyin**, tulumbacı reisidir. (s.47) **Jacques,** Fransız Elçiliği kâtibidir. Ancak romanda bu görevde karşımıza çıkmaz. Romanda Prinkipo Adası'ndaki defineyi bulmak için İstanbul'a gelen bir kişi olarak zikredilir**.** (s.149) **Yorgakis,** Rum meyhanecidir. (s.241)

Davud, öncesinde büyük yangınlarda tulumba kullanıp şöhret olan aslen Fransız bir mühendis olup, adı David olan ve Müslüman olduktan sonra Davud adını almış bir kişi olarak karşımıza çıkar. (s.43)

Yekçeşm Hüseyin, tulumbacı reisidir. Tek gözünü bir meydan kavgasında yitirmiştir. Heybetli bir görünüşe sahiptir. Sadrazam İbrahim Paşa'nın hemşehrisi ve aynı zamanda görünmez yardımcısı, ulaşamayacağı yerlerdeki gözü, kulağı, tuhaf hedeflere yolladığı ulağıdır. (s.47-48)

Rumeli Benimdi romanında adı verilmeyen Arnavut bir meyhaneci ile karılaşırız.

İsmet Paşa'nın Ağır Topları'nda **Nadir Bey,** Çumra Sulama İstasyonu müdürü, (s.155) Konya'da çıkan isyanda, ayağından yara alan **Etem Bey,** mühendistir. (s.157)

Muhacirler Bitmeyen Göç romanında **Eyüp Emmi,** hancı (s.68), **Karanfil Efendi,** İnebosu köyünde, okumuş, öğrenim görerek devlet memuru olmuş tek kişidir. Bir süre nüfus idaresinde memur olarak çalışmıştır. (s.105) Elaziz'e yerleşmiş mübadillerden biri olan **Nazmi Usta,** marangozdur. (s.176) Turan'ın babası **Muharrem,** Ömrünün kırk yılını dağlarda geçirmiş, hayatında ailesinin yeri koyun ve kuzulardan daha az olan köyün sayılı çobanlarından biri olarak karşımıza çıkar.

Hüsnü'nün büyük oğlu **Dursun**, askere gidene kadar birkaç yıl bu madende çalışır. Askere gider ve tezkere aldığında Havza'ya dönmeden İstanbul'a uğrar ve Başak Sigorta'ya iş başvurusunda bulunur ve işe kabul edilir. (s.232)

İzmir 13 Eylül 1922 romanında yer alan **Philippe de Rothschild** ve **Baron de Rothschild,** Anadolu Rumları arasında toplanan Megali Hellas fonlarının yatırıldığı Paris'teki bankanın sahipleridir. (s.86) Yine aynı romanın aktüel zamanında yer alan **Işık Kansoy,** küçük bir şirkete sahiptir.

Romanlarımızda kırkın üzerinde meslek içinde yoğunluk askerlerdedir. (120) Askerlerden sonra yönetici grubu (padişah, imparator, sadrazam, âyan, vali, vd.) gelir. (43) Diğer kahramanlarımız, din görevlisi, öğretmen, doktor, hemşire, nâzır, mütercim, büyücü vb. mesleklere mensuplardır.

4.6. Sosyal Durum ve Konumlarına Göre Kahramanlar

Bu bölümde, yazarlarımızın hangi tip insanlara yer verdiklerini belirlemeye ve sosyal konumlarını ortaya koymaya çalışacağız. Roman kahramanlarını sosyal konumlarına göre değerlendirirken, çalışmamız sadece bir seneyi kapsadığı için önce bu bir senede yayımlanmış romanların vak'a kronolojisine göre, kahramanların genel bir değerlendirme ve dökümünü yapacağız. Böylece kahramanların sosyal konumu bir noktada belirmiş olacak. Bu belirlememizi daha da açıklığa kavuşturmak için onları, konumlarına göre tasnif edip, sıralayacağız.

4.6.1. Lider Kadro (padişah, kral, hükümdar, imparator)

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar'da **Yıldırım Bayezid,** esir düşen bir padişah olmasına rağmen kuvvetli bir lider ve büyük bir komutan olarak karşımıza çıkar. **Timur**, kendisini "Tanrı'nın yeryüzündeki tek temsilcisi" olarak gören bir imparatordur. (s.36)

Yıldırım Bayezid, yukarıda da belirttiğimiz gibi, esir düşen bir padişah olmasına rağmen kuvvetli bir lider ve büyük bir komutan olarak karşımıza çıkar. Onun liderliği ve komutanlığındaki başarısı Timur tarafından da kabul görür ve bu nedenle Bayezid'i öldürmek yerine, onu kendi imparatorluğuna katmak ister. Ancak Bayezid, bunun yerine "onurlu bir ölümü" tercih eder. Kendisi "Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi" olarak gören Timur'un siyasî gücü, onu kendisinden çekinilen, bu çekince sebebiyle tarafına geçilen bir imparator haline getirir.

Romanda şu noktalar dikkat çeker:

Bayezid, her ne kadar büyük bir komutan, başarılı bir devlet yönetici olsa da, aralarında oğlunun da bulunduğu, Osmanlı İmparatorluğu içinde bulunan kişilerin ihanetini engelleyemez ve Ankara Savaşı'nın bu ihanet sonucunda kaybeder.

Aynı zamanda romanda tek kaybeden Yıldırım Bayezid değildir, Timur da hayatta en kıymet verdiği, imparatorluğunun kendisinden sonraki yöneticisi olan torunu Mehmed Mirza'yı kaybetmiştir. Üstelik bu kayıp da bir ihanet sonucunda gerçekleşmiştir. Kendisini "Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi" olarak addeden Timur'a, Bayezid tarafından söylenen şu sözler dikkate değerdir:

"Mademki gökte bir Tanrı var, dünya üzerinde de bir hükümdar olmalıdır, diyordun. Sen her işini Tanrı adına, Tanrı'yla konuşarak mı yapıyorsun? Öyleyse neden kaybettin torununu, Tanrı'nla aran mı açıldı?"

Börklüce romanında Şeyh Bedreddin, Börklüce Mustafa, Abdal İsa, Torlak Hû Kemal, halkın yanında yer alan, kimsenin kimseyi ezmediği, bütün dünya nimetlerinin bölüşüldüğü bir düzen kurmayı amaçlayan dervişler olarak karşımıza çıkarlar. Karşılarına aldıkları Osmanlı Devleti'dir.

Kimsenin kimseyi ezmediği, bütün dünya nimetlerinin bölüşüldüğü bir düzen kurmayı amaçlayan (s.19) bu kişilerin karşılarında yer alan kahramanlar kötü yönleriyle ortaya koyulurlar.

Sultan I. Mehmed, kardeşi Musa'yı öldürten (s.17), her ne kadar saltanatı kazansa da birkaç sancağa, sancak beyi göndermek dışında bir şey yapmayan ve hâkimiyetini sağlayacak tedbirleri almayan (s.20) bir padişah olarak karşımıza çıkar.

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde'de **IV. Mehmed,** henüz altı yaşındayken saltanatı devralmış ve otuz dokuz yıllık saltanatında en çok avcılığı ile iz bırakan şair bir padişah olarak karşımıza çıkar. (s.23)

Sultan III. Ahmed, ele alındığı *romanlarda (Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde; Rumeli Benimdi)* yenilikçi, hem musikide hem de devlet idaresinde başarılı bir padişah olarak yer alır.

Tarihî hadiselerden ziyade, roman kahramanlarının beşerî özelliklerinin konu edildiği romanın en mühim kahramanları Sultan III. Ahmed ve Levnî Abdülcelil Çelebi'dir. Romanın büyük bir bölümünü Sultan III. Ahmed ile "musahibi" Levnî Abdülcelil Çelebi'nin sohbetleri ile kişilerin ikili ilişkileri oluşturur. Bu sohbetlerde ve ilişkilerde yazar, bize "Sultan" olan değil, sıradan bir insan olan III. Ahmed'in beşerî yanlarını, zaaflarını, zayıflıklarını, kederlerini, sevinçlerini verir. Bu noktada da kahramanın iç dünyası ile dış dünyası arasında bir çatışma doğar.

Bir padişah olan III. Ahmed, sosyal konumunun ve içinde bulunduğu dönemin gerek gördüklerinden hoşnut değildir. Sıradan bir insan gibi, kendi isteği doğrultusunda başka diyarları gezmek, kendi memleketinde de olsa yalnız başına gezip dolaşmak,

eğlence meclislerine kadınları ile birlikte katılmak gibi istekleri vardır. (s.110-111) Ancak ne konumu yalnız başına gezip dolaşmaya müsaittir ne de içinde bulunduğu dönem, eğlence meclislerine kadınları ile birlikte katılmaya uygundur.

I. Mahmud, isyancılar tarafından tahttan indirilen III. Selim'in yerine tahta getirilir. Osmanlı'nın yirmi dördüncü padişahı ve III. Ahmed gibi yenilikçi bir padişah olarak karşımıza çıkar.

Rumeli Benimdi romanında **IV. Mustafa**, Kabakçı Mustafa İsyanı'nın emrini veren ve bu isyan neticesinde tahta çıkıp, III. Selim'i öldürten, ancak saltanatı çok kısa süren bir padişah olarak karşımıza çıkar. II. Abdülhamid ve Nakşidil Sultan'ın oğlu olan **Sultan II. Mahmud,** tahta çıktığında yirmi üç yaşındadır ve III. Selim gibi sanatçı bir kişiliğe sahip bir padişahtır.

İzmir 13 Eylül 1922, **Sultan II. Mahmud,** Yunan İsyanı'nın başarıya ulaşması sonucunda Rum nüfusunun tamamının kılıçtan geçirilmesini emreden, Rum Patriği **Grerios'**u Fener'deki Patrikhane'nin kapısına astırıp, cesedini üç gün sallandıran ve sonrasında da ayağına taş bağlatıp Haliç'te denize attıran kişi olarak karşımıza çıkar. **I. Abdülhamid**, Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra çarın sürekli kışkırttığı, ayaklanmalarla Osmanlı'yı arkadan vuran ve bağımsız bir devlet isteyen Ermenilere karşı büyük bir kıyım başlatan kişi olarak romanda yer alır. (s.83) **II. Abdülhamid,** askerî bir cunta hareketi düzenleyen ve kendilerine Jön Türk adını veren bir grup devrimciye boyun eğen ve anayasayı kabul eden bir padişah olarak karşımıza çıkar. Bu hareketin liderleri ise, **Enver**, **Talat** ve **Cemal** paşalardı. (s.127)

Romanlarda fazla yeri olmayan, bazen sadece adı anılanve bu meslekten olduğuna şüphe bulunmayan kişileri de burada anmak istiyoruz.

Timur İmparatorluğu hükümdarı Timur, Çağatay Hanı Mahmud Han *(Zafer Vaat Etmeyen Topraklar)*

Osmanlı Padişahları; Yıldırım Bayezid *(Zafer Vaat Etmeyen Topraklar),* Kanunî Sultan Süleyman *(Pîrî),* IV. Mehmed, II. Mustafa, III. Ahmed, I. Mahmud, *(Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde)* III. Selim, IV. Mustafa *(Rumeli Benimdi),* Sultan II. Mahmud *(Rumeli Benimdi, İzmir 13 Eylül 1922,* I. Abdülhamid, II. Abdülhamid *(İzmir 13 Eylül 1922)*

Yunanistan kralı Kral Konstantin *(İsmet Paşa'nın Ağır Topları)*

4.6.2. Merkezî Bürokratlar (sadrazam-vezir-nazır)

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında, eğlenceler ile anılan Lale Devri'nde bu eğlencelerin mimarı, Sultan III. Ahmed'in kızı Fatma Sultan'ın eşi ve aynı zamanda III. Ahmed'in sadrazamı olan **Nevşehirli Damat İbrahim Paşa,** düzenlediği Kâğıthane (s.73) ve Çırağan (s.89, 97) Şenlikleri ile ön plana çıkar.

Romanlarda fazla yeri olmayan, bazen sadece adı anılan ve bu meslekten olduğuna şüphe bulunmayan merkezî bürokratlar başlığı altına aldığımız kişiler şunlardır:

Rumeli Benimdi adlı romanda, İştip âyanı Ali Bey'in oğlu olan **Abdülkadir Bey** nazır olarak karşımıza çıkar. İlk başta âyan yardımcısı olarak karşımıza çıkan **Alemdar Mustafa Paşa,** başarıları sayesinde önce âyan, sonra vali ve son olarak da sadrazam olur.

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa *(Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde),* Alemdar Mustafa Paşa, Çelebi Mustafa Paşa *(Rumeli Benimdi),* Sadrazam Damat Ferit Paşa *(Kuva-yı Milliyeci Hatice)*

4.6.3. Eyalet (Taşra) Yöneticileri (vali, kale komutanları voyvoda, kale beyi, âyanlar, belediye başkanı)

Rumeli Benimdi adlı romanda, **Kör Ali Bey** ve **Osman Bey,** İştip ve Köprülü âyanları olarak karşımıza çıkarlar. Her ikisi de saygın bir konumdadır. Yaptıkları

yardımlar, her koşulda halkın yanında yer almaları, halk tarafından sevilip sayılmalarını sağlar.

Romanlarda fazla yeri olmayan, bazen sadece adı anılan ve bu meslekten olduğuna şüphe bulunmayan eylalet (taşra) yöneticileri başlığı altına aldığımız kişiler şunlardır:

Yahya Paşa (*Zafer Vaat Etmeyen Topraklar,* Dimitri Kantemiroğlu *(Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde,)* Kör Ali Bey, Osman Bey, İsmail Bey *(Rumeli Benimdi)* Adana Belediye Başkanı olan Fuat Dıblan *(Kuva-yı Milliyeci Hatice)*

4.6.4. Münevverler: Şair, hoca, din adamları, sanatkârlar

Börklüce romanında padişah, vezir, devlet adamlarının yanı sıra halktan ve halkın yanında yer alan kişiler de yer alır ve romanda bu gruplar birbirlerine karşı durumdadırlar.

Şeyh Bedreddin, Börklüce Mustafa, Abdal İsa, Torlak Hû Kemal, halkın yanında yer alan, kimsenin kimseyi ezmediği, bütün dünya nimetlerinin bölüşüldüğü bir düzen kurmayı amaçlayan dervişler olarak karşımıza çıkarlar. Karşılarına aldıkları Osmanlı Devleti'dir.

Kimsenin kimseyi ezmediği, bütün dünya nimetlerinin bölüşüldüğü bir düzen kurmayı amaçlayan (s.19) bu kişilerin karşılarında yer alan kahramanlar kötü yönleriyle ortaya koyulurlar.

Arkhangelos Köyü'nün sahib-i arzı olan **Yakup Bey**'in yeğeni ve aynı zamanda Osmanlı hizmetinde olan kale dizdarı olan İlyas Bey Kayacık Köyü'nü yakan ve o köyde yer alan bütün canlıları öldüren bir kişi olarak karşımıza çıkar. (s.58)

Ayasluğ kadısı olan **Abdüssamet Efendi**, herkesten haraç alan, para karşılığında usulsüz işler yapan bir kadı olarak romanda yer alır. (s.74)

Romanın başkahramanlarından olan Şeyh Bedreddin'in saygın bir konumu vardır. Kazaskerlik görevinde bulunduğu dönemde dâhil, İslam inancına uymayan inançlarını açıklamaktan çekinmemesi, bunları kitaplara dökmesi, kimileri tarafından cesaret örneği sayılarak Bedreddin'i saygın bir konuma getirmiş, böylelikle onun tarafında yer edinmişlerdir. (s.17)

Romanın öne çıkan diğer kahramanları Börklüce Mustafa, Abdal İsa, Torlak Hû Kemal, Şeyh Bedreddin'in yolundan giden, onun öğretilerini yaymaya, halk düzenini kurmaya çalışan dervişler de halktan kimi kesimin gözünde saygın bir konumdadırlar. Ancak bu saygınlıkta ve Bedreddincilere taraf olmalarında dikkat çeken nokta bir çıkarın söz konusu olmasıdır. Bu, romanda şöyle yer alır:

"Bedreddinciler, halkla birebir konuşmalar yoluyla gerek Müslüman'ı, Hristiyan'ı, Yahudi'yi birleştirecek yeni inancın içeriğini, gerek amaçladıkları bölüşmeci toplumsal düzenin içeriğini anlatır, propaganda yürütür iken, bir yandan da büyük toprak mülkiyetinde olan arazilerin tümünü, 'Şurası senin, şurası da senin...' diyerek topraksız köylüye dağıtmışlardı. Osmanlı Devleti'nin yürürlükteki hukuku açısından böyle bir dağıtımın hiç mi hiç geçerliliği yoktu, ama devrimler hukukla değil, 'biz böyle yaptık' yöntemiyle gelir ve devrimcilerin gücü yeterse tutardı. Zaten köylünün de ne hukuktan anladığı vardı ne hukuka aldırdığı. Biliyordu ki Bedreddincilik devlet erki kazanırsa, Bedreddincilerden alınan topraklar alanda kalacak, kazanamazsa o toprak elinden gidecekti. Bunun bilincindeydi ve Bedreddincilikten yana olmasının temel nedeni hiç kuşkusuz buydu." (s.56)

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında **Levnî Abdülcelil Çelebi,** hem iyi bir nakkaş hem de padişahın çok güvenip değer verdiği musahibi olarak karşımıza çıkar.

Romanın başlangıcında devşirilen bir çocuk olarak karşımıza çıkan Levnî'nin romanın ilerleyen sayfalarında IV. Mehmed ve Afife Kadın'ın, Gülnuş Sultan tarafından ayarlanan bir plan doğrultusunda, geri alınmak suretiyle çiftçi bir aileye verilen çocuğu olduğu anlaşılır. Geri alındığında nakkaşhaneye çırak olarak gönderilir. Valide Gülnuş Sultan ölmeden önce, bu gerçeği oğlu Sultan III. Ahmed'e

söyler ve Sultan Ahmed, bu durumu başlangıçta Levnî'ye söylemese de onunla yakın ilişkiler kurar ve Levnî'yi musahibi seçer.

Bu noktadan sonra romanda Levnî'nin de sosyal konumu değişir. Nakkaşhanede çalışan bir nakkaşken, padişahın en yakını, sırdaşı, kimi zaman ona yol gösteren kişi halini alır.

İzmir 13 Eylül 1922 romanın sosyal zamanını yansıtan Kutsal Cumartesi töreninde bir başka tarihî şahsiyet olan İzmir Rum Ortodoks Kilisesi Metropoliti **Hrisostomos** ile karşılaşırız. (s.125)

Romanlarda fazla yeri olmayan, bazen sadece adı anılan ve bu meslekten olduğuna şüphe bulunmayan münevverler; şair, hoca, din adamları, sanatkârlar başlığı altına aldığımız kişiler şunlardır:

Nedim, Burnaz Hasan Çelebi, Zülalîzade Hasan Efendi, Deli İbrahim, Mehmed Mümin *(Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde)* hattat Hamit Efendi, saray imamı Nuri Efendi *(Rumeli Benimdi),* Kasım Hoca, Şeyhülislam Abdullah Dürrizade ve müftü Mehmet Rıfat Efendi (Kuva-yı Milliyeci Hatice), Rum Patriği Grerios, İzmir Rum Ortodoks Kilisesi Metropoliti Hrisostomos (İzmir 13 Eylül 1922)

4.6.5. Askerî Kadro

Can Yoldaşları ve *Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale* romanlarının büyük çoğunluğunu askerler oluşturur. *Can Yoldaşları* romanının başkahramanı **Avni Bey,** Osmanlı Ordusu'nda yer alan bir teğmendir. Sırp Milliyetçi Ordusu ile savaşmak üzere Kuzey Kosova'daki cepheye gönderilen birliğin başında yer alır. Tamamı asker olan *Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale* romanında yer alan asker kahramanların kimi rütbe sahibi, kimi de rütbesizdir. Romanda yer alan kahramanlar, halkın içinden, tek bir amaç uğruna bir arada bulunan kişilerdir. Her iki romanın da sosyal ortamı cephedir. Dolayısıyla kahramanların sosyal konumları vatan unsuru etrafında

şekillenir ve her kahraman, vatanı uğruna, kendi canı pahasına, düşman karşısına çıkar.

Toroslarda Türk Fransız çatışmalarını konu alan *Kuva-yı Milliyeci Hatice* romanındaki şahsiyetlerin tamamı asker ve militir. Bu romanda, romanın tek kadın kahramanı olan Hatice ön plana çıkar. Hatice**,** Pozantı ilçesinin Panzınçukuru köyünde yaşar. Bir sabah, tarlaya giderken bin iki yüz elli askerden oluşan Fransız taburu ile karşılaşır. Para karşılığında kendisinde yiyecek ve bilgi isteyen Tabur Komutanı Menil'in teklifini kabul eder. Düşmanı bir süre oyaladıktan sonra bir yolunu bulup Millî Güçlere haber verir. Bunun üzerine kırk dört kişiden oluşan milisler, Fransızların peşine düşerek onları takibe başlarlar. Düşman, Karboğazı diye adlandırılan geçide ulaşınca, milisler tarafından kıstırılarak, pusuya düşürülür. Yarım gün kadar süren çatışmalar sonucunda, iki yüz askerini yitiren Fransız yarbay, çok sayıda yaralıyla Millî güçlere teslim olmak zorunda kalır. (s.159-209)

Kurtuluş Savaşı'nda halkın başarısının altını çizen yazar, kitaba ismini verdiği Hatice'yi, Kurtuluş ve Bağımsızlık Savaşı'nda, özgürlük için, yurt için, bağımsızlık ve gelecek kuşaklar için soğuğu, açlığı, yokluğu, ölümü paylaşan kahraman bir neslin vekâletini üstlenmiş bir kişi olarak görür.

İsmet Paşa'nın Ağır Topları romanında yer alan kişiler ekseriyetle rütbeli askerlerdir. Kütahya-Eskişehir Muharebeleri, Sakarya Meydan Muharebesi ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ni konu alan romanda, rütbesiz bir asker kahramana, halk arasından muharebelere katılan gönüllü bir asker kahramana ya da halktan bir kahramana yer verilmez. Ancak romanda adı geçen kahramanlar da yine vatanı savunmak amacıyla bir araya gelmiş insanlardır. Konusunu savaşlardan alan diğer romanlarımızda olduğu gibi, bu romanda da sosyal ortam cephe, kahramanların sosyal konumlarını belirleyen unsur ise vatanperverliktir.

İzmir 13 Eylül 1922 romanında, **Enver Paşa,, Talat Paşa** ve **Cemal Paşa** Jön Türk hareketin liderleri olarak yer alırlar. (s.127) **Mustafa Kemal** ise, Kuva-yı Milliye Ordusu'nu ve Meclisi kuran, İzmir'i alan bir paşadır.

Romanlarda fazla yeri olmayan, bazen sadece adı anılan ve bu meslekten olduğuna şüphe bulunmayan askerî kadro başlığı altına aldığımız kişiler şunlardır:

Yusuf (Pîrî Reis), Barbaros Hayrettin Paşa, Kubat Paşa ve Mehmet Paşa *(Pîrî*), Teğmen Avni, Albay Hüsnü**,** Teğmen Mihailoviç, Komutan Karayeviç, Burhan, Albay Mahmut (Can Yoldaşları), Kale Komutanı Şevki Bey, üsteğmen Cevdet Bey, üsteğmen Hasan Pala, teğmen Rıza ve üsteğmen, Kolordu Komutanı Eşref, Esat Paşa Müstahkem Mevkii Komutanı Cevat Paşa, Deniz Binbaşı Nazmi Bey, Kıdemli Yüzbaşı Hakkı Bey, Amiral De Robeck, üsteğmen Mevsuf, Yüzbaşı Hasan, General Birdwood, General Hamilton, Yarbay Wossdl, Yarbay Hans, General Liman von Sanders, Mustafa Asım Bey, Mustafa Kemal Bey, İngiliz subayı L. J. Woiterse, 57. Alay Komutanı Hüseyin Avni Bey, D. Malcolm, W. Fowler *(Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale)* Fransız Tabur Komutanı Menil, Çukurova Bölgesi Millî Güçler Komutanı Sinan Tekelioğlu, İstihkâm teğmeni Cemal Efe, Yüzbaşı. Lebel, yarbay Mümtaz, yüzbaşı Mehmet Avni, teğmen Karaafet, teğmen Sefer teğmen Seyfi, yüzbaşı Mehmet Avni, Belemedik'in Başkomiseri Sami Bey, teğmen Derviş Efendi, teğmen Emin Efendi, Karaisalı Jandarma Komutanı Hasan Akıncı *(Kuva-yı Milliyeci Hatice)* Feyzi Çobanoğlu, tabip yüzbaşı, Asım, asteğmen, Fehim Cezmi, baytar binbaşı, Aka Tali, binbaşı, Babamoğlu Beşir, teğmen, Gudas Lissandros, binbaşı, Çuroyanis, albay, Nurettin Paşa, Kolordu Komutanı, Fevzi Paşa, mareşal, İsmet Paşan tümgeneral, Derviş Bey kurmay binbaşı, Refet Bey, albay, Populas, general, Yusuf İzzet Paşa, grup komutanı, Selahattin Adil Bey, albay, Teotakis, teğmen, Kemalettin Sami, albay, Kondülüs, general. (*İsmet Paşa'nın Ağır Topları*) Enver Paşa Talat Paşa, Cemal Paşa, Mustafa Kemal *(İzmir 13 Eylül 1922),* Kel Mehmed, Patrona Halil *(Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde)* emir eri Cemal**,** Hüseyin, Genç Avni (Can Yoldaşları), Hasan, Osman, Mahir, Seyit Onbaşı, Ali Efendi, Ezineli Yahya Çavuş, Yozgatlı Durmuşoğlu Veli, Simavlı Hasip, Bayramiçli Eyüp Sabri, Dereobalı Ali ve Yılmaz lakaplı Hüseyin, Mehmet Çavuş, Bigalı Rıza, Abdiağalı Rıza, Erzurumlu Hasan Çavuş, Hınıslı Ramazan Çavuş, Ispartalı Raif, Mustafa Çavuş, Eğinli Mehmet, ANZAC askerleri Coni, Allah Dıtta, İmam u Din ve Hüseyin Khan, L.W. Jacops, *(Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale,* Damlama Karakol Komutanı Hamdi Çavuş, Mustafa Tekelioğlu, Kemal Şahin, Cin Osman, Abdurrahman Kâhya, Mulla Kerim, Emin, Hasan Ağa, Cevdet Çavuş, Mehmet Deli

Ağa, Mulla Nasuh, İbrahim Kaya, Mulla Hasan, Adil Efe, Lütfü, Abdurrahman, Kâhya Mehmet Ağa, Halim Ağa, Yusuf Efendi, Emin Polat, Adil Bey, Reşit Bey Aktaşlı Ali, Albay Nazım, Yarbay Pommier, teğmen Hikmet, 11. Tümen Komutanı Yarbay Arif Bey, Hasan Basri Bey, Müdafaa-i Vatan Müfreze Komutanı Cemil Cahit Bey, Kumdere Grup Komutanı Mehmet Bey,) Çakıt Grup Komutanı Rıfat Bey, Cumali Nebioğlu *(Kuva-yı Milliyeci Hatice)*

4.6.6. Lider Kadro veya Üst Düzey Yöneticilerin Ailelerini ve Çevresini Teşkil Edenler (kadınefendiler, valide sultanlar, gözdeler, cariyeler, prensesler, sultanlar, şehzadeler, imparator çocukları)

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar'da Yıldırım Bayezid'in vazgeçilmez kadınları olarak zikredilen **Devlet Hatun** ve **Prenses Olivera,** Yıldırım Bayezid'in haremi olarak karşımıza çıkar. Olivera, âşık olduğu kadın, Devlet Hatun ise devletin görünmez yöneticisidir. (s.47-48) **Melek Hatun,** Bayezid'in kızıdır. Timur'un isteği üzerine, Timur'un torunu Mehmed Mirza ile evlendirilir. (s.43-44)

Anadolu Birlikleri Komutanı olan **Süleyman Çelebi,** Akıncı Birlikleri Komutanı olan **Musa Çelebi**, Osmanlı Yedek Kuvvetleri Komutanı olan **Mehmed Çelebi,** kurmay olan **İsa Çelebi** ve **Mustafa Çelebi**, Yıldırım Bayezid'in oğullarıdır.

Timur Ordusu'nun Sağ Kuvvetler Komutanı olan **Miranşah** ile Sol Kuvvetler Komutanı olan **Şahruh Halil,** Timur'un oğulları, Doğu Ordusu Komutanı ve imparatorluğun Timur'dan sonraki yöneticisi olarak karşımıza çıkan **Mehmed Mirza** ile Ebu Bekir Mirza Timur'un torunlarıdır. **Mahmud Han,** Timur Ordusu içinde Cengiz Han soyundan gelen tek komutan ve aynı zamanda Çağatay Ordusu Komutanı olarak karşımıza çıkar.

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında **Rabia Gülnuş Emetullah Sultan** ve **Afife,** padişahın haremidir. **Rabia Gülnuş Emetullah Sultan**, Osmanlı'nın gördüğü en çekici, en sevilen ve en çekinilen kadınlarından, ilerleyen yaşına rağmen ayrıcalığını koruyan, yabana atılmaması gereken bir zekâya, mücadeleci bir kişiliğe

ve tüm benliğini kaplayan bir hırsa sahip biridir. **Afife,** şairdir. Avcı Mehmed'in çok sevdiği, karşılıklı şiir söyleşileri yaptıkları ve haremde az rastlanan karakter özelliğine sahip bir kadındır. **Fatma Sultan,** Sultan III. Ahmed'in kızıdır. **Süleyman Çelebi, Mehmed Çelebi, Mustafa Çelebi ve Bayezid Çelebi,** III. Ahmed'in oğullarıdır. Romanda geri planda olan **Mihrişah, Şermî, Hümâşuh, Emetullah Banu, Marie Geneviéve Marguerite (Meylidil), Nazife**, (s.75) Sultan III. Ahmed'in haremi olarak karşımıza çıkar.

Rumeli Benimdi'de yer alan **Bezmiâlem Sultan,** iyi yürekli, merhametli ve yardımseverdir. Şehzadeyi doğuran şanslı kadınlardan biri olunca II. Mahmut'un karısı da o olur ve Bezmiâlem Sultan diye anılmaya başlanır. Romanda Bezmiâlem Valide Sultan, kendini hayır işlerine vermiş, vakıflar kurmuş, çeşmeler yaptırmış bir kişi olarak karşımıza çıkar. (s.114-116)

4.6.7. Çeşitli Konumda Olan Şahıslar

Pîrî romanında **Yusuf (Pîrî Reis)** hayatı denizlerde geçen bir paşa olarak karşımıza çıkar. Barbaros Hayrettin Paşa'nın kadırgasında seferlere çıktığı zaman haritacılığa merak salar. (s.23) Aden Kalesi'ni kuşatmaya giderken rotasını değiştirerek gerçeküstü bir yolculuğun peşine düşer. Bu da idamına sebep olur. (s.128)

Leventlerinden **Seyyid**, Yusuf Paşa'nın sağ koludur. Yusuf Paşa ile onun haritacılığa yeni merak saldığı ve Hayrettin Paşa'nın kadırgalarında seferlere çıktığı yıllarda tanışır. (s.23) **Azat**, yaman bir dövüşçüdür. Yusuf Paşa ile bir cenk meydanında tanışır. (s.35)

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, gerçeküstü bir yolculuğu konu alan *Pîrî*'de kahramanların sosyal konumlarına dair dikkat çeken bir durum gözlemlenmez.

Muhacirler (Bitmeyen Göç), 1923-1925 yılları arasında gerçekleşen Türk-Yunan nüfus mübadelesini ve mübadillerin, bilhassa yazarın ailesinin göçten sonraki yaşantısını konu alır. Değişik halkların uyum içinde yaşadığı topraklarda, Balkan

Savaşı'ndan sonra milliyetçi görüşler güçlenir, kardeşçe yaşayan halklar arasında önyargılar, düşmanlıklar oluşmaya başlar. Ardından mübadele anlaşması imzalanır ve göç başlar.

Ortada her ne kadar bir anlaşma olsa da, parçalanan aileler, yitirilen anneler, babalar, kardeşler, eşler, çocuklar, geride bırakılan köyler, evler, komşular, değiştirilen memleketler, göçün ardından yaşanan maddi ve manevi yıkımlar da vardır. Romanda bu gerçeğin altı çizilir.

Turan ve ailesi Havza'nın Şeyhkoyun Köyü'ne yerleşirler ve Rumlardan kalma, kerpiçten yapılmış bir oda ve mutfak olarak kullanılan bir girişten ibaret olan bir eve yerleştirilirler. Sürekli çalışsalar da yoksulluktan kurtulamaz ve hatta Turan'ın eşi Fariz, yeterince beslenemediği için yakalandığı tifüs salgınıyla baş edemez ve vefat eder.

Görüldüğü gibi romanda, göç ederken geride bırakılan manevi unsurların yanı sıra kişilerin sosyal konumlarını belirlemede etkisi bulunan maddi unsurlar da söz konusudur.

İzmir 13 Eylül 1922, iki zamanlı bir romandır. Romanın aktüel zamanında yer alan şahsiyetler, halkın içinden seçilmiş şahsiyetlerdir. **Işık Kansoy,** orta yaşlı, sağlıklı bir erkektir. İzmirli, orta sınıf bir ailenin çocuğu olarak yetişmiş ve iyi bir eğitim almıştır. Küçük bir şirkete sahiptir. **Alev,** Aslen Fransız'dır. Hayatını çevirmenlik yaparak kazanır. **Dr. Gürhun Atabay,** Işık Kansoy'un gördüğü ve hayatını kâbusa çeviren rüyalarının altında yatan sebepleri ortaya çıkarmak adına hipnoz seanslarını yapan doktordur. **Hüseyin**, Işık Kansoy'un yatılı okul yıllarından kalma eski bir dostudur. Ankara Siyasal Bilimler'de okumuş, mezuniyetinden sonra İstanbul'a gelmiş, bir halkla ilişkiler şirketi kurarak iş hayatına atılmıştır.

Ancak, romanın mazisine baktığımızda, var olan şahsiyetlerin umumiyetle hanedan mensubu ya da lider konumunda kişiler olduklarını gözlemleriz. Romanın aktüel zamanında yer alan kahramanlar figüratiftir. Ancak romanın mazisinde yer alan

kahramanların sosyal konumları belirlenirken, bu kişilerin yalnızca kötü taraflarıyla ele alınması dikkat çeken bir noktadır.

Tanınmış bir aile olan Rothschild ailesinden **Philippe de Rothschild** ve **Baron de Rothschild,** romandaki yer alan kahramanlar arasındandır. Bu kişiler, Anadolu Rumları arasında toplanan Megali Hellas fonlarının yatırıldığı Paris'teki bankanın sahipleridir. (s.86)

Romanlarda fazla yeri olmayan, bazen sadece adı anılan ve bu meslekten olduğuna şüphe bulunmayan çeşitli konumda olan, padişah ve sultan yardımcıları, padişah, imparator yakınları, saray hizmetlileri vd. kişiler şunlardır:

Bayezid Paşa, Firuz Paşa, Hekimbaşı Kudreddin, Ahmed kâhya, *(Zafer Vaat Etmeyen Topraklar)* zağarcıbaşı Mehmed Mirza Ağa, tulumbacı Davud, tulumbacı reisi Yekçeşm Hüseyin, Dubnitseli Refik Ağa, Halil Efendi, Şebsefa, elçi Yirmisekiz Çelebi Mehmed *(Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde)* Nazır Abdülkadir Bey *(Rumeli Benimdi)* cariye Feleksu Rengigül, dadı kalfa Gülfem *(Rumeli Benimdi)*

Romancılarımızın kahramanlarını daha çok padişah, kral, hükümdar, imparator, sadrazam-vezir-nazır, vali, kale komutanları voyvoda, kale beyi, âyanlar, belediye başkanı, şair, hoca, din adamları, sanatkârlar, askerler, kadınefendiler, valide sultanlar, gözdeler, cariyeler, prensesler, sultanlar, şehzadeler, imparator çocukları, kadınefendiler, valide sultanlar, gözdeler, cariyeler, prensesler, sultanlar, şehzadeler ve imparator çocuklarından seçmişlerdir. Ancak yoğunluğu vatan savunmasında büyük bir gayret içinde olan askerî kadro teşkil etmektedir. Romancılarımız kahramanlarını padişah, hükümdar, sadrazam, sultan vb. gibi soylu aileye mensup ve üst düzey yöneticilerden seçtiği gibi halktan, halkın içinde olan kişilere de yer vermişlerdir.

4.7. Milliyetlerine Göre Kahramanlar

Türk Dil Kurumu sözlüğünde milliyet: “Millete özgü olma veya millî olma durumu, ulusallık, bağlı bulunan millet, tabiiyet” olarak açıklanmaktadır.

Biz de tezimizin bu bölümünde kahramanlarımızın bağlı bulundukları milliyeti ortaya koyup, bunun ön plana çıkarılıp çıkarılmadığını ele alacağız. Bunu yaparken yine vak’a kronolojisini dikkate alacağız.

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar romanında yer alan yirmi beş kişiden yalnızca biri Sırp diğerleri Türk'tür. Olivera’ya, sadece adı dolayısıyla Sırp diyoruz ve romanda milliyetiyle alakalı herhangi bir durumu yoktur. Romanda, Kırgız ve Çağatay hanedanlığına mensup şahıslar da yer alır. Romanın en mühim kişileri Yıldırım Bayezid ve Timur'dur.

Şeyh Bedreddin’in müridi olan Börklüce Mustafa’nın başlattığı isyanı konu alan *Börklüce* romanında yer on beş kişi yer alır romanda yer alan on beş kişiden on dördü Türk, biri Rum’dur.

Börklüce romanında öne çıkarılmış, hatta değinilmiş bir milliyet yoktur. Adı geçen romanda kahramanların milliyetlerine değil, dinî ve siyasî yönlerine işaret edilir.

Pîrî romanında yer alan sekiz şahıstan yalnız biri Rum'dur. Seferis, anne ve babasını kaybetmiş, Yusuf Paşa'ya esir düşmüş Rum büyücüdür. Milliyeti ile ilgili veya milliyetinin gereği ile bağlantılı bir vurgu yoktur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Lale Devri'ni konu alan *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında kırk üç kişi yer alır. Bunlardan otuz üçü Türk, üçü Fransız, biri Romen, biri İngiliz, biri Avustralyalı, dördü de Osmanlı'nın Rumeli eyaletinde yaşayan, milliyeti belirtilmeyen Hristiyan tebaana mensup kişilerdir.

İngiliz elçisinin eşi olan **Lady Wortley Montagu,** bir süre İstanbul'da kalır ve bu süre zarfında Osmanlı yaşantısından, insanlarından çok etkilenir. Kenti tanımak için ferace giyip, yaşmak takarak, her yere girip çıkar, hanım sultanların davetlerini kabul ederek, Osmanlı evlerinde konuk olur. Buradaki yaşantıyı tanıdıkça hayranlığı daha da artar. (s.51)

Sultan Ahmed, "Bu kentin altını üstüne getiren İngiliz kadınından söz edildiğini duyar, merakının uyandığını saklamaz ve bu İngiliz kadınını bir biçimde görmek istediğini bildirir. Sonunda bir cuma selamlığında Sultan III. Ahmed ile Montagu'nun karşılaşmaları gerçekleşir, padişah ile Batılı kadın bir an göz göze gelir.

"Lady Mary, ilk kez merakla Doğu'nun Büyük Efendisi'ne, Batı'yı kâh korkutmuş, kâh öfkelendirmiş, ama daima ilgilendirmiş bir imgenin ta kendisine; Sultan Ahmed ise ilk kez merakla öteki dünyadan soylu bir kadına merakla bakıyordu. Soluk beyaz tenli, düzgün hatlı, yüzü çekiciydi İngiliz kadının, ama yine de herhangi bir kadındı aslında bu. Bakışlarında ayıp sayılabilecek bir merak, hatta meydan okuyan bir ifade mi vardı yoksa? 'Doğrusu bu Frenk kadını, benim kadınlarımdan farklı bakmakta.' demişti padişah kendi kendine." (s.52)

Bu karşılaşma ikisini de etkiler ve Lady Montagu, "kendi öğretilerine göre barbar olan bu adamı yakışıklı bulur. (s.53)

Montagu, İngiltere'deki arkadaşına yazdığı mektubunda, Sultan Ahmed'i, töreni ve törene katılanları anlatır. Törene katılanların her birinin "son derece zengin ve süslü olduğunu ve daha güzel bir geçit töreni olamayacağını" belirttikten sonra, Sultan Ahmed'i anlatmaya başlar. "Sultan, bize kırk yaşlarında, yakışıklı, zarif havalı, fakat sert çehreli bir adam gibi göründü. Gözleri pek iri ve siyah... Bizim baktığımız pencerenin altında durdu, sanıyorum bizim kim olduğumuz kendisine söylenmişti,

bizi dikkatle süzdü. Böylece onu yakından tanıma fırsatını bulduk. Sefire de benimle aynı fikirde: yakışıklı bir adam!" (s.51)[39]

Görüldüğü gibi Lady Montagu, Türklere, saray hayatına, Türk yaşayışına hayran kalmış ve bu hayranlığını mektuplarında dile getirmiştir.

Meylidil ise Fransız olup asıl adı **Marie Geneviéve Marguerite**'dir. III. Ahmed'in haremine Parisli bir kız istemesi üzerine on sekiz yaşında kendi isteğiyle Osmanlı Sarayı'na gelir ve Sultan Ahmed'in haremine dâhil olur. (s.251)

Burada dikkat çeken nokta Marie Geneviéve Marguerite'nin, Osmanlı sarayına gelmeden önceki düşünceleri ve padişahın adamlarına hayran kalışıdır.

"Marie Geneviéve Marguerite, padişahın elçisinin Paris'te kaldığı sürede birçok kez onu ve beraberindekileri çeşitli vesilelerle izlemiş ve bu adamları garipsemek şöyle dursun, onların heybetli ve gururlu davranışlarına, davranışlarındaki farklılığa, erkeksiliğe, hatta hoyratlığa hayran kalmıştı. Bu adamların, ulu efendisinin, Doğu'nun kudretli imparatorunun aşk kölesi olma fikri başını döndürüyordu."(s.251)

Büyük bir istekle Osmanlı Sarayı'na gelen Meylidil, Sultan'la çok iyi anlaşır, Paris'in havasını Osmanlı Sarayı'na taşır, fakat haremin rutubetli havası ve yalnızlığına dayanamayarak verem hastalığına yakalanır ve ölür. (s.285)

Jacques, Fransız elçiliği görevlisi olup Osmanlı'ya ihanet eden Kantemiroğlu'nun Rusya'da bir süre kaldıktan sonra tekrar İstanbul'a gelmesine yardım eder. Jacques, Prinkipo Adası'nda, Kadınlar Manastırı'nda hazine ararlarken, vuku bulan depremde, enkazın altında kalır. (s.139, 147-149)

---

[39] Bilindiği gibi Lady Montagu'nun *Türkiye Mektupları*, (İstanbul, (tarihsiz), Tercüman 1001 Temel Eser, 208 s.) yayımlanmıştır. Döneminde ve günümüzde büyük yankı uyandırmıştır.

Dimitri Kantemiroğlu, İstanbul'a bir tür rehine olarak gelmiştir. Bu şehirde 22 yıl yaşamış, dört padişahın saltanatını görmüş, Türklere ve sanatlarına, yaşayış tarzlarına hayran olmuştur. Besteci, müzisyen, tarihçi ve filozof olarak tanıtılan, Ortaköy'deki Boğdan Sarayı'nda ve kendi yaptırdığı Fener'deki sarayında yaşayan Kantemiroğlu, İstanbul'un kaymak tabakasını çevresine toplamış, verdiği müzikli şölenlerle dillere destan olmuştu. Kantemiroğlu, Türk müziği parçalarını, kendi bulduğu bir tür nota ile yazmıştır. Ayrıca çok iyi tambur çaldığı belirtilmektedir. Kantemiroğlu'nun değer verdiği kişilerden birisi de nakkaş Levnî Çelebi'dir. Onun ayrıca Rus elçisi Pyotr Andreyeviç, Fransız elçisi Ferriol ve Nef'i ile dost olduğu söylenir. Sultan Ahmed, ona güvenmiş, alışılmışın ötesinde değer vermiş, ondan bir dost olarak hoşlanmıştır. Fakat Kantemiroğlu, 1710 yılında Boğdan voyvodası olarak İstanbul'dan ayrılmış, 1711 yılındaki Prut Muharebesi'nde Ruslara yardım ederek, Osmanlı'ya ihanet etmiştir. Sultan Ahmed, onun bu ihanetini kabullenememiştir. (s.133-134))

Avustura elçisi Virmond ve elçilik mensupları İbrahim Paşa'nın verdiği davete katılırlar ve ihtişama hayran kalırlar. (s.179)

Rumeli Benimdi adlı roman, 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan bir Rumeli âyan ailesini ve Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan hadiseleri konu alır. Romanda otuz altı kişi yer alır. Romanda yer alan kişilerin tamamı Türk'tür.

Can Yoldaşları romanı, bir aileyi odak alarak Sırp Milliyetçi Ordusu ile Osmanlı Ordusu arasında cereyan eden hadiseleri konu alır. Romanda yer alan on dokuz kişiden ikisi Sırp, diğerleri Türk'tür.

Can Yoldaşları romanında ırkçılığı ön plana çıkaran tek millet Sırplardır. Romanda vak'a, Sırp Milliyetçi Ordusu'nun küçük bir Türk köyüne saldırarak, köydeki tüm Türk erkekleri öldürmesi, genç kız ve kadınlara tecavüz etmesi ile başlar. (s.29) Sırpların Türkleri yok edip, Kosova'ya hâkim olma istekleri ve bu saldırgan tutumları romanın hemen her bölümünde karşımıza çıkar.

Çanakkale Savaşı'nı konu alan *Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale* romanında yer alan elli bir kişiden otuz dördü Türk, dördü Alman, dördü İngiliz, dördü Hint, ikisi Yahudi'dir. İki Anzac (s.86, 89) vardır. Ancak iki Anzac'tan biri komutandır ve bu komutan Türkçe bilmektedir.

Yahudi olanlardan biri, Türklere ait olan askerî hastanede çalışan hemşire Bella Raşhel'dir. (s.49) Gazi olan Sökeli Hasan'la birbirlerine âşık olurlar ve yine gazi olan Ezineli Yahya Çavuş tarafından, hastane odasında nikâhları kıyılır. (s.98)

Romanda Türk ve Anzac askerleri arasında dikkat çeken hadiseler yaşanır.

Alçıtepe civarında bulunan ve Türklere ait olan açık sahra hastanesinde, esir düşmüş ve yaralı halde bulunan 800'e yakın Fransız askeri vardır. Askerlerimiz kendi yaralarını unutmuş ve yaralılarımızın tedavilerini bırakmış, büyük bölümü acılar içinde kıvranan Fransız esirlerin tedavileri ile ilgilenmişlerdir. (s.84)

Ispartalı Raif, bir Fransız askerinin pansumanını yapar ve matarasından ona su içirir. Fransız askeri ise karşılık olarak ona bir sigara uzatır. Raif sigarasını kavlayamadan, savaş ahlakına aykırı olarak, İngiliz zırhlı gemisi bu bölgeyi bombardımana tâbi tutar. Yetmezmiş gibi tayyarelerden biri sargıyerini darmadağın eder. Yüzlerce asker şehit olur. Raif, bu esnada yerde yatan Fransız'ı kucaklar. Vadide yer alan püskürme kayalarının boşluklarında herkes gibi yer bulmaya çalışırken, tepelerine düşen güllelerin oluşturduğu alevle havaya fırlar. (s.84-87)

Çanakkale Savaşı, dostlukla düşmanlığın birbirine karıştığı andır. Bu, romanda şu cümlelerle ifade edilir:

"Taze suları biten İtilaf askerleri telafuzunu kolayca öğrendikleri 'su' kelimesini ağızlarını göstererek dillendirip, hızla siperlerine yatıyor; dolu matarasını fırlatan mehmetçiğe, tavşan hızıyla doğrulup konserve ve sigara ile ikramda bulunuyor ve aynı süratle tekrar siperine uzanıveriyordu. Ancak bir müddet önce bu takası yapan askerler az sonra birbirlerini öldürüyorlardı." (s.100)

Avustralyalı olan John'un, en sevdiği arkadaşları ve ağabeyi, gözleri önünde can vermiştir, aklını yitirmek üzeredir ve bir daha insan öldürmeyeceğine yemin etmiştir. John'un asıl vazifesi savaşa ara verildiğinde eşya değişimleri yapmaktır. (s.100) Üzerinde Avustralyan ceketi, Türk matarası ve İngiliz pantolonu bulunan, yarı asker, yarı sivil kıyafetli John'u, bir eşya değişimin ardından, "keskin nişancılığı ile bilinen, ancak Coni'yi henüz tanımayan bir İngiliz subayı, hareketlerinden işkillendiği bu hırpanî kıyafetli askeri kimseye sezdirmeden, alnından, tek kurşunla vurur." (s.103) Siperler yeniden hareketlenir. Bu arada sırtına da ardı ardına nereden geldiği belli olmayan kurşunlar isabet eden Coni'nin göğsünden fırlayan mermilerin etkisiyle omuzları ileri geri sarsılır. Debelenen vücudu ansızı yana doğru döner. Başını ağır ağır Mehmet'in karnına dayar. Deminden beri taşıdığı kum torbasına çakılı şekilde yaşananları seyreden Eğinli Mehmet, ağzından kanlar boşalmaya başlayan Coni'nin bu son halinden sonra haykırarak ayağa fırlar. Babaannesinden öğrendiği, "koyun et derdinde..." manasında olan bir deyim olan:

"Herkesin derdi katı, sizinkisi kutu! Yeterin be, yeterin! Bu kadar kan yetmez mi?" diyerek kolları arasına aldığı Coni ile yalpalayarak da olsa adım atmaya çalışır. Coni'yi İtilaf Ordusu siperlerine teslim ederken diz çöker. Sevgi, şaşkınlık arasında bir bakışlar son kez kendine bakan Coni, silkinerek son nefesini verir. Açık kalan gözlerini Mehmet, şefkatli elleriyle kapatır. Bunu yaparken, kendisi de ağlamaktadır." (s.104-105)

Görülüyor ki romancı, savaş meydanının şartlarını ve insanî anlayışı, milliyet ve düşman duygusunun önüne geçirir.

Romanda dikkat çeken bir başka nokta ise, **Allah Dıtta**, **İmam u Din** ve **Hüseyin Khan** isimli Anzac askerlerinin Hindistan'dan, İngilizler tarafından kandırılarak getirilmesidir. Bu kişiler, ezan sesini duyunca Müslümanlar ile savaştığını anlarlar. Ezanı duyunca gerçekleri öğrenen bu askerler, onların bu tavrına kızarak ileri geri konuşan Yahudi **L.W.** Jacops'a saldırırlar.

Toroslarda Türk-Fransız çatışmalarını konu alan *Kuva-yı Milliyeci Hatice* romanında elli sekiz kişi yer alır. Bu kişilerden üçü Fransız, biri Ermeni, biri de Rum'dur. Geriye kalan kişilerin tamamı Türk'tür.

Ermeni ve Rum kişiler, Fransız işgal kuvvetlerine rehberlik ve tercümanlık yaparlar. Türkler, vatan savunmasında Fransızları pusuya düşürür ve önemli bir kısmını öldürür.

1921-1922 yılları arasında cereyan eden Kütahya-Eskişehir Muharebeleri, Sakarya Meydan Muharebesi ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ni konu alan *İsmet Paşa'nın Ağır Topları* romanında yer alan otuz kişiden yirmi üçü Türk, yedisi Yunan'dır. Tabip Yüzbaşı Feyzi Çobanoğlu, Baytar Binbaşı Fehim Cezmi, Asteğmen Asım, romanda öne çıkan kahramanlardır. Romanda yer alan tarihî hadiseler, bu kahramanlar aracılığı ile yansıtılır. Ancak romanda ön plana çıkan bir millet yoktur. Hadiseler, her iki milleti de karşıdan izleyerek aktarılmış gibidir.

Muhacirler (Bitmeyen Göç), romanı 1923-1925 yılları arasında gerçekleşen Türk-Yunan nüfus mübadelesini ve mübadillerin, bilhassa yazarın ailesinin göçten sonraki yaşantısını konu alır. Romanda yer alan yirmi beş kişinin her biri Türk'tür.

İki zamanlı bir roman olan *İzmir 13 Eylül 1922*'nin aktüel zamanında yer alan kişilerin tamamı Türk'tür. Alev, aslen Fransız olsa da, İstanbul'a yerleştikten sonra T.C. vatandaşlığına geçer. Romanın mazisinde yer alan kişilerin ise, üçü Yunan, ikisi Alman ve üçü Türk'tür.

Tezimizin zaman bölümünde de belirttiğimiz gibi, romanın tarihî boyutu bilinçaltı okumalarıyla ortaya çıkar.

Roman aktüel zamanında yer alan kişilerden biri olan İzmirli Işık Kansoy, bilinçaltında yaşadığı dünyasında, hayatını Yunan ülküsü olan Megali İdea'ya adamış bir Yunan olarak karşımıza çıkar. Romanın en mühim kahramanıdır.

Adı geçen romanda Yunan ve Hristiyan kimliği ön planda tutulmuş, Türkler âdeta düşman bir millet gibi addedilmiştir.

"1453'te Türklerin yalnızca Konstantinopolis'i aldığını, Ortodoks inancını ve Rum ulusunun ruhunu asla fethedemediğini, bu ateşin tarihin derin körüğüyle sürekli diri tutulduğunu, zamanı gelince kutsal haçın yeniden hilale egemen olacağını, ailemize ve tüm köy halkına yineler durur." (s. 56)

"Kutsal Cumartesi için yapılan törenin kilise içinde yapılan bölümü tamamlanıyor. Sonra hep beraber bahçede ve kenar yollarda bekleşen kalabalıkla birlikte aynı ritüeli tamamlamak için geniş bahçeye çıkıyoruz. Papazlar, oradaki bir yükseltinin üzerine çıkıyorlar. Hrisostomos, elinde fetih öncesi Ayasofya'daki son patriğe ait olduğu iddia edilen 500 yıllık altın kaplı İncil'i açıp okumaya başlıyor. Halk o denli heyecanlı ki Hrisostomos kutsal dualarını okurken bile tabanca tüfek seslerinin ardı arkası kesilmiyor. (...) Herkesin elinde yanan mumlar. Rengârenk ışık tonozlarıyla aydınlatılmış çan kulesine tırmanmış insanların kara görüntüleri dikkatimi çekiyor. Dev çanlar sürekli çalıyor; havaya sıkılan tabanca ve tüfek sesleri çanların gökyüzüne asılan tınlamasına karışıyor.(...) Kilisenin girişinde tören kafilesi görünüyor. En başta altın işlemeli ayin giysilerini kuşanmış ve elinden buhurdanlar taşıyan Hrisostomos. Onun hemen ardından sıra halinde gelen siyah giysili, silindirik başlıklı papazlar. En önlerinde Arşevek ve önünde dört kişinin taşıdığı taze güllerle çerçevelenmiş kutsal tasvir Anastasis. Yani, İsa Efendimizin mezarından çıkışını temsil eden ilahî ikona..." (s. 125)

Tezimizin Sosyal Konum ve Durumlarına Göre Kahramanlar bölümünde, yazarlarımızın hangi tip insanlara yer verdiklerini belirlemeye ve sosyal konumlarını ortaya koymaya çalıştık. Roman kahramanlarını sosyal konumlarına göre değerlendirirken, çalışmamız sadece bir seneyi kapsadığı için önce bu bir senede yayımlanmış romanların vak'a kronolojisine göre, kahramanların genel bir değerlendirme ve dökümünü yaptık. Böylece kahramanların sosyal konumunu bir noktada belirlemiş olacak. Bu belirlememizi daha da açıklığa kavuşturmak için onları, konumlarına göre tasnif edip, sıraladık.

Romancılarımızın kahramanlarını daha çok padişah, kral, hükümdar, imparator, sadrazam-vezir-nazır, vali, kale komutanları voyvoda, kale beyi, âyanlar, belediye başkanı, şair, hoca, din adamları, sanatkârlar, askerler, kadınefendiler, valide sultanlar, gözdeler, cariyeler, prensesler, sultanlar, şehzadeler, imparator çocukları, kadınefendiler, valide sultanlar, gözdeler, cariyeler, prensesler, sultanlar, şehzadeler ve imparator çocuklarından seçmişlerdir. Ancak yoğunluğu vatan savunmasında büyük bir gayret içinde olan askerî kadro teşkil etmektedir. Romancılarımız kahramanlarını padişah, hükümdar, sadrazam, sultan vb. gibi soylu aileye mensup ve üst düzey yöneticilerden seçtiği gibi halktan, halkın içinde olan kişilere de yer vermişlerdir.

Roman kahramanlarımızı ekseriyetle tabiî olarak Türkler teşkil eder. Türk kahramanlarımızın, kahramanlık, güç, yardımseverlik, insanî ve olumlu yönleri ele alındığı gibi tamamen olumsuz yönlerinin ele alındığı bir romanımız da vardır. (*İzmir 13 Eylül 1922*) Ancak romanlarımızda ekseriyetle milliyet vurgusu yoktur.

5. BAKIŞ AÇISI

İnsanlar arasındaki iletişim, beş duyu kanalıyla gerçekleşir ve insanoğlunun dile döktükleri; gördükleri, duydukları, işittikleri ve hissettiklerinden ibarettir. Anlatmaya bağlı edebî metinlerde ise bu iletişim, anlatıcı kanalıyla gerçekleşir. Anlatıcı, anlatmaya bağlı edebî bir metnin beş duyu kanalı ve dilidir. Görür, işitir, hisseder ve aktarır.

"Bakış açısı, bir roman ya da öyküde olayların okuyucuya kimin gözünden, kimin ağzından ulaştığı sorusuyla ilgili bir kavramdır. Her şeyden önce bir anlatım sanatı olan roman, anlatılacak birtakım olaylar ile bunları kendi sözleriyle okuyucuya iletecek bir anlatıcıdan oluşur. Bu bakımdan anlatıcı, romanın ayrılmaz bir parçasıdır." (Aytür, 2009)

"Roman sanatında bakış açısı kavramının önemini etraflıca ele alan ilk eleştirmen Percy Lubbock'tur. Bu kavram, roman kuramındaki büyük önemini ise Henry James'in bu konuyla yakından ilgilenmesinden sonra kazanır. 1921 yılında yayınladığı *The Craft of Fiction* adlı eserinde, çok sayıda yazarın değişik romanlarını ele alıp bunları bakış açısına göre etraflıca inceleyen Lubbock, roman sanatının bakış açısı sorununa dayandığını ve bu konuya özen göstermeyen romancının ele aldığı konuyu tam anlamıyla ortaya çıkaramayacağını iddia eder." (Aytür, 2009)

"Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde vak'a zincirinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir." (Aktaş, 2005)

Şerif Aktaş, üç temel bakış açısından söz eder. Bunlar: hâkim bakış açısı, ben anlatıcının bakış açısı ve gözlemci anlatıcının bakış açısıdır. (Aktaş, 2005)

Aktaş'a göre, hâkim bakış açısında anlatıcı, sınırsız bir özgürlüğe ve güce sahiptir. Zaman ve mekân ile sınırlı değildir. Olayları tüm zaman dilimlerinde, insan ömrünü aşan geniş bir sürede anlatabilir. (Aktaş, 2005) Hâkim bakış açısında anlatıcı, her şeyi bilir, görür ve kahramanların zihinlerini okuyabilir. Her mekâna, her zamana ve her kahramana hâkimdir.

Hâkim bakış açısında anlatıcı olayları anlatma ve gösterme yoluyla okura sunar. Anlatma, "romancının sırasında uzun yıllara yayılan geniş bir yaşam kesimine uzaktan bakarak bunu okuyucuya genel çizgileriyle ve kendi gördüğü gibi sunmasıdır. Bundan ötürü anlatma yönteminde sık sık özetlemeye başvurulur." (Aytür, 2009) Gösterme ise Norman Friedman'a göre; "Bir olayı ya da durumu, belli bir zaman ve yer içinde, daha çok kişiler arası konuşma ve eylem biçiminde okuyucuya sunmaktır." (Aytür, 2009) Percy Lubbock'a göre bu yöntemler arasında fark vardır:

"Anlatmada okuyucunun yüzü hikâyeyi anlatan kimseye dönüktür, onun sözlerine kulak vermektedir; göstermede ise okuyucunun gözleri hikâyeye çevrilmiş, onu seyretmektedir." (Aytür, 2009)

Ben anlatıcının bakış açısında, anlatıcı, roman kahramanlarından biri olarak karşımıza çıkar ve doğaldır ki bu kahraman, romanın başkahramandır.

"Genel olarak 'özyaşam türü anlatım' diye tanımlanabilecek bu yöntemin temel özelliği, romanın konusunun da anlatıcısının da aynı kişi olmasıdır. Hikâyede onun kişiliği ön plândadır ve çoğu kez bu kişiliğin gelişerek değişmesi söz konusudur. En sık görülen uygulama, ele alınan kişinin çocukluk ve gençlik yıllarını, ya da yaşamının belli bir kesimini geride bıraktıktan sonra, hatırlama yoluyla eski günlere dönerek olup bitenleri erişmiş bulunduğu yeni ve tecrübeli bakış açısından anlatmasıdır." (Aytür, 2009)

Gözlemci anlatıcının bakış açısı Şerif Aktaş'a göre daha darken, Ünal Aytür'e göre ilk bakışta görüldüğü kadar dar değildir.

Aktaş bu hususta: "Bu gruba giren eserlerde ve yazı parçalarında, anlatıcı vak'a kadrosunu teşkil eden fertleri bir kamera tarafsızlığıyla izler; onların geçmişi, ruh halleri hakkında bilgi vermeden yaptıklarını gözler önüne serer. Anlatıcı, vak'a zincirine vücut veren unsurları belirli bir mesafeden tespit etmek ve bu hususta müşahedelerini nakletmek durumundadır. O, müşahedelerini kendisine göre değerlendirdiği gibi bazı bilgi kaynaklarıyla da zenginleştirebilir." (Aktaş, 2005) der.

Aytür ise 'Gördü tanığı anlatıcı' olarak isimlendirdiği yöntem için şunları kaydeder:

"Görgü tanığı anlatıcı, genellikle romandaki olaylara pek fazla katılan bir kişi değildir. Onun asıl görevi olayları gözlemek ve değerlendirmektir. Gözlemci konumundaki bir anlatıcı, tanrısal anlatıcıya tanınan her şeyi bilme ayrıcalığından yoksundur; ancak görebildiği, işitebildiği ya da araştırarak öğrenebildiği bilgiler çerçevesinde kalmak zorundadır. Yaşam öyküsünü anlattığı kişinin iç dünyasında neler olup bittiğini, zihninden ve gönlünden nelerin geçtiğini bilme olanağı yoktur. Bu konular olsa olsa gözlemlerine dayanarak bilinenden bilinmeyene ulaşmaya çalışabilir; tahmin yoluyla birtakım varsayımlar ileri sürüp akıl yürütebilir. (...) Ancak aslında görgü tanığı anlatıcının bilgi alanı ilk bakışta görüldüğü kadar dar değildir, çünkü elinde büyük bir hareket özgürlüğü vardır. Anlatacağı öykünün başkişisiyle pek çok konuyu doğrudan doğruya konuşabilir; bununla ve kendi bireysel gözlemleriyle yetinmeyip olup bitenler hakkında soruşturmalarda bulunabilir. Değişik zamanlarda olaylara tanık olmuş kişilerle konuşarak onların düşüncelerini ve izlenimlerini de öğrenebilir; kısaca, bir tarihçi titizliğiyle konusu hakkında ayrıntılı bir araştırma yapabilir." (Aytür, 2009)

Tüm bunların yanı sıra, bazı kaynaklarda ikinci kişili bakış açısı da yer almaktadır. "Buna göre vak'a, anlatıcı tarafından birine sürekli 'sen' diye hitap edilerek onun bakış açısıyla yansıtılır." (Demiryürek, 2010)

Meral Demiryürek'in kitabından (Demiryürek, 2010) alıntı yaptığımız ikinci kişili anlatıcı ile ilgili görüşler şunlardır:

H. Porter Abbott; "İkinci kişili anlatıyla ilgili bazı önemli deneysel girişimler yapıldı ve son yollarda artan bir sıklıkla bu türe örnekler verildi. Fakat önemli başarılar elde edilmesine ve yükselen eleştirel bir ilgi dalgasına rağmen ikinci kişili anlatım hala diğerlerine nispeten nadirdir. Bunun nedeni açıkçası normal hayatımızın akışı sürecinde bu şekilde öyküler anlatmayışımız olabilir." (Abbout, 2008)

M. H. Abrams; "İkinci kişi belirli kurgusal bir karakter haline gelebilir, öykünün okuyucusu veya anlatıcının kendisi bile olabilir. Geleneksel anlatıda kısmen de olsa yer verilen bu bakış açısı türü XX. yüzyılın ikinci yarısında yaygın olarak kullanılmıştır." (Abrams, 1999)

Tarihî romanlarda en sık kullanılan yöntem hâkim bakış açısıdır. Tarihî romanlarda ön planda olan zaman unsuruna geniş biçimde bakabilmek, olaylara ve akışa tam anlamıyla müdahale edebilmek ancak bu yöntemle mümkündür.

İncelediğimiz tarihî romanlarda da yazarlarımız umumiyetle, anlatıcıya geniş imkânlar sunan hâkim bakış açısını tercih etmişlerdir.

2003 yılında yayımlanan tarihî romanlarda, yazarlarımızın XV. yüzyıldan başlayarak XX. yüzyıla kadar Osmanlı sahası Türk tarihini tercih ettiklerini, ancak daha çok Millî Mücadele yıllarını konu edindiklerini gözlemleriz. İncelediğimiz romanların her biri farklı hadiseleri konu edindikleri için yazarlarımızın tarihe bakışlarını dönemlere ayırarak incelemeyi uygun bulmadık. Tüm romanlarımız 2003 yılında neşredildiği için tezimizin bu bölümünde de vak'a zamanlarını esas aldık.

Hâkim bakış açısı tercih edilerek kaleme alınan *Zafer Vaat Etmeyen Topraklar* romanında romancı Yıldırım Bayezid'i savaşı ordusuna sızan casuslar yüzünden kaybeden, esir edilişine rağmen boyun eğmeyen ve Timur'un himayesine almak istediği büyük bir komutan olarak çizer. Timur'un amacı Yıldırım Bayezid'i

öldürmek değil, onu himayesine alıp, topraklarına katmak istediği Çin'i birlikte fethetmektir.

“Sana barışmayı teklif ediyorum. Aramızda büyük bir çekişme oldu. Ben senin babanım, sen de benim evladımsın. Baba oğul arasındaki çekişme neyse, seninle benim aramdaki çekişme de oydu. Hepsi geçmişte kaldı. Barışalım. Benim yanımda kılıcını kuşan. Ortak düşmanlarımıza karşı birlikte savaşalım. Seni öz oğullarımdan ayrı tutmuyorum.” (s.37)

“Ben ki Osman Bey'in oğlu Orhan Bey'in torunu ve Murad Bey'in oğluyum. Hainlerin ihanetine uğradım ve kazanmak üzere olduğum bir savaşı kaybettim. Ben topraklarıma zorla girip geçici bir zafer kazanmış olan eski koyun çobanının uşağı olmak için değil, devletimi yönetmek için yetiştirildim. Savaşı kazanmış olan sensin. Bizim için geçerli olan, onurlu bir ölümdür. Kılıçla ya da baltayla öldür beni. Senden, bundan başka ihsan istemiyorum.” (s.39)

Görülüyor ki romancı, Bayezid-Timur çekişmesinde Bayezid’i tercih eder. Nitekim Tirmur’a Bayezid için şöyle söyletir:

“Onun büyük bir komutan olduğunu, bugüne kadar örneği görülmemiş bir büyüklükte bir devlet kurduğunu unutma. Bizim, ona değer verişimiz sadece bu özelliklerinden dolayı değil, bizim olmak isteyip de olamadığımız çok şey var onda. Devlet nedir, nasıl yönetilir? Kalıcılık nedir, nasıl ayakta kalınır? Bütün bunları Bayezid'den başka kim gösterebilir bize?” (s.188-189)

Namık Doymuş, Türk tarihinin bu tartışmalı konusunu bir bilim adamı titizliği ile ele alır.

Hâkim bakış açısı tercih edilerek kaleme alınan *Börklüce* romanında yazar, Bedreddin’i kimsenin kimseyi ezmediği, bütün dünya nimetlerinin bölüşüldüğü bir düzen kurmayı isteyen biri olarak sunar. (s.19) Buna karşılık Sultan I. Mehmed, kardeşi Musa’yı öldürten (s.17) biri olarak verilir. Ayrıca Arkhangelos Köyü’nün

sahib-i arzı olan Yakup Bey'in yeğeni ve aynı zamanda Osmanlı hizmetinde olan kale dizdarı olan İlyas Bey Kayacık Köyü'nü yakan ve o köyde yer alan bütün canlıları öldüren bir kişi olarak canlandırılır. (s.58)

Pîrî romanında, Osmanlı Paşası Yusuf'un kuşatmaya giderken, bir düşün peşine takılıp "Karanlık Deniz"de yaptığı gerçeküstü yolculuk işlenir. Vak'a, Aden Kalesi'ni kuşatmaya giden Yusuf Paşa donanmasının saldırıya uğramasıyla başlar ve Yusuf Paşa'nın idamı ile sona erer.

Pîrî romanında, gerek haritacılığı önemsemesi ve bu konuda çalışması (s.39, 118) gerekse Basra Beylerbeyi Kubat Paşa ile birlikte savaşa girme düşüncesi (s.72) romanın başkişisi olan Yusuf Paşa'nın Pîrî Reis olduğuna işaret eder. Ancak, "karanlıklar denizi", "zeyra kuşu", "büyü" gibi fantastik ögelerle dolu olan roman, tarihî devreye ancak bir yönüyle işaret eder. O da Yusuf Paşa'nın donanmayı başsız bıraktığı gerekçesiyle Kahire'de idam edilmesidir.

Faruk Duman'ın, birinci tekil şahıs anlatıcıyı kullanarak kaleme aldığı *Pîrî*'de hadiseleri, romanın başkişisi olan (Pîrî Reis) Yusuf Paşa'nın ağzından dinleriz.

Gerçeküstü bir yolculuğu işleyen bu romanda dikkate değer tek şey, Yusuf'un, Kubat ve Mehmet Paşa hakkındaki düşünceleridir. Onları, kendisinin idam kararına önayak olan, bu kararın çıkmasına sevinen kişiler olarak addeder:

"Yusuf'a bir hal olmuş Aden'de demiş, bunda bir sebep var mıdır ki affola? Kaptan paşa da Sultan'ın gözlerine bakmış, bir zaman sonra, Sultanım demiş, donanmayı başsız bırakmanın affı olmasa gerek! Böylece Kubat Paşa'ya bir ulak gönderilmiş tez elden. (...) Kahire'de kafilesi ile çıkıp gelmiş Basralı Kubat Paşa ile Mehmet Paşalar, Portekizlilerin Aden'deki marifetlerine bensiz bir hal çaresi düşünmekle meşgul imişler. Ulak onlara Sultan'ın fermanını, efendimizin fermanıdır Paşam, diyerek ulaştırınca, kim bilir, gülmüşler keyifle." (s.113)

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında, her şeye hâkim anlatıcıyı tercih eden Gül İrepoğlu, hadiseleri hem anlatma hem gösterme yoluyla okura sunar. *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde,* tarihî hadiselerden ziyade, tarihî şahsiyetlerin beşerî yönleri üzerinde durması münasebetiyle incelediğimiz romanlar içerisinde farklı bir yere sahiptir. Yazar, kahramanlarını anlatır veya canlandırırken takındığı tavrı şöyle belirtir:

"Yalnızca bir tarihsel roman olsun diye yazılmadı burada yazılanlar. Fonda XVIII. yüzyılın Osmanlı Sarayı var, ama farklı bir zamanda yaşasalardı belki çok da farklı davranmayacak olan. Bir padişahı, bir insan olarak anlamayı denemek için, insanların değişmeyen zaaflarına ve değişmeyen sevinçlerine tekrar göz atmak için veya yalnızca geçmişin bir ünlü sanatçısının kişiliği üzerindeki renkli varsayımlara dalmak için okunabilir bu kitap ya da sonunda evet, tarihsel özelliğini ön plana alarak; hep belli kalıpların arasına sıkışıp kalan tanımlarla bilinen bir döneme iyice yakından bakmak için..." (s.7)

Bu söylenenler için sadece bir örnek verelim:

"Ahmed Han'ın elişine, özellikle de işlemelerle motiflere ilgisini öteden beri biliyordu başkadın. Yine de birlikte nakış işlemek gibi kadınsı bir işi önermeden önce çok düşünmüştü, hatta korkmuştu hünkârın gazabından, ama erkeği öneriyi neşeyle kabul etmişti." (s.215)

Ayten Aygen'in kendi ailesinden yola çıkarak yazdığı *Rumeli Benimdi* romanında, 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda yaşayan bir Rumeli âyan ailesinin hikâyesi anlatılır.

Hâkim bakış açısıyla eserini kaleme alan yazar, daha çok anlatma yöntemini kullanır, hadiseleri her şeye hâkim olan anlatıcıdan öğreniriz.

Yazar, ele aldığı dönemdeki olayları sıralarken bakış açısını ortaya koymuş olur:

“II. Mahmut’un iktidarına, Alemdar Mustafa Paşa da ortak olmuştu şimdi. Alemdar, kılıcının hakkıyla sadrazam olmuştu. Tabii bu da padişahı rahatsız ediyordu. Zira tahtını Alemdar’a borçluydu. Üstelik Alemdar, Osmanlı’ya kul değildi. O bir âyandı ki bu da başka bir güç demekti.” (s.87)

Nâzırlık payesi verilerek saraya çağırılan Abdülkadir Bey’i ise Osmanlı’nın esiri olarak görür. (s.155)

“Abdülkadir Bey, çok uzun zamandır saraydaydı. İstanbul’daki hayatını kısmen nezarette, kısmen esarette geçiriyordu. O, artık Osmanlı’ya esirdi.” (s.155)

Romanda, Ali Bey ve Osman Bey’in idam edilişlerinin, Abdülkadir Bey’in ise zehirlenerek öldürülmesine sebep olarak âyanlığın kaldırılmak istenmesi gösterilir.

“Ali Bey, sonunda olanların nedenini anlamıştı. Osmanlı, âyanlıkları kaldırmadan evvel, âyanları ortadan kaldırıyordu.”

Osman Ağa, “Bu işe akıl sır erdirememişti. Birden aklına babası Ali Bey geldi. Kendisi bu durumdayken babası ne âlemdeydi? Osmanlı’da neler oluyordu? Abdülkadirden de hiç haber alamamıştı, vaziyeti neydi? ‘Galiba biz, bütün aile tutsak edildik.’ diye düşündü. (...) Bu Osmanlı’nın işi belli olmazdı. ‘Kim bilir ne fırıldaklar dönüyor.’ diye geçirdi içinden.” (s. 163)

“Abdülkadir Bey’in ölümünü haber alan âyanlık halkı ayağa kalktı. Bu kadarı da çok fazlaydı. Önce beyleri, sonra onun oğlu... Bu Osmanlı, onlardan ne istiyordu?” (s.176)

Can Yoldaşları, Ömer Ertur’un, kendi ailesinden yola çıkarak kaleme aldığı bir romandır. Hâkim bakış açısıyla eserini kaleme alan yazar, hem gösterme hem de anlatma tekniğine başvurur. Vermek istediği asıl mesaj, zorlukları yenebilmenin tek yolunun, sevgi, bağlılık ve cesaret ile mümkün olabileceğidir. Yazar, Sırp Milliyetçi Ordusu’nda yer alan kahramanları şöyle çizer: Sırp Milliyetçi Ordusu’nda, Burhan

haricinde ye alan bütün kahramanlar kötüdür. Şaraba, kadına düşkündür, Türkleri öldürmek, Türk yerleşim yerlerine saldırılar düzenlemek, bu yerleşim yerlerinden esir aldıkları kadınlara tecavüz etmek ve sonrasında onları öldürmek, onlar için eğlencedir.

Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale, romanı Çanakkale Savaşı'nı konu alır. Roman, 3 Kasım 1914 tarihinde Seddülbahir Köyü'nün İtilaf ordusu tarafından topa tutulması hadisesi ile başlar ve 10 Ağustos 1915 yılında İtilaf Ordusu'nun çekilmeye başlamasıyla nihayetlenir. (s.120)

Yaklaşık iki yüz elli üç bin ordumuzun ve iki yüz yetmiş bin İtilaf Ordusu kaybı olmak üzere yaklaşık yarım milyon gencin can verdiği (s.65) Çanakkale Deniz ve Kara Savaşları, aralıksız dokuz, belli aralıklarla on dört ay sürmüştür. (s.120) Bu on dört aylık süreçte cereyan eden hadiseleri kaydeden Mehmet Kaplan, hâkim bakış açısını tercih etmiştir.

Yazar, savaşan tarafları şu şekilde verir:

"Denizdeki zaferimizi; atılan Osmanlı tokadını bir türlü hazmedememişlerdir." (s.52)

Romanda, Fransız askerlerine pişmanlık ve kandırılmışlık imajı verildiği gözlemlenir:

"En sevdiği arkadaşları ve abisi gözlerinin önünde can veren ve bir daha asla bir insanı öldürmeyeceğine yemin eden Avustralyalı Con, aklî melekesini neredeyse yitirmek üzereydi." (s.100)

"L.W. Jacops isimli Yahudi er, Hindistan'dan İngilizlerce kandırılıp getirilen, ezanı duyunca Müslümanlarla savaştığını anlayıp kahrolan Allah Dıtta, İmam u Din, Hüseyin Khan adlı Müslüman sömürge askerlerine sataştı." (s.110)

Toroslarda Türk Fransız çatışmalarını konu alan *Kuva-yı Milliyeci Hatice* romanında, 1918 yılında Fransız taburunun Pozantı ilçesine girerek ordugâh kurmasıyla başlayan hadiseler, 20 Ekim 1921'de Ankara Anlaşması'nın imzalanması ile nihayetlenir.

Hâkim bakış açısını kullanan Murat Acıpayamlı, hadiseleri kaydederken abartıya yer vermemiştir. Kurtuluş Savaşı'nda halkın başarısının altını çizen yazar, kitaba ismini verdiği Hatice'yi, Kurtuluş ve Bağımsızlık Savaşı'nda, özgürlük için, yurt için, bağımsızlık ve gelecek kuşaklar için soğuğu, açlığı, yokluğu, ölümü paylaşan kahraman bir neslin vekâletini üstlenmiş bir kişi olarak görür.

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri, Sakarya Meydan Muharebesi ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ni konu alan *İsmet Paşa'nın Ağır Topları* romanında Şemsettin Sami, hadiseleri, bunları bizzat yaşayan asteğmen Asım'ın, hadiseleri kaydettiği defterinden aktarır. Sanki bir savaş günlüğüdür.

Muhacirler (Bitmeyen Göç), romanında yirminci yüzyılın ilk çeyreğine gidilir. Roman 1923-1925 yılları arasında gerçekleşen Türk-Yunan nüfus mübadelesini ve mübadillerin, bilhassa yazarın ailesinin göçten sonraki yaşantısını konu alır.

Değişik halkların uyum içinde yaşadığı topraklarda, Balkan Savaşı'ndan sonra milliyetçi görüşler güçlenir, kardeşçe yaşayan halklar arasında önyargılar, düşmanlıklar oluşmaya başlar. Yunan ordusunun Anadolu'daki yenilgisi sonucunda Türkiye'den gelen Rumlar, bu düşmanlıkları daha da tehlikeli boyutlara getirir. (s. 20-24) Bilhassa 1922 yılında Yunan ordusunun, Türk ordusu tarafından Anadolu'da yenilgiye uğratılmasından sonra Yunanistan sınırları içinde yaşayan Türk-Müslüman halkının yaşadığı zorluklar daha ciddi boyutlara çıkar. Yunan ordusunun bu yenilgisinden sonra Anadolu'da yaşayan Rumlar, Yunanistan sınırları içindeki kentlere ve kasabalara göçerler. 30 Ocak 1923 yılında mübadele anlaşması imzalanır ve 1 Mayıs 1923 tarihinde mübadele gerçekleşmeye başlar. (s.85)

Mübadil torunu olan yazar, mübadeleyi bizzat yaşayan, o dönemin acılarını çeken, yokluklarına katlanan pek çok yakınından henüz yaşarlarken dinlediklerinden ve hala

hayatta olanların tanıklıklarından yola çıkarak kaleme almıştır. Tanrısal bakış açısının kullanıldığı romanda Ali Ezger Özyürek'in vurgulamak istediği, iki hükümetin anlaşması sonucunda her şeyin yoluna girdiğinin düşünülmesinin yanılgı oluşudur. Yazara göre, gösterilen her ne kadar bir anlaşma olsa da perdenin arkasında parçalanan aileler, yitirilen anneler, babalar, kardeşler eşler, çocuklar, geride bırakılan köyler, evler, komşular, değiştirilen memleketler vardır. Muhacirlere, doğup büyüdükleri memleketten ayrılıp ayrılmak istemedikleri hiç sorulmamıştır.

Yazara göre, dostluk ve kardeşlik duygularıyla yaşamak yerine, düşmanlık, kin ve nefreti egemen kılmaya çalışanların istedikleri olmuştur çoğunlukla. (s.4)

Mübadelenin maddî ve manevî bir yıkım olduğu yadsınamaz bir gerçektir, ancak mübadelenin kin ve nefreti egemen kılmaya çalışmak gibi bir amaç taşımadığı da aşikârdır. Bilakis, kin ve nefret egemen olmasın diye gerçekleştirilen bir hadisedir. Yazar, bu noktada mübadeleye duygusal açıdan bakmaktadır. Geride memleketler, evler, köyler, komşular bırakmak elbette kolay değildir, ancak bir başka milletle hele bu millet millî varlığınızı yok etmeyi hedef almış bir toplum ise bir arada, düşmanca yaşamak, göç etmekten daha zordur.

İzmir 13 Eylül 1922, iki zamanlı bir romandır. Romanın hali, 2002 yılı iken, mazisi 1821 yılına dayanır ve halde gerçekleşen hipnoz seanslarında Işık Kansoy'un bilinçaltının yüzeye çıkmasıyla birlikte maziye yolculuk başlar. Adı geçen roman on dokuz bölümden oluşur. Romanın sekiz bölümü geçmiş, on bir bölümü aktüel zamanda geçer. Buna rağmen romanın aktüel zamanında dikkate değer tek hadise, roman kahramanının hayatını kâbusa çeviren rüyalarıdır. Bu rüyalar, romanın tarihî boyutunun alt yapısıdır.

Romanın aktüel zamanında tanrısal bakış açısını hâkimken, tarihî hadiseleri aktüel zamanın kahramanı Işık Kansoy'dan öğreniriz. Roman kahramanı Işık Kansoy, romanın mazisinde, hayatını Yunan ülküsüne adamış bir Yunan olarak karşımıza çıkar. Adı Hristos Konstantin Asomatos'tur. Hadiseler, birinci tekil şahıs anlatıcı olarak, onun ağzından aktarılır.

İzmir (13 Eylül 1922) romanın mazisinde yarattığı, kendisini Yunan ülküsüne adamış kahramanının düşmanca söylemleri, yazarın, bazı tarihi hadiseleri yorumlayışı çarpıcı ve farklıdır:

"1453'te Türklerin yalnızca Konstantinopolis'i aldığını, Ortodoks inancını ve Rum ulusunun ruhunu asla fethedemediğini, bu ateşin tarihin derin körüğüyle sürekli diri tutulduğunu, zamanı gelince kutsal haçın yeniden hilale egemen olacağını, ailemize ve tüm köy halkına yineler durur." (s. 56)

Fransız kaynakları 13 Eylül 1922 İzmir yangınının sorumlularını her ne kadar Ermeniler olarak gösterse de (Gökdemir 2007) bu soru henüz kesin yanıtını bulamamış, gerisinde İzmir'i Türklerin dahi yakmış olabileceği iddialarını bırakmıştır.

Ancak, yazar, bütün iddiaların aksine, İzmir yangınının Rumlar ya da Yunanlılar ve hatta Ermeniler tarafından çıkarılmadığını, yangının çatışmalar sırasında Ermeni mahallesinde çıktığını ve savaşın, çatışmaların ve o gün aniden çıkan rüzgârın yangının çıkış nedenlerinden olabileceğini kaydeder. (s. 196-197)

Bunların yanı sıra, romanda yer alan tarihî şahsiyetlerin birçoğu da olumsuz bir şekilde ele alınır:

Sultan II. Mahmud, Yunan İsyanı'nın başarıya ulaşması sonucunda Rum nüfusunun tamamının kılıçtan geçirilmesini emreden, Rum Patriği Grerios'u Fener'deki Patrikhane'nin kapısına astırıp, cesedini üç gün sallandıran ve sonrasında da ayağına taş bağlatıp Haliç'te denize attıran kişi olarak ve suçlanarak canlandırılır. (s.57) II. Abdülhamid, Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra çarın sürekli kışkırttığı, ayaklanmalarla Osmanlı'yı arkadan vuran ve bağımsız bir devlet isteyen Ermenilere karşı büyük bir kıyım başlatan kişi olarak romanda yer alır. (s.83)

II. Mahmud'un, Patriği Grerios'u Fener'deki Patrikhane'nin kapısına suçu sabit olduğu içi, n astırdığı, cesedini üç gün sallandırdığı tarihte kayıtlıdır. (Palmer, 2008)

Ancak II. Abdülhamid'in Ermenilere karşı büyük bir kıyım yaptığı iddiasını yine tarih yalanlamaktadır:

"Ermeniler, Sultan II. Abdülhamid'in saltanat yıllarında sürekli isyan etmişlerdir. Osmanlı idaresinin bu olayları engellemek için aldığı tedbirler dünya kamuoyuna "Ermeniler katlediliyor" şeklinde yansıtılmıştır. Yapılan yoğun propaganda ile olayların tek suçlusu olarak Sultan II. Abdülhamid gösterilmiş ve kendisine " Kızıl Sultan" damgası vurulmuştur. Ancak Sultan Abdülhamid hiçbir zaman iddia edildiği gibi Ermeni düşmanı, onlara yaşam hakkı tanımayan zalim bir hükümdar olmamıştır. Bunu saltanatı süresince yaptığı uygulamalarla açıkça göstermiştir. Sultan Abdülhamid devlete isyan eden Ermenilerle, devletine bağlı Ermeniler arasında bir ayırım yapmıştır. Onun devletin başında olduğu dönemde çok sayıda Ermeni Osmanlı Devlet teşkilatında değişik kurumlarda görev almışlardır. II. Abdülhamid döneminde Zaptiye Nazırı olarak görev yapan Nazım Paşa'nın Osmanlı Devlet idaresinde görevli Ermeniler hakkında hazırlamış olduğu rapor bu konuda önemli bilgiler ihtiva eder. Buna göre; Osmanlı idaresinde yaşayan Ermeni milletinin nüfusu dokuz yüz bini aşmıştır. Bunlardan merkezi dairelerde ve bağlı kuruluşlarda çalışanların sayısı üç bine yaklaşmıştır. Taşrada, meclis idareleri üyeliğinde, sandık eminliğinde, belediye, aşar, ağnam ve rüsumat işlerinde ve diğer hizmetlerde görevli olan Ermenilerin sayısı ise merkezde çalışanların iki katı tahmin edilmiştir. Sonuçta Ermenilerin toplam nüfusunun %1'i olan dokuz bin kişi Osmanlı devlet hizmetinde çalışmıştır." (Şen 2009)

Görüldüğü gibi 2003 yılında neşredilen tarihî romanlarımız umumiyetle yazara geniş özgürlükler sunan hâkim bakış açısı tercih edilerek kaleme alınmıştır. Kimi romancılarımız tarihî hadiseleri bir tarihçi titizliği ile ele alarak, kahramanları ve hadiseleri tarafsız biçimde ortaya koymuş, kimi romancılarımız, bir taraf belirleyerek, tarihî gerçeklerden sapmışlardır.

6. SONUÇ

Türk Edebiyatında Konusunu Türk Tarihinden Alan Romanlar (2003) adlı yüksek lisans tezimizde 2003 yılında neşredilen ve konusunu Türk tarihinden alan telif romanlar incelenmiştir. Tezimiz; Önsöz, Giriş, Zaman, Mekân, Şahıslar, Bakış Açısı, Sonuç ve Bibliyografya'dan oluşur. 'Zaman', 'Mekân', 'Şahıslar' ve 'Bakış Açısı' tezimizin ana bölümlerini teşkil eder.

Önsöz bölümünde, çalışmamızın amacı, içeriği, nasıl oluşturulduğu, çalışmamızın bölümleri ve bu bölümlerde nelerin incelendiği anlatılmıştır.

Giriş bölümünde, çalışmamızın nasıl meydana getirildiği geniş bir biçimde anlatılmıştır.

Çalışmamızda, inceleme konumuz olan romanları tek tek ele alıp, her romanı zaman, mekân, şahıslar, bakış açısı yönünden inceledik.

Çalışmamızı ortaya koyarken 2003 yılında neşredilen bütün romanları inceleyerek, bunların arasından konumuzla ilgili romanları tespit ettik. Bu romanları tespit ederken kütüphanelerden, yayınevlerinden ve internetten yararlandık. Yazılan Türk romanlarına dair bibliyografya çalışması 1872-2002 yıllarını kapsamaktadır. Elimizde bize rehberlik edecek bir bibliyografya kaynağının olmamasının dezavantajını ve bilmeden yapmış olabileceğimiz hatalarımızı göz önünde bulundurmak suretiyle 2003 yılında neşredilen tarihî romanları tespit ettiğimizi düşünmekteyiz.

2003 yılında neşredilen ve konusunu Türk tarihinden alan on bir roman tespit ettik.

Tezimizde, 2003 yılında neşredilen ve konusunu Türk tarihinden alan on bir romanın, zaman, mekân, şahıslar ve bakış açısı unsurlarını tek tek ele aldık. Zaman bölümünde, romanlarımızı, kronolojik, kozmik ve sosyal zaman açısından inceledik. Bu incelemeyi vak'a zamanını esas alarak yaptık. Kozmik zaman unsurlarının (sabah, akşam, yaz, kış vs.) ne kadar kullanıldıklarını, işlevlerinin olup olmadıklarını, sosyal zaman unsurlarının (kıyafet, gelenek-görenek, yiyecek vs.) romana yansıtılıp yansıtılmadığını ortaya koyduk. İncelediğimiz romanlarda yazarlarımızın en çok XX. yüzyılı tercih ettiklerini gözlemledik.

Tezimizin mekân bölümde yine romanlardaki vak'a zamanını esas aldık ve öncelikle inceleme konumuz olan romanlardaki mekânı genel çerçevesiyle değerlendirdik. Sonra romanları tek tek ele alıp, mekân unsurlarının nasıl kullanıldıklarını tespit ettik. Son olarak da romanlarda yer alan tabiî coğrafya parçalarını ve yerleşilen mekânları ele aldık. Tabiî coğrafya parçası olarak romanlarda yer alan dağlık, ovalık, akarsu ve adaları; açık ve kapalı olarak iki ana başlık altında incelediğimiz yerleşme mekânlarının birinci kısmında kaleler, meydanlar, bahçeler ve köprüleri; ikinci kısmında da meskenler, dinî mekânlar, eğitim kurumları, konaklama, dinlenme ve eğlence yerleri ile müteferrik mekânları değerlendirdik.

Şahısları incelediğimiz üçüncü bölümde, yine romanlardaki vak'a zamanını esas alarak, tarihî/yaşamış şahsiyetleri, tarihî olmayan, yaratma şahsiyetleri, kahramanların cinsiyetlerini, eğitim durumlarını, meslekleri ile sosyal durum ve konumlarını tespit ettik.

Çalışmamızın bakış açısı bölümünde ise, romanlardaki hadiselerin okura kimin ağzından aktarıldığını tespit ederek, anlatıcının romanın neresinde olduğunu ortaya koyduk. Anlatıcının hâkim mi, gözlemci mi yoksa kahraman mı olduğunu tespit ettik. Aynı zamanda yazarın, eserin içinde olup olmadığını, fikir beyan edip etmediğini açıkladık.

Tarihî romanlara fantastik ögelerin girdiğini *(Pîrî),* daha çok XX. yüzyılın tercih edildiğini ve yazarların kendi ailelerinin yaşamlarını konu edindiklerini (*Rumeli Benimdi, Muhacirler Bitmeyen Göç, Can Yoldaşları*) gözlemledik.

2003 yılında neşredilen tarihî romanlarımızda yalnızca Osmanlı Devri'nin tercih edildiğini, bu devir içinde de en çok XX. yüzyıla rağbet edildiğini gözlemledik.

2003 yılında neşredilen on bir tarihî romandan ikisi (*Zafer Vaat Etmeyen Topraklar, Börklüce)* IV. yüzyılı, biri (*Pîrî*), XVI. yüzyılı, biri (Gölgemi *Bıraktım Lale Bahçelerinde*) XVIII. yüzyılı, biri **(***Rumeli Benimdi*) XIX. yüzyılı, altısı da (*Can Yoldaşları, Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale, Kuvay-ı Milliyeci Hatice, İsmet Paşa'nın Ağır Topları, Muhacirler Bitmeyen Göç, İzmir 13 Eylül 1922)* XX. yüzyılda cereyan hadiseleri konu alır.

Romanlardaki vak'a zamanı değişik şekillerde işlenir. Kimi romanlarda vak'aları başlangıcından sonuna kadar verilen tarihlerden takip etmek mümkünken, (*Can Yoldaşları, Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale, Kuva-yı Milliyeci Hatice*) kimi romanlarda (Pîrî, *Rumeli Benimdi*) tarihe başvurmadan vak'a zamanını tespit etmek mümkün değildir.

Romanların hemen hepsinde rastladığımız geriye dönüş tekniğine umumiyetle kişiler ve geçmişte yaşanan tarihî hadiseler hakkında bilgi vermek amacıyla başvurulur. Ancak bazı romanlarımızda (*Börklüce, Pîrî, İsmet Paşa'nın Ağır Topları)* sıkça yapılan bu geriye dönüşler zamanın akışını kesintiye uğratır.

Kozmik zaman unsurları kimi romanda yalnızca zamanın seyrini belirtmek için kullanılırken (*Börklüce, Rumeli Benimdi, Can Yoldaşları, Kuva-yı Milliyeci Hatice, İsmet Paşa'nın Ağır Topları, İzmir 13 Eylül 1922*) kimi romanda da hadiselerin mahiyetini aktarabilmek amacıyla bilinçli olarak kullanır. (*Zafer Vaat Etmeyen Topraklar, Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde, Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale)*

İncelediğimiz romanlarda tarihî hadiselerin cereyan ettiği şehirlerin hiçbirinin tasvirini rastlamayız. Mekânın tek işlevi hadiselerin cereyan ettiği yeri işaret etmektir. Kahramanlar ve mekânlar arasında dikkat çekici bir münasebet gözlemlenmemiştir. Yalnız *Börklüce* romanında mekâna dair dikkate değer bir husus

vardır. Bu da, Börklüce'nin, İlyas Bey'i astığı Ayasluğ, Roma Çağı su kemerinin bulunduğu yerde idam edilmesidir.

Fantastik ögelerle dolu olan *Pîrî* romanında söz edilen "Karanlıklar Denizi", "Çıplak Kadınlar Adası" ve "Mahlûkat-ı Gariban Adası" karşılaştığımız fantastik mekânlardır.

Tabiî coğrafya unsurları arasında yer alan dağ ve tepeler savaşın ya da çatışmaların cereyan ettiği mekânlardır. Akarsular güzelliğinden faydalanılan yerler olarak karşımıza çıkar. Ovalar, romanlarımızda ekseriyetle savaş alanı olarak kullanılsa da, düğün merasiminin yapıldığı bir mekân olarak da kullanılır. İki romanımıza mekân olan ada, ilk romanda, hem tehlike ve gizemlerle dolu tekinsiz bir yer hem de entrika ve sorunlardan uzakta huzurlu bir yer olarak; diğer romanda ise fantastik bir öge olarak yer alır.

İncelediğimiz romanların açık mekânlarının ilk başlığı olan kaleler, üç romanda mekân olarak kullanır. *Zafer Vaat Etmeyen Topraklar*'da fethedilen, *Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale*'de içinde savaşılan, *Pîrî*'de ise, yalnızca adı geçen bir mekân olarak karşımıza çıkar. *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında karşılaştığımız meydan, devrin sosyal hayatı ile ilgili ipuçları verir. Yalnızca *Rumeli Benim* romanına mekân olan köprü, hem ulaşım aracıdır hem de çocukların oyun alanıdır. Bahçeler (gezinti yerleri), romanlarımızda içinde kimi zaman oyunların kimi zaman da eğlence meclislerinin düzenlendiği mekânlardır.

Romanlarımızın kapalı mekânları, barınmak, dinî ihtiyaçları, eğitim, çalışma vb. ihtiyaçları karşılama ihtiyacıyla oluşturulmuştur. İncelediğimiz romanlarda yer alan kapalı mekânların başında Meskenler ana başlığı altında incelediğimiz saraylar, kasırlar, yalılar, konaklar, evler gelir. Bu mekânlar hem dönemin ipuçlarını verir hem de içinde yaşayanların maddî durumlarını gösterir. Dinî mekânlar camiler, kilise, manastır, tekke ve türbelerdir. Enderun, Rüştiye, Sıbyan Mektebi, incelediğimiz romanlarda rastladığımız eğitim kurumlarıdır. Hastane de incelediğimiz romanlarda rastladığımız mekânlar arasındadır. Aynı zamanda hanlar, kahvehaneler, meyhaneler,

hamamlar gibi konaklama, dinlenme ve eğlence mekânları da az olmakla birlikte romanlarımızda yer edinirler.

İnceleme konumuz olan romanlarda 337 şahıs vardır. Bunlardan 259'u tarihî/yaşamış, 78'i tarihî olmayan, yaratma şahıslardır.

Romanlarda yer alan yaratma şahıslar daha çok hadiselerle birlikte ortaya çıkarlar. Bu kişiler tarihî şahsiyetlerle bağlantısı bulunan, figüratif görevde olan ve daha çok hadiselere renk katmak amacıyla oluşturulmuş kişilerdir. İnceleme konumuz olan romanlar içinde *İsmet Paşa'nın Ağır Topları,* yaratma şahsiyetlerinin ön planda olması bakımından diğerlerinden farklıdır. Romanda tarihî/yaşamış olmayan, yaratma şahıslar arasında yer alan Tabip Yüzbaşı Feyzi Çobanoğlu, Baytar Binbaşı Fehim Cezmi, Asteğmen Asım, romanda ön planda olan kahramanlardır, tarihî şahsiyetler ise oldukça geri plândadır.

Kahraman açısından dikkat çeken bir diğer romanımız da gerçeküstü bir yolculuğu konu edinen *Pîrî* romanıdır. Romanda adı her ne kadar Yusuf olarak geçse de, romanın başkişisi olan Yusuf, esasında Pîrî Reis'tir. Gerek haritacılığı ve bu konuda çalışması (s.23), gerek Aden Kalesi'ni kuşatmaya gidiyor oluşu, gerekse Kahire'de idam edilişi onun Pîrî Reis olduğunu göstermektedir. Bu romanın dikkat çeken diğer bir noktası da gerek hadiseler gerek kişi açısından tarihle uyumlu olma konusuna hiç özen gösterilmediğidir.

Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde romanında yer alan kahramanlar da çoğunlukla tarihîdir. Ancak bu roman da, yazarın tarihî şahsiyetleri ele alışı açısından dikkate değerdir. *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde*'de öne çıkan tarihî şahsiyetler, beşerî özellikleriyle ele alınırlar. Dolayısıyla bu romanda padişah olan III. Ahmed yerine, sıradan bir insanın beşerî özelliklerini görürüz.

Rumeli Benimdi, Can Yoldaşları, Muhacirler (Bitmeyen Göç), romanları yazarların ailelerinden yola çıkarak yazmış oldukları romanlardır. Bu romanlarda karşılaştığımız bir sorun kahramanların tarihî kaynaklarda yer almamasıdır. Ancak

yazarların, bu kişilerin hadiseleri yaşayan kişiler olduğunu belirtmesi, bu roman kişilerini "yaşamış" şahsiyetler olarak belirtmemize sebep oldu.

Tarihî şahsiyetleri ele alış bakımından dikkat çeken bir romanımız da *İzmir 13 Eylül 1922* romanıdır. Adı geçen romanda yer alan tarihî şahsiyetler ekseriyetle kötü yönleriyle romanda yer alırlar. Sultan II. Mahmud, Yunan İsyanı'nın başarıya ulaşması sonucunda Rum nüfusunun tamamının kılıçtan geçirilmesini emreden, Rum Patriği Grerios'u Fener'deki Patrikhane'nin kapısına astırıp, cesedini üç gün sallandıran ve sonrasında da ayağına taş bağlatıp Haliç'te denize attıran kişi olarak karşımıza çıkar. (s.57) II. Abdülhamid, Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra çarın sürekli kışkırttığı, ayaklanmalarla Osmanlı'yı arkadan vuran ve bağımsız bir devlet isteyen Ermenilere karşı büyük bir kıyım başlatan kişi olarak romanda yer alır. (s.83)

Genel olarak şunu söyleyebiliriz ki, incelediğimiz romanlar içinde kimi tarihî şahsiyetler, bir tarihçi titizliği ile tarihî kaynaklarla örtüştürülmüş, kimi romanlarda da tarihle uyumlu olma kaygısı güdülmemiştir.

İncelediğimiz romanlarda erkek kahramanların sayısı kadın kahramanlara göre daha fazla olsa da, daha çok kadın kahramanların cinsiyetleri ön plana çıkarılmıştır. Romanlarda anne ya da baba olan kahramanların bulunmasına rağmen, hiçbir kahraman bu yönleriyle ele alınmamıştır. İncelediğimiz romanlarda kadın ve erkek kahramanlar daha çok gönül ilişkisi içerisindedir. Savaşı konu alan romanlarımızda erkek kahramanlarımızın, vatan savunmasında büyük bir gayret içinde olduklarını, erkek taraflarının bu şekilde canlandırıldığını, ayrıca kadın erkek münasebetlerine fazlaca yer verilmediğini söylemek yanlış olmaz.

İncelediğimiz romanlarımızda, kahramanlarımızın almış oldukları eğitim çoğunlukla kahramanlar tanıtılırken gelişigüzel belirtilir. Bu eğitimlerin kahramanlar ve hadiseler üzerinde pek etkili olduğu söylenemez. Ancak kimi romanda kahramanların almış oldukları eğitimler alenen verilmese de kahramanların konuşmaları, tavırları onların belli bir donanım ve eğitim seviyesinde olduklarını gösterir.

Romanlarımızda kırkın üzerinde meslek içinde yoğunluk askerlerdedir. (120) Askerlerden sonra yönetici grubu (padişah, imparator, sadrazam, âyan, vali, vd.) gelir. (43) Diğer kahramanlarımız, din görevlisi, öğretmen, doktor, hemşire, nâzır, mütercim, büyücü vb. mesleklere mensuplardır.

Tezimizin Sosyal Konum ve Durumlarına Göre Kahramanlar bölümünde, yazarlarımızın hangi tip insanlara yer verdiklerini belirlemeye ve sosyal konumlarını ortaya koymaya çalıştık. Roman kahramanlarını sosyal konumlarına göre değerlendirirken, çalışmamız sadece bir seneyi kapsadığı için önce bu bir senede yayımlanmış romanların vak'a kronolojisine göre, kahramanların genel bir değerlendirme ve dökümünü yaptık. Böylece kahramanların sosyal konumunu bir noktada belirlemiş olacak. Bu belirlememizi daha da açıklığa kavuşturmak için onları, konumlarına göre tasnif edip, sıraladık.

Romancılarımızın kahramanlarını daha çok padişah, kral, hükümdar, imparator, sadrazam-vezir-nazır, vali, kale komutanları voyvoda, kale beyi, âyanlar, belediye başkanı, şair, hoca, din adamları, sanatkârlar, askerler, kadınefendiler, valide sultanlar, gözdeler, cariyeler, prensesler, sultanlar, şehzadeler, imparator çocukları, kadınefendiler, valide sultanlar, gözdeler, cariyeler, prensesler, sultanlar, şehzadeler ve imparator çocuklarından seçmişlerdir. Ancak yoğunluğu vatan savunmasında büyük bir gayret içinde olan askerî kadro teşkil etmektedir. Romancılarımız kahramanlarını padişah, hükümdar, sadrazam, sultan vb. gibi soylu aileye mensup ve üst düzey yöneticilerden seçtiği gibi halktan, halkın içinde olan kişilere de yer vermişlerdir.

Roman kahramanlarımızı ekseriyetle tabiî olarak Türkler teşkil eder. Türk kahramanlarımızın, kahramanlık, güç, yardımseverlik, insanî ve olumlu yönleri ele alındığı gibi tamamen olumsuz yönlerinin ele alındığı bir romanımız da vardır. (*İzmir 13 Eylül 1922*) Ancak romanlarımızda ekseriyetle milliyet vurgusu yoktur.

Zafer Vaat Etmeyen Topraklar bir Sırp vardır, diğerleri Türk'tür. Sırp olan kahhramana da sadece adı dolayısıyla Sırp diyoruz ve romanda milliyetiyle alakalı herhangi bir durumu yoktur. *Börklüce* romanında öne çıkarılmış, hatta değinilmiş bir

milliyet yoktur. Adı geçen romanda kahramanların milliyetlerine değil, dinî ve siyasî yönlerine işaret edilir. *Pîrî* romanında yer alan sekiz şahıstan yalnız biri Rum'dur. Onun da milliyeti ile ilgili veya milliyetinin gereği ile bağlantılı bir vurgu yoktur. *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde* romanında kırk üç kişi yer alır. Bunlardan otuz üçü Türk, üçü Fransız, biri Romen, biri İngiliz, biri Avustralyalı, dördü de Osmanlı'nın Rumeli eyaletinde yaşayan, milliyeti belirtilmeyen Hristiyan tebaana mensup kişilerdir. Bu romanda, dikkat çeken nokta, başka milletlere ait olan kişilerin Türklere, Osmanlı Devleti'ne hayranlık duymasıdır. *Rumeli Benimdi* adlı romanda yer alan kişilerin tamamı Türk'tür. *Can Yoldaşları* romanında yer alan on dokuz kişiden ikisi Sırp, diğerleri Türk'tür. Romanda ırkçılığı ön plana çıkaran tek millet Sırplardır. Sırpların Türkleri yok edip, Kosova'ya hâkim olma istekleri ve bu saldırgan tutumları romanın hemen her bölümünde karşımıza çıkar. *Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale* romanında yer alan elli bir kişiden otuz dördü Türk, dördü Alman, dördü İngiliz, dördü Hint, ikisi Yahudi'dir. Romancı, Türk askerleri ile Anzac askerleri arasında kurulan arkadaşlığa vurgu yapar. Yaşanan savaş meydanının şartlarını ve insanî anlayışı, milliyet ve düşman duygusunun önüne geçirir. *Kuva-yı Milliyeci Hatice* romanında elli sekiz kişi yer alır. Bu kişilerden üçü Fransız, biri Ermeni, biri de Rum'dur. Geriye kalan kişilerin tamamı Türk'tür. Ermeni ve Rum kişiler, Fransız işgal kuvvetlerine rehberlik ve tercümanlık yaparlar. Türkler, vatan savunmasında Fransızları pusuya düşürür ve önemli bir kısmını öldürür. *İsmet Paşa'nın Ağır Topları* romanında yer alan otuz kişiden yirmi üçü Türk, yedisi Yunan'dır. Ancak romanda ön plana çıkan bir millet yoktur. Hadiseler, her iki milleti de karşıdan izleyerek aktarılmış gibidir. *Muhacirler (Bitmeyen Göç),* romanında yer alan yirmi beş kişinin her biri Türk'tür. *İzmir 13 Eylül 1922* Yunan ve Hristiyan kimliği ön planda tutulmuş, Türkler âdeta düşman bir millet gibi addedilmiştir.

2003 yılında neşredilen tarihî romanlarımız umumiyetle yazara geniş özgürlükler sunan hâkim bakış açısı tercih edilerek kaleme alınmıştır. Kimi romancılarımız tarihî hadiseleri bir tarihçi titizliği ile ele alarak, kahramanları ve hadiseleri tarafsız biçimde ortaya koymuş, kimi romancılarımız, bir taraf belirleyerek, tarihî gerçeklerden sapmışlardır.

KAYNAKLAR

1. İncelenen Romanlar

Acıpayamlı, M. (2003). *Kuvay-ı Milliyeci Hatice* Ankara.

Aygen, A. (2003). *Rumeli Benimdi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Coral, M. (2003). *İzmir 13 Eylül 1922*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.

Doymuş, N. **(**2003). *Zafer Vaat Etmeyen Topraklar*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.

Duman, F. (2003). *Pîrî.* İstanbul: Can Yayınları.

Ertur, Ö. (2003). *Can Yoldaşları.* Hanoi Vietnam: Savina Printing House.

İrepoğlu, G. (2003). *Gölgemi Bıraktım Lale Bahçelerinde.* İstanbul: Doğan Kitapçılık.

Kaplan, M. (2003). *Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale*, İstanbul: Gençlik Yayınları.

Özyürek, AE. (2003). *Muhacirler Bitmeyen Göç.* İstanbul: Kekeme Yayınları.

Umar, B. (2003). *Börklüce.* Ankara: İnkılap Kitapevi.

Ünlü, Ş. (2003). *İsmet Paşa'nın Ağır Topları.* İstanbul: Dünya Yayınları.

2. Diğer Kaynaklar

Abbout, HP. (2008). *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.

Abrams, MH. (1999). *A Glossary of Literary Terms*. USA: Heinle&Heinle.

Aka, İ 2012 'Timur', *İslâm Ansiklopedisi,* cilt: 41, s. 173-177.

Akandere, O 2008, 'Damat Ferit Paşa Hükümetleri Döneminde Kuvâ-yı Milliye Hareketi'ne Yöneltilen İthamlar', *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, ss.1-33.

Aktaş, Ş. (2005). *Roman Sanatı ve Roman İncelemelerine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları,

Aktepe, M 1989, 'Ahmed III', *İslam Ansiklopedisi,* cilt: 2, s.34-38.

Altınay, AR. (1999). *Lâle Devri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Anonim 1992, 'Börklüce Mustafa', *İslam Ansiklopedisi,* cilt: 6, s.328.

Ayönü, Y 2009, 'İzmir'de Türk Hâkimiyetinin Başlaması', *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, cilt: IX, sayı:1, s. 1-8.

Aytür, Ü. (2009). *Henry James ve Roman Sanatı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Beydilli, K 2001, 'Kabakçı İsyanı', *İslâm Ansiklopedisi,* cilt: 24, s.8-9.

Beydilli, K 2009, 'Selim III', *İslâm Ansiklopedisi*, cilt: 36, s.420-425.

Beydilli, K 2012, 'Tirsiniklioğlu İsmail Ağa', *İslâm Ansiklopedisi,* cilt: 41, s.204-205.

Bostan, İ 2007, 'Pîrî Reis', *İslâm Ansiklopedisi*, cilt: 34, s.283-285.

Bourneur, R & Quellet R 1989, *Roman Dünyası ve İncelemesi,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Ceran, AŞ. (1999). *Tarihi ve Sosyokültürel Yönden Konya-Çumra-Alibeyhüyüğü*. Konya.

Çoruk, AŞ. (1995). *Cumhuriyet Devri Türk Romanında Beyoğlu*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Demiryürek, M. (2010). *Roman İncelemesinin Teorik Temelleri ve Uygulamaları (Orhan Hançerlioğlu Hikâyeden Öte Romandan Beri).* İstanbul: Akademik Kitaplar.

Dindar, B 1992, 'Bedreddin Simâvî', *İslam Ansiklopedisi,* cilt: 5, s. 331-334.

Gökdemir, O 2007, 'Fransız Kaynaklarının Işığında 1922 İzmir Yangını', *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, sayı: VI/15, ss. 19-38.

Göktürk, A. (1997). *İngiliz Yazınında Ada Kavramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Güleryüz, N. (2012). *Bizans'tan 20. Yüzyıla Türk Yahudileri*. İstanbul: Gözlem Kitap.

Haskan, MN. (2001). *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, c.3. İstanbul: Üsküdar Belediyesi.

İnalcık, H 1992, 'Bayezid I', *İslâm Ansiklopedisi,* cilt: 5, s.231-234.

Kaya, H. 2008, 'Refet Bele'nin Askeri ve Siyasi Hayatı', Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Kıran, Z. & Eziler Kıran, A 2000, *Yazınsal Okuma Süreçler,* Seçkin Yayınevi, Ankara.

Koçu, RE. (1947). *Meyhaneler, Meyhane Köçekleri*. İstanbul: Doğan Kitap.

Kodaman, B 2007, ‘Osmanlı Devleti’nin Yükseliş ve Çöküş Sebeplerine Genel Bakış’, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı:16, ss.1-24.

Kodaman, B 2010, ‘II. Abdülhamit ve Kürtler-Ermeniler’, *SDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı:21, ss.131-138.

Körpe, R 2010, ‘Dardanos Tabyasında Savaş Alanı Arkeolojisi ve Sonuçları’, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı (95. Yıl Özel Sayısı)*, s.57-90.

Özdenören, R. (1997). *Ruhun Malzemeleri*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Öztuna, Y. (2004). *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Palmer, A. (2008). *Bir Çöküşün Yeni Tarihi Osmanlı Devleti’nin Son 300 Yılı*. İstanbul: Turkuvaz Kitap.

Sağlık, Ş 2010, ‘Kurmaca Âlemin Kurmaca Sözcülerinden Romanda Zaman Mekân Tasvir’, *Hece Dergisi*, sayı:53/54/55, ss. 124-158.

Somel, SA. (2014). *Osmanlı İmparatorluğu Ansiklopedisi*. İstanbul: Alfa Basım Yayım.

Taştan, Z. 2000, ‘Türk Edebiyatında Tarihi Romanlar (1871-1950)’, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tekin, M. (2001). *Roman Sanatı I.* İstanbul: Ötüken Yayınları.

Toroğlu, M., Oğuzcan, L., Akıncı, H., Koçaşoğlu, OM., Mutlu, SF., Çiftçi, ÖN., Karayaylalo, Z., Genç, Ş. (1971). *Kurtuluş Savaşı’nda İçel.* İstanbul: Baha Matbaası.

Tural, SK. (1982). *Zamanın Elinden Tutmak*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Uzunçarşılı, İH. (2010). *Meşhur Rumeli Ayanlarından Tirsinikli İsmail, Yılık Oğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ünal, F 2008, ‘Aleksander Grigoreviç Kransnokutsk'un Günlüğünden 1808 Yeniçeri Ayaklanması ve Alemdar Mustafa Paşa Vakası’, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal Of International Social Research* Volume 1/4 Summer, ss.574-590.

Yetiş, K 1994, ‘Üç Tarihî Romanda İki Motif’, *Bilge*, s.4.

3. İnternet Kaynakları:

Şen, Z 2009 *Sultan II. Abdülhamid’in Ermeni Milletine Bakışı*, Alındığı Tarih: 03.05.2015, Adres: http://www.zafersen.com/abdulhamidin-ermeni-milletine-bakisi.pdf

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı *İsmet İnönü,* Alındığı Tarih: 25.01.2014, Adres: http://www.tccb.gov.tr/sayfa/cumhurbaskanlarimiz/ismet_inonu/

Wikipedia 2006 *Anastasios Papulas,* Alındığı Tarih: 25.01.2014, Adres: http://tr.wikipedia.org/wiki/Anastasios_Papulas

Wikipedia 2007 *Yusuf İzzet*, Alındığı Tarih: 25.01.2014, Adres: http://tr.wikipedia.org/wiki/Yusuf_%C4%B0zzet

Wikipedia 2008 *Selahattin Adil*, Alındığı Tarih: 25.01.2014, Adres: http://tr.wikipedia.org/wiki/Selahattin_Adil

Wikipedia 2006 *Lady Mary Wortley Montagu*, Alındığı Tarih: 12.02.2014, Adres: http://tr.m.vikipedia.org/wiki/Mary_Wortley_Montagu

Wikipedia 2005 *93 Harbi*, Alındığı Tarih: 12.02.2014, Adres: http://tr.wikipedia.org/wiki/93_Harbi

Wikipedia 2006 *Kafkasya Cephesi*, Alındığı Tarih: 12.02.2014, Adres: http://tr.wikipedia.org/wiki/Kafkasya_Cephesi

İnal, E 2013 *Yangın,* Alındığı Tarih: 05.09.2014, Adres: http://ercaninal.blogspot.com/2013/01/yangin.html

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad : Duygu Oruç

Doğum Tarihi ve Yeri : İzmir-1989

E-posta : duyguoruc@yahoo.com.tr

ÖĞRENİM DURUMU:

Lisans : 2012, Lefke Avrupa Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Yüksek Lisans : 2015, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

YAYINLAR:

Erciyas O., Oruç D., 2013. Güvercin Destanları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* Volume 8/1 Winter, Ankara p.1397- 1406.